

ԲԱՅԱՐՅԱՆ Ա.Յ

ՖԻԼՆՏԱԿԱՆ ԲԱՅԱՏՐԱԿԱՆ ԲԱՌՈՐԱՆ

ԲԱՅԱԴՅԱՆ Ա. Հ.

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ
ԲԱՌԱՐԱՆ

«Ասողիկ» հրատարակչություն

ԵՐԵՎԱՆ 2004

ՀՏԴ 336 (038)
ՊՄԴ 65.9(2) 26g2
Բ 260

Հրատարակման է երաշխավորել
Հայկական գյուղատնտեսական
ակադեմիայի «Ֆինանսներ և
վարկ» ամբիոնը

Տպագրվում է ՀԳԱ-ի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Գրախոսներ՝ Բաղանյան Լ.Հ., տ.գ.թ., պրոֆեսոր
Բոստանջյան Վ.Բ., տ.գ.դ., պրոֆեսոր
Դավոյան Ս.Ա., տ.գ.դ., պրոֆեսոր
Սարգսյան Ա.Զ., տ.գ.դ., պրոֆեսոր

Բ 260 Բայադյան Ա.Յ.-
Ֆինանսական բացատրական բառարան.- Եր.: Ասողիկ,
2004.- 334 էջ:

Բառարանում ամբողջական տեսքով տրված և պարզաբանված են
ֆինանսական ոլորտին առնչվող ու հաճախակի օգտագործվող տերմին-
ների բացատրություններ:

Այն նախատեսվում է տնտեսավարող սուբյեկտների, բանկերի, բյու-
ջետային և հարկային մարմինների, ապահովագրական ընկերությունների,
արժեթղթերի շուկայի, հաշվապահական հաշվառման համապատասխան
մասնագետների, աուդիտորական կազմակերպությունների, ուսանող-
ների, դասախոսների և դրանով հետաքրքրվողների համար:

Բ $\frac{4602030000}{0136(01)-2004}$ 2004

ՊՄԴ 65.9(2) 26g2

ISBN 99941-30-80-3

© Բայադյան Ա.Յ., 2004 թ.

Սիրով նվիրում եմ առաջին թոռնիկիս

Հեղինակի կողմից

Ֆինանսական հարաբերությունների կազմակերպումն ու
կարգավորումը հատկապես կարևորվում է անցումային փուլում
գտնվող երկրներում, մասնավորապես նաև Հայաստանի Հանրա-
պետությունում: Տնտեսավարման նոր պայմաններում սկսեցին
ծնավորվել ու դեռևս ծնավորման փուլում են գտնվում տարբեր
տեսակի բաժնետիրական ընկերություններ, փոքր ու միջին չափի
տնտեսավարող սուբյեկտներ, ֆերմերային տնտեսություններ,
որոնց գործունեությունը պետք է ընթանա տնտեսական զարգաց-
ման ժամանակակից կանոնակարգով: Կապված հաշվապահա-
կան հաշվառման միջազգային ստանդարտների ներդրման, արժե-
թղթերի շուկայի ու բորսային գործի, դրամավարկային քաղաքա-
կանության, հարկային, բանկային և ապահովագրական համա-
կարգերի հետ, բավականաչափ փոփոխություններ են կատարվել
համապատասխան բնագավառներում, ինչպես նաև դրանցում կի-
րառվող տերմինաբանությունում: Այդ առումով փորձ է արվել
պատրաստել ֆինանսական բառարան, որը բացի համառոտ բա-
ցատրություններից, ներառի նաև այնպիսի ցուցանիշների համա-
կարգեր, որոնք հնարավորություն կտան գնահատելու ինչպես
յուրաքանչյուր տնտեսավարող սուբյեկտի, այնպես էլ բանկի ֆի-
նանսատնտեսական դրությունը: Իմ կարծիքով բառարանում ընդ-
գրված յուրաքանչյուր հասկացություն բացատրված է պարզ և
հանգամանորեն: Այն իր կառուցվածքով բավականաչափ ընդգր-
կում է և կիրառելի տնտեսագիտության ոլորտին առնչվող հարցե-
րի պարզաբանման համար: Բառարանից օգտվողները, եթե որևէ
տերմինի բացատրությունում կհանդիպեն անհասկանալի բառերի,
ապա դրանց բացատրությունը կարող են գտնել նույն բառարա-
նում:

Նախօրոք իմ խորին շնորհակալությունն եմ հայտնում բառա-
րանից օգտվողներին, ովքեր կներկայացնեն իրենց կարծիքներն
ու նկատառումները, որոնք անպայման հաշվի կառնվեն հետագա
աշխատանքներում:

Գրախոսների կողմից

Հայաստանի Հանրապետությունն ազատական տնտեսական հարաբերություններին անցման փուլում առնչվեց տնտեսագիտությունում օգտագործվող ժամանակակից տերմինաբանական և տնտեսական երևույթների մեկնաբանման բազմաթիվ խնդիրների հետ: Դրանց լուծման առումով, կարևորելով համաշխարհային փորձը, Ա. Բայադյանի կողմից պատրաստվել է, մեր կարծիքով, ֆինանսական տերմինների հաջողված բառարան: Վերջինս ներառում է տնտեսագիտության մեջ հաճախակի կիրառվող տերմինների և հասկացությունների համառոտակի բացատրություններ, որոնք վերաբերվում են ֆինանսների ընդհանուր տեսությանը, տնտեսավարող սուբյեկտների ֆինանսներին ու վարկավորման գործընթացին, դրամաշրջանառությանը, բանկային ու հարկային համակարգերին, ապահովագրական գործին, հաշվապահական հաշվառմանն ու արժեթղթերի շուկային: Ֆինանսատնտեսական գործունեության վերաբերյալ համապատասխան մասնագիտական գրականության ներկայիս պակասի պայմաններում, բառարանը հնարավորություն կնձեռնի ուսանողներին անհրաժեշտ մակարդակով ուսումնասիրել այդ ոլորտը: Այն իր ընդարձակ անվանացանկով օգտակար կլինի նաև դասախոսների, տնտեսագիտության բնագավառի աշխատողների և դրա հիմնախնդիրներով հետաքրքրվող մասնագետների համար:

Բառարանում ընդգրկված են այնպիսի համալիր ցուցանիշների (ֆինանսական կայունություն, գործարար ակտիվություն, շահութաբերություն, իրացվելիություն) բացատրություններ, որոնք հնարավորություն կտան գնահատելու տնտեսավարող սուբյեկտների, բանկերի ֆինանսական դրությունը:

Ա

ԱԶԱՏ ԵՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՎ ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ - այն արժեթղթերն են, որոնց սեփականատերերի փոփոխումը չի վերահսկվում դրանց թողարկողի կողմից, այլ կարող է հաշվառվել դիվիդենտ (շահաբաժին) տալու նպատակով:

ԱԶԱՏ ՓՈՒՆԱՐԿԵԼԻ ԱՐԺՈՒՅԹ - արժույթ, որը կարող է ազատ փոխարկվել այլ երկրների արժույթների հետ և միաժամանակ առանց որևէ սահմանափակման օգտագործվել տվյալ երկրի քաղաքացիների ու օտարերկրացիների կողմից, տարբեր տեսակի վճարումների իրականացման ժամանակ ընթացիկ շուկայական փոխարժեքով: Ազատ փոխարկելի արժույթների փոխանակման ոլորտը տարածվում է ինչպես ընթացիկ հաշվի գործառնությունների՝ (կապված արտաքին առևտրային գործարքների, արտերկրյա տուրիզմի, ոչ առևտրային վճարումների հետ), այնպես էլ արտաքին վարկերի և օտարերկրյա ներդրումների շարժի գծով գործառնությունների վրա:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ - որոշակի ժամանակաշրջանում, սովորաբար, մեկ տարվա ընթացքում տվյալ երկրի տնտեսության մեջ արտադրված բոլոր ապրանքների ու մատուցված ծառայությունների ընդհանուր արժեքն է դրամական արտահայտությամբ: Ընդունված է առանձնացնել համախառն ազգային արդյունքը և զուտ ազգային արդյունքը: Վերջինս հավասար է՝ համախառն ազգային արդյունքից հանած ամորտիզացիոն մասհանումները (հիմնական միջոցների մաշվածքի արժեքը):

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՎԱՍՏԻ ՀԱՇԻՎՆԵՐ - այն հաշիվներն են, որոնք ներառում են տեղեկատվություններ ինչպես հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշների, այնպես էլ տնտեսության տարբեր ճյուղերում արտադրության, եկամուտների կազմավորման աղբյուրների, գների, ապրանքանյութական արժեքների ձեռք բերման համար կատարված ծախսերի վերաբերյալ: Նշված տեղեկատվությունների հիման վրա հաշվարկվում է երկրի ազգային եկամուտը և, որի

կազմված հաշիվները, լայնորեն օգտագործվում են ազգային տնտեսության զարգացման մակարդակը գնահատելու համար:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵԿԱՄՈՒՏ – որոշակի ժամանակաշրջանում, սովորաբար մեկ տարվա ընթացքում տվյալ երկրում նոր ստեղծված ամբողջական արդյունքի արժեքն է դրամական արտահայտությամբ: Իրենից ներկայացնում է արտադրության բոլոր գործոնների (աշխատանք, հող, կապիտալ, ձեռնարկատիրություն) բերած եկամուտը: Երկրի ազգային եկամուտը հավասար է համախառն ազգային արդյունքին՝ հանած ամորտիզացիոն մասհանումները (հիմնական միջոցների մաշվածք) և անուղղակի հարկերը: Մյուս կողմից, ազգային եկամուտը կարելի է որոշել որպես մեկ տարում աշխատավարձի, կազմակերպությունների շահույթի, ներդրված կապիտալի դիմաց ստացված տոկոսի, հողի ռենտայի, վարձավճարի, սեփական գործով զբաղվող արհեստավարժների, ինչպես նաև ոչ առևտրային կազմակերպությունների կողմից ստացված բոլոր եկամուտների գումար: Ազգային եկամուտը երկրի տնտեսական զարգացման կարևորագույն ընդհանրական ցուցանիշներից է և բնութագրում է բնակչության մեկ շնչին ընկնող ընդհանուր կենսամակարդակը:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – կառավարության կողմից իրագործվող ծրագիր է, ըստ որի փոքր ներդրողները կարող են ներդրումներ կատարել խնայողական սերտիֆիկատների, շահող պարտատոմսերի և այլնի մեջ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳ (ԱՀՀ) - ազատական տնտեսակարգ ունեցող երկրներում մակրոտնտեսական գործընթացների նկարագրման և վերլուծության համար կիրառվող փոխկապակցված ցուցանիշների համակարգ է:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐԻ ՍՏԱՆԴԱՐՏ ՀԱՄԱԿԱՐԳ (ԱՀՍՀ) – տվյալ երկրի տնտեսական իրավիճակը և դինամիկան բնութագրող վիճակագրական տվյալների համակարգ է, որը պատկերացում է տալիս այդ երկրում տեղի ունեցած տնտեսական գործըն-

թացների մասին: Ազգային հաշիվների հիմնական տեսակները խմբավորվում են ըստ տնտեսական կոնկրետ գործառնություններ իրականացնող մասնակիցների: Այդ հաշիվներից են՝ արտադրության, եկամուտների կազմավորման, դրանց օգտագործման ու բաշխման հաշիվները և այլ հաշիվներ: Այդ հաշիվների համակարգը Հայաստանում ներդրվել է՝ ելնելով միջազգային չափանիշներից և գործող մեթոդաբանությունից:

ԱժԻՈ – 1) որոշակի արժեքների (դրամանիշեր, բաժնետոմսեր, մուրհակ, փոխառության տոմսեր) իրացման գնի և դրանց անվանական արժեքի միջև տարբերությունն է, 2) այլ երկրների բորսաներում բաժնետոմսի կուրսի գերազանցումն է ազգային բորսաներում գործող բաժնետոմսերի կուրսի նկատմամբ:

ԱժՈՒՐ - անալիտիկ (վերլուծական) և սինթետիկ, պահեստային ու հաշվապահական հաշվառման և այլ տվյալների համընկնում: Ընդհանուր առումով՝ ընթացիկ հաշվապահական հաշվառման և հաշվետվությունների տվյալների համընկնում:

ԱԾԱՆՑՅԱԼ ԱՐԺԵԹՈՒԹ – ներդրողի իրավունքների կամ պարտավորությունների ժամկետային իրականացման իրավունքը (պարտավորությունը) հավաստող արժեթուղթ է (ֆյուչերս, ֆորվարդ, օպցիոն և այլն):

ԱԿՏԻՎ ՃԱՆԱՉՎԱԾ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾԱԽՍՈՒՄՆԵՐ – որոշակի չափանիշների (արտադրանքի տեսակը կամ տեխնոլոգիան հստակորեն որոշված է, դրանց տեխնիկական իրագործելիությունը հիմնավորված է, այդ արտադրանքը կամ տեխնոլոգիան արտադրվելու, վաճառվելու և օգտագործվելու է և այլ չափանիշներ) բավարարող ծախսումներն են, որոնք բնորոշում են ապագայում կատարվող ծախսումների արդյունքում տնտեսությանը եկամուտ բերելու հավանական լինելը:

ԱԿՏԻՎԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ – հաշվապահական հաշվի մի տեսակ է, որի դեբետում գրանցվում են հաշվետու ժամանակաշրջանում

տնտեսական միջոցների սկզբնական մնացորդը, դրանց ավելացումները և այդ ժամանակաշրջանի վերջնական մնացորդը, իսկ կրեդիտում՝ տնտեսական միջոցների նվազումները: Այս հաշվի վերջնական մնացորդը հավասար է սկզբնական մնացորդին գումարած ավելացումները, հանած կրեդիտում գրանցված նվազումները:

ԱԿՏԻՎԱ-ՊԱՍԻՎԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ – հաշվապահական հաշվի մի տեսակ է, որում գրանցումները կատարվում են միաժամանակ և դեբետում և կրեդիտում:

ԱԿՏԻՎՆԵՐ – տնտեսավարող սուբյեկտների ենթակայության տակ գտնվող տնտեսական միջոցներ են, որոնք հանդես են գալիս իրենց բովանդակությամբ ոչ ընթացիկ ակտիվների և ընթացիկ ակտիվների տեսքով: Ակտիվներն իրենց արժեքային առումով արտացոլվում են հաշվապահական հաշվեկշռի ծախս կողմում (ակտիվային մաս):

ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԶՈՒՏ ԱՐԺԵՔ – տվյալ կազմակերպության առանձին տեսակի արժեթղթերի հաշվարկային արժեքն է՝ մեկ բաժնետոմսի կամ պարտատոմսի հաշվով: Իրենից ներկայացնում է կազմակերպության զուտ ակտիվների արժեքի և շրջանառության մեջ թողարկված (սեփականատերերի մոտ գտնվող) արժեթղթերի՝ հասարակ բաժնետոմսերի, պարտատոմսերի կամ արտոնյալ բաժնետոմսերի ընդհանուր թվի հարաբերակցությունը: Զուտ ակտիվների արժեքը հաշվարկելու համար անհրաժեշտ է ընդհանուր ակտիվների գումարից հանել բոլոր ոչ նյութական ակտիվները, պարտավորությունները և այն արժեթղթերը, որոնց գծով դեռևս կան նախկինից մնացած պարտքեր: Ակտիվների զուտ արժեքը հիմք է ծառայում նաև ներդրումները վերադարձնելիս ստացվող գումարը որոշելու համար:

ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՎԵՐԱԳՆԱՀԱՏՈՒՄԻՑ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - արդյունք են ակտիվների (հիմնական միջոցների, ոչ նյութական ակտիվների, ոչ ընթացիկ ֆինանսական ներդրումների, ընթացիկ

ֆինանսական ներդրումների) վերագնահատումից առաջացած արժեքի աճի և ոչ ընթացիկ ներդրումների արժեքի նվազումից չիրացված վնասների: Հաշվապահական հաշվառման մեջ ակտիվների վերագնահատումից առաջացած տարբերությունները նկարագրված են ՀՀՀՀՍ 16 «Հիմնական միջոցներ», ՀՀՀՀՍ 25 «Ներդրումների հաշվառում», ՀՀՀՀՍ 38 «Ոչ նյութական ակտիվներ» ստանդարտներում:

ԱԿՏՈՒՐ – մասնագետ է ապահովագրության իրականացման գծով, որը մաթեմատիկական մեթոդներ է կիրառում երկարաժամկետ ֆինանսական խնդիրներ լուծելու համար՝ կապված հիմնականում կենսաթոշակների, կյանքի ապահովագրության և ներդրումների հետ:

ԱԿՐԵՂԻՏԻՎ - անկանխիկ հաշվարկային գործառնությունների իրականացման ձև է: Այն բացվում է գնորդի կամ պատվիրատուի հանձնարարությամբ այն բանկում, որն սպասարկում է ապրանք վաճառողին (մատակարարին), ծառայություն մատուցողին և այլն: Ակրեդիտիվի բացումը հնարավորություն է տալիս ակրեդիտիվային հանձնարարականում նշված պայմաններով ստանալ ապրանքի, աշխատանքի կամ ծառայության համար վճար՝ պարտավորությունն անմիջապես կատարելուց հետո:

ԱԿՑԵՊՏ (ՀՈԺԱՐԱԳԻՐ) - անկանխիկ հաշվարկային գործառնությունների իրականացման ձև է, երբ պայմանագիր կողմերը փոխադարձ համաձայնության են գալիս որևիցե գործարք կամ ծառայությունների մատուցում կատարելու դեպքում:

ԱԿՑԻԶԱՅԻՆ ՀԱՐԿ – պետական հարկուցե վճարվող անուղղակի հարկ է, որը վճարում են ակցիզային հարկով հարկվող արտադրատեսակներից (օրնակ՝ խաղողի և այլ տեսակի գինիները, գինենյութը, գարեջուրը, սպիրտը և սպիրտային խմիչքները, սիգարները և այլն), Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծող ֆիզիկական, իրավաբանական անձինք ու իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկությունները, ինչպես նաև Հայաս-

տանի տարածքում դրանց արտադրությամբ ու շրջանառությամբ զբաղվողները: Ակցիզային հարկը վճարվում է հարկման ենթակա ապրանքների իրացման հասույթից համապատասխան տոկոսադրույքաչափերով կամ հաստատագրված վճարներով, որոնք սահմանվում են ապրանքի գնի նկատմամբ:

ԱՄՐԱԿՑՎԱԾ ԳՈՒՅՔ – մշտական օգտագործելու նպատակով հողին ամրակցված իրերն են: Ամրակցված գույքն ընդգրկում է շենքերը, շինությունները, կոմունալ և օժանդակ կառույցները, բազմամյա տնկարկները և այլ գույքը, որն ամրակցված է հողին և, որն անհնար է ազատել դրանից՝ առանց էական վնաս պատճառելու այդ գույքին, դրա որևէ մասին կամ հողին:

ԱՄՓՈՓ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ - դրանցում խմբավորվում և ամփոփվում են տնտեսական գործունեության որևէ բնագավառին վերաբերող գործառնությունների ձևակերպման սկզբնական փաստաթղթերը: Դրանցից են՝ գանձապահի ամենօրյա հաշվետվությունը, նյութերի պահեստի վարիչի հաշվետվությունը և այլն:

ԱՅԼ ՈՉ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ ՇԱՀՈՒՅՑ (ՎՆԱՍ) - արդյունք է տարբեր տեսակի գործարքներից ստացվող եկամուտների և պատճառվող ծախսերի միջև եղած տարբերության:

ԱՆԱԼԻՏԻԿ ՀԱՇԻՎ - այն հաշիվն է, որում տնտեսական միջոցները (ակտիվ), դրանց կազմավորման աղբյուրները (պասիվ) և տնտեսական գործառնությունները գրանցվում են ավելի մանրամասն, ըստ առանձին տարատեսակների՝ արժեքային արտահայտությամբ:

ԱՆԿԱՆ ԲՐՈՔԵՐ – Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով գրանցված անհատ ձեռներեց, որն իրականացնում է բրոքերային կամ դիլերային գործունեություն:

ԱՆԿԱՆ ԻՆՎԵՍՏԻՑԻՈՆ ԲՐՈՔԵՐ - անհատ ձեռներեց, որն իր անունից այլ անձանց հաշվին, այլ անձանց անունից իր հաշվին,

կամ այլ անձանց անունից և վերջիններիս հաշվին իրականացնում է արժեթղթերի առուծախ:

ԱՆԿԱՆ ԻՆՎԵՍՏԻՑԻՈՆ ԴԻԼԵՐ - անհատ ձեռներեց, որն իր անունից և իր հաշվին իրականացնում է արժեթղթերի առուծախ:

ԱՆԿԱՆՆԻԿ ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐ - դրամաշրջանառության այնպիսի ձևեր են, որոնք կատարվում են առանց կանխիկ դրամի մասնակցության՝ գումարները վճարողի հաշվից ստացողի հաշվին փոխանցելու կամ պահանջների փոխադարձ հաշվանցման միջոցով: Անկանխիկ հաշվարկները հնարավորություն են տալիս զգալիորեն արագացնելու դրամական միջոցների շրջանառությունը (պտույտը), միաժամանակ կրճատելով դրանց շրջանառության ծախսերը: Այդպիսի հաշվարկները կատարվում են բանկերի, այլ վարկային կազմակերպությունների միջոցով, որոնցում բացված են համապատասխան հաշիվներ: Բանկերի միջև անկանխիկ հաշվարկները կատարվում են հաշվանցման (քլիրինգի) կամ թղթակցային հաշիվների միջոցով: Անկանխիկ հաշվարկների միջոցներ են ծառայում հետևյալ վճարային փաստաթղթերը՝ վճարման պահանջագրերը, վճարման հանձնարարականները, ակրեդիտիվները, մուրհակները, չեկերը, վճարման էլեկտրոնային միջոցները, ինկասո հաշվարկները, վճարային քարտերը:

ԱՆԿԱՏ ԶԵՆՆԵՐԵՑ – ֆիզիկական անձ, որն իր անունից, որպես զբաղմունք, կանոնավոր իրականացնում է տնտեսական գործունեություն, մատուցում է ծառայություններ և կատարում աշխատանքներ: Նա պետական լիազորված մարմիններից ստանում է ձեռնարկատիրական գործունեության^Ք զբաղվելու վկայական, որն էլ համարվում է նրա գրանցման փաստաթուղթը:

ԱՆԿԱՏԱԿԱՆ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ - ապահովագրության այն ձևն է, ըստ որի հատուցվում է բուժման ծախսերը և դրանով ապահովագրական վկայագրի սեփականատերը հնարավորություն է ստանում բուժվել հիվանդանոցում, երբ նրան

նպատակահարմար է: Այն ընծեռնում է նաև հիվանդանոցի և խորհրդատուի այլընտրանքային հնարավորություն:

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԶԵՆՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ – իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող այն ձեռնարկությունն է, որը պատկանում է անհատին՝ անձնական սեփականության իրավունքով: Անհատական ձեռնարկության հիմնադիր փաստաթուղթը կանոնադրությունն է և այն կարող է գործել վարձու աշխատողների ընդգրկմամբ: Անհատական ձեռնարկությունը կարող է զբաղվել օրենսդրությամբ իր համար չարգելված տնտեսական գործունեության ցանկացած ձևերով:

ԱՆՀԱՏՈՒՅՑ ՓՈՒՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ - գործառնություն է, երբ կառուցվածքային մեկ միավորը տրամադրում է ապրանքներ, ծառայություններ, ֆինանսական և ոչ ֆինանսական ակտիվներ մեկ այլ միավորի՝ առանց դրանց դիմաց ապրանքի, ծառայության կամ ակտիվի ձևով փոխհատուցում ստանալու: Տարբերում են ընթացիկ և կապիտալ անհատույց փոխատվություններ, որոնք կարող են իրականացվել դրամական ու բնեղեն ձևով:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ – ըստ որի մի կողմը՝ ապահովագրողը, պարտավորվում է մյուս կողմի՝ ապահովագրվողի համար, պայմանագրով պայմանավորված վճարի (ապահովագրական պարգևի) դիմաց, միանվագ կամ պարբերաբար տալու ապահովագրական գումարը ապահովագրված անձի կյանքին կամ առողջությանը՝ վնաս պատճառելու դեպքերում: Ապահովագրական գումար ստանալու իրավունք ունի այն անձը, ում օգտին պայմանագիր է կնքվել: Անձնական ապահովագրության պայմանագիր կնքելիս ապահովագրվողի և ապահովագրողի միջև պետք է համաձայնություն ձեռք բերվի՝ ապահովագրված անձի վերաբերյալ; ապահովագրված անձի կյանքում այն իրադարձության բնույթի վերաբերյալ, որի վրա հասնելու դեպքում իրականացվում է ապահովագրությունը; ապահովագրական գումարի չափի և պայմանագրի գործող ժամկետի վերաբերյալ:

ԱՆՆՈՒԻՏԵՏ – 1) կյանքի ապահովագրության տեսակ է, ըստ որի ապահովագրվողը ապահովագրողին մի նշանակալից գումար մուծելով ստանում է պարբերական եկամուտ՝ սահմանված ժամանակաշրջանի ընթացքում: Աննուիտետների դեպքում ապահովագրվողը վճարումներ է կատարում սահմանված ամսաթվից սկսած պարբերաբար, ապահովագրական վկայագրի սեփականատիրոջը ամբողջ կյանքի ընթացքում, 2) միաժամանակ համարվում է պետական փոխառության տեսակներից, ըստ որի յուրաքանչյուր ժամանակաշրջանում մարվում է այդ փոխառության գումարի մի մասը և վճարվում են հաշվարկված տոկոսները, կամ վերագրվում է այն դրամական միջոցներին, որոնք վճարվում են վարկառուների կողմից հավասարաչափ ժամկետներում ստացված վարկերի և հաշվարկված տոկոսների գծով:

ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔ – հողի, անրակայված գույքի և հողի ու անրակայված գույքի նկատմամբ իրավագործությունների ամբողջությունն է:

ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – որոնք զբաղվում են անշարժ գույքի գնահատմամբ և դրանց հետ կապված առևտրային գործարքների ֆինանսավորման ապահովմամբ:

ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԳՐԱՎ (ՀԻՓՈԹԵՔ) - գրավի տեսակ, որի դեպքում գրավ դրված անշարժ գույքը կամ դրա մի մասը թողնվում է գրավատուի կամ երրորդ անձի ենթակայությանն և օգտագործմանը:

ԱՆՎՃԱՐՈՒՄԱԿՈՒԹՅԱՆ (ՍՆԱՆԿԱՑՄԱՆ) ՈՒՍԿ – պահանջում է ուշադիր վերաբերմունք հեռանկարային առումով վտանգից խուսափելու համար: Եթե բանկը հատկացրել է չափազանց մեծ ծավալի վատորակ վարկեր կամ նրա փաթեթի շուկայական արժեքը հաճախակի իջնում է, ապա կապիտալը նկատելի կորուստ կկրի դրանք վաճառելիս: Իսկ եթե, դրան գուզընթաց, ներդրողներն ու ավանդատուներն իմանան այդ մասին և արագ հանեն իրենց մի-

ջոցները, ապա կարգավորող մարմինները ստիպված կլինեն այդպիսի բանկը հայտարարել անվճարունակ և փակել:

ԱՆՎՃԱՐՈՒՄ ԱՎՈՒԹՅՈՒՄ – 1) պարտքերը ժամանակին վճարելու անկարողությունն է, 2) իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձի այնպիսի վիճակ, երբ նրա պարտավորությունները գերազանցում են ակտիվների արժեքը: Կազմակերպության նման վիճակը նշանակում է, որ նրա սեփական կապիտալը բացասական մեծություն է: Անվճարունակ անձն ի վիճակի չէ կուտակված պարտավորությունները մարելու իր ակտիվների վաճառքի հասույթներից: Անվճարունակությունը հաճախ բերում է սնանկացման կամ լուծարման, թեպետև ոչ միշտ: Եթե չկա անվճարունակ կազմակերպության ֆինանսական առողջացման իրատեսական ծրագիր, ապա դատարանը կարող է անվճարունակ կազմակերպությանը սնանկ ճանաչել և հսկել դրա լուծարման գործընթացը: Համաձայն ՀՀ բանկային օրենսդրության, բանկը համարվում է անվճարունակ, եթե՝ ա) սպառել է իր հիմնական կապիտալի 50 տոկոսը և ավելին, կամ՝ բ) ի վիճակի չէ բավարարել իր պարտատերերի օրինական պահանջները, կամ՝ գ) բանկի ցուցանիշների ամփոփ գնահատականը ցածր է Կենտրոնական բանկի խորհրդի սահմանած բանկերի ցուցանիշների ամփոփ գնահատականի չափից, կամ՝ դ) պարբերաբար խախտում է օրենքով սահմանված պարտադիր պահուստավորման նորմատիվը:

ԱՆՈՒՂԱԿԻ ԾԱՆՍԵՐ - դրանք իրենց բնույթով, չնայած անուղղակիորեն կապված են ամբողջ արտադրության գործընթացի հետ, բայց անմիջականորեն չեն կարող վերագրվել արտադրվող արդյունքի այս կամ այն տեսակին: Այդ ծախսերից են՝ վարչական աշխատողների, արտադրամասի պետի, բրիգադավարի աշխատավարձը սոցիալական ապահովագրության հատկացումներով, լուսավորության, ջեռուցման հետ կապված ծախսերը և այլն:

ԱՆՈՒՂԱԿԻ ՀԱՐԿՈՒՄ – հարկման մի տեսակ է, երբ հարկային բեռը կրում են անձեր կամ կազմակերպություններ: Հայաստանում հիմնական անուղղակի հարկը ավելացված արժեքի հարկն է

(ԱԱՀ), որը վճարում են ապրանքներ վաճառողները և ծառայություններ մատուցողները, բայց ԱԱՀ-ի արժեքը մտցվում է ապրանքի և ծառայության գնի մեջ, այսինքն հարկային բեռը հաղորդվում է վերջնական սպառողին: Անուղղակի հարկերի առավելություններից մեկն էլ այն է, որ համեմատաբար փոքր թվով աղբյուրների հարկումից կարելի է ստանալ զգալի տնտեսական արդյունք, ինչը հարկային վարչարարության տեսակետից գրավիչ է: Անուղղակի հարկ է նաև ակցիզային հարկը (տե՛ս ԱԱՀ և ակցիզային հարկ):

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՉԱՓԻՉՆԵՐ – օգտագործվում են արտադրանքի արտադրության կամ այլ աշխատանքների (ծառայությունների) վրա գործադրված աշխատանքի քանակը աշխատանքային օրերով, ժամերով, րոպեներով հաշվելու համար:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ – ներառում է աշխատունակ բնակչության թվաքանակը, որի կազմում ընդգրկված են տնտեսապես ակտիվ բնակչությունը (այսինքն բոլոր աշխատողները և գործազուրկները) և տնտեսապես ոչ ակտիվները (չաշխատող և աշխատանք չփնտրող աշխատունակ անձինք): Աշխատանքային ռեսուրսները ձևավորվում են աշխատունակ տարիքի աշխատունակ բնակչությունից (անձինք, ովքեր գտնվում են այն տարիքային սահմանում, որ ազգային օրենսդրությամբ ընդունված է որպես աշխատունակ, բացառությամբ I և II խմբի չաշխատող հաշմանդամները և արտոնյալ պայմաններով կենսաթոշակ ստացող չաշխատող քաղաքացիները) աշխատող կենսաթոշակառուներից և աշխատող դեռահասներից:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱՐԶԱՏՐՈՒԹՅՈՒՄ ԵՎ ԴՐԱՆ ՀՎԱՍԱՐԵՑՎԱԾ ԱՅԼ ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐ – ներառվում են աշխատած ժամանակի համար դրամական և բնեղեն արտահայտությամբ հաշվարկված բոլոր գումարները (անկախ ֆինանսավորման աղբյուրներից), ինչպես նաև վճարված, բայց չաշխատած ժամերի համար (օրինակ ամենամյա արձակուրդները) տարբեր պարգևատրումները, լրացուցիչ վճարները, հավելավճարները, նյութական օգնությունը և սոցիալական բնույթի վճարումները:

ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱՐԶԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ – որոշվում է հաշվետու ժամանակաշրջանում վարձու աշխատողներին կատարած աշխատանքների համար գործատուի կողմից դրամական կամ բնեղեն ձևով վճարած բոլոր վարձատրությունների գումարով: Աշխատողների աշխատանքի վարձատրությունը հաշվառվում է հաշվեգրված գումարներով և իր մեջ ընդգրկում է նաև սոցիալական ապահովագրության վճարները, եկամտահարկը և այլ վճարները, որոնք ենթակա են վճարման աշխատողների կողմից:

ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ՄԻՋԻՆ ԱՄՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐԶ - այն որոշվում է աշխատանքի վարձատրության և դրան հավասարեցված այլ վճարումները (դրամական և բնեղեն արտահայտությամբ) բաժանելով աշխատողների միջին ցուցակային թվաքանակի և ժամանակաշրջանի ամիսների թվի վրա: Սոցիալական ապահովագրության միջոցներից ստացված նպաստները աշխատանքի վարձատրության ու դրան հավասարեցված այլ վճարումների և միջին աշխատավարձի մեջ չեն ներառվում:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱԿՏ – սահմանված կարգով կազմված փաստաթուղթ է, որը հաստատում է ապահովագրական պատահար տեղի ունենալու փաստն ու պատճառը: Գույքային ապահովագրության ժամանակ այն հիմք է հանդիսանում վնասի մեծության հաշվարկման և ապահովագրվողի ապահովագրական հատուցում ստանալու իրավունքը որոշելու համար: Անձնական ապահովագրության ժամանակ այն անհրաժեշտ է դժբախտ պատահար տեղի ունենալու փաստն ու հանգամանքները հաստատելու համար:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔ - ապահովագրվող առարկաների իրական (շուկայական) արժեքն է ապահովագրության պայմանագրի կնքման պահին:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԲՐՈՔԵՐ - ապահովագրության գծով միջնորդային գործունեություն իրականացնող, սահմանված կարգով լիցենզավորված ձեռնարկություն կամ անհատ ձեռներեցն է,

որը գործում է ապահովագրվողի հանձնարարությամբ և նրա անունից:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼ - ապահովագրական ընկերությունների հետ աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող ֆիզիկական անձ է, որը հանդես է գալիս ապահովագրողի անունից և նրա հանձնարարությամբ:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – որոնք վաճառում են ապահովագրական պոլիսներ՝ վարկային կամ ֆինանսական ծառայությունների գծով:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՒՄԱՐ - ապահովագրական պատահարի ժամանակ ապահովագրության պայմանագրով նախատեսված հատուցման ենթակա առավելագույն գումարն է, որը սահմանվում է ապահովագրողի կողմից՝ ապահովագրության պայմանագրում նախատեսված յուրաքանչյուր հավանական պատահարի (պատահարների խմբի) համար: Տվյալ պատահարով առաջ բերված հատուցման վճարումից հետո ապահովագրության պայմանագրով նախատեսված ապահովագրական գումարը պակասեցվում է վճարված հատուցման չափով, եթե ապահովագրության պայմանագրով այլ բան նախատեսված չէ: Ապահովագրական գումարը չի կարող գերազանցել ապահովագրական արժեքին:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏ - ապահովագրության ենթակա ապահովագրական օբյեկտների առավելագույն քանակությունն է: Ապահովագրական դաշտի մեծությունը գույքային ապահովագրության դեպքում հաշվարկվում է՝ ելնելով գույքի տերերի կամ տվյալ տարածաշրջանում ապահովագրության ենթակա ապահովագրական օբյեկտների քանակից, իսկ անձնական ապահովագրության դեպքում այն որոշվում է քաղաքացիների քանակով, որոնց հետ կարող են կնքվել ապահովագրության պայմանագրեր:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - զբաղվում են կյանքի, առողջության, դժբախտ պատահարներից ապահովագրությամբ, վարկերի տրամադրմամբ:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ - այն գումարն է, որն ապահովագրողը վճարում է ապահովագրվողին (շահառուին)՝ ապահովագրության պայմանագրով նախատեսված ապահովագրական պատահարի հետևանքով առաջացած փաստացի վնասի կամ կորուստների դիմաց:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՆԵՏՏՈ-ԴՐՈՒՅՔ - ապահովագրական դրույքի (սակագնի) մի մաս, որը նախատեսված է ապահովագրական հատուցումները վճարելու համար:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՀ - ապահովագրության հիմնական սկզբունքն է, ըստ որի անձը կարող է ապահովագրվել միայն այն դեպքում, երբ ապահովագրական վկայագրով (պոլիսով) նախատեսված պատահարի տեղի ունենալու դեպքում այդ անձը վնաս է կրում:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՀՈՒՄՆԵՐ – կյանքի և ոչ կյանքի ապահովագրական պարտավորությունների կատարումն ապահովելու նպատակով ապահովագրավճարներից ձևավորված միջոցներն են:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ - գրավոր համաձայնագիր է ապահովագրողի և ապահովագրվողի միջև, ըստ որի ապահովագրողը պարտավորվում է ապահովագրական պատահարի առաջացման դեպքում իրականացնել ապահովագրական հատուցում (ապահովագրվողին կամ այն անձին, որի օգտին կնքվել է պայմանագիրը), իսկ ապահովագրվողը՝ սահմանված ժամկետում կատարել ապահովագրավճարի մուծումներ: Ապահովագրական պայմանագիրը կարգավորում է նաև ապահովագրության արդյունքում կողմերի միջև առաջացող այլ հարաբերություններ:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ - արտահայտում է ապահովագրական օբյեկտին հասցված վնասի հատուցման կարգավորման հարաբերությունների ամբողջականությունը:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՀԱՐ – պատահական դեպք, որի հետևանքով սկիզբ է առնում օրենսդրությամբ (պարտադիր ապահովագրության դեպքում) կամ ապահովագրության պայմանագրով (կանավոր ապահովագրության դեպքում) նախատեսված ապահովագրական հատուցում վճարելու ապահովագրողի պարտավորությունը:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ – 1) ապահովագրվողի գույքային, և այլ շահերի ապահովագրության պայմանագրով նախատեսված պաշտպանության հետ կապված ապահովագրողի իրավունքների ու պարտավորությունների ամբողջությունն է, 2) ապահովագրողի պարտավորությունն է՝ պայմանագրով նախատեսված ապահովագրական պատահարներ տեղի ունենալու դեպքում ապահովագրական հատուցումը կամ ապահովագրական գումարը վճարելու:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՐԳԵՎ – համարվում է ապահովագրության համար այն վճարը, որը ապահովագրվողը (շահառուն) պարտավոր է ապահովագրողին մուծել ապահովագրության պայմանագրում սահմանված կարգով և ժամկետներում: Ապահովագրական պարգևի չափը որոշելիս ապահովագրողը, հաշվի առնելով ապահովագրական օբյեկտի և ապահովագրական ռիսկի բնույթը, իրավունք ունի կիրառել ապահովագրական գումարի միավորից գանձվող պարգևը որոշող և իր կողմից մշակված ապահովագրական դրույքաչափեր:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊՈՒԽՍ (ՎԿԱՅՎԱԳԻՐ) - ապահովագրողի կողմից ապահովագրվողին, նրա գրավոր կամ բանավոր դիմումի հիման վրա իր ստորագրությամբ մի փաստաթուղթ է, որը հաստատում է ապահովագրողի և մապահովագրվողի պայմանագրային փոխհարաբերությունները:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԴՈՐՏՅԵԼ – տվյալ տարածաշրջանում փաստացի կնքված ապահովագրության պայմանագրերով ապահովագրված օբյեկտների ամբողջությունն է, կամ գործող ապահովագրության պայմանագրերի քանակությունը:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՌԵՆՏԱ - ապահովագրվողի ամենամսյա կամ տարեկան կանոնավոր եկամուտն է՝ կապված ցմահ կամ ժամանակավոր կենսաթոշակի ստացման հետ: Այն վճարվում է կենսաթոշակային ապահովագրության գծով ապահովագրվողի կողմից միանվագ կամ որոշակի ժամանակի ընթացքում մաս-մաս մուծված ապահովագրավճարների հաշվին:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՌԻՍԿ - ապահովագրական պատահարի տեղի ունենալու հավանականությունն է: Կապված է գույքի (տուն, կահույք, ավտոմեքենա, գյուղատնտեսական կենդանիներ, հող, այգիներ և այլն) շահագործման և տարբեր տեսակի փոխադրումների հետ:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՍԱԿԱԳԻՆ (ԴՐՈՒՅՔ) – ապահովագրական գումարի նկատմամբ սահմանված ապահովագրավճարի դրույքաչափն է, տոկոսային արտահայտությամբ: Այն կազմված է ապահովագրական հատուցման ու ապահովագրական գումարի վճարման համար սահմանված նետոտո-դրույքից, և վերջինիս հավելումից, որն իր մեջ ներառում է կանխարգելիչ միջոցառումները, ապահովագրողի գործավարման ծախսերն ու շահույթը:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔ – քաղաքացիների կամ գյուղատնտեսական կենդանիների տարիքային խմբերն են, որոնք ենթակա են ապահովագրության:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱՊԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄԱՐԱՊԵՆՏ - ապահովագրության համար նախատեսվող այն գումարն է ըստ որի ապահովագրվողը (շահառուն) ապահովագրության պայմանագրի կամ պարտադիր ապահովագրության դեպքում օրենսդրությանը համապատասխան պարտավոր է մուծել ապահովագրողին: Ապահովագրավճարի մեծությունը

հաշվարկվում է ապահովագրական գումարից սահմանված ապահովագրական սակագնին համաձայն: Կախված ապահովագրության պայմաններից, ապահովագրավճարի գումարը կարող է վճարվել միանվագ կամ մաս-մաս:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՂՆԵՐ – օրենսդրությամբ սահմանված կարգով թույլտվություն (լիցենզիա) ունեցող իրավաբանական անձինք են, որոնք կարող են ապահովագրության պայմանագրեր կնքել համապատասխան տեսակի ապահովագրություն իրականացնելու համար: Ապահովագրողը ապահովագրական պատահար տեղի ունենալու դեպքում ապահովագրվողին փոխհատուցում է պատճառված վնասը:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՎԱԾ ԱՆՁ – ֆիզիկական անձ, որի կյանքը, առողջությունը, աշխատունակությունը համարվում է ապահովագրական պաշտպանվածության օբյեկտ:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՎՈՂ (ԱՊԱՀՈՎԱԴԻՐ) - ապահովագրողների հետ ապահովագրության պայմանագիր կնքած և ապահովագրավճար մուծած ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք են, որոնք իրենց ռիսկը փոխանցում են ապահովագրողներին:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԱԿՏ - ապահովագրության պրակտիկայում դա պաշտոնական փաստաթուղթ է, որով ներկայացվում են վնասի առաջացման տեղը, ամսաթիվը և պատճառը:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԳԱՐՏՆԻՈՒԹՅՈՒՆ – պայմանավորված է այն իրողությունով, որ ապահովագրողն իրավունք չունի հրատարակել իր մասնագիտական գործունեության արդյունքում ապահովագրվողի, ապահովագրվածի և շահառուի, նրանց առողջական վիճակի, ինչպես նաև գույքային դրության մասին ստացած տեղեկությունները: Այդ գաղտնիությունը խախտելու դեպքում, ապահովագրողը պատասխանատվություն է կրում ՀՀ քաղաքացիական օրենքով նախատեսված համապատասխան հողվածներով:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏ – ժամանակահատված, որի ընթացքում ապահովագրված է ապահովագրական օբյեկտը:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԳՆԱՅԻՆ ԱՐԺԵՔ – կանխիկ գումար է, որի ստանալու իրավունքն ունի ապահովագրվողը (ապահովադիրը)՝ կյանքի ապահովագրության գործողության դադարեցվելու դեպքում:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ - ապահովագրվողի ապահովագրության ենթակա նյութական արժեքներն են, եկամուտը, ինչպես նաև քաղաքացիների կյանքը, առողջությունը և աշխատունակությունը:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ - գործունեություն է, ըստ որի ապահովագրողները ստանձնում են պարտավորություն՝ հատուցել ապահովագրության պայմանագրով նախատեսված ապահովագրական պատահարների հետևանքով ապահովագրվողների կրած փաստացի վնասը կամ կորուստները:

ԱՊԱՀՈՎԱԿԱԾ ՎԱՐԿ - այն վարկատեսակն է, որն ապահովված է իրական ակտիվներով և, որոնք էլ ձևակերպվել են որպես գրավային միջոց: Փոխառուի (վարկառուի) կողմից պարտքը չվերադարձնելու դեպքում փոխատուն (վարկառուն) իրավունք ունի իրացնել այդ ակտիվները՝ փոխատվության գումարը մարելու նպատակով:

ԱՊԱՊԵՏԱԿԱՆԱՑՈՒՄ – օրենսդրության ակտերով սահմանված դեպքերում և կարգով պետական տնտեսավարող սուբյեկտների ու անավարտ շինարարության օբյեկտների տրամադրումն է քաղաքացիներին, նրանց խմբերին, օտարերկյա անձանց՝ վարձակալության, ոչ պետական տնտեսավարող սուբյեկտներ կամ պետական մասնակցությամբ տնտեսավարող սուբյեկտներ ստեղծելու համար, առանց պետական սեփականության իրավունքի օտարման:

ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ԲՈՐՍԱ - իրավաբանական անձ հանդիսացող ձեռնարկություն է, որն առևտուրն իրականացնում է իր սահմանած

կանոններով, որոշակի տեղում և ժամանակահատվածում՝ հրապարակային սակարկությունների ձևով:

ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՎԱՐԿ – ըստ որի պայմանավորվող կողմերը կարող են կնքել պայմանագիր, որը նախատեսում է մի կողմի պարտականությունը մյուս կողմին տրամադրելու տեսականուն համապատասխան որոշվող գույքը՝ ըստ սահմանված քանակի և որակի:

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԻՐԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ – տվյալ կազմակերպության կողմից վաճառքի համար թողարկված արտադրանք է, վերավաճառքի համար գնված ապրանքները, ինչպես նաև չօգտագործված և վաճառքի համար պահվող հիմնական միջոցները և այլ ակտիվները:

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԱՐՏԱՂՈՒԹՅՈՒՆ - այն իր մեջ ներառում է այնպիսի ճյուղեր, ինչպիսիք են արդյունաբերությունը, գյուղատնտեսությունը, անտառային տնտեսությունը, շինարարությունը և ապրանքների արտադրության գործունեության այլ տեսակները:

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՇԻՎ – ինքնատիպ ամփոփ աղյուսակ է, ինչպես և բոլոր մյուս հաշիվները, այն նույնպես կազմված է երկու մասից՝ «ռեսուրսային», որտեղ ցույց են տրվում ապրանքների ու ծառայությունների թողարկումն ու ներմուծումը, ապրանքների ու ներմուծման հետ կապված հարկերը և լրացուցիչ հատկացումները, իսկ «օգտագործման» մասում՝ սպառման (միջանկյալ և վերջնական) համար օգտագործվող ապրանքների և ծառայությունների ծավալները, հիմնական և շրջանառու կապիտալի կուտակումը, ապրանքների և ներմուծման արտահանումը:

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՀԱՐԿԵՐ – ներառում են այն հարկերը, որոնց չափերն ուղղակիորեն կախված են թողարկված արտադրանքի և մատուցված ծառայությունների արժեքից: Դրանց թվին են դասվում ավելացված արժեքի հարկը, ակցիզային հարկը և այլն: Ներ-

մուծման հարկը դա ներմուծվող ապրանքներից և ծառայություններից գանձվող հարկն է:

ԱՌԱՎԵԼ ԻՐԱՑՎԵԼԻ ԱԿՏԻՎՆԵՐ – ընթացիկ ակտիվների մի մասը կազմող բոլոր տեսակի դրամական միջոցների այն գումարն է, որը կարելի է օգտագործել անմիջականորեն հաշվարկային գործառնություններ կատարելու համար: Այս խմբում ներառվում են նաև կարճաժամկետ ֆինանսական ներդրումները՝ արժեթղթերի տեսքով:

ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԱՐԺԵԹՈՒԴ - դրամական միջոցների կարճատև ներդրումը հավաստող փաստաթուղթ է, որի սեփականատերը ձեռք է բերում արժեթղթերի թողարկման որոշմամբ սահմանված որոշակի իրավունքներ:

ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԲԱՆԿ – ոչ պետական վարկային հիմնարկություն է, որն իրականացնում է տարբեր տեսակի բանկային գործառնություններ և միաժամանակ կազմակերպություններին և բնակչությանը մատուցում է բազմաբնույթ ֆինանսական ծառայություններ: Բանկի հիմնական գործունեության տեսակներից են՝ ընթացիկ հաշիվների վարումը, վճարահաշվարկային գործառնությունները, ավանդների ներգրավումը, կանխիկ դրամի ընդունումը և տրամադրումը, առևտրային, սպառողական և հիփոթեքային փոխառությունների տրամադրումը: Լրացուցիչ ծառայություններից են՝ գույքի հավատարմագրային կառավարումը, արտարժույթի և արժեթղթերի առք ու վաճառքը, վարկային քարտերի համակարգը և անձնական թոշակային հիմնադրամների կառավարումը:

ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ՌԻՍԿ – ծագում է ապրանքների իրացման և ծառայությունների մատուցման գործընթացում: Առևտրային ռիսկի պատճառներն են՝ արտադրանքի իրացման ծավալի իջեցումը, նյութական ռեսուրսների ձեռքբերման գների բարձրացումը, շրջանառության ծախսերի ավելացումը, մրցակցությունը և այլն:

ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ՌԻ ԱՐՂՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ՏՐՎՈՂ ՎԱՐԿԵՐ – տրվում են ձեռնարկատիրությամբ

գբաղվող կազմակերպություններին՝ ապրանքանյութական արժեքների պաշարների ձևավորման համար դրանց գնումների հետ կապված ծախսերի, աշխատավարձի վճարման ու հարկերի մարման նպատակով:

ԱՌԵՎՏՐԻ ՀԱՇՎԵԿՇԻՌ – հաշվետվություն է, որում արտացոլվում են միջազգային առևտրում տվյալ երկրի մասնակցության արդյունքները և արտահայտում է այլ երկրների հետ առևտրական կապերը: Առևտրի հաշվեկշիռը տվյալ երկրի վճարային հաշվեկշռի բաղկացուցիչ մասն է և հաշվարկվում է որպես ապրանքների արտահանման և ներմուծման տարբերություն: Հաշվեկշիռը կոչվում է ակտիվային, եթե երկրից արտահանվող ապրանքների արժեքը գերազանցում է ներմուծվող ապրանքների արժեքին, իսկ հակառակ դեպքում այդ հաշվեկշիռը կոչվում է պասիվային: Առևտրի հաշվեկշիռը բնութագրում է ազգային ապրանքային տնտեսության զարգացվածության աստիճանը, այն վերաբերվում է միայն իրական ապրանքատեսակներին և չի ընդգրկում ծառայությունները:

ԱՌԿԱՇԻՎ ՏՐՎԱԾ ԿԱՆՆԻԿ ԴՐԱՄ - գործուղման կամ կազմակերպության անունից վճարումներ կատարելու նպատակով կազմակերպության աշխատակիցներին կամ կառավարման մարմիններում ներգրավված անձանց տրված կանխիկ դրամն է:

ԱՎԱԼ – մուրհակային հանձնարարական է, երաշխիք է, որի համաձայն հանձնարարություն ստանձնած անձն (ավալիստը՝ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ) իր վրա է վերցնում մուրհակի դիմաց վճարման պարտականությունը նրա տիրոջ փոխարեն: Հաճախակի ավալ տրամադրվում է բանկի կողմից:

ԱՎԱՆԴ - 1) այն միջոցներն են (դրամական գումար, չեկեր, մուրհակներ և կանխիկ արագ վերածվող այլ վճարային փաստաթղթեր), որոնք թողնվել են որևէ բանկում կամ այլ ֆինանսական կազմակերպությունում՝ պահելու կամ տոկոսներ (տոկոսային եկամուտ) ստանալու նպատակով, 2) այն արժեթղթերն են, որոնք

գտնվում են բանկում կամ այլ ֆինանսական կազմակերպությունում կամ հանձնվել են մասնավոր անձի՝ կոնկրետ նպատակով, 3) այն դրամական գումարն է, որը հանձնվել է բրոքերին կամ դիլերին՝ հնարավոր առևտրային կորուստներից պաշտպանվածության ապահովման համար, 4) այն դրամական գումարն է, որը մուծվել է որպես պայմանագրային պարտավորությունները կատարելու մտադրության և պայմանագիրը չկատարելու դեպքում հակառակ կողմին պաշտպանելու վկայական, 5) այն դրամական գումարն է կամ արժեթղթերը, որոնք պարտապանը (դեբիտորը) դնում է դատական կամ վարչական մարմիններում՝ պարտատիրոջը հանձնելու կամ հայցի ապահովման համար:

ԱՎԱՆՂԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - դրանք բանկերի, վարկային հիմնարկությունների կողմից ավանդների ձևով դրամական միջոցները ներգրավելու և դրանք տեղաբաշխելու գծով գործառնություններն են կամ այլ կերպ ներգրավված ավանդների հաշվին դրամական միջոցների վարկավորումը:

ԱՎԱՆՂԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ - բանկում այն հաշիվն է, որից ավանդագրված միջոցները կարող են դուրս հանվել ավանդատուի առաջին իսկ պահանջով (ցպահանջ ավանդի դեպքում), մինչև ժամկետը լրանալը (ժամկետային ավանդի դեպքում) կամ մինչև բանկային ավանդի պայմանագրում նշված պայմանների վրա հասնելը: Ավանդային հաշվի միջոցների դիմաց վճարվող տոկոսների մեծությունը կախված է ընթացիկ տոկոսադրույքից, գումարն ավանդադրելու ժամկետից, ավանդը վաղաժամկետ պահանջելու ավանդատուի մտադրությունից, արժույթի տեսակից, ավանդի դիմաց տոկոսներ վճարելու պարբերականությունից և այլ գործոններից: Ավանդային հաշիվ բացելիս բանկի և ավանդատուի միջև կնքվում է բանկային ավանդի պայմանագիր:

ԱՎԱՆՂԱՅԻՆ ՍԵՐՏԻՖԻԿԱՏ – վարկատու կազմակերպության փաստաթուղթ, որը հավաստում է միջոցների ավանդագրումն ու դրա դիմաց սերտիֆիկատների թողարկմամբ պայմանավորված

որոշակի չափով տոկոսային եկամուտ ստանալու ներդրողի իրավունքը:

ԱՎԱՆՂՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ – միջոցառումների համալիր է, ըստ որի կարգավորված է ավանդատուների ներդրած միջոցների պաշտպանությունը բանկի կամ ավանդապահ այլ կազմակերպության սնանկացման դեպքում: Միջազգային պրակտիկայում ավանդների ապահովագրության համակարգը ենթադրում է առևտրային բանկերի կողմից պարտադիր կարգով ապահովագրական պարգևների մուծումներ և նախատեսում է բանկերի սնանկացումից խուսափման բազմաթիվ տարբերակներ: Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրության, բանկերը պարտավոր են պարտադիր ապահովագրության միջոցով, իսկ օրենքով նախատեսված դեպքերում նաև այլ եղանակներով, ապահովել քաղաքացիների ավանդների վերադարձը: Նման եղանակ ներկայումս նախատեսված է «ՀՀ Կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքով: Համաձայն այդ օրենքի, բանկերը, սկսած 2003թ. հուլիսի 1-ից, պարտավոր են տվյալ օրենքով սահմանված կարգով երաշխավորել ֆիզիկական անձանցից ներգրավված բոլոր տեսակի դրամային և արտարժույթային ավանդները՝ Կենտրոնական բանկի խորհրդի սահմանած չափով: Բանկի կողմից իրավաբանական անձանց ավանդների վերադարձն ապահովելու եղանակները սահմանվում են բանկային ավանդի պայմանագրով:

ԱՎԵԼԱՑՎԱԾ ԱՐԺԵՔ – իրացված ապրանքների, կատարված աշխատանքների, մատուցված ծառայությունների արժեքի և սահմանված կարգով արտադրության ու շրջանառության ծախսերին վերագրվող նյութական ռեսուրսների, վառելիքի, աշխատանքների ու ծառայությունների, հիմնական միջոցների և ոչ նյութական ակտիվների արժեքի տարբերությունն է:

ԱՎԵԼԱՑՎԱԾ ԱՐԺԵՔԻ ՀԱՐԿ - անուղղակի հարկ է, որը վճարվում է պետական բյուջե՝ ապրանքների ներմուծման, Հայաստանի տարածքում դրանց արտադրության ու շրջանառության, ինչպես նաև ծառայությունների մատուցման բոլոր փուլերում: Այն

ակցիզային հարկով չհարկվող ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) իրացման գնի նկատմամբ սահմանված տոկոսադրույքաչափերով հարկատեսակ է, որի վճարողներ են համարվում տնտեսական (ծեռնարկատիրական) ինքնուրույն գործունեություն վարող ու տարբեր գործարքներ իրականացնող ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, ինչպես նաև իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ծեռնարկությունները: Ավելացված արժեքի հարկը վճարվում է հարկման ենթակա ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) իրացման հասույթից:

ԱՎԻԶՈ – մեկ ծեռնարկության կողմից այլ ծեռնարկությանը փոստային, հեռագրային կամ ինտերնետային ցանցով պաշտոնական հաղորդումը, ծանուցումը կամ տեղեկացումն է փոխադարձ հաշվարկներում փոփոխությունների, կատարված գործառնությունների, հանձնարարությունների, վճարումների մասին: Ավիզոն ամենից հաճախակի կապված է դրամական փոխադարձ հաշվարկների և դրամական միջոցների շարժի հետ: Օրինակ, եթե բանկը, համաձայն ավանդատուի հանձնարարության, կատարել է դրամական միջոցների փոխանցում մեկ հաշվից այլ հաշվի, ապա այդ մասին տեղյակ է պահվում ավանդատուին ավիզոյի օգնությամբ:

ԱՎՈՒՐՆԵՐ – 1) ակտիվներ (դրամական միջոցներ, մուրհակներ, չեկեր, ակրեդիտիվներ), որոնց հաշվին կարող են վճարումներ կատարվել, 2) բանկի միջոցներն են օտարերկրյա արժույթով, արժեթղթերով, ոսկով, չեկերով, մուրհակներով, որոնք գտնվում են օտարերկրյա բանկերի հաշիվներում:

ԱՐԱԳ ԻՐԱՑՎԵԼԻ ԱՎՏԻՎՆԵՐ – ընթացիկ ակտիվների մի մասը կազմող և որոշակի ժամանակում շրջանառության համար պահանջվող այն միջոցներն են, որոնք հանդես են գալիս հիմնականում դեբիտորական պարտքերի (վճարումներ, որոնք պետք է կատարվեն հաշվետու պահից 12 ամսվա ընթացքում) և այլ ընթացիկ ակտիվների տեսքով: Այդպիսի ակտիվների իրացվելիությունը տարբերակվում է կախված օբյեկտիվ ու սուբյեկտիվ գործոններից:

րից (ֆինանսական ոլորտի աշխատողների որակավորումը, մատակարարների հետ փոխհարաբերությունները և դրանց վճարունակությունը, գնորդներին վարկերի տրամադրման պայմանները, մուրհակային շրջանառության կազմակերպումը):

ԱՐՂՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱՂՈՒՆՔԻ ԾԱՎԱԼ - այն ամբողջովին և ըստ դրա առանձին ճյուղերի որոշվում է արժեքային արտահայտությամբ, որպես իրավաբանական անձանց և դրանց առանձնացված ստորաբաժանումների (անկախ սեփականության ձևից) թողարկած արտադրանքի ու կատարված արդյունաբերական բնույթի աշխատանքների և ծառայությունների ծավալների հանրագումար: Արտադրանքի ծավալի մասին տվյալները բերվում են համապատասխան տարվա գործող գներով: Արժեքային արտահայտությամբ արդյունաբերական արտադրանքի ծավալի ամփոփ տվյալների մեջ ներառվում են խոշոր, միջին, փոքր կազմակերպությունների թողարկած արդյունաբերական արտադրանքի (աշխատանքների, ծառայությունների) ծավալի վերաբերյալ տվյալները: Կազմակերպության արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը որոշվում է առանց ներքին շրջանառության արժեքի:

ԱՐՂՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱՂՈՒՆՔԻ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԾԱՎԱԼԻ ԻՆՂԵՔՍ – հարաբերական ցուցանիշ է, որը բնութագրում է արտադրվող նյութական բարիքների ծավալների փոփոխությունը համեմատվող ժամանակաշրջաններում: Արդյունաբերական արտադրանքի գնահատումը համադրելի գներով իրականացվում է անմիջականորեն կազմակերպություններում՝ արդյունաբերողների գների հիման վրա: Ավելացված արժեքի հարկը և ակցիզային հարկը հաշվի չեն առնվում արդյունաբերական արտադրանքի ծավալում և ֆիզիկական ծավալի ինդեքսի հաշվարկման ժամանակ:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ - դրանք վկայություն են որոշակի չափով ներդրած կապիտալի կամ տրամադրած փոխառության մասին, որը տալիս է կանոնավոր եկամուտ (շահաբաժին կամ տոկոսային եկամուտ) ստանալու իրավունք:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԹՈՂԱՐԿՈՂ (ԷՄԻՏԵՆՏ) – իրավաբանական անձ է, որն արժեթղթերը շրջանառության մեջ է բաց թողնում իր անունից և պարտավորություն է կրում այդ արժեթղթերը ձեռք բերողների առջև:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՎ ԵՐԶԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՎ - այն արժեթղթերն են, որոնց սեփականատերերի փոփոխումը կատարվում է դրանք թողարկողի մասնակցությամբ կամ վերահսկվում է վերջինիս կողմից:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՏԱՐԱԾՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – որոնք գնում են նոր տեղաբաշխվող պետական կամ կորպորացիաների արժեթղթեր (բաժնետոմսեր, պարտքային արժեթղթեր, դրամական շուկայի միջոցներ և այլն) և այն վերավաճառում են ներդրողներին:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱ - որտեղ թողարկողը ներդրողներին է վաճառում նոր թողարկված արժեթղթերը, և ի տարբերություն արժեթղթերի երկրորդային շուկայի (որտեղ գնվում և վաճառվում են նախկինում թողարկված արժեթղթերը), այն արժեթղթերի իրացման գործընթացի առաջին փուլն է, դրանց առաջին անգամ հայտնվելն է շուկայում, որը գործում է որոշակի կանոններով և պահանջներով: Արժեթղթերի սկզբնական վաճառքին օգնող միջնորդներից են երաշխավորողները, բրոքերները և դիլերները:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԱՐՏԱԲՈՐՍԱՅԱԿԱՆ ՇՈՒԿԱ - 1) ֆոնդային բորսաների շրջանցմամբ և բանակցությունների անցկացմամբ, արժեթղթերով կատարվող առևտուր է, ըստ որի մեկ գնորդ և մեկ վաճառող իրենց գործակալների միջոցով երկուստեք համաձայնության են գալիս արժեթղթի ընդունելի գնի շուրջը, 2) շուկա է, որտեղ արժեթղթերով գործառնություններն իրականացվում են հեռախոսով և դիլերներին միացնող համակարգչային ցանցով, այլ ոչ թե ֆոնդային բորսայի առևտրային սրահում:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԲԱՑ ՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒՄ - արժեթղթերի տեղաբաշխումն է անհայտ ներդրողների շրջանում:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԲԻԶՆԵՍ – ներառում է այնպիսի բաղդրատարրեր, ինչպիսիք են բանկերի կողմից արժեթղթերի թողարկումը և ֆինանսական շուկայում վաճառքը, ուրիշ էմիտենտների արժեթղթերի հետ երկրորդային շուկայում գործարքների իրականացումը, ձեռնարկությունների սեփականաշնորհման հետ կապված ծառայությունների մատուցումը և այլն: Այս դեպքում բանկի եկամուտները ձևավորվում են արժեթղթերի կուրսային տարբերությունների, ծառայությունների մատուցման դիմաց կոմիսիոն վարձատրության և այլ ձևերով:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԹՈՂԱՐԿՄԱՆ ԱԶՂԱԳԻՐ - արժեթղթերի իրացման թույլտվություն ստանալու համար արժեթղթեր թողարկողի կողմից ներկայացվող փաստաթուղթ է, որում հաստատագրված են թողարկողի գործունեության, նրա պարտավորությունների, արժեթղթերի թողարկման նպատակի, ներդրողների իրավունքների վերաբերյալ, ինչպես նաև այլ տեղեկատվություններ:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԹՈՂԱՐԿՈՒՄ (ԷՄԻՍԻԱ) – շրջանառության մեջ արժեթղթեր բաց թողնելն ու դրանց առաջին իրացման գործառնությունն է:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԵՐԶԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ – հասկանում ենք դրանց առքը, վաճառքը և այլ գործառնությունները, որոնք հանգեցնում են արժեթղթերի տիրոջ փոփոխմանը: Արժեթղթեր թողարկելու իրավունք ունեն բաժնետիրական ընկերությունները և վարկային հիմնարկությունները: Արժեթղթեր են համարվում բաժնետիրական ընկերությունների բաժնետոմսերը, պարտատոմսերը, դեպոզիտային սերտիֆիկատները, մուրհակները և այլն, որոնց թողարկումը և շրջանառությունը կարգավորվում է գործող օրենսդրությամբ:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՇՈՒԿԱ - արժեթղթերի թողարկման, տեղափոխման և շրջանառության ամենաառաջին փոխհարաբերությունների համակարգ է:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ ԹՈՂԱՐԿՈՂ (ԷՄԻՏԵՆՏ) – իրավաբանական անձ է, որն արժեթղթերը շրջանառության մեջ է բաց թողնում իր անունից և պարտավորություն է կրում այդ արժեթղթերը ձեռք բերողների առջև:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՎ ԾՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՎ - այն արժեթղթերն են, որոնց սեփականատերերի փոփոխումը կատարվում է դրանք թողարկողի մասնակցությամբ կամ վերահսկվում է վերջինիս կողմից:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ ՏԱՐԱԾՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – որոնք գնում են նոր տեղաբաշխվող պետական կամ կորպորացիաների արժեթղթեր (բաժնետոմսեր, պարտքային արժեթղթեր, դրամական շուկայի միջոցներ և այլն) և այն վերավաճառում են ներդրողներին:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱ - որտեղ թողարկողը ներդրողներին է վաճառում նոր թողարկված արժեթղթերը, և ի տարբերություն արժեթղթերի երկրորդային շուկայի (որտեղ գնվում և վաճառվում են նախկինում թողարկված արժեթղթերը), այն արժեթղթերի իրացման գործընթացի առաջին փուլն է, դրանց առաջին անգամ հայտնվելն է շուկայում, որը գործում է որոշակի կանոններով և պահանջներով: Արժեթղթերի սկզբնական վաճառքին օգնող միջնորդներից են երաշխավորողները, բրոքերները և դիլերները:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԱՐՏԱԲՈՐՍԱՅԱԿԱՆ ՇՈՒԿԱ - 1) ֆոնդային բորսաների շրջանցմամբ և բանակցությունների անցկացմամբ, արժեթղթերով կատարվող առևտուր է, ըստ որի մեկ գնորդ և մեկ վաճառող իրենց գործակալների միջոցով երկուստեք համաձայնության են գալիս արժեթղթի ընդունելի գնի շուրջը: 2) շուկա է, որտեղ արժեթղթերով գործառնություններն իրականացվում են հեռախոսով և դիլերներին միացնող համակարգչային ցանցով, այլ ոչ թե ֆոնդային բորսայի առևտրային սրահում:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԲԱՑ ՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒՄ - արժեթղթերի տեղաբաշխումն է անհայտ ներդրողների շրջանում:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԲԻԶՆԵՍ – ներառում է ամպիսի բաղդրատարներ, ինչպիսիք են բանկերի կողմից արժեթղթերի թողարկումը և ֆինանսական շուկայում վաճառքը, ուրիշ էմիտենտների արժեթղթերի հետ երկրորդային շուկայում գործարքների իրականացումը, ձեռնարկությունների սեփականաշնորհման հետ կապված ծառայությունների մատուցումը և այլն: Այս դեպքում բանկի եկամուտները ձևավորվում են արժեթղթերի կուրսային տարբերությունների, ծառայությունների մատուցման դիմաց կոմիսիոն վարձատրության և այլ ծանրով:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԹՈՂԱՐԿՄԱՆ ԱՋՂԱԳԻՐ - արժեթղթերի իրացման թույլտվություն ստանալու համար արժեթղթեր թողարկողի կողմից ներկայացվող փաստաթուղթ է, որում հաստատագրված են թողարկողի գործունեության, նրա պարտավորությունների, արժեթղթերի թողարկման նպատակի, ներդրողների իրավունքների վերաբերյալ, ինչպես նաև այլ տեղեկատվություններ:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԹՈՂԱՐԿՈՒՄ (ԷՄԻՍԻԱ) – շրջանառության մեջ արժեթղթեր բաց թողնելն ու դրանց առաջին իրացման գործառնությունն է:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԾՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ – հասկանում ենք դրանց առքը, վաճառքը և այլ գործառնությունները, որոնք հանգեցնում են արժեթղթերի տիրոջ փոփոխմանը: Արժեթղթեր թողարկելու իրավունք ունեն բաժնետիրական ընկերությունները և վարկային հիմնարկությունները: Արժեթղթեր են համարվում բաժնետիրական ընկերությունների բաժնետոմսերը, պարտատոմսերը, դեպոզիտային սերտիֆիկատները, մուլտիակները և այլն, որոնց թողարկումը և շրջանառությունը կարգավորվում է գործող օրենսդրությամբ:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՇՈՒԿԱ - արժեթղթերի թողարկման, տեղափոխման և շրջանառության առնչությամբ առաջացող փոխհարաբերությունների համակարգ է:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՍԵՐՏԻՖԻԿԱՏ - դա շրջանառության մեջ արժեթղթերին փոխարինող փաստաթուղթ է, որը հավաստում է դրանով նշված որոշակի քանակի արժեթղթերի տիրապետման մասին:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՏԵՂԱԲԱՇՆՈՒՄ - արժեթղթերի առաջին օտարումն է վաճառքի, կամ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված և թողարկողի (էմիտենտի) կանոնադրությամբ նախատեսված այլ ձևերով:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ - դրանց թվին են դասվում՝ պարտատոմսը, չեկը, հասարակ մուրհակը, փոխանցելի մուրհակը (վճարագիրը), բաժնետոմսը, կոնոսամենտը, բանկային վկայագիրը (բանկային գրքույկ, բանկային սերտիֆիկատ), երկակի պահեստային վկայագիրը, հասարակ պահեստային վկայագիրը և այլ փաստաթղթերը, որոնք արժեթղթերի մասին օրենքներով դասվում են դրանց թվին:

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՓԱԿ ՏԵՂԱԲԱՇՆՈՒՄ - արժեթղթերի տեղաբաշխումն է հայտնի ներդրողների շրջանում:

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ - դա սահմանված ձևի և պարտադիր կարգով սահմանված պայմանների պահպանմամբ, գույքային իրավունքները հավաստող ֆինանսական փաստաթուղթ է, որի գործունեության իրականացումը կամ դրա փոխանցումը հնարավոր է միայն այն ներկայացնելու դեպքում: Արժեթղթի փոխանցմամբ իրականացվում են դրանով հավաստվող բոլոր իրավունքները: Այն հավաստում է ընկերության կապիտալի մի մասի նկատմամբ իրավունքի (բաժնետոմսեր) կամ կազմակերպության պարտքի (պարտատոմսեր, պարտքային պարտավորություններ կամ սերտիֆիկատներ) մասին: Դրանք իրենց սեփականատերերին տալիս են եկամուտներ ստանալու իրավունքներ: Արժեթղթերը կարող են լինել առք ու վաճառքի օբյեկտ և գրավ դրվել բանկային վարկ ստանալու համար:

ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ԱՐԺԵՔՆԵՐ - դրանք այն նյութական օբյեկտներն են, որոնք ներգրավվում են միջազգային արժուրաֆինանսա-

կան կապերի ոլորտ և, որոնց նկատմամբ արժուրային օրենսդրությամբ սահմանված է տվյալ երկրի տարածքում դրանց շրջանառության հատուկ սահմանափակ ռեժիմը: ՀՀ արժուրային օրենսդրության համաձայն արժուրային արժեքներ են համարվում՝ ա) արտարժույթը, բ) արտարժույթով արտահայտված արժեթղթերը բաժնետոմսերը, պարտատոմսերը, սերտիֆիկատները, մուրհակները և այլ արժեթղթերը, գ) թանկարժեք մետաղները՝ ոսկի, արծաթ, պլատին և պլատինի խմբի մետաղներ (պալադիում, իրիդիում, ռոդիում, ռութենիում, օսմիում) ցանկացած տեսքով և վիճակում, բացառությամբ այդ մետաղներից պատրաստված ոսկերչական և կենցաղային այլ իրերի, ինչպես նաև այդպիսի իրերի ջարդոնի, դ) բնական թանկարժեք քարերը (ալմաստ, ադամանդ, սուտակ, գնդուխտ, շափյուղա և ալեքսանդրիա, ինչպես նաև մարգարիտ) անմշակ և մշակված տեսքով, բացառությամբ այդ քարերից պատրաստված ոսկերչական և այլ կենցաղային իրերի, ինչպես նաև այդպիսի իրերի ջարդոնի, ե) համաշխարհային շուկայում գեղարվեստական ու պատմական արժեք ներկայացնող արվեստի գործերը և իրերը:

ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՏԻ – մի խումբ պետությունների միավորում է, որոնք պահպանում են փոխադարձ արժուրային հարաբերությունների կանոնները և առաջատար երկրի արժուրյան ընդունում են որպես հիմնական արժուրյա իրենց ներսում յուրաքանչյուր հաշվարկներ իրականացնելու գործընթացում: Առաջատար երկրի արժուրյան օգտագործվում է նաև արժուրային գոտու կազմի մեջ չմտնող երկրների հետ հաշվարկներով: Արժուրային գոտու հիմնական կանոններն են՝ առաջատար արժուրյա օգտագործումը որպես վճարամիջոց և պահուստային միջոց, այդ արժուրյա օգնությամբ «արտաքին վճարումների» իրականացումը, արժուրյաների ազատ տեղափոխումը մի երկրից դեպի մյուսը:

ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - այն գործառնություններն են, որոնք կապված են՝ ա) արժուրային արժեքների սեփականության իրավունքի և այլ գույքային իրավունքների փո-

խանցման հետ, այդ թվում՝ այնպիսի գործառնությունների, որոնք կապված են որպես վճարման միջոց արտարժույթով վճարման փաստաթղթերի օգտագործման հետ, բ) որպես արտարժույթի վճարման միջոց, ինչպես նաև արտաքին տնտեսական գործունեություն իրականացնելիս Հայաստանի Հանրապետության արժույթի օգտագործման հետ, գ) արժույթային արժեքների՝ արտասահմանից Հայաստանի Հանրապետություն փոխադրման, ներմուծման և առաքման, Հայաստանի Հանրապետությունից դրանց փոխադրման, արտահանման և առաքման, ինչպես նաև միջազգային դրամական փոխանցումների հետ: Արտարժույթով և դրամով արտահայտված արժեթղթերով կատարվող գործառնությունները ստորաբաժանվում են ընթացիկ գործառնությունների, կապիտալի ուղղակի շարժման հետ կապված գործառնությունների:

ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ - դրամավարկային հարաբերությունների ամբողջություն, որոնք ձևավորվել են տնտեսական կապերի միջազգայնացման ու համաշխարհային շուկայի զարգացման հիման վրա: Այն իր գործունեությունն իրականացնում է պայմանագրային ու պետա-իրավական նորմերով: Տարբերվում են համաշխարհային, միջազգային և ազգային արժույթային համակարգեր:

ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱ - որի օգնությամբ արժույթ վաճառողները և գնորդները հանդիպում կամ հաղորդակցվում են միմյանց հետ, որոշում են արժույթների փոխանակային կուրսը և ապահովում դրանց փոխանակումը:

ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ - դա տնտեսական, իրավական և կազմակերպչական միջոցառումների ու ձևերի ամբողջություն է, որոնք իրականացվում են պետական մարմինների, Կենտրոնական բանկերի, ֆինանսական հիմնարկությունների և միջազգային արժույթա-ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից արժույթային հարաբերությունների բնագավառում: Տվյալ երկրի արժույթային քաղաքականությունն անցկացվում է նրա կառավարության, Կենտրոնական բանկի, ֆինանսական մարմինների

կողմից՝ արտարժույթի, արտարժույթային փոխարժեքի, արտարժույթային գործառնությունների վրա փոխազդեցության միջոցով: Աշխարհի մասշտաբով արժույթային քաղաքականությունն անցկացվում է միջազգային արժույթա-ֆինանսական կազմակերպությունների (Արժույթի միջազգային հիմնադրամ, միջազգային բանկեր) կողմից:

ԱՐԺՈՒՅԹ -- որը հնարավորություն է տալիս, որպեսզի տարբեր երկրներն իր ազգային դրամներով (արտարժույթով) մասնակցություն ցուցաբերեն միջազգային տնտեսական հարաբերություններում և, որոնց հիմքում ընկած է փոխարժեք հասկացությունը:

ԱՐԺՈՒՅԹԻ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄ – 1) որևէ արժույթի արժեզրկումն է այլ երկրների արժույթների նկատմամբ, երբ այդ որևէ արժույթի տվյալ քանակով հնարավոր է ձեռք բերել ավելի քիչ քանակի այլ արժույթ, քան դա հնարավոր էր նախկինում, 2) պետության կողմից ձեռնարկվող այն միջոցառումները, որոնք ուղղված են այլ երկրների արժույթների կամ ոսկու նկատմամբ սեփական արժույթի փոխարժեքի նվազեցմանը հաստատագրված փոխարժեքի պարագայում: Արժույթի արժեզրկում է տեղի ունենում, երբ իրավասու պետական մարմինը մեծացնում է ազգային արժույթի քանակը ընթացիկ փոխարժեքի պայմաններում այլ արժույթներով փոխանակելու համար: Կենտրոնական բանկը կատարում է արժեզրկում այն դեպքերում, երբ ազգային արժույթի փոխարժեքը դառնում է արհեստականորեն բարձր, օրինակ, եթե ակնհայտ է, որ գնաձի բարձր տեմպերի պատճառով երկրից արտահանվող արտադրանքը կորցրել է իր մրցունակությունը: Արժեզրկումը կարող է նպաստել երկրի վճարային հաշվեկշռի պակաստորդի կրճատմանը՝ ներմուծվող ապրանքների նկատմամբ պահանջարկի փոքրացման պայմաններում երկրից արտահանվող ապրանքների նկատմամբ պահանջարկի բարձրացման միջոցով:

ԱՐԺՈՒՅԹԻ ԳՆԱՆՇՈՒՄ - այն մեխանիզմն է, որը հնարավորություն է տալիս սահմանելու տվյալ երկրի արժույթի փոխարժեքը մնացած այլ երկրների արժույթների նկատմամբ:

ԱՐԺՈՒՅԹԻ ՓՈՒՍԱՐԿԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ – տվյալ երկրի արժույթը կամ որևէ երկրի ազգային արժույթը այլ երկրների արժույթների կամ ոսկու հետ փոխանակելու հնարավորությունն է: Վերջինս կարող է պայմանավորված լինել ինչպես երկրի արժույթային կարգավորմամբ, այնպես էլ նրանով, թե տվյալ երկիրն ինչպիսի դիրք է գրավում միջազգային տնտեսությունում: Ըստ փոխարկելիության աստիճանի արժույթները կարող են լինել՝ ազատ փոխարկելի, մասնակի փոխարկելի և ոչ փոխարկելի արժույթներ:

ԱՐՏԱՂՐԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՐԺԵՔ - այն ընդգրկում է տնտեսավարող սուբյեկտի կողմից արտադրանքի արտադրության վրա կատարված ծախսերի ամբողջությունը:

ԱՐՏԱՂՐԱԿԱՆ ԿՈՊԵՐԱՏԻՎՆԵՐ – կոլեկտիվ սեփականության վրա հիմնված, իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող, իր անդամների աշխատանքային, պարտադիր մասնակցությամբ գործող ձեռնարկություն է, որը ստեղծվում է շահույթ (եկամուտ) կամ այլ օգտակար արդյունքներ ստանալու նպատակով: Արտադրական կոոպերատիվի հիմնադիր փաստաթուղթը նրա կանոնադրությունն է, և անդամներ կարող են լինել տվյալ երկրի և այլ պետությունների քաղաքացիները, ինչպես նաև քաղաքացիություն չունեցող անձինք: Արտադրական կոոպերատիվի գույքը պատկանում է նրա անդամներին՝ համատեղ սեփականության իրավունքով, և նրանց համատեղ գործունեությունից ստացված շահույթը (եկամուտը) բաշխվում է՝ հաշվի առնելով յուրաքանչյուր անդամի աշխատանքային ներդրումը:

ԱՐՏԱՂՐԱԿԱՆ ՀՁՈՐՈՒԹՅՈՒՆ - արտադրանքի առավելագույն հնարավոր թողարկումն է (տարվա, օրվա, հերթափոխի ընթացքում) կամ հումքի արդյունահանման և վերամշակման ծավալն ըստ անվանացանկի ու տեսականու: Հզորության մեծությունն ըստ արտադրանքի որոշակի տեսակի թողարկման, դրա փոփոխության գործոնները և օգտագործման մակարդակը բնութագրում է արտադրական հզորության հաշվեկշիռը: Արտադրական հզորության օգտագործման գործակիցը հարաբերական ցուցանիշ է, որը բնու-

թագրում է արտադրանքի առանձին տեսակների թողարկման գծով արտադրական հզորության օգտագործման աստիճանը: Հաշվարկվում է որպես արտադրանքի փաստացի թողարկման և այդ արտադրանքի թողարկման գծով հաշվետու ժամանակաշրջանում գործող միջին տարեկան հզորության հարաբերություն:

ԱՐՏԱՂՐԱԿԱՆ ՌԻՍԿ – կապված է արտադրական տարբեր գործունեություններում արտադրանքի ստացման, կատարվող աշխատանքների և ծառայությունների հետ: Արտադրական ռիսկի ծագման պատճառներն են արտադրության ծավալի իջեցումը (ավելացումը), նյութական ծախսերի աճը, աշխատողների դժգոհությունը, հարկային վճարումների ավելացումը և այլն: Արտադրական ռիսկը կապված է նաև տնտեսավարող սուբյեկտի պարտավորությունների չկատարման հետ:

ԱՐՏԱՂՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱԴԻՐ ԾԱՆՍԵՐ – իրենց բնույթով կապված են արտադրության գործընթացի հետ և ուղղակիորեն չեն կարող վերագրվել արտադրվող արդյունքի այս կամ այն տեսակին: Այդ ծախսերին են վերաբերվում ոչ արտադրական բանվորների աշխատավարձը սոցիալական ապահովագրության հատկացումներով, նորոգման նպատակով օգտագործվող օժանդակ նյութերը և անուղղակի արտադրական ծախսերը:

ԱՐՏԱՂՐԱՆՔԻ, ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ (ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ, ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ) ԻՐԱՑՈՒՄԻՑ ՇԱՀՈՒՅԹ (ՎՆԱՍ) – համախառն շահույթի (վնասի) և իրացման (առևտրային) ծախսերի, վարչական և ընդհանուր այլ ծախսերի (արտադրական գործընթացի հետ կապ չունեցող) միջև եղած տարբերությունն է:

ԱՐՏԱՂՐՈՒԹՅԱՆ ԱՅԼ ՀԱՐԿԵՐ - բաղկացած են այն բոլոր հարկերից, որոնցով հարկվում են արտադրող միավորները արտադրության գործընթացի կամ արտադրության գործոնների օգտագործման հետ կապված, բացի ապրանքների հարկերից: Այդպիսի հարկերի չափերն ուղղակիորեն կախված չեն արտադրության ծավալներից և շահութաբերությունից: Դրանք չեն ներառում

նաև կառուցվածքային միավորների ստացած շահույթի կամ այլ եկամուտների վրա ցանկացած հարկերը: Արտադրության այլ հարկերից են բնական պաշարների օգտագործման համար վճարները (բնապահպանության վճար), արտադրության մեջ օգտագործվող շենքերի ու շինությունների (անշարժ գույք) պարբերական հարկերը, արտոնագրային վճարները և այլն:

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՆԵՐՄՈՒԾՄԱՆ ԶՈՒՏ ՀԱՐԿԵՐ – ներառում են ապրանքների և ներմուծման հարկերը, արտադրության այլ հարկերը: «Զուտ» արտահայտությունը նշանակում է, որ հարկերը ցույց են տրվում առանց համապատասխան լրացուցիչ հատկացումների:

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՇԻԿ - արտացոլում է անմիջականորեն արտադրական գործընթացին վերաբերվող գործառնությունները: Այս հաշվում որոշվում է համախառն ներքին արդյունքի հաշվարկման հիմքը հանդիսացող ավելացված արժեքը:

ԱՐՏԱՀԱՆՄԱՆ ԾԱՎԱԼՆԵՐ – ընդգրկված են ինչպես հայրենական արտադրության, այնպես էլ վերաարտահանված արտասահմանյան արտադրության ապրանքները, իսկ ներմուծման ծավալներում՝ արտասահմանյան արտադրության ապրանքները, որոնք ներկրվել են հանրապետություն ներսում սպառման և վերաարտահանման համար: Արտահանման և ներմուծման ծավալներում չեն ընդգրկված արժեթղթերը, շրջանառության մեջ գտնվող թղթադրամները և մետաղադրամները, դրամական ոսկին, հանրապետության տարածքով օտարերկրյա բեռների տարանցիկ փոխադրումները, ցուցահանդեսների և տոնավաճառների համար ուղարկված կամ ներկրված ապրանքները:

ԱՐՏԱՀԱՇՎԵԿԵՇՈՒՄՆԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ - դրանց միջոցով հնարավորություն է տրվում հաշվառելու որևիցե կազմակերպության հաշվապահական հաշվեկշռում չներառվող, բայց ժամանակավոր օգտագործման կամ պահպանման նպատակով իր մոտ գտնվող նյութական և դրամական ակտիվները (միջոցները): Արտահաշ-

վեկշռային հաշիվներով հաշվառվում են կազմակերպությանը չպատկանող ոչ ընթացիկ ակտիվները, ապրանքանյութական արժեքները, դրամական միջոցները, արժեթղթերը և այլն: Չնայած նշված ակտիվներն արդեն հաշվառվում և արտացոլվում են այն կազմակերպությունների հաշվեկշիռներում, որոնց դրանք պատկանում են, բայց մյուս կողմից էլ, վարձակալների մոտ դրանք չեն կարող դուրս թողնվել հաշվառումից, քանի որ դրանց պահպանման ու ճիշտ օգտագործման համար պատասխանատվություն են կրում վարձակալները:

ԱՐՏԱՀԱՇՎԵԿԵՇՈՒՄՆԻՆ ՌԻՍԿ - այն ռիսկն է, ըստ որի հնարավոր կորուստները կարող են պայմանավորված լինել արտահաշվեկշռային հաշիվներով:

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ (ԱՆՆԱՆԱԴԵՊ) ԴԵՊԵՐԻՑ ԸԱՆՈՒՅԹ (ՎՆԱՍ) - արդյունք է արտասովոր դեպքերից և տարբեր իրադարձություններից սպասվելիք եկամուտների ու ծախսերի տարբերության:

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ (ԱՆՆԱՆԱԴԵՊ) ԵՎԱՍՈՒՏՆԵՐ - արդյունք են՝ տարբերային աղետների, քաղաքական ցնցումների և արտակարգ այլ իրադարձությունների արդյունքում առաջացած կորուստների համար ստացված եկամուտների:

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ (ԱՆՆԱՆԱԴԵՊ) ԾԱՍՆՍԵՐ - արդյունք են՝ տարբերային աղետների, քաղաքական ցնցումների և արտակարգ այլ իրադարձությունների արդյունքում առաջացած կորուստների դիմաց պատճառված վնասների:

ԱՐՏԱՐԺՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – 1) արտարժույթի առք ու վաճառքի այն գործառնություններն են, երբ մի արժույթը փոխանակվում է մեկ այլ արժույթի հետ: Արտարժույթային փոխարժեքն արտահայտում է մեկ արժույթի արժեքը մյուս արժույթի միավորներով: ՀՀ օրենսդրության համաձայն՝ արտարժույթի առք ու վաճառքի գործառնություններ իրականացնելու լիցենզիա (թույլտվություն) է տրամադրում ՀՀ Կենտրոնական բանկը, 2)

տվյալ երկիր արտարժույթի ներկրումը և առաքումը, ինչպես նաև տվյալ երկրից արտարժույթի արտահանումը և առաքումը, 3) միջազգային դրամական փոխանցումների իրականացումը:

ԱՐՏԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ԴԻՐՔ – տվյալ առևտրային բանկի կողմից ժամանակի կոնկրետ պահին արտարժույթով ակտիվների և պարտավորությունների տարբերությունն է: Այն հաշվարկվում է յուրաքանչյուր արտարժույթի համար: Եթե այս կամ այն արտարժույթով ակտիվների ընդհանուր գումարը հավասար է պարտավորությունների գումարին, ապա տվյալ արտարժույթի գծով դիրքը կոչվում է փակ, հակառակ դեպքում դիրքը բաց է: Արտարժութային դիրքը հաշվարկելիս սովորաբար հաշվի են առնվում նաև արտահաշվեկշռային անավարտ (սփոթ, սվոփ, ֆյուչերսային, ֆորվարդային) գործարքների նկատմամբ պահանջները և պարտավորությունները՝ համապատասխան արտարժութներով: ՀՀ բանկային օրենսդրության համաձայն՝ արտարժութային դիրքը, դա բանկի արտարժութով ակտիվների և պարտավորությունների միջև եղած տարբերությունն է՝ հաշվի առած նաև արտահաշվեկշռային անավարտ գործարքների նկատմամբ պահանջները և պարտավորությունները (սփոթ, սվոփ, ֆյուչերսային, ֆորվարդային) համապատասխան արտարժութներով:

ԱՐՏԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ՊԱՀՈՒՄՏՆԵՐ - դրանք արտարժույթի պաշտոնական այն պաշարներն են, տվյալ երկրի Կենտրոնական բանկում և ֆինանսական մարմիններում կամ միջազգային արժութավարկային կազմակերպություններում, որոնք պահում են սեփական արժութը պաշտպանելու, պարտքերը վճարելու և միջազգային հաշվարկները կատարելու համար:

ԱՐՏԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ՌԻՍԿ – կապված է օտարերկրյա արժութի կուրսի փոփոխության հետ (դոլար, ֆունտ ստեռլինգ, ֆրանկ, իեն, եվրո), ինչի հետևանքով բանկը կարող է վնաս կրել ակտիվների ու պասիվների գները իջնելու պատճառով: Այն ֆինանսական ռիսկերի տեսակներից մեկն է, որը պայմանավորված է ապագայում այլ արժութների նկատմամբ ազգային արժութի գնի փոփո-

խության անորոշությամբ: Արտարժութի փոխարժեքների անբարենպաստ փոփոխությունը (արժութի արժեզրկումը կամ արժեքավորումը) կարող է դառնալ վնասների առաջացման պատճառ: Արտարժութային ռիսկ պարունակում է միայն արտարժութային բաց դիրքը, իսկ արտարժութային փակ դիրքի դեպքում այդ ռիսկը բացակայում է: Արտարժութային ռիսկը մեծանում է դիրքի երկարությանը ուղիղ համեմատական կարգով: Արտարժութի փոխարժեքի փոփոխության հետ կապված արժութային կորուստների վտանգը կարող է առաջանալ արտաքին առևտրային, վարկային, արտարժութային գործառնություններ իրականացնելիս:

ԱՐՏԱՐԺՈՒՅԹ – ցանկացած օտարերկրյա պետության արժութն է, որը ծառայում է որպես շրջանառության օրինական միջոց և հաշվառման հիմք տվյալ երկրում: Այս կամ այն երկիրը արտարժութը կարող է գնել սեփական արժութով և օգտագործել արտերկրի հետ առևտուր կամ ֆինանսական գործառնություններ կատարելիս: Արտարժութը գնվում և վաճառվում է արտարժութի շուկաներում, բանկերի կողմից, ինչպես կանխիկ ձևով կամ չեկերով, այնպես էլ այդ երկրների բանկերում արտարժութային հաշիվների մնացորդների շարժի ձևով: ՀՀ օրենսդրության համաձայն արտարժութ են համարվում ա) օտարերկրյա դրամանիշները՝ արտահայտված բանկային տոմսերի, գանձատան թղթադրամների և մետաղադրամների ձևով, որոնք համապատասխան օտարերկրյա մեկ կամ մի քանի պետությունների տարածքում գտնվում են շրջանառության մեջ և օրինական վճարման միջոց են, ինչպես նաև հանված են կամ հանվում են շրջանառությունից, բայց ենթակա են փոխանակման շրջանառության մեջ գտնվող դրամանիշներով, բ) բանկային հաշիվներում և ավանդներում գտնվող օտարերկրյա պետությունների դրամական միավորներով արտահայտված միջոցները և վճարման փաստաթղթերը:

ԱՐՏԱՐԺՈՒՅԹԻ ԳՆԱՆՆՈՒՄ – տվյալ երկրում գործող օրենսդրական նորմերին, կանոններին և ձևավորված պրակտիկային համապատասխան արտարժութների փոխարժեքների սահմա-

նումն է: Արտարժույթների գնանշումը կատարում են պետական (ազգային) կամ խոշորագույն առևտրային բանկերը՝ ուղղակի կամ անուղղակի եղանակով:

ԱՐՏԱՐԺՈՒՅԹԻ ՇՈՒԿԱ - շուկա, որտեղ կատարվում է արտարժույթի և դրանով արտահայտված վճարային այլ փաստաթղթերի (մուրհակներ, չեկեր և այլն) առք ու վաճառք՝ պահանջարկի և առաջարկի հիման վրա: Պա ոչ ձևական շուկա է, որն ընդգրկում է ամբողջ աշխարհը, որտեղ կապն իրականացվում է հաղորդակցության տարբեր տեսակի ուղիղ և արագ միջոցների օգնությամբ: Արտարժույթի շուկայում հիմնականում գործում են արտարժույթի առևտուր անող դիլերները, առևտրային բանկերը և արտարժույթի առք ու վաճառքի բրոքերները (որոնք գործում են որպես միջնորդներ):

ԱՐՏԱՐԺՈՒՅԹԻ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ (ՀԱՇՎԱՐԿԱՅԻՆ) ՓՈՒՍԱՐԺԵՔ - դա պետության կողմից պաշտոնապես սահմանվող ազգային արժույթի փոխարժեքն է, որը սովորաբար սահմանում է տվյալ երկրի Կենտրոնական բանկը: Եթե պաշտոնական փոխարժեքը տարբերվում է շուկայական փոխարժեքից, ապա Կենտրոնական բանկը պետք է պատրաստ լինի պահելու իր սահմանած փոխարժեքը՝ բաց շուկայում գնումների և վաճառքների միջոցով: ՀՀ օրնսդրությանը համաձայն Կենտրոնական բանկը հայտարարում է արտարժույթի ամենօրյա առք ու վաճառքի փոխարժեքները նախորդ օրը ֆինանսական շուկայում ձևավորված փոխարժեքների հիման վրա, որոնց միջին մեծությունը համարվում է հաշվարկային փոխարժեքը: ՀՀ Կենտրոնական բանկն առք ու վաճառքի փոխարժեքներն օգտագործում է բանկերի և ՀՀ Կենտրոնական բանկի այլ հաճախորդների հետ գործառնությունների իրականացման ընթացքում: Հաշվարկային փոխարժեքն օգտագործվում է հաշվապահական հաշվառման նպատակներով և հիմք է հանդիսանում ՀՀ գանձապետարանի բանկային սպասարկման համար:

ԱՐՏԱՐԺՈՒՅԹԻ ՓՈՒՍԱՐԺԵՔ – որևիցե մի երկրի դրամական միավորի գինն է արտահայտված մեկ այլ երկրի դրամական միա-

վորներով (սովորաբար 1, 100 կամ 1000 միավորի դիմաց) որոշակի ամսաթվի դրությամբ: Այն ցույց է տալիս, թե ազգային արժույթի քանի միավոր է պահանջվում միավոր արտարժույթ գնելու համար: Հաճախ կիրառվում է ազգային արժույթի փոխարժեքը՝ հաշվարկված միջազգային արժույթային միավորների, օրինակ էջուրի նկատմամբ: Արտարժույթի փոխարժեքը ձևավորվում է գլխավորապես արտարժույթի պահանջարկի և առաջարկի հարաբերակցության ազդեցության ներքո կամ սահմանվում է վարչական կարգով և շատ փոփոխուն է: Տարբերում են լողացող (ձկուն) փոխարժեք, անվանական, իրական փոխարժեքներ: Արտարժույթի փոխարժեքի վրա ազդող հիմնական գործոններից են վճարային հաշվեկշռի վիճակը, գնաձի մակարդակը, երկրների միջև կարճաժամկետ կապիտալների տեղաշարժը, ինչպես նաև քաղաքական և ռազմական գործոնները: Սովորաբար յուրաքանչյուր երկրում իրավասու մարմնի կողմից սահմանվում է արտարժույթի պաշտոնական (հաշվարկային) փոխարժեքը: Տարբերվում են արտարժույթի առքի (գնորդի) և վաճառքի (վաճառողի) փոխարժեքներ: Առքի փոխարժեքով բանկը ծեռք է բերում արտարժույթ, իսկ վաճառքի փոխարժեքով բանկը վաճառում է արտարժույթ: Միջին փոխարժեքը առքի և վաճառքի փոխարժեքների միջին կշռված թվաբանականն է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔ – պետության պարտքն է միջազգային բանկերին, այլ երկրների կառավարություններին, օտարերկրյա մասնավոր բանկերին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՓՈՒՍԱՐՈՒԹՅՈՒՆ – ֆուտերերկրյա փոխառություն է, որը տրամադրվում է միջազգային վարկի ձևով արտերկրների վարկատուների կողմից:

ԱՐՏՈՆՅԱԼ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ – որը չափվում է բանկի կողմից թողարկվող ցանկացած բաժնետոմսի անվանական արժեքով, որոնց դիմաց շահաբաժին վճարվելու է խոստացված կայուն դրույթաչափերով:

ԱՐՏՈՆՅԱԼ ԲԱԺՆԵՏՈՄՍ - բաժնետիրական ընկերության կառավարմանը մասնակցելու իրավունք չի տալիս, բայց տալիս է առաջնահերթ իրավունք՝ սահմանված կայուն չափի շահաբաժնի ստացման համար, նույնիսկ այն դեպքում, երբ ընկերությունը համապատասխան շահույթի գումար չի ստացել: Արտոնյալ բաժնետոմսերի թողարկումը թույլ է տալիս ավելացնել բաժնետիրական ընկերության կանոնադրական կապիտալը սեփական միջոցների ներգրավման ճանապարհով, ի տարբերություն պարտատոմսերի, որոնք սեփականության իրավունք չեն տալիս դրանց տերերին և հանդիսանում են փոխառու աղբյուրներ:

ԱՌԻԴԻՏ - աուդիտի ենթարկվող անձի ֆինանսական հաշվետվություններում ներակայացված տեղեկատվության անկախ ստուգումն է, որի արդյունքում տրամադրվում է աուդիտորական եզրակացություն: Ֆինանսական հաշվետվությունների աուդիտի նպատակն է հնարավորություն ընձեռնել աուդիտորին՝ կարծիք արտահայտելու այն մասին, թե արդյոք ֆինանսական հաշվետվությունները բոլոր էական առումներով կազմված են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան: Աուդիտի իրականացնող անձն ինքնուրույն է ընտրում իր աշխատանքի ձևերն ու մեթոդները՝ ելնելով աուդիտորական գործունեության մասին նորմատիվ իրավական ակտերի պահանջներից:

ԱՌԻԴԻՏԻ ԵՆԹԱՐԿՎՈՂ ԱՆՁ – իրավաբանական անձն է, հիմնարկը կամ անհատ ձեռնարկատերը, որի մոտ իրականացվում են աուդիտորական ծառայություններ:

ԱՌԻԴԻՏՈՐ – պետության կողմից որակավորված մասնագետ կամ այլ կերպ աուդիտորական ընկերության աշխատակից, որն ընկերության հետ կնքված պայմանագրի հիման վրա ստուգում է այդ ընկերության ֆինանսատնտեսական վիճակը՝ դրա գործունեության օրենսդրությանը համապատասխան լինելու, ֆինանսական հաշվետվությունների արժանահավատության մասին եզրակացություն տալու նպատակով:

ԱՌԻԴԻՏՈՐԱԿԱՆ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄ – ֆինանսական հաշվետվությունների այնպիսի ընթացակարգերի իրականացում է, որը հնարավորություն է ընձեռնում աուդիտորին՝ պարզելու, թե արդյոք առկա են այնպիսի փաստեր, որոնք կարող են վկայել այն մասին, որ ֆինանսական հաշվետվությունները, բոլոր էական առումներով, կազմված չեն Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան:

ԱՌԻԴԻՏՈՐԱԿԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ - աուդիտ իրականացնող անձի կողմից կազմված փաստաթուղթ է, որում արտահայտվում է կարծիք՝ աուդիտի ենթարկվող անձի ֆինանսական հաշվետվությունների վերաբերյալ: Աուդիտորական եզրակացության ձևին ու բովանդակությանը ներկայացվող պահանջները սահմանվում են աուդիտի ստանդարտներով: Աուդիտորական եզրակացությունը գաղտնիք չպարունակող փաստաթուղթ է, որի հրապարակման անհարժեշտությունը որոշում է աուդիտի ենթարկվող անձը, եթե օրենքով այլ բան սահմանված չէ: Աուդիտորական եզրակացությունը կազմվում է առնվազն երկու օրինակից, ստորագրվում և (կամ) կնքվում է աուդիտ իրականացնող անձի կողմից: Աուդիտորական եզրակացության մեկ օրինակը տրվում է աուդիտի ենթարկվող անձին, իսկ մյուսը մնում է աուդիտ իրականացնող անձի մոտ:

ԱՌԻԴԻՏՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎՃԱՐ – վճարի չափը, վճարման կարգը և ձևը որոշվում են կողմերի միջև կնքված պայմանագրով և չեն կարող կախվածության մեջ դրվել աուդիտի ենթարկվող անձի այնպիսի պահանջներից, որոնք կարող են ազդել աուդիտորական ծառայությունների իրականացման արդյունքում տրամադրվող եզրակացության (հաշվետվության) բովանդակության վրա:

Բ

ԲԱԶԵԼՅԱՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳԻՐ - դա Մեծ Բրիտանիայի և Արևմուտքի առաջատար երկրների միջև 1967թ. կնքված համաձայնագիր է, որով սահմանվեց ֆունտ ստերլինգի ձգնաժամի ժամանակաշրջանում Մեծ Բրիտանիային տրամադրված վարկերի մարման կարգը: Համաձայնագիրն ունեցավ մեծ նշանակություն, քանի որ առաջին անգամ տվյալ երկիրը համաձայնվեց երրորդ երկրներին տրամադրել դոլարային երաշխիք՝ իր պարտքի դիմաց:

ԲԱԺՆԵՏԵՐ – իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձ է, որը հանդիսանում է բաժնետիրական ընկերության մեկ կամ մի քանի բաժնետոմսերի սեփականատեր և, որոնց միջոցով ունի բաժնային մասնակցություն տվյալ ընկերության գույքում: Կան երկու հիմնական տեսակի բաժնետերեր՝ ա) արտոնյալ բաժնետոմսերի սեփականատերեր, որոնք ունեն հաստատագրված շահաբաժին ստանալու և բաժնետիրական ընկերության լուծարման դեպքում բաժնետոմսերում ներդրած միջոցները հետ ստանալու առաջնահերթ իրավունք (ի տարբերություն սովորական բաժնետոմսերի սեփականատերերի), բ) սովորական բաժնետոմսերի սեփականատերեր: Քանի որ այս բաժնետերերը ենթարկվում են ավելի մեծ ռիսկի, սովորաբար միայն նրանք ունեն ձայնի իրավունք ընկերության բաժնետերերի ընդհանուր ժողովում, ինչպես նաև տնօրեններին ընտրելու իրավունք: Բաժնետերը հանդիսանում է բաժնետիրական ընկերության մասնակից:

ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԵԿԱՍՏԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ – մեկ բաժնետոմսի հաշվով ստացված զուտ շահույթի (բաժնետոմսի շահույթի նորմայի) և բաժնետոմսի շուկայական գնի հարաբերակցությունն է՝ արտահայտված տոկոսներով:

ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹՅՈՒՆ – տվյալ ընկերության կողմից առանձնացված և իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ստորաբաժանում է, որը գտնվում է ընկերության գտնվելու վայրից դուրս, ներկայացնում է

նրա շահերը իրականացնում նրա պաշտպանությունը: Ներկայացուցչությունը գործում է ընկերության կողմից հաստատված կանոնակարգի հիման վրա: Նրան գույքը տրամադրվում է իր ընկերության կողմից և այն հաշվառվում է ինչպես իր, այնպես էլ այդ ընկերության հաշվեկշռում:

ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ (ԲԸ) – իրավաբանական անձ, որի կանոնադրական հիմնադրամը (կապիտալը) բաժանված է ընկերության նկատմամբ բաժնետերերի պարտավորական իրավունքը հավաստիացնող որոշակի թվով բաժնետոմսերի: Բաժնետիրական ընկերության հիմնադիր փաստաթուղթը կանոնադրությունն է: Ընկերությունն իրավունք ունի օրենքով սահմանված կարգով բանկային հաշիվներ բացել ՀՀ և այլ պետությունների բանկերում: Բաժնետիրական ընկերությունները կարող են լինել բաց կամ փակ, որը պետք է արտահայտվի նրա կանոնադրությամբ և ֆիրմային անվանման մեջ: Ընկերությունը չի կարող ունենալ երկուսից պակաս բաժնետեր:

ԲԱԺՆԵՏՈՄՍ - արժեթուղթ է, որը վկայում է դրա տիրոջ կողմից բաժնետիրական ընկերության կանոնադրական կապիտալ (հիմնադրամ) ներդնելու փաստը և իրավունք է տալիս նրան մասնակցելու ընկերության կառավարմանը, ստացված շահույթին և ընկերության լուծարման ժամանակ մնացած ունեցվածքի բաժանմանը: Բաժնետոմսը չունի գործողության ժամկետ և գոյություն ունի այնքան ժամանակ, քանի դեռ կա տվյալ բաժնետիրական ընկերությունը: Բաժնետոմսը, որպես փաստաթուղթ, պետք է պարունակի հետևյալ ռեկվիզիտները՝ բաժնետիրական ընկերության ֆիրմային անվանումը և գտնվելու վայրը, արժեթղթի անվանումը, դրա տեսակը, հերթական համարը, թողարկման ամսաթիվը, անվանական արժեքը, քանակը, շահաբաժնի (դիվիդենտի) վճարման ժամկետը, բաժնետիրական ընկերության վարչության նախագահի ստորագրությունը: Բաժնետոմսերը լինում են անվանական և ըստ ներկայացնողի: Անվանական բաժնետոմսերի մեջ նշվում է սեփականատիրոջ անունը, այն գրանցվում է բաժնետիրական ընկե-

րության հատուկ գրքում, ուր նշվում է, թե ով, ինչպիսի և ինչքան բաժնետոմս է տնօրինում: Ըստ ներկայացնողի տիպի բաժնետոմսում սեփականատիրոջ անունը չի նշվում, դրա համար էլ ընկերությունը բաժնետիրոջ հետ չի կարող ունենալ սերտ կապեր, քանի որ չունի տեղեկատվություն իր փայտերերի մասին:

ԲԱԺՆԵՏՈՄՍԻ ԵԿԱՍԱՐԵՐՈՒԹՅՈՒՆ – մեկ բաժնետոմսին ընկնող այն եկամուտն է, որը հիմնված է կոնկրետ օրվա դրությամբ դրա շուկայական արժեքի և այդ ժամանակաշրջանում վճարվող շահաբաժինների վրա: Սովորաբար այն հաշվարկվում է բաժնետոմսի տարեկան շահաբաժնի և նրա շուկայական արժեքի տոկոսային հարաբերակցությամբ:

ԲԱԺՆԵՏՈՄՍԻ ՇԱՀՈՒՅԹԻ ՆՈՐՄԱ - ցույց է տալիս բաժնետիրական ընկերության գուտ շահույթի (հարկումից հետո) և տարվա ընթացքում շրջանառությունում գտնվող հասարակ բաժնետոմսերի միջին թվաքանակի հարաբերությունը: Այս ցուցանիշը մեկ հասարակ բաժնետոմսին ընկնող գուտ շահույթի չափն է և որքան բարձր է դա, նշանակում է հավասար պայմաններում նույնչափ արդյունավետ են օգտագործվել բաժնետոմսերը: Այս ցուցանիշը շատ զգայուն է շուկայի մրցակցության նկատմամբ, և այդ պատճառով էլ յուրաքանչյուր բաժնետիրական ընկերության գործունեությունը գնահատելիս հետազոտվում են նրա տնտեսական կապերը տարբեր ժամակահատվածներում:

ԲԱՆԿ – ֆինանսավարկային հիմնարկություն է, որը դրամական միջոցներով և արժեթղթերով իրականացնում է տարբեր տեսակի գործառնություններ, ցուցաբերում է ֆինանսական ծառայություններ կառավարությանը, տնտեսավարող սուբյեկտներին, կազմակերպություններին, քաղաքացիներին և այլ բանկերին: Ներգրավում է ազատ դրամական միջոցներ ավանդների ու դեպոզիտների տեսքով, տրամադրում է տարբեր տեսակի վարկեր դրա կարիքը զգացողներին (վարկառուներին, փոխառուներին) և կատարում է բազմատեսակ գործառնություններ ու ծառայություններ:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԱՎԱՆԴ - 1) լայն իմաստով՝ իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց այն դրամական միջոցներն են, որոնք գտնվում են բանկում ժամանակավոր պահպանման համար: Բանկում պահվող ավանդները կարող են հաշվառվել հաճախորդի ավանդային կամ ընթացիկ հաշիվներում և դրանց դիմաց կարող են հաշվարկվել կամ չհաշվարկվել տոկոսներ: Բանկի հաշվեկշռում ավանդներն արտացոլվում են որպես պարտավորություններ, և ներդրված ավանդի մնացորդը գրանցվում է ավանդային հաշվի կրեդիտում, որն ավանդատուին տալիս է բանկից համարժեք դրամական գումարը ստանալու իրավունք, 2) նեղ իմաստով՝ դրամական այն միջոցներն են, որոնք դրվել են բանկում ավանդների ձևով և, որոնց դիմաց բանկը վճարում է հաշվարկված տոկոսային եկամուտներ (տոկոսներ): Գոյություն ունեն բանկային ավանդների տարբեր տեսակներ՝ ցպահանջ, ժամկետային, անժամկետ և պայմանագրով նախատեսված այլ պայմաններով վերադարձվող ավանդներ: Բանկային ավանդի պայմանագիրը կնքվում է գրավոր և ավանդն առաջին իսկ պահանջով վերադարձնելու (ցպահանջ ավանդ) կամ ավանդը պայմանագրով սահմանված որոշակի ժամկետի ավարտից հետո վերադարձնելու (ժամկետային ավանդ) պայմաններով:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԱՈՒԴԻՏ - այն բանկային օրենսդրության պահանջներին համապատասխան աուդիտային գործունեություն իրականացնելու իրավունք ունեցող աուդիտորական կազմակերպության կողմից բանկերի հաշվապահական հաշվառման վարման ճշտության ու ֆինանսական հաշվետվությունների անկախ ստուգումն է, որի արդյունքում տրվում է համապատասխան եզրակացություն այդ հաշվետվություններում արտացոլված տեղեկատվության արժանահավատության վերաբերյալ: Բանկային աուդիտի հիմնական նպատակն է գնահատել բանկերի ֆինանսական հաշվետվությունների արժանահավատությունն ու նրանց կողմից իրականացված ֆինանսական գործառնությունների համապատասխանությունը օրենսդրությանը: Համաձայն ՀՀ բանկային օ-

րենսդրության, յուրաքանչյուր յարի բանկերը ստուգվում են օրենքներով և այլ իրավական ակտերով սահմանված կարգով աուդիտային գործունեություն իրականացնելու իրավունք ունեցող անկախ աուդիտային կազմակերպության կողմից: Բանկերը պարտավոր են ֆինանսական տարվա ավարտից հետո վեցամսյա ժամկետում մամուլում հրապարակել իրենց հաշվեկշիռի և աուդիտային եզրակացության համառոտ ամփոփագիրը, տարեկան ֆինանսական հաշվետվությունը:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔ - բանկը երաշխավորում է բանկային հաշվի և բանկային ավանդի հաշվով գործառնությունների ու հաճախորդի մասին տեղեկությունների գաղտնիությունը: Բանկային գաղտնիք կազմող տեղեկությունները կարող են տրամադրվել միայն հաճախորդներին կամ նրանց ներկայացուցիչներին: Պետական մարմիններին և դրանց պաշտոնատար անձանց նման տեղեկություններ կարող են տրամադրվել բացառապես օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով: Բանկային գաղտնիք համարվող տեղեկությունները բանկի կողմից հրապարակվելու դեպքում հաճախորդը, ում իրավունքները խախտվել են, իրավունք ունի բանկից պահանջել պատճառված վնասների փոխհատուցում:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - բանկերի գործառնություններն են դրամական միջոցների ներգրավման և տեղաբաշխման, արժեթղթերի և հաշվարկների իրականացման գծով: Տարբերում են ակտիվային, պասիվային և միջնորդային գործառնություններ: Ակտիվային գործառնությունների միջոցով բանկերը տեղաբաշխում են իրենց ունեցած ֆինանսական ռեսուրսները՝ սեփական և ներգրավված միջոցները: Որպես կանոն այդպիսի գործառնություններն են վարկային (հաշվարկավարկային) և արժեթղթերով գործառնությունները: Բանկերի ակտիվային գործառնություններում ամենաբարձր տեսակարար կշիռը կազմում են վարկային գործառնությունները, որոնք հիմնականում բնորոշ են առևտրային բանկերին: Դրանք դասակարգվում են ըստ տարբեր չափանիշների՝ ապահովվածության բնույթի (ապահովված և չա-

պահովված կամ բլանկային, մարման ժամկետների (ցպահանջ և ժամկետային), փոխառուների տեսակների (կազմակերպություններին, բանկերին, ֆոնդային բորսաների միջնորդներին, բնակչությանը): Պասիվային գործառնությունների միջոցով բանկերը ձևավորում են իրենց ֆինանսական ռեսուրսները, որոնք բանկերը հետագայում օգտագործում են վարկային և այլ ակտիվային գործառնություններ իրականացնելու համար: Առևտրային բանկերի պասիվները գոյանում են սեփական, ներգրավված և փոխառու այլ միջոցների հաշվին: Միջնորդային գործառնությունները բանկերի կողմից տարբեր տեսակի միջնորդական ծառայությունների մատուցում են, հաճախորդների հանձնարարականների կատարումը:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՔՆԵՐ – որոնք կարող են իրականացնել բանկերը՝ բանկային գործառնությունների հետ միասին, ինչպես նաև այլ վարկային կազմակերպությունները: Բանկային գործարքներին վերաբերում են հետևյալ գործարքները՝ ա) դրամական ձևով պարտավորությունների կատարումը նախատեսող երրորդ անձանց համար երաշխավորությունների տրամադրումը, բ) երրորդ անձանցից դրամական ձևով պարտավորությունների կատարման պահանջի իրավունքի ձեռք բերումը, գ) քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց հետ պայմանագրով նրանց դրամական միջոցների և այլ գույքի հավատարմագրային կառավարումը, դ) օրենսդրությանը համապատասխան թանկարժեք մետաղներով և քարերով գործառնությունների իրականացումը, ե) փաստաթղթերի և արժեքների պահպանման համար քաղաքացիներին ու իրավաբանական անձանց հատուկ տարբերված վարձակալության տալը, զ) լիզինգային գործառնությունները, է) խորհրդատվական և տեղեկատվական ծառայությունների մատուցումը:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԵՐԱՇՆԻՔ - փաստաթուղթ է, ըստ որի բանկը երաշխավորում է իր հաճախորդի ստանձնած դրամական պարտավորությունների պատշաճ կատարումը, այսինքն այդ հաճախորդի կողմից պարտքը չմարելու դեպքում բանկն ինքն է դա իրականացնում: Մի բանկի կողմից տրված երաշխիքը կարող է ծառայել որ-

պես ապահովում մեկ այլ բանկի կողմից տրամադրվող վարկի համար: Առավել տարածված են վճարային երաշխիքները, երբ երաշխիք տված բանկը պարտավորվում է պարտատիրոջ կամ արտահանողի առջև պատասխան տալ պարտապանի կամ ներմուծողի կողմից պայմանագրային պարտավորությունները կատարելու համար:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ - այս կամ այն երկրում պատմականորեն ձևավորված և օրենսդրորեն ամրագրված տարբեր տեսակի փոխկապված բանկերի և այլ վարկային կազմակերպությունների ամբողջությունն է, որոնք գործում են միասնական ֆինանսա-վարկային մեխանիզմի շրջանակներում: Բանկային համակարգը դա տվյալ երկրի վարկային համակարգի բաղկացուցիչ մասն է: Տարբեր երկրների բանկային համակարգերը միմյանցից տարբերվում են գործող բանկերի տեսակներով: Ներկայումս մեծ թվով երկրներում գործում է երկնակարգակ բանկային համակարգ, որի առաջին մակարդակում գտնվում է Կենտրոնական բանկը (ԱՄՆ-ում Պաշնային պահուստային համակարգը), իսկ երկրորդ մակարդակում առևտրային բանկերի և այլ հաշվարկա-վարկային հիմնարկությունների ցանցը: Բանկային համակարգը պարտադիր ընդգրկում է Կենտրոնական բանկը, որն իրականացնում է պետական է-միսիոն, արժույթային և դրամավարկային քաղաքականություն:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ – տվյալ բանկի կողմից իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց համար բացված հաշիվ է, որտեղ գրանցվում են հաճախորդի ավանդադրած դրամական միջոցները դրամով կամ արտարժույթով: Այն արտահայտում է բանկի և նրա հաճախորդի միջև ֆինանսական փոխհարաբերությունները: Հաճախորդի կամ նրա կողմից նշված անձի անունից բանկային հաշիվը բացվում է, առաջին հերթին, անկանխիկ (չեկերով կամ վճարման հանձնարարականներով) հաշվարկներ կատարելու, հաշվում անկանխիկ միջոցներ կուտակելու և հետագայում դրանք նպատակային օգտագործելու համար: Միջոցներն այդ հաշվից կարող են դուրս գրվել կամ փոխանցվել հաճախորդի առաջին իսկ պահան-

ջով: Հաշվում նվազագույն մնացորդները և մնացորդի վրա հաշվեգրվող տոկոսները կարող են տարատեսակվել: Հաշիվը բացվում է բանկի և հաճախորդի միջև կնքվող պայմանագրի հիման վրա: Գոյություն ունեն բազմաթիվ բանկային հաշիվներ՝ ընթացիկ, հաշվարկային, ցպահանջ, ժանկետային, մեկ անձի, մի քանի անձանց, ընդհանուր կամ միավորված և այլ հաշիվներ: ՀՀ օրենսդրության համաձայն՝ ՀՀ տարածքում գործող բանկերը կարող են իրենց կողմից սահմանված կարգով ՀՀ ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ հանդիսացող հաճախորդների սպասարկման նպատակով ցանկացած արժույթով (ինչպես հայկական դրամով, այնպես էլ արտարժույթով) նրանց կամ նրանց կողմից նշանակված անձանց անունով բացել և վարել միջազգային բանկային պրակտիկայում ընդունված հաշիվներ առանց սահմանափակումների:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՀՈՒՂԻՆԳ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ – 1) ընդհանուր նշանակությամբ ցանկացած ընկերություն է, որը տնօրինում կամ վերահսկում է մեկ կամ մի քանի բանկերի: ԱՄՆ-ում այդպիսին է համարվում այն ընկերությունը, որը վերահսկում է առնվազն երկու բանկի ձայնի իրավունք տվող բաժնետոմսերի 25 և ավելի տոկոսը: Հոլդինգի կազմակերպումը թույլ է տալիս միավորել տարբեր բանկեր և այլ վարկային կազմակերպություններ, որոնք զբաղվում են ինչպես դրամական, այնպես էլ նոր բանկային գործառնություններով, 2) հիմնական վարկային կազմակերպություն է, որը հնարավորություն ունի տնօրինելու մեկ կամ մի քանի վարկային կազմակերպությունների (դուստր վարկային կազմակերպություններ) կողմից ընդունվող որոշումները: Այդպիսի իրավունք կարող է ձեռք բերվել հիմնական վարկային կազմակերպության կողմից մեկ կամ մի քանի վարկային կազմակերպությունների կանոնադրական կապիտալում գերակշռող մասնակցության կամ նրանց հետ կնքված պայմանագրի ուժով:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՌԻՍԿ - բանկային գործառնությունների առանձնահատկություններից բխող կորուստների վտանգն է, որն արտահայտվում է անորոշությամբ և շահույթ չստանալու հավանակա-

նությամբ: Բանկերը և այլ վարկային կազմակերպությունները կարող են վնասներ կրել երկրում տնտեսական իրավիճակի վատթարացման, տրամադրված վարկերի գծով չվճարումների, արժեթղթերի գնանշումների, տոկոսադրույքների դինամիկայի փոփոխության, ռեսուրսների կրճատման, արտահաշվեկշռային գործառնությունների գծով վճարումների կատարման և այլ հանգամանքների հետևանքով: Բանկային ռիսկերը լինում են արտաքին (ապահովագրական, արտարժույթային, անհաղթահարելի ուժի հանգամանքների ռիսկ) և ներքին (վարկային, ներդրումային, կոնկրետ բանկային գործառնությունների ռիսկեր): Ռիսկի մակարդակը վերահսկվում է կոնկրետ բանկային գործառնությունների (ֆորֆետավորում, հեջավորում և այլն) կամ դրանց ապահովագրության օգնությամբ: Բանկային ռիսկերը սահմանափակելու նպատակով Կենտրոնական բանկը սահմանում է տնտեսական նորմատիվներ:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՎԱՐԿ – վարկային պայմանագրով նյութական արժեքների գրավադրմամբ բանկի կողմից տրամադրվող դրամական կամ արտարժույթային միջոցներ:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՎԿԱՅԱԳԻՐ – նաև բանկային գրքույկ և բանկային սերտիֆիկատ է և միաժամանակ համարվում է այն արժեթուղթը, որը հավաստում է ավանդի գումարն ու ավանդատուի իրավունքը՝ սահմանված ժամկետի ավարտից հետո վկայագիր տված բանկում կամ այդ բանկի ցանկացած մասնաճյուղում ստանալ ավանդի գումարը և դրա նկատմամբ հաշվարկված տոկոսային գումարները: Բանկային վկայագիրը կարող է լինել՝ ըստ ներկայացնողի կամ անվանական:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ – 1) գեղչադրույք է կամ հաշվարկային դրույք, որը սահմանում է տվյալ երկրի Կենտրոնական բանկն այն պարտքային արժեթղթերի վերահաշվառման գծով, որոնցով Կենտրոնական բանկը կատարում է գործառնություններ, 2) տոկոսադրույք, որը սահմանում է տվյալ երկրի Կենտրոնական բանկը՝ այլ բանկերին որոշակի ապահովության դիմաց տրամադրվող վարկերի գծով:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ - բանկերի գործունեությունը կարգավորող օրենքների և այլ իրավական նորմատիվ ակտերի ամբողջությունն է: Բանկային օրենսդրությունը մշակում են ինչպես օրենսդիր իշխանությունը, այնպես էլ Կենտրոնական բանկը և գործադիր իշխանությունը (կառավարությունը): Օրենսդրական կարգավորումն իրականացնողները, որպես կանոն, հանդիսանում են Կենտրոնական բանկը և Ֆինանսների ու էկոնոմիկայի նախարարությունը՝ որպես կառավարության լիազորած մարմին: Բանկային օրենսդրության մեջ Կենտրոնական բանկին հատկացվում է երկակի դեր, այսինքն՝ մի կողմից, նա գործում է օրենսդիր մարմնի ընդունած օրենքներով, իսկ մյուս կողմից էլ ընդունում է նորմատիվ ակտեր, որոնք կարգավորում են բանկերի և այլ անձանց գործունեությունը: Բացի դրանից, Կենտրոնական բանկի վրա է դրված բանկերի կողմից իրավական նորմերի պահանջների կատարմանը հետևելը:

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՕՖԵՐՈՒՄՑԻՆ ԳՈՏԻՆԵՐ - աշխարհագրական և (կամ) իրավաբանական առումով առանձնացված տարածքներ են: Վերջիններս դրանց մասնակիցներն օգտագործում են ոչ ռեզիդենտների հետ բանկային գործառնություններ կատարելու համար, այնպիսի պայմաններով, որոնք տարբերվում են կապիտալի ներքին ազգային շուկայում գործողներից: Այդ գոտիներում գործառնությունների վարումը հիմնականում ենթարկվում է օրենսդրական կարգավորման (գոտիներն ունեն խիստ մասնագիտացված բնույթ, որը բացառում է դրանց մասնակիցների կողմից զուտ ֆինանսական գործառնությունների իրականացումը), իսկ մասնակիցներն ամբողջությամբ ազատված չեն հարկեր վճարելուց և նրանց գործնականում արգելում են արժեթղթերով գործառնությունների իրականացումը:

ԲԱՆԿԻ ԱՆՎՃԱՐՈՒՄՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ՌԻՍԿ - արդյունք է, երբ բանկն ունի մեծ քանակությամբ վատ որակի վարկեր կամ, եթե նրա պորտֆելի մեծ մասը արժեզրկվում է, ապա դա բերում է բանկային կապիտալի նվազման: Եթե ներդրողները և բաժնետերերը

իմանում են այդ մասին և սկսում են հանել իրենց միջոցները, ապա բանկը կարող է անվճարունակ ճանաչվել: Անվճարունակության ռիսկը բանկի երկարաժամկետ կենսունակության ապահովման չափանիշն է:

ԲԱՆԿԻ ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ԴԻՐՔ - բանկի տվյալ արժույթով արտահայտված ակտիվների և պարտավորությունների տարբերությունն է: Երբ տվյալ արժույթով արտահայտված ակտիվները հավասար են նույն արժույթով արտահայտված պարտավորություններին, ապա արժույթային դիրքը կանվանվի փակ, իսկ դրանց անհավասար լինելու դեպքում կանվանվի բաց արժույթային դիրք:

ԲԱՆԿԻ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ - դրանք են՝ հաշվարկված և ստացված տոկոսային գումարները, մատուցված ծառայությունների դիմաց ստացված կոմիսիոն եկամուտները, հաճախորդների կողմից ծախսերի փոխհատուցումը, արտարժույթային գործառնությունների դիմաց ստացված եկամուտները:

ԲԱՆԿԻ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԾԱԽՍԵՐ - դրանք են՝ հաշվարկված և վճարված տոկոսային գումարները, կոմիսիոն ծառայությունների և արտարժույթային գործառնությունների դիմաց վճարումները, կապի և փոստի ծառայությունների դիմաց կատարվող վճարումները:

ԲԱՆԿԻ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏԻ ԶՈՒՏ ՄԱՐԺԱ - գործառնական եկամուտների և գործառնական ծախսերի տարբերության ու ընդհանուր ակտիվների հարաբերակցությունն է, կամ այլ կերպ գործառնական շահույթի և ընդհանուր ակտիվների հարաբերակցությունն է:

ԲԱՆԿԻ ԴՈՒՐՍ ԳՐՎԱԾ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻՑ ԿԵՐԱԴԱՐՁ - դրանք են՝ վարկերի հնարավոր կորուստների ծածկման պահուստահիմնադրամի հաշվին արտահաշվեկշիռ դուրս գրված վարկերի վերադարձը, այդ նույն պահուստահիմնադրամին մասհանված, բայց դեռևս արտահաշվեկշիռ դուրս չգրված վարկերի վերադարձը, արժեթղթերի հնարավոր կորուստների ծածկման պահուստահիմնադրամի հաշվին դուրս գրված արժեթղթերի մարումը, ծախսերի տարբերության ու ընդհանուր ակտիվների հարաբերակցությունն է, կամ այլ կերպ գործառնական շահույթի և ընդհանուր ակտիվների հարաբերակցությունն է:

հիմնադրամի հաշվին դուրս գրված արժեթղթերի մարումը, ծախսերով դուրս գրված դեբիտորական պարտավորությունների և այլ գումարների (որոնց համար նախատեսված չեն պահուստներ) վերականգնումը:

ԲԱՆԿԻ ԵԿԱՄՍԱԲԵՐ ԱԿՏԻՎՆԵՐ – վարկերն են, լիզինգային (վարձակալական) միջոցները և արժեթղթերում ներդրումները (ինվեստիցիաները):

ԲԱՆԿԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՀԱՇՎԵՏԿՈՒԹՅՈՒՆ - բանկերի կողմից կազմվող ֆինանսական հաշվետվություն է, որը բնութագրում է հաշվետու ժամանակահատվածում բանկի գործունեության ֆինանսական արդյունքները, որի հետ անմիջապես նորեն կապված տարրերն են եկամուտներն ու ծախսերը: Համաձայն ՀՀ բանկային օրենսդրության, բանկերը ՀՀ Կենտրոնական բանկ պետք է ներկայացնեն ամսական, եռամսյակային և տարեկան հաշվետվություն եկամուտների և ծախսերի վերաբերյալ: Հաշվետվության մեջ ներառվում են ա). բանկի եկամուտները, այդ թվում՝ տոկոսային եկամուտները, ոչ տոկոսային եկամուտները, և դուրս գրված ակտիվների վերադարձը, բ). բանկի ծախսերը, այդ թվում՝ տոկոսային ծախսերը, ոչ տոկոսային ծախսերը, հատկացումներ ակտիվների հնարավոր կորուստների պահուստներին:

ԲԱՆԿԻ ԶՈՒՏ ՏՈԿՈՍԱՅԻՆ ՄԱՐԺԱ - տոկոսային եկամուտների ու տոկոսային ծախսերի տարբերության և ընդհանուր (կամ եկամտաբեր) ակտիվների հարաբերակցությունն է: Այն ցույց է տալիս տոկոսադրույթների սպրեդի մակարդակը:

ԲԱՆԿԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՏԻՎՆԵՐ - արտացոլվում են հաշվեկշռի ծախս մասում և ներառում են՝ կանխիկ դրամական միջոցները (դրամով և արտարժույթով), թղթակցային հաշվի մնացորդը Կենտրոնական բանկում և ռեզիդենտ ու ոչ ռեզիդենտ բանկերում, ներդրումներն այլ արժեթղթերում, պայմանագրերով հետ գնման արժեթղթերը, այլ բանկերին տրված վարկերը, հավատարմագրա-

յին գործառնություններից ստացվելիք գումարները, վարկային ներդրումները, հաշվարկված տոկոսները, հիմնական միջոցները և ոչ նյութական ակտիվները, լիզինգը, կանխավճարները և այլ ակտիվները:

ԲԱՆԿԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՇԱՀՈՒԹԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ (ROA) – հարկումից հետո գուտ շահույթի և ընդհանուր ակտիվների հարաբերակցությունն է: Այս ցուցանիշը բնութագրում է առաջին հերթին բանկի աշխատանքի արդյունավետությունը, քանի որ այն ցույց է տալիս բանկի տնօրինության տակ գտնվող մեկ միավոր ակտիվի օգտագործման արդյունքում նրա կողմից ստացվելիք շահույթի մեծությունը հարկում կատարելուց հետո:

ԲԱՆԿԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑ (AU) - գործառնական եկամուտների և ընդհանուր ակտիվների հարաբերակցությունն է, որը բնորոշում է բանկի ենթակայության ընդհանուր ակտիվների մեկ միավորին բաժին ընկնող գործառնական եկամուտների գումարի չափը:

ԲԱՆԿԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՊԻՏԱԼ - բանկի ընդհանուր ակտիվների և ընդհանուր պարտավորությունների տարբերությունն է: Անվանվում է նաև բանկի սեփական կապիտալ: Բանկի ընդհանուր կապիտալի ցուցանիշն ունի առավել մեծ նշանակություն նրա գործունեության համար, քանի որ առաջին հերթին կարգավորող մարմինները սահմանում են կապիտալի անհրաժեշտ նվազագույն չափը, երկրորդը՝ որքան մեծ է բանկի կապիտալի չափը, այնքան մեծանում է նաև ներդրողների, վարկառուների և հաճախորդների վստահությունը նրա նկատմամբ, որովհետև կապիտալի մեծությունը բանկի հուսալիության գրավականն է: Այն աջակցում է բանկի եկամուտների աճին, չեզոքացնում է կորուստները, հնարավորություն է տալիս ժամանակին շահաբաժիններ վճարելու և միաժամանակ ապահովում է բանկի կայունությունը:

ԲԱՆԿԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՍԻՎՆԵՐ - արտացոլվում են հաշվեկշռի աջ մասում և այն հավասար է պարտավորությունների ու սեփական կապիտալի հանրագումարին:

ԲԱՆԿԻ ԻՐԱՑՎԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՌԻՍԿ - բանկերի համար կարևորագույն նշանակություն ունի ցանկացած պահին դեպոզիտների վերադարձման, վարկերի տրամադրման և այլ գործառնությունների ապահովման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցների առկայությունը: Այն բանկը, որի առջև ծառայել է իրացվելիության ռիսկի վտանգը, ստիպված է լինում շատ բարձր տոկոսներով ներգրավել դրամական միջոցներ, որը և կհանգեցնի շահույթի նվազմանը: Գործնականում բանկերը հազվադեպ են հանդիպում իրացվելիության ռիսկի, քանի որ ներկայումս իրացվելիության պակասը հեշտությամբ համալրվում է միջբանկային շուկայում:

ԲԱՆԿԻ ԻՐԱՑՎԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ - դրանք են՝ 1) ներգրավված ոչ դեպոզիտային միջոցների և ակտիվների հարաբերակցությունը, 2) վարկերի և ընդհանուր ակտիվների հարաբերակցությունը, 3) բարձր իրացվելի ակտիվների և ընդհանուր ակտիվների հարաբերակցությունը, 4) դրամական միջոցների և պետական պարտատոմսերի հանրագումարի և ընդհանուր ակտիվների հարաբերակցությունը:

ԲԱՆԿԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԿԵՏՈՒԹՅՈՒՆ - բանկի գուտ շահույթի (մինչև հարկումը) և գործառնական եկամուտների հարաբերակցությունն է, որը ցույց է տալիս բանկի գործառնական եկամուտների մեկ միավորին բաժին ընկնող գուտ շահույթի գումարի չափը հարկում կատարելուց հետո:

ԲԱՆԿԻ ՀԱՇՎԵԿՇԻՈՒ – ֆինանսական հաշվետվություն է, որը ներառում է բանկի ակտիվների և պասիվների վերաբերյալ տվյալներ, բացահայտում է բանկի գործառնությունների չափերն ու կառուցվածքը որոշակի ամսաթվի դրությամբ: Հաշվեկշռի ակտիվներում բերվում է բանկի ռեսուրսների բաշխումն ըստ գործառնությունների, իսկ հաշվեկշռի պասիվը ներառում է տվյալներ հաճա-

խորդների և թղթակից բանկերի հաշիվներում (ընթացիկ, ավանդա-
յին, խնայողական և այլն) ներգրավված միջոցների, ինչպես նաև
սեփական կապիտալի չափերի վերաբերյալ: Հաշվեկշիռը կարող է
օգտագործվել որպես տեղեկատվության կարևորագույն աղբյուր-
ներից մեկը բանկի ղեկավարության կողմից կառավարչական որո-
շումներ ընդունելիս գործունեության արդյունավետության բարձ-
րացման, ֆինանսական ռիսկերի փոքրացման, իրացվելիության
գնահատման և այլ նպատակներով: Բանկերը պարտավոր են
պարբերաբար հրապարակել տարեկան հաշվեկշիռը՝ ֆինանսա-
կան տարվա ավարտից հետո վեցամսյա ժամկետում: Եվ եռամս-
յակային հաշվեկշիռ՝ մինչև նախորդ եռամսյակին հաջորդող ամս-
վա 15-ը: Հրապարակվող հաշվեկշիռը պարտադիր պետք է ներա-
ռի Կենտրոնական բանկի կողմից սահմանված տեղեկությունները:

**ԲԱՆԿԻ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԿՃԱՐՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՐԴ-
ՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆ** - բանկի զուտ շահույթի (հարկումից հետո) և
մինչև հարկումը զուտ շահույթի հարաբերակցությունն է, որը բնո-
րոշում է բանկի կողմից ակտիվային և պասիվային գործարքների
կառավարման հետևանքով հարկային վճարումները նվազագույնի
հասցնելու խնդրի լուծման արդյունավետությունը:

**ԲԱՆԿԻ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԿՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՊԱՀՈՒՄՏԱՀԻՄՆԱ-
ՂՐԱՄՆԵՐԻՆ ՀԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐ** - դրանք են՝ վարկերի և արժեթղ-
թերի հնարավոր կորուստների ծածկման պահուստահիմնադրա-
մին կատարված մասհանումները, դեբիտորական պարտավո-
րությունների և այլ գումարների (որոնց համար նախատեսված չեն
պահուստներ) դուրս գրման ծախսերը:

ԲԱՆԿԻ ՄԱՍՆԱՃՅՈՒՂ - բանկի առանձնացված ստորաբա-
ժանումը, գրասենյակն է, որը գտնվում է նրա գտնվելու վայրից
դուրս և առաջարկում է բանկային ծառայություններ: Մասնաձյուղը
չի հանդիսանում իրավաբանական անձ: Նա գործում է բանկի
հաստատած կանոնադրության հիման վրա: Մասնաձյուղի ղեկա-
վարները նշանակվում են բանկի կողմից և գործում՝ նրա լիազո-
րագրի հիման վրա: Համաձայն ՀՀ բանկային օրենսդրության՝ բան-

կի մասնաձյուղը դա նրա իրավաբանական անձի կարգավիճակ
չունեցող և բանկի գտնվելու վայրից դուրս գտնվող առանձնաց-
ված ստորաբաժանումն է, որը գործում է բանկի կողմից տրված
լիազորությունների սահմաններում և նրա անունից բանկային և
(կամ) օրենքով նախատեսված ֆինանսական գործառնություններ
է իրականացնում:

ԲԱՆԿԻ ՆԱԽԱՏԵՍՎՈՂ ՇԱՀՈՒՅԹԻ ՉՍՏԱՑՄԱՆ ՌԻՍԿ -
բանկային զուտ շահույթի մակարդակի ստացման վտանգը կոչ-
վում է բանկային շահույթի ռիսկ: Շահույթը կարող է անսպասելիո-
րեն նվազել ներբանկային կամ արտաքին գործոնների ազդեցու-
թյան ներքո: Բանկային ոլորտում մրցակցության աստիճանի բարձ-
րացումը բերում է եկամուտների և ծախսերի մարժայի նվազմանը,
որն էլ իր հերթին բացասական ազդեցություն է ունենում նաև բաժ-
նետերերին վճարելիք շահաբաժինների մակարդակի վրա:

ԲԱՆԿԻ ՇԱՀՈՒՅԹԻ ԶՈՒՏ ՄԱՐԺԱ (NPM) – հարկումից հետո
զուտ շահույթի և գործառնական եկամուտների հարաբերակցու-
թյունն է: Այն բնութագրում է գործառնական եկամուտների մեկ միա-
վորին բաժին ընկնող զուտ շահույթի գումարի չափը հարկումից
հետո:

ԲԱՆԿԻ ՇԱՀՈՒՅԹԻ ՍՊՐԵԴ - տոկոսային եկամուտների ու ե-
կամտաբեր ակտիվների հարաբերակցության և տոկոսային ծախ-
սերի ու բանկի պասիվների (որոնց համար վճարվում են տոկոս-
ներ) հարաբերակցության տարբերությունն է: Սպրեդի միջոցով
գնահատվում է բանկի կողմից միջոցների ներգրավման և տրա-
նադրման գործընթացում բանկային միջակցության աստիճանը:

ԲԱՆԿԻ ՈՉ ՏՈԿՈՍԱՅԻՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ - արդյունք են՝ մա-
տուցված ծառայություններից, գանձապետարանի սպասարկու-
մից, փոփոխական շահաբաժնով բաժնետոմսերից, ներդրումնե-
րից, արժեթղթերի վաճառքից, արտարժույթային գործառնություն-
ներից և արտարժույթի վերագնահատումից, փոխարժեքային
տարբերությունից, բանկի շենքի վարձակալությունից, հիմնական

միջոցների օտարումից ու վերագնահատումից, տույժերից ու տուգանքներից ստացված եկամուտների և այլ ոչ տոկոսային եկամուտների:

ԲԱՆԿԻ ՈՉ ՏՈԿՈՍԱՅԻՆ ԾԱԽՍԵՐ - արդյունք են՝ վճարված աշխատավարձի և դրան հավասարեցված այլ վճարումների, գործուղման հետ կապված վճարումների, սոցիալական ապահովագրության, կենսաթոշակային և զբաղվածության հիմնադրամներին կատարվող հատկացումների, հարկային վճարումների, բանկի շենքի վարձակալության դիմաց վճարի, հիմնական միջոցների ամորտիզացիայի վճարումների, գովազդային ու ներկայացուցչական ծախսերի, աուդիտային և խորհրդատվական ծառայության գծով վճարումների, պատճառված տույժ ու տուգանքների և այլ ոչ տոկոսային ծախսերի:

ԲԱՆԿԻ ՈՉ ՏՈԿՈՍԱՅԻՆ ՍԱՐԺԱ - ոչ տոկոսային եկամուտների ու տոկոսային ծախսերի տարբերության և ընդհանուր (կամ եկամտաբեր) ակտիվների հարաբերակցությունն է:

ԲԱՆԿԻ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - արտացոլվում են հաշվեկշռի աջ մասում և ներառում են՝ ռեզիդենտ բանկերի թղթակցային հաշիվները, ցպահանջ ավանդները, այլ բանկերից դեպոզիտները, ժամկետային ավանդները, հաշվարկված տոկոսները, գալիք ժամանակաշրջանի եկամուտները, ներքին ու արտաքին պարտավորությունները, հետգնման պայմանագրի գծով պարտավորությունները և այլ պարտավորությունները:

ԲԱՆԿԻ ՍԵՓԱԿԱՆ (ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ) ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՍՈՒՏՈՒԿԱՏՈՐ ԿԱՍ ԲԱԶՄԱՐԿԻՉ (EM) – ընդհանուր ակտիվների և սեփական կապիտալի հարաբերակցությունն է: Այն բնորոշում է բանկի սեփական կապիտալի մեկ միավորին բաժին ընկնող ընդհանուր ակտիվների գումարի չափը, որը սովորաբար բանկի համար ունի բավականաչափ մեծ դեր և ի տարբերություն մնացած տնտեսավարող սուբյեկտների այն բանկային համակարգում միջին հաշվով կազմում է մոտավորապես 15 միավոր ակտիվ սեփա-

կան կապիտալի մեկ միավորի հաշվով: Առանձին դեպքերում այն ավելի բարձր է և հասնում է 20 և ավելի միավորի: Որքան բարձր է մուլտիպլիկատորի մեծությունը, այնքան մեծ է իր բաժնետերերին եկամուտ վճարելու բանկի հնարավորությունը:

ԲԱՆԿԻ ՍԵՓԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ - արտացոլվում է հաշվեկշռի աջ մասում և ներառում է՝ կանոնադրական կապիտալը, գլխավոր պահուստները, եկամուտների և վերագնահատման պահուստները, կուտակված շահույթը:

ԲԱՆԿԻ ՍԵՓԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՇԱՆՈՒԹՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆ (ROE) – հարկումից հետո զուտ շահույթի և սեփական (բաժնետիրական) կապիտալի հարաբերակցությունն է: Այն հանդիսանում է եկամտաբերության չափանիշ բանկի բաժնետերերի համար, քանի որ ցույց է տալիս բաժնետերերի կողմից բանկի կանոնադրական կապիտալում կատարված միավոր ներդրումի դիմաց ստացվելիք շահույթի գումարի չափը:

ԲԱՆԿԻ ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՌԻՍԿ - բանկի ակտիվների (հատկապես վարկերի) արժեքի նվազման հավանականությունը կոչվում է վարկային ռիսկ: Քանի որ բանկային ակտիվների մեծ մասը ֆինանսավորվում է ներգրավված միջոցների հաշվին, իսկ սեփական միջոցների հաշվին ձևավորված ակտիվների տեսակարար կշիռն ընդհանուր ակտիվներում աննշան է, հետևաբար անհուսալի վարկերի թեկուզ և չնչին մեծությունը բանկի սնանկացման վտանգ կարող է առաջացնել:

ԲԱՆԿԻ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔԻ ՍՊՐԵՂ - ներկայացնում է բանկերի կողմից տեղաբաշխվող միջոցների և ներգրավվող միջոցների տոկոսադրույթների տարբերությունը:

ԲԱՆԿԻ ՏՈԿՈՍԱՅԻՆ ԵԿԱՍՈՒՄՆԵՐ - արդյունք են՝ ՀՀ Կենտրոնական բանկում տեղաբաշխված ավանդներից ու դեպոզիտներից, թղթակցային հաշիվներից, բանկերում և այլ ֆինանսավարկային կազմակերպություններում տեղաբաշխված միջոցներից, տեղաբաշխված վարկերից, օվերդրաֆթից և օվերնայթից,

պետական և ոչ պետական արժեթղթերից, վարկային քարտերից, ֆորվարդային, ֆյուչերսային և օպցիոն պայմանագրերից, լիզինգից և ֆակտորինգից ստացված տոկոսային եկամուտների և այլ տոկոսային եկամուտների:

ԲԱՆԿԻ ՏՈԿՈՍԱՅԻՆ ԾԱԽՍԵՐ - արդյունք են՝ ՀՀ Կենտրոնական բանկից ներգրավված միջոցների և հետգնման համաձայնագրերի, թղթակցային հաշիվների և ցպահանջ պարտավորությունների, բանկերից և այլ ֆինանսավարկային կազմակերպություններից ներգրավված միջոցների, ներգրավված ավանդների ու դեպոզիտների, միջազգային ֆինանսական կազմակերպություններից ներգրավված միջոցների, օգտագործված օվերդրաֆտի և օվերնայթի, ֆորվարդային, ֆյուչերսային և օպցիոն պայմանագրերի, լիզինգի դիմաց վճարված տոկոսային գումարների և բանկի կողմից թողարկված արժեթղթերի գծով տոկոսային ծախսերի ու այլ տոկոսային ծախսերի:

ԲԱՆԿԻ ՏՈԿՈՍԱՅԻՆ ՄԱՐԺԱ - իրենից ներկայացնում է բանկի տոկոսային եկամուտների և տոկոսային ծախսերի տարբերությունը: Այն հանդիսանում է բանկային շահույթի հիմնական աղբյուրը և կոչված է ծածկելու բանկերի կողմից իրականացվող ծախսերի զգալի մասը: Տոկոսային մարժայի մեծությունը բնութագրվում է ինչպես բացարձակ մեծություններով, այնպես էլ բազմաթիվ ֆինանսական գործակիցների միջոցով:

ԲԱՆԿՆՈՏՆԵՐ – Կենտրոնական բանկերի կողմից բանկային տոմսերի (դրամանիշերի) թողարկում, որոնք հանդես են գալիս շրջանառության և վճարման միջոց: Բանկային տոմսերի թողարկման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է շուկայական տնտեսության առևտրային և վարկային գործընթացի զարգացմամբ: Շրջանառության մեջ բանկային տոմսերը բաց են թողնվում վարկային և դրամարկղային պլանների հիման վրա՝ դրամաշրջանառության օրենքի պահանջներին համապատասխան:

ԲԱՆԿՈՍԱՏՆԵՐ - դրանք բազմաֆունկցիոնալ ավտոմատներ են, որոնք կառավարվում են վերջին սերնդի մագնիտային պլաստիկ քարտերով, և որոնց միջոցով դեբետային կամ կրեդիտային քարտերի տիրոջը տրամադրում են կանխիկ դրամական միջոցներ, որոշակի սահմանաչափով: Բանկի համար բանկոմատը արդյունավետ միջոց է, որը հնարավորություն է տալիս կրճատել անձնակազմը և ստանալ ավելի շատ շահույթ, ինչպես նաև միջոցների ներգրավման շուկայում ամրապնդել դիրքերը և առավելություն ստանալ մրցակցային պայքարում: Բանկոմատների բուռն զարգացումը բացատրվում է նաև նրանով, որ բանկերը դրանց օգնությամբ հնարավորություն են ստանում քարտերով գործարքներ կնքել շաբաթ և կիրակի օրերին: Հաճախորդի համար բանկոմատից օգտվելու հիմնական առավելությունը այն է, որ կարող են գործարքներ կատարել օրվա ցանկացած ժամին:

ԲԱՐՏԵՐ - ապրանքանյութական արժեքների փոխանակումն է մեկը մյուսով առանց դրամական միջոցների միջամտության և, այդպիսի համամասնական փոխարկումն իրականացվում է երկկողմ գրավոր պայմանագրի հիման վրա: Այն գործարքները, որոնք կատարվում են ապրանքների անմիջական փոխարկմամբ անվանվում են բարտերային:

ԲԱՑ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ (ԲԲԸ) – մասնակիցներն առանց մյուս բաժնետերերի համաձայնության կարող են օտարել իրենց պատկանող բաժնետոմսերը: Նման բաժնետիրական ընկերությունն իրավունք ունի օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված պայմաններով քանցկացնել իր թողարկած բաժնետոմսերի բաց բաժանորդագրություն և դրանց ազատ վաճառք: Բաց բաժնետիրական ընկերությունը պարտավոր է ամեն տարի, ի գիտություն բոլորի, հրապարակել իր տարեկան հաշվետվությունը և հաշվապահական հաշվեկշիռը:

ԲԱՑ ՇՈՒԿԱՅԻ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔՆԵՐ - բաց շուկայում շրջանառություն կատարող տարբեր տեսակի պարտքային պարտավորությունների տոկոսադրույքներն են, որոնք ուղղակիորեն ազդում

են պահանջարկի և առաջարկի վրա: Բաց շուկայի տոկոսադրույքները տարբերվում են Կենտրոնական բանկերի կողմից սահմանվող հաշվարկային դրույքներից, որոնք կոչված են ազդելու մյուս տոկոսադրույքների, մասնավորապես առևտրային բանկերի կողմից տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների վրա: Կարճաժամկետ արժեթղթերի, ինչպիսիք են առևտրային արժեթղթերը, տոկոսադրույքները և բանկային ակցեպտները բաց շուկայի տոկոսադրույքների օրինակներ են:

ԲԵՌՆԱՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ (ՏՈՆՆԱԿԻՆՍԵՏՐԵՐՈՎ) – հաշվարկվում է փոխադրվող բեռների յուրաքանչյուր խմբի քաշի (տոննա) և այդ բեռնափոխադրման հեռավորության արտադրյալների հանրագումարով:

ԲԻԶՆԵՍ (ԳՈՐԾԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ) – շահույթ բերող արտադրաառևտրական ծառայության, սպասարկման և այլ գործունեության ցանկացած ձև է:

ԲԻԶՆԵՍՄԵՆ (ԳՈՐԾԱՐԱՐ) - առևտրական ձեռնարկատեր, որը զբաղվում է շահույթ կամ այլ շահ բերող տնտեսական գործունեությամբ:

ԲՅՈՒԶԵ - բառը առաջացել է միջնադարյան անգլերենի "budget", բառից, որով անվանվում էր այն քսակը, որտեղ թագավորը պահում էր հանրային ծախսերի համար նախատեսվող դրամական միավորները: Բյուջեն որոշակի ժամանակահատվածի համար եկամուտների և ծախսերի նախահաշիվ է: Բյուջեում արտացոլվում է, թե ինչպես են պետական կառավարման (կենտրոնական) և տեղական ինքնակառավարման մարմինները հայթայթում իրենց գործունեության իրականացման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցները: Որքան գումար է հավաքագրվելու տարբեր տեսակի հարկերից, օրինակ՝ ավելացված արժեքի հարկից (ԱԱՀ), շահութահարկից, եկամտահարկից, ակցիզային հարկից և եկամտի այլ աղբյուրներից, թե ինչպես պետք է պետական (կենտրոնական) և տեղական կառավարման մարմինները ծախսեն հավաքագրված

գումարները: Ո՞ր ոլորտները պետք է ֆինանսավորվեն: Ինչքան գումար պետք է հատկացվի պաշտպանության, միջավայրի պահպանության, սոցիալական ծառայությունների, կրթության և այլ ծրագրերին, պետության կողմից փոխառուի միջոցների ներգրավման և պետական պարտքի մարման քաղաքականությունը: Եթե ծախսերը գերազանցում են եկամուտներին, ապա կառավարությունը ստիպված է պարտք վերցնել՝ քաղաքացիներին մատուցած ծառայությունների և պետական պարտքը վճարելու համար:

ԲՅՈՒԶԵՆԵՐԻ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄՈՒՏՔԵՐ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐ - դրամական մուտքերը ներառում են տվյալ բյուջեի համար օրենքով սահմանված եկամուտները, փոխառու և ներգրավված այլ միջոցներ, իսկ ծախսերը բաժանվում են կապիտալ և ընթացիկ ծախսերի: Կապիտալ ծախսերը ներառում են պետական և համայնքային նշանակության ծրագրերի շրջանակներում նախատեսվող այն ծախսերը, որոնք հանգեցնում են հիմնական միջոցների, պահուստների ստեղծման նպատակով ապրանքային արժեքների ձեռքբերմանը կամ դրանց արժեքի ավելացմանը: Ընթացիկ ծախսերը ներառում են այն ծախսերը, որոնք ընդգրկված չեն կապիտալ ծախսերում:

ԲՅՈՒԶԵՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄ – այն պետական և տեղական ինքնակառավարման լիազորություններն իրականացնող իրավաբանական անձանց համապատասխանաբար պետական և համայնքների բյուջեների եկամուտների (մուտքերի) ձևավորման ու ծախսերի իրականացման կանոնակարգված գործունեությունն է: Բյուջեների կատարումն իրականացվում է միասնական դրամարկղի սկզբունքի հիման վրա, որը նախատեսում է բյուջեների բոլոր եկամուտների մուտքագրումը և ծախսերի կատարումը՝ Հայաստանի Հանրապետության Ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության միասնական գանձապետական հաշվով:

ԲՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑ – յուրաքանչյուր բյուջետային տարվա բյուջեները կազմելու, քննարկելու, հաստատելու և կատարելու, դրանց տարեկան հաշվետվությունը հաստատելու ուղ-

դությանը պետական ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների օրենքով կանոնակարգված գործունեությունն է: Բյուջեների նախագծերը կազմվում են կառավարության գործունեության, ինչպես նաև համայնքների զարգացման ծրագրերին համապատասխան: Տվյալ բյուջետային տարվա համար բյուջետային գործընթացը սկսվում է օրենքով սահմանված ժամկետում և ավարտվում տվյալ բյուջետային տարվա բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունը հաստատելու օրը:

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՂԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄ – 1) պետական և համայնքների բյուջեների եկամուտների ու ծախսերի խմբավորումն է ըստ տեսակների և ուղղությունների: Այն արտահայտվում է հետևյալ կառուցվածքով՝ ա) բյուջեների եկամուտներ և պաշտոնական տրանսֆերտներ, բ) բյուջեների ծախսեր և վարկավորում՝ հանած մարումը, գ) պետական բյուջեի պակասուրդի (դեֆիցիտի) ֆինանսավորման աղբյուրներ և բյուջեների պարտքեր, 2) բյուջեի մուտքերի և ելքերի համակարգված խմբավորումն է՝ հիմնված այնպիսի հատկանիշների վրա, ինչպիսիք են օրինակ, ծախսերի տնտեսագիտական բնույթը, գործառնական առանձնահատկությունները, գերատեսչական կառուցվածքը և այլ բնութագրերը:

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ - բոլոր հարկային, ոչ հարկային և այլ եկամուտներն են, որոնք հավաքագրվում են պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից համաձայն Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության: Բյուջետային եկամուտները ներառում են նաև պաշտոնական և այլ տրանսֆերտները (նվիրատվությունները):

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԵՐԱՇՆԻՔՆԵՐ – պարտավորություն է, որով երաշխավորվում է բյուջետային երաշխիք (երաշխավորագիր) ստացող անձի նկատմամբ պարտքային պարտավորությունների պատշաճ կատարումը՝ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին: Երաշխավորված պարտքային պարտավորությունների չկատարմամբ պայմանավորված գումարները վճարվում են պետական բյուջեով նախատեսված պահուստային հիմնադրամի միջոցների

հաշվին: Բյուջետային երաշխավորագրերի տրամադրման կարգը սահմանում է կառավարությունը: Տվյալ բյուջետային տարում երաշխավորվող պարտավորությունների ընդհանուր գումարը (բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության անունից կնքված միջազգային պայմանագրերով նախատեսված երաշխիքների) չի կարող գերազանցել նախորդ բյուջետային տարվա պետական բյուջեի հարկային եկամուտների 10 տոկոսը:

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԾԱՆՍԵՐ - բյուջետային ռեսուրսների հատկացումներն են, որոնք օգտագործվում են ծրագրերի և միջոցառումների ֆինանսավորման համար:

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԱՍԱԿԱՐԳ - բաղկացած է Հայաստանի Հանրապետության պետական և համայնքների բյուջեներից, որոնք հիմնվում են ֆինանսական, դրամավարկային և հարկային միասնական պետական քաղաքականության վրա: Բյուջետային համակարգն իր գործունեությունը կարգավորում է բյուջեների նախագծերի կազմման, բյուջեների եկամուտների (մուտքերի) և ծախսերի բյուջետային դասակարգման, հաշվառման, հաշվետվության ներկայացման և բյուջեների կատարման ընդհանուր սկզբունքների հիման վրա:

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆՈՒԹՅՈՒՆ – միասնականությունն ապահովվում է ընդհանուր իրավական հիմքով, բյուջետային գործընթացի կազմակերպման համաձայնեցված սկզբունքներով, բյուջետային դասակարգմամբ, բյուջետային հաշվառման, հաշվետվության և բյուջեների կատարման միասնական մեթոդաբանությամբ ու դրամական համակարգով: Բյուջեների ինքնուրույնությունն ապահովվում է օրենքով ամրագրված եկամտի սեփական աղբյուրների առկայությամբ և այդ բյուջեները հաստատող մարմինների կողմից իրենց լիազորությունների սահմաններում բյուջետային ծախսերի ուղղությունները որոշելու իրավունքով:

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐ - բյուջեի մասին օրենքով սահմանված՝ ծախսող միավորներին տրված լիազորություններն են, բյուջետային միջոցների հաշվին տվյալ բյուջետային տարում որոշակի չափով ծախսեր կատարելու համար:

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄ - բյուջետային համակարգի կազմակերպման, դրա կառուցվածքի սահմանման, բյուջեների միջև եկամուտների բաշխման, բյուջետային դասակարգման և բյուջեներում փոփոխությունների և (կամ) լրացումների կատարման ուղղությամբ իրավասու մարմինների՝ օրենքով իրենց վերապահված լիազորությունների սահմաններում իրականացվող գործունեությունն է: Բյուջետային հարաբերությունները կարգավորվում են օրենքով սահմանված բյուջեների միասնականության, ինքնուրույնության, հաշվեկշռվածության, հրապարակայնության սկզբունքներով:

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿ – համարվում են պետական և տեղական ինքնակառավարման լիազորություններն իրականացնող իրավաբանական անձինք, որոնց պահպանման ծախսերն ամբողջությամբ ֆինանսավորվում են համապատասխան բյուջեների միջոցների հաշվին: Պետական մարմնին պահպանման ծախսերի նախահաշիվն ընդհանուր հատկացումների սահմաններում հաստատում է դրա ղեկավարը, իսկ տեղական ինքնակառավարման մարմնի պահպանման ծախսերի նախահաշիվը, համայնքի բյուջեով հաստատված ընդհանուր հատկացումների սահմաններում, հաստատում է համայնքի ղեկավարը՝ օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված կարգով: Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմին չհամարվող բյուջետային հիմնարկի պահպանման ծախսերի նախահաշիվն ընդհանուր հատկացումների սահմաններում հաստատում է կառավարման վերադաս մարմնի ղեկավարը:

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՎԱՐԿԵՐ ԵՎ ՓՈՒՍԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - բյուջետային վարկերը տեղական ինքնակառավարման մարմիններին և այլ անձանց պետական բյուջեից վերադարձելիության, ժամկե-

տայնության և վճարովիության սկզբունքով տրվող միջոցներն են: Բյուջետային փոխատվությունները պետական բյուջեից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին առանց վճարովիության սկզբունքի տրվող և տվյալ բյուջետային տարում վերադարձման ենթակա առանձին ծրագրերի կամ ծախսերի ֆինանսավորման նպատակով տրվող միջոցներն են: Բյուջետային վարկերի և փոխատվությունների տրամադրման կարգը սահմանում է կառավարությունը «ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին» օրենքի պահանջներին համապատասխան:

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՏԱՐԻ – Հայաստանի Հանրապետությունում բյուջետային տարին հանընկնում է օրացույցային տարվա հետ: Այն սկսվում է հունվարի 1-ին և ավարտվում նույն տարվա դեկտեմբերի 31-ին:

ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՅՏ – ծախսող միավորների կողմից պատրաստվող փաստաթուղթ է, որը ներառում է առաջարկություններ և համապատասխան հիմնավորումներ առաջիկա տարում տվյալ միավորի գործունեությունը ապահովելու համար անհրաժեշտ բյուջետային ռեսուրսների վերաբերյալ:

ԲՆԱԿԱՆ ԶԱՓԻՉՆԵՐ – օգտագործվում են նյութական արժեքների (հիմնական միջոցները, պատրաստի արտադրանքը, ապրանքները և այլն) հաշվառման, ինչպես նաև այդ ակտիվների և տնտեսական գործընթացների արտացոլման համար: Հաշվառման օբյեկտները կարող են չափվել քաշով, ծավալով, երկարությունով և հաշվով (հատով, գույգով և այլն):

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԿԱՆ ԱՃ –^{*} տվյալ տարվա ընթացքում ծնվածների և մահացածների թվաքանակների տարբերությունն է:

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ - դրանում ներառվում են բնակչության բոլոր խմբերի աշխատանքի վարձատրությունը, կենսաթոշակները, նպաստները, կրթաթոշակները և այլ սոցիալական անհատույց փոխատվությունները, գյուղատնտեսական մթերքի վաճառքից մուտքերը, սեփականությունից եկամուտ-

ները՝ ներդրումների, արժեթղթերի, շահաբաժինների, տոկոսների տեսքով, ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվածների եկամուտները, ինչպես նաև վարկերը, արժեթղթերի վաճառքից եկամուտները և այլ եկամուտներ:

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԾԱԽՍԵՐ ԵՎ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – ներառվում են ապրանքների գնման և ծառայությունների վճարման ծախսերը, պարտադիր վճարները և կամավոր մուծումները (հարկեր և մուծումներ, ապահովագրական վճարներ, հասարակական և կոոպերատիվ կազմակերպություններին անդամավճարներ, բանկային և ապրանքային վարկերի համար հաշվարկված տոկոսներ և այլն), ինչպես նաև արժեթղթերի ավանդներում խնայողությունների հավելաճը (նվազումը):

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - բնակչության օժանդակ տնտեսություններն են, կոլեկտիվ այգիները և բանջարանոցները, գյուղացիական տնտեսությունները, գյուղացիական կոլեկտիվ տնտեսությունները և այլն:

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆԸ ՄԱՏՈՒՑՎԱԾ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾԱՎԱԼ - արտացոլում է բնակչության կողմից զանազան տեսակի ծառայությունների սպառման ծավալը և վիճակագրորեն չափվում է մատուցված ծառայությունների դիմաց վճարված դրամական միջոցների գումարով: Ընդ որում, վճարը կարող է կատարվել ինչպես անմիջապես սպառողների կողմից իրենց սպառած ծառայությունների դիմաց, այնպես էլ այն կազմակերպության միջոցով, որում աշխատում է տվյալ սպառողը (սպառված ծառայությունների ծախսերի լրիվ կամ մասնակի փոխհատուցման կամ վճարման գումարի չափով): Բնակչությանը մատուցվող ծառայությունների ծավալի ցուցանիշը ձևավորվում է կենցաղային, մարդատար տրանսպորտի, կապի, բնակարանային կոմունալ տնտեսության, մշակույթի, տուրիստական-էքսկուրսիոն, ֆիզկուլտուրայի և սպորտի, բժշկական բնույթի, առողջարանային-կուրորտային, իրավական բնույթի, կրթության համակարգի և այլ ծառայություններից: Բոլոր տեսակի վճարովի ծառայությունների հաշվառումը իրակա-

նացվում է դրանց մատուցման պահին բնակչությունից ստացված փաստացի վճարի չափով (անկախ վճարման ձևից):

ԲՈՆԻՖԻԿԱՑԻԱ - 1) որակի համար ապրանքի գնի վրա հավելուրդ, 2) ապրանքի արտահանման դեպքում երկրի ներսում այդ նույն ապրանքի համար գանձված հարկի գումարի վերադարձ, 3) պետական վարկային սուբսիդիա վարկառուներին՝ վարկային տոկոսի իջեցման նպատակով, 4) պետական փոխառության պարտատոմսեր տնօրինողների կողմից միաժամանակյա (միանվագ) վճարում, որը կատարվում է պարտատոմսերը այլ արժեթղթերով փոխարինելու դեպքում:

ԲՈՆՈՒՄ – կյանքի ապահովագրության որոշ տեսակներում դա՝ 1) ապահովագրական գումարին ավելացվող գումար է, 2) ապահովագրավճարից զեղչ է:

ԲՈՐՍԱ - մեծածախ շուկա, ուր առևտուրը կազմակերպվում է ապրանքի նմուշով (ապրանքային բորսա), արժեթղթերով (ֆոնդային բորսա), օտարերկյա արտարժույթով (արժութային բորսա): Դա այն վայրն է, ուր գործարք կնքելու համար վաճառողներն ու գնորդները հանդիպում են իրար: Բորսան ունի անդամների հաստատագրված կազմ և առևտրի իրականացման կանոններ: Բորսաները լինում են պետական և մասնավոր: Պետական բորսաներում գործարքներ կարող են կնքել ինչպես բորսայի անդամներ, այնպես էլ անդամ չհանդիսացող տնտեսավարող սուբյեկտներ: Մասնավոր բորսաները կազմակերպվում են բաժնետիրական հիմունքներով, ուր գործարքներ կարող են կնքել միայն դրանց անդամագրված բաժնետերերը: Բորսային անդամները հանդես են գալիս որպես բրոքերներ, մեծածախ առևտրի միջնորդներ, որոնց բորսան ապահովում է տեղով, կապի միջոցներով, կատարում է գործառնությունների հաշվառում, մշակում օրինակելի պայմանագրեր, քննարկում է արբիտրաժային վեճեր:

ԲՈՐՍԱՅԱԿԱՆ ԻՆՂԵՔՆԵՐ – ֆոնդային շուկայի գների դիմամիկայի ընդհանուր ցուցանիշ է, որն արտացոլում է դրանում

շրջանառվող արժեթղթերի ողջ ոլորտը: Այն միջին մեծություն է և հաշվարկվում է նախկին՝ բազիսային ժամանակաշրջանի, շուկայական գնահատման նկատմամբ:

ԲՈՐՍԱՅԱԿԱՆ ՓՈԽԱՐԺԵՔ – ֆոնդային բորսաներում շրջանառվող արժեթղթերի (բաժնետոմսեր, պարտատոմսեր) արժեքն է, կամ այլ կերպ դրանց վաճառքի գինը: Որոշվում է փոխատվական տոկոսի մակարդակի և տվյալ արժեթղթի եկամտաբերության մակարդակի հարաբերակցությամբ: Բորսայական կուրսը ուղղակի կախվածության մեջ է գտնվում շահաբաժնի մեծությունից և հակադարձ կախվածության մեջ փոխատվական տոկոսի մակարդակի նկատմամբ: Բաժնետոմսի անվանական արժեքը բորսայական կուրսի վրա չի ազդում, քանի որ բաժնետոմսը ենթակա չէ հետգնման այն թողարկած ընկերության կողմից: Պարտատոմսի բորսայական կուրսը կախված է դրա անվանական գնից և այն բարձր կլինի այնքան ժամանակ, որքան մոտենում է հետ գնման ժամկետը: Սովորական բաժնետոմսերի բորսայական կուրսը ավելի բարձր է, քան պարտատոմսերի և արտոնյալ բաժնետոմսերի կուրսը, քանի որ սովորական բաժնետոմսի հաշվով վճարվող շահաբաժնի մակարդակը նախապես որոշված չէ:

ԲՈՐՍԱՅԻՆ ՇԱՀՈՒՅԹ – ֆոնդային բորսաներում վաճառվող արժեթղթերի, իսկ ապրանքային բորսաներում ապրանքների վաճառքից գոյացած եկամուտն է: Բորսային շահույթը՝ բորսային գների և կատարած ծախսերի (ներառյալ մաքսերը, ապահովագրությունը) տարբերությունն է:

ԲՐՈՔԵՐ - բորսաներում պաշտոնական առևտրային միջնորդ է, որը վաճառողի համար փնտրում է գնորդ, իսկ գնորդի համար վաճառող: Գործարքը կնքվում է հաճախորդի հանձնարարությամբ և նրա հաշվին, դրա դիմաց ստանալով համապատասխան չափով վարձատրություն: Բրոքերների դեր կարող են կատարել անհատները, ֆիրմաները, կազմակերպությունները: Բրոքերները դիլերներից (առևտրային միջնորդ) տարբերվում են նրանով, որ արժեթղթերի առևտուրն անում են իրենց հաշվին և իրենց անունից:

ԲՐՈՔԵՐԱՅԻՆ ՖԻՐՄԱՆԵՐ – կատարում են հաճախորդների հրահանգները շրջանառության մեջ գտնվող արժեթղթերի, արտարժույթի ու ֆինանսական ածանցյալ արժեթղթերի (ֆյուչերս, ֆորվարդ, օպցիոն և այլն) առք ու վաճառքի վերաբերյալ:

Գ

ԳԱՆՉԱՊԱՀ – 1) կազմակերպության ծառայող է, որը կատարում է կանխիկ դրամը և արժեթղթերը հաշվառելու, ընդունելու, պահպանելու և դրամարկղից դուրս տալու պարտականությունները: Գանձապահը պատասխանատու է դրամական միջոցները ստանալու և ծախսելու համար և կազմակերպության հետ կնքում է նյութական պատասխանատվության պայմանագիր: Նա պատրաստում է փաստաթղթեր և սահմանված կարգով ստանում է կանխիկ դրամ բանկերից՝ աշխատավարձ, պարգևավճարներ, գործուղման և այլ ծախսերը վճարելու համար: Մուտքի և ելքի փաստաթղթերի հիման վրա վարում է դրամարկղային գիրք: Կանխիկ դրամական միջոցների և արժեթղթերի փաստացի առկայությունը համեմատում է դրամարկղի գրքի մնացորդի հետ, կազմում դրամարկղի հաշվետվությունը, 2) բանկի ծառայող է, որի պարտականությունների մեջ են մտնում կանխիկ դրամով գործառնությունները, ավանդատուներին և բանկի մյուս հաճախորդներին սպասարկելը: Հենց գանձապահն է անմիջական կապի մեջ մտնում հաճախորդների հետ՝ նրանցից ընդունելով և նրանց վճարելով կանխիկ դրամ (օրինակ, ընդունում է ավանդներ և վճարում չեկեր): Հաճախորդների հետ հարաբերություններում իր անմիջական դերի պատճառով գանձապահը պետք է լինի ճշտապահ, հաճախորդների հետ սիրալիք, ունենա տեղեկություններ բանկի մյուս ստորաբաժանումների և նրանց կողմից մատուցվող ծառայությունների մասին: Գանձապահը պարտավոր է տեսակավորել և համապատասխան ֆայլերի մեջ մտցնել ավանդների ընդունման և դրամի տրամադրման վերաբերյալ անդորրագրերը, ստուգել հաճախորդների ստորագրության իսկությունը, վերահսկել հաշիվների

մնացորդը և օրվա մեջ առնվազն մեկ անգամ որոշել իր դրամարկղի մնացորդը: Բանկերի հաստիքացուցակներում սովորաբար նախատեսվում են գլխավոր գանձապահի (դրամարկղի վարիչ), ելքի դրամարկղի և մուտքի դրամարկղի գանձապահների հաստիքներ: Խոշոր բանկերում հաճախ յուրաքանչյուր մասնագիտացված գործառույթի համար նշանակվում է առանձին գանձապահ, 3) կազմակերպության աշխատակից է, որն իրականացնում է կանխիկ դրամի ընդունումը (մուտքագրումը) կազմակերպության դրամարկղ և բացթողումը (ելքագրումը) կազմակերպության դրամարկղից:

ԳԱՆՁԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԺԵՅՈՒԹԵՐ – 1) ԱՄՆ-ում գանձապետարանի կողմից թողարկվող արժեթղթերի ընդհանրական անվանումն է: Թողարկվում են հարկային մուտքերի հաշվին չծածկվող պետական ծախսերի ֆինանսավորման (միջոցների ներգրավման) նպատակով: Շուկայում շրջանառվող գանձապետական արժեթղթերը հանդես են գալիս մուրհակների և պարտատոմսերի տեսքով, 2) Մեծ Բրիտանիայում պարտատոմսերն են, որոնք թողարկվում են գանձապետարանի կողմից արժեթղթերի բորսայի, բանկերի, փոստային բաժանմունքների միջոցով:

ԳԱՆՁԱՊԵՏԱՐԱՆ – հատուկ պետական ֆինանսական մարմին է, որը գործում է ֆինանսների նախարարությանն առընթեր կամ նրա կազմում: Գանձապետարանի ֆունկցիաներում ներառվում են պետական բյուջեի նախագծի կազմումը և դրա կատարման նկատմամբ հսկողության իրականացումը (այդ թվում բյուջեի դրամարկղային կատարման կառավարումը), բյուջետային միջոցների ծախսման նկատմամբ հսկողությունը, բյուջե մուտքագրվող հարկերի և պարտադիր այլ վճարների հսկողությունը, ինչպես նաև պետական պարտքի սպասարկումը և պետական արժեթղթերի թողարկումն ու դրա կատարման հսկողությունը: Պատասխանատու է բյուջետային, հարկային և ամբողջությամբ վերցրած տնտեսական քաղաքականության իրագործման համար, կազմակերպում է պետական փոխառություններից եկամուտների և պետության այլ եկամուտների հավաքագրումը: Բացում է բյուջետային վարկեր և

տրամադրում բյուջետային միջոցներ՝ համաձայն հաստատված ներդրումային ծրագրերի:

ԳԱՆՁՈՒՄ – 1) շրջանառվող և վճարման ենթակա ֆինանսական փաստաթղթերը (մուրհակ, չեկ և այլն) վճարման ներկայացնելն է և դրանց հետագա վճարումը այն տրամադրած անձի կողմից: Այս տերմինը վերաբերվում է ոչ միայն մուրհակի կամ չեկի գծով հաշվարկների կատարմանը և վճարների ստացմանը, այլև այնպիսի մասնագիտացված բանկային ծառայություններին, ինչպիսիք են արտերկրներից միջոցների գանձումը, կտրոնների գծով վճարումը և վերադարձված ֆինանսական փաստաթղթերի գծով միջոցների գանձումը, 2) վճարման համար բանկ ներկայացված փոխանցելի մուրհակի կամ չեկի գծով դրամի ստացումն է, 3) ընդհանուր ֆինանսական նշանակությամբ՝ դեբիտորական պարտքերի վերածումը կանխիկ դրամական միջոցների, 4) ընթացակարգեր, որոնք անհրաժեշտ են ժամկետանց վճարումների գծով դրամը ստանալու համար: Այդ ընթացակարգերն ընդգրկում են նաև վճարման ենթակա ժամկետանց հաշիվների հանձնումը պարտքերը գանձող մասնագետներին կամ մասնավոր ֆիրմաներին:

ԳԱՐԱՆՏ - երաշխավոր անձ և, որպես այդպիսին կարող են հանդես գալ պետությունը, վերադաս մարմինները, բաժնետիրական ընկերությունները, հիմնարկությունները, ֆիրմաները, բանկերը, ծեռնարկատերը և անհատ անձինք:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - անկախ իրենց ճյուղային պատկանելիությունից, կատարում են գիտական հետազոտություններ, ներառելով հիմնավոր կիրառական հետազոտությունները և գիտության բոլոր ճյուղերի մշակումները, ինչպես նաև գիտատեխնիկական ծառայությունները:

ԳԼԽԱՎՈՐ ՀԱՇՎԱՊԱՀ – պաշտոնատար անձ է, որն անմիջապես ենթարկվում է կազմակերպության ղեկավարին և պատասխանատվություն է կրում հաշվապահական հաշվառումը վարելու,

լրիվ և արժանահավատ ֆինանսական հաշվետվությունները ժամանակին կազմելու և ներկայացնելու համար: Գլխավոր հաշվապահն ապահովում է իրականացվող տնտեսական գործառնությունների համապատասխանությունը գործող օրենսդրությանը, իրականացնում կազմակերպության գույքի (ունեցվածքի) շարժի և պարտավորությունների կատարման նկատմամբ հսկողությունը: Նա ապահովում է կազմակերպությունում և նրա ստորաբաժանումներում հաշվապահական հաշվառման և հաշվետվության արդյունավետ կազմակերպումը՝ հաշվառման գծով հաշվարկային աշխատանքների առավելագույն կենտրոնացման ու մեքենայացման և հաշվապահական հաշվառման ու վերահսկողության առաջավոր մեթոդների կիրառման հիման վրա: Գլխավոր հաշվապահը՝ կազմակերպության հաշվապահության ղեկավարն է: ՀՀ հաշվապահական հաշվառման մասին օրենսդրության համաձայն, գլխավոր հաշվապահի պահանջների կատարումը՝ կապված հաշվապահական հաշվառման համար անհրաժեշտ տվյալների և փաստաթղթերի ներկայացման հետ, պարտադիր է կազմակերպության բոլոր աշխատողների համար: Առանձին տնտեսական գործառնությունների իրականացման հետ կապված կազմակերպության ղեկավարի և գլխավոր հաշվապահի միջև տարածայնությունների դեպքում գլխավոր հաշվապահը կատարման է ընդունում փաստաթղթերը՝ կազմակերպության ղեկավարի գրավոր կարգադրությամբ (հանձնարարությամբ), և նման գործառնությունների իրականացման հետևանքների պատասխանատվությունը կրում է կազմակերպության ղեկավարը:

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԱՐԿ – նախատեսված է գյուղատնտեսության զարգացման համար, փոխատվական կապիտալի ներդրման ձև է և այն տրամադրվում է գրավադրմամբ: Գյուղատնտեսական վարկերը տրվում են հողի մշակման, բերքահավաքի, անասունների բտման ու խնամքի հետ կապված աշխատանքներին նպաստելու նպատակով:

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔ - բուսաբուծությունում և անասնապահությունում արտադրված արտադրանքն է դրամական արտահայտությամբ՝ փաստացի միջին կշռված գներով: Գյուղատնտեսական արտադրանքի ֆիզիկական ծավալի ինդեքսի հաշվարկման համար օգտագործվում է դրա ծավալի ցուցանիշը՝ համադրելի գներով:

ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ԿՈՒԵԿՏԻԿ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ – իրավաբանական անձ հանդիսացող կոլեկտիվ և խառը սեփականության վրա հիմնված, գյուղատնտեսական մթերքների ապրանքային արտադրություն ապահովող տնտեսավարող սուբյեկտ է, որի գործունեությունը կարգավորվում է նույն օրենքներով, ինչպես գյուղացիական տնտեսությունների դեպքում է:

ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ - ազատ ծեռնարկատիրության ձև է, որտեղ ցմահ ժառանգատիրության հիման վրա կամ հողի օգտագործման վարձակալության պայմաններով իրականացվում է գյուղատնտեսական արտադրանքի արտադրությունը, դրա վերամշակումը և իրացումը:

ԳՅՈՒՂԱԹԵՐՔՆԵՐԻ ԳՆԵՐԻ ԻՆՂԵՔՍ - արտացոլում է իրացման բոլոր ուղիներով ագրարային հատվածի արտադրանքի գների փոփոխությունների շարժը հաշվետու ժամանակահատվածում բազիսայինի համեմատ: Այն հաշվարկվում է բուսաբուծության և անասնապահության արտադրանքի գների ինդեքսների ագրեգացիայի ճանապարհով: Դրանցից յուրաքանչյուրն իրենից ներկայացնում է անհատական ապրանքների ինդեքսների կշռված մեծություն, ընդգրկված միատեսակ ապրանքախմբում: Որպես անհատական ինդեքսների կշռման բազա օգտագործվում են հաշվետու ամսում իրացված արտադրանքի ծավալները:

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՍԿԶՐՈՒՆՔՆԵՐ – համախառն ներքին արդյունքի (<ՆԱ) արտադրությունն ու օգտագործումը գնահատվում են այն ընթացիկ շուկայական գներով, որոնք գերակշռում են արտադրանքի արտադրության և օգտագործման ժամանակահատվածում:

Տնտեսության տարբեր ճյուղերում արտադրության և եկամուտների ձևավորման կառուցվածքի վրա հարկերի և լրացուցիչ հատկացումների դրույքաչափերի տարբերության ազդեցությունը չեզոքացնելու համար, ճյուղային ցուցանիշները գնահատվում են հիմնական գներով: Հիմնական գինն արտադրողի միավոր ապրանքի կամ ծառայության գինն է, առանց ապրանքների և ներմուծման հարկի (ներառյալ ապրանքների և ներմուծման լրացուցիչ հատկացումները): Ոչ շուկայական ապրանքներն ու ծառայությունները գնահատվում են կամ շուկայում իրացվող նմանատիպ ապրանքների ու ծառայությունների գներով (եթե դա հնարավոր է որոշել) կամ արտադրության ծախսերով (եթե շուկայական գինը բացակայում է), մասնավորապես այդպես են գնահատվում պետական հիմնարկների և ոչ առևտրային կազմակերպությունների ծառայությունները: ՀՆԱ-ի հաշվարկներում արտադրանքի թողարկման, միջանկյալ սպառման, շահույթի և նյութական ընթացիկ ակտիվների (պաշարների) փոփոխության ցուցանիշները հաշվարկվում են առանց հոլդինգային շահույթի (վնասի), որը ներկայացնում է արտադրանքի այն մեծությունը, որը ձևավորվել է արտադրանքի պահեստում գտնվելու ընթացքում դրա գնի փոփոխության արդյունքում: Սղաձի պայմաններում հոլդինգային շահույթը (վնասը) կարող է զգալի լինել:

ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ – տնտեսական միջոցներն ու գործընթացները դրամական չափիչով արտահայտելու եղանակ է: Գնահատումը հաշվապահական հաշվառման մեթոդի տարրերից մեկն է և այն բացառիկ կարևոր նշանակություն ունի տնտեսավարող սուբյեկտների տնտեսական դրությունը ձանաչելու ու նրա հետագա աշխատանքներին ձիշտ ուղղություն տալու գործում:

ԳՆԱԾ – տնտեսության մեջ գների ընդհանուր մակարդակի շարունակվող բարձրացումն է կամ դրամաշրջանառության գերհագեցումը դրամով, որը բերում է դրամական միավորի արժեզրկմանը, գնողունակության փոքրացմանը և համապատասխանաբար ապրանքների ու ծառայությունների գների աճին, որը պայմանա-

վորված չէ դրանց որակի բարձրացմամբ: Գնաձ առաջանում է, երբ փորձում են տնտեսական դժվարությունները հաղթահարել դրամի տպագրությամբ, ստեղծելով ավելցուկային դրամական զանգված՝ ապրանքային զանգվածի ոչ համարժեք ավելացման պարագայում: Ուղեկցվում է գների աճով, իրական աշխատավարձի անկումով, բնակչության կենսամակարդակի նվազումով: Տնտեսության գործունեության և բնակչության սոցիալական դրության վրա գնաձի բացասական ազդեցության պատճառով կառավարությունների տնտեսական քաղաքականությունը մեծ ուշադրություն է դարձնում գնաձի զսպմանը: Գնաձի պատճառները բարդ են, և ըստ երևույթին դրանք չեն կարող հանգել ինչ որ մեկ գործոնի: Դրանք կարող են լինել դրամի էմիսիան, բյուջեի պակասուրդը (դեֆիցիտը), վարկերի նկատմամբ պահանջարկի ավելացումը, ձեռնարկությունների ծախսերի աճը, դրամական զանգվածի ավելացումը, առաջարկի նկատմամբ պահանջարկի գերազանցումը: Գնաձի մեծությունը կարելի է որոշել, մասնավորապես, մանրածախ գների ինդեքսի միջոցով, որը ցույց է տալիս սպառողական գների հարաբերական փոփոխությունը: Գնաձը սոցիալ-տնտեսական բարդ երևույթ է և այն յուրահատուկ է աշխարհի շատ երկրներին, դառնալով ժամանակակից տնտեսության զարգացման ամենահրատապ հիմնահարցերից մեկը: Եթե գնաձին ուղեկցում են տնտեսական ճգնաժամերը և այն ունենում է սովորականից բարձր տեմպեր, ապա մենք գործ ունենք ստագֆլյացիայի հետ, այսինքն՝ գնաձ լճացման պայմաններում: Գնաձի դեմ պայքարելու համար պետությունը վարում է դեֆլյացիոն քաղաքականություն, իջեցնելով ամբողջ տնտեսությունում գների միջին մակարդակը, շրջանառության մեջ դրամի զանգվածի սահմանափակման միջոցով: Գնաձն ունենում է իր տնտեսական և սոցիալական հետևանքները: Ըստ մոնետարիզմի տեսության, գնաձը դրամական զանգվածի շատ բարձր աճի անխուսափելի հետևանք է: Այսպիսով, մոնետարիստները համարում են, որ շրջանառության մեջ գտնվող դրամի զանգվածի խելամիտ հսկողությամբ կարելի է սահմանափակել

գնաճը: Արտադրանքի (ծառայության) ծախսերի աճը սովորաբար պայմանավորված է հումքի ծախսերի ավելացմամբ, աշխատավարձի բարձրացմամբ: Գնաճի մեծությունը կարելի է որոշել, մասնավորապես, մանրածախ գների ինդեքսի միջոցով, որը ցույց է տալիս սպառողական գների հարաբերական փոփոխությունը:

ԳՆԱՆԿՈՒՄ – 1) գների մակարդակի ընդհանուր անկումն է՝ կապված ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) առաջարկվող ծավալի նկատմամբ պահանջարկի ընդհանուր ծավալի նվազման հետ: Գնանկումը, ի տարբերություն գնաճին, բնորոշվում է գների աճի արագության նվազմամբ: Գնանկման պայմաններում ապրանքային պաշար կուտակած առևտրականները, որոնց ապրանքների գներն աստիճանաբար նվազել են, արդյունքում կարող են կրել զգալի վնասներ և հայտնվել սնանկության եզրին, իսկ մյուս կողմից էլ, դրան առընթեր դրամական միջոցներ կուտակած տնտեսավարող սուբյեկտների ֆինանսական վիճակը կարող է կտրուկ լավանալ: Որպես կանոն, գնանկման և գնաճի տնտեսական հետևանքները միմյանց հակադիր են բացառությամբ հետևյալ երկու կարևոր հանգամանքների՝ ա) այն գները, որոնք բարձրացել են գնաճի ժամանակ, պարտադիր չէ, որ իջնեն գնանկման ժամանակաշրջանում, օրինակ՝ աշխատավարձի դրույքները, բ) այն դեպքում, երբ գնաճը խթանում է կամ չի խթանում արտադրությունը և զբաղվածությունը, ապա որոշակի չափով գնանկումը միշտ բացասական ազդեցություն է թողնում դրանց վրա, 2) ապրանքային պաշարի համեմատությամբ դրամական զանգվածի փոքրացումն է՝ շրջանառությունից ավելցուկային դրամանիշները դուրս հանելու ճանապարհով, որն ուղեկցվում է գների մակարդակի անկմամբ և դրամի գնողունակության բարձրացմամբ: Շրջանառությունից դրամական զանգվածի մի մասի դուրս հանումը կատարվում է նրա աճը կանխարգելու և գնաճի տեմպերը ճնշելու նպատակով: Գնանկումն իրականացվում է հիմնականում հարկերի ավելացման, աշխատավարձի աճի կանխարգելման կամ նրա սառեցման, պետական բյուջեի ծախսերի իջեցման, վարկերի ծա-

վալների կրճատման միջոցով՝ պետական արժեթղթերի վաճառքի ավելացման հաշվին:

ԳՆԵՐԻ ԻՆՂԵՔՍ - գների բարձրացման կամ իջեցման ցուցանիշ է, որը բնութագրում է գների հարաբերական փոփոխությունը որոշակի ժամանակաշրջանում: Հաշվարկվում է՝ որոշակի քանակի ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) որևէ ժամանակաշրջանի միջին կշռված գները, տոկոսային արտահայտությամբ, բաժանելով բազիսային ժամանակաշրջանի միջին կշռված գների վրա: Բազիսային տարին ընդունվում է 100%: Գների ինդեքսն արտացոլում է գների ընդհանուր (միջին) մակարդակի հարաբերական փոփոխությունը: Այլ կերպ ասած, գների ինդեքսը որոշակի ժամանակահատվածում ապրանքների միջին գնի փոփոխությունը բնութագրող ինդեքս է: Գների միջին ինդեքսը հաշվելիս տարբեր ապրանքների գները սովորաբար կշռվում են ըստ դրանց տնտեսական կարևորության աստիճանի և այն իրենից ներկայացնում է հաշվետու և բազիսային տարիների կշռված միջինների հարաբերակցությունը, արտահայտված տոկոսներով:

Եթե ինդեքսն իջնում է 100%-ից, ապա տեղի է ունենում գնանկում, իսկ եթե ինդեքսն աճում է տվյալ տարում, նախորդ տարվա հետ համեմատած, ապա առկա է գնաճ: Հաշվարկվում է ըստ ամբողջ երկրի, նրա մարզերի, ներքին շուկայի, ապառողական (մանրածախ) ապրանքների ու ծառայությունների, մեծածախ գների: Կառավարությունների կողմից պարբերաբար հրապարակվում են երկու առավել ընդհանուր ինդեքսներ՝ սպառողական ապրանքների գների ինդեքսը և արտադրողի գների ինդեքսը: Տարբերում են գների անհատական ինդեքսը, որը հավասար է ուսումնասիրվող (հաշվետու) տարում և բազիսային տարում տվյալ ապրանքի գների հարաբերությանը, և ընդհանուր ինդեքս, որը հավասար է հաշվետու տարում վաճառված ապրանքների խմբի՝ փաստացի գներով հաշվարկված արժեքի, և բազիսային ժամանակաշրջանի գների հարաբերությանը:

ԳՆՈՂՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ – 1) դրամի գնողունակությունն է, որի արժեքը բնորոշվում է ապրանքներ և ծառայություններ ձեռք բերելու ընդունակությամբ: Ցույց է տալիս, թե երկրի մեկ դրամական միավորով ինչ քանակի ապրանքներ և ծառայություններ կարելի է գնել: Դրամի գնողունակությունն ուղղակիորեն կախված է ապրանքների գների և ծառայությունների սակագների մակարդակից (այն ենթադրությամբ, որ այդ գներով ապրանքներ և ծառայություններ կան վաճառքում), 2) բնակչության գնողունակությունն է, որը ցույց է տալիս ապրանքների և ծառայությունների այն քանակը, որը բնակչությունը ընդունակ է ձեռք բերել իր ունեցած դրամական միջոցներով՝ տվյալ երկրում ձևավորված ապրանքների գների և ծառայությունների սակագների մակարդակի պայմաններում: Գնողունակությունը կախված է բնակչության եկամուտների մակարդակից և դրա այն մասից, որն առանձնացված է գնումների համար, սակայն ոչ պակաս չափով պայմանավորված է նաև գների և սակագների մակարդակով, 3) աշխատավարձի գնողունակություն, որը ցույց է տալիս, թե աշխատավարձի տվյալ գումարով ինչ քանակի ապրանքներ և ծառայություններ կարելի է գնել: Հաշվարկվում է երկրում կամ տարածաշրջանում միջին աշխատավարձի և ըստ երկրի (տարածաշրջանի) կոնկրետ ապրանքների գների միջին մակարդակի հարաբերակցությամբ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՍՏ – նշանակվում է այն քաղաքացիներին, ովքեր 16 տարեկան են, գրանցված են զբաղվածության տարածքային կենտրոններում և ունեն գործազուրկի կարգավիճակ:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ – համարվում են հանրապետության տարածքում մշտապես բնակվող աշխատունակ տարիքի աշխատունակ քաղաքացիները, ովքեր դիտարկվող ժամանակաշրջանում աշխատանք (եկամտաբեր զբաղմունք) չեն ունեցել, աշխատանք են փնտրել զբաղվածության տարածքային կենտրոնների օգնությամբ կամ ինքնուրույն, պատրաստ են եղել անմիջապես կամ օ-

րենսդրությամբ սահմանված ժամանակաշրջանի ընթացքում անցնել աշխատանքի:

ԳՈՐԾԱԿԱԼ – ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ է, որը լիազորված է կատարելու որոշակի գործողություններ մեկ այլ անձի (պրինցիպալի) հանձնարարությամբ, նրա անունից և հաշվին, օրինակ՝ կնքել պայմանագիր պրինցիպալի և երրորդ կողմի միջև: Նա հանդես է գալիս որպես միջնորդ, որի հիմնական պարտականությունն է պատշաճ և բարեխիղճ կերպով կատարել պրինցիպալի հանձնարարությունները: Գործակալը՝ միաժամանակ պրինցիպալի կողմից հսկվող սուբյեկտ է, ենթարկվում է վերջինիս ցուցումներին, չի տիրապետում իր պրինցիպալի սեփականության տիրուղոսին: Իրավասությունները կարող են կրել միանվագ բնույթ կամ իրականացվել համաձայն գործակալության պայմանագրի: Ենթադրվում է, որ գործակալին լիազորություն տված անձը (պրինցիպալը) միաժամանակ համաձայնություն է տալիս նրա կողմից իրավաբանական գործարքների կատարմանը: Թույլատրվում է գործակալին իր իրավունքների վերազանցում, եթե արտակարգ իրավիճակները պահանջում են բացառիկ միջոցառումներ պրինցիպալի շահերը պաշտպանելու համար: Իր մատուցած ծառայությունների համար գործակալը վարձատրվում է: Վարձատրության (գործակալի միջնորդավճարի) չափը որոշվում է գործակալի և պրինցիպալի համաձայնությամբ (առավել տարածված են այն դրույքները, որոնք տատանվում են վաճառված ապրանքի 2-10%-ի սահմաններում): Գործակալի վարձատրություն ստանալու իրավունքը պետք է ուղղակիորեն նշվի գործակալության պայմանագրում: Ֆիզիկական անձանց գործակալներ կարող են նշանակվել նաև բանկերը: Կարող են լինել գլխավոր և հատուկ գործակալներ: Գլխավոր գործակալին տրվում են իրավասություններ՝ գործունեության որոշակի ոլորտին վերաբերող՝ իր պրինցիպալի բոլոր գործերը վարելու համար, կամ գործել պրինցիպալի շահերի համար, զբաղվելով իր սովորական մասնագիտական գործունեությամբ: Հատուկ գործակալն իրավունք ունի կատարել միայն որոշակի գործո-

ղություններ, որոնք չեն մտնում նրա սովորական մասնագիտական պարտականությունների մեջ: Շահավետ գործարք կնքելու համար գործակալը երրորդ կողմին չի հայտնում պրինցիպալի գոյության մասին: Տնտեսական գործառնություններում որպես գործակալներ հանդես են գալիս բրոքերները, դիլերները, միջնորդները: Համաձայն ՀՀ օրենսդրության, գործակալը կարող է պրինցիպալի հանձնարարությամբ իր անունից, սակայն պրինցիպալի հաշվին կամ պրինցիպալի անունից և նրա հաշվին կատարել իրավաբանական և այլ գործողություններ: Ընդ որում, երրորդ անձի հետ իր անունից և պրինցիպալի հաշվին կնքված գործարքով իրավունքներ ու պարտականություններ ձեռք է բերում գործակալը, իսկ պրինցիպալի անունից և նրա հաշվին կնքված գործարքով՝ անմիջականորեն տվյալ պրինցիպալը:

ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԵԼՔԵՐ (ԾԱՆՍԵՐ) - դրանք են՝ նյութերի, ապրանքների ձեռք բերման, աշխատանքների կատարման և ծառայությունների մատուցման դիմաց, աշխատակիցներին և նրանց անունից կատարված վճարումները (վճարված աշխատավարձը, պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարները, եկամտահարկը, ալիմենտը), սոցիալական ապահովագրության և ապահովության նպատակով վճարումները, բյուջեին վճարումները (տնտեսավարող սուբյեկտի կողմից հարկերի, տուրքերի, դրանց դիմաց հաշվարկված տույժերի, տուգանքների և բյուջե գանձվող այլ վճարումների գծով վճարված դրամական միջոցները), գործառնական այլ գործունեության նպատակով վճարումները (անհատույց տրված, գործուղման, պայմանագրային պարտավորությունների խախտման համար տույժերի և տուգանքների, դուրս գրված կրեդիտորական պարտքերի մարման և գործառնական այլ նպատակով վճարված դրամական միջոցները) և արտասովոր դեպքերի հետ կապված վճարումները:

ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԶՈՒՏ ՀՈՍՔԵՐ – հավասար է ընդամենը գործառնա-

կան գործունեությունից մուտքագրված և ելքագրված գումարների տարբերությանը:

ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՄՈՒՏՔԵՐ - դրանք են՝ արտադրանքի, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) դիմաց, ընթացիկ այլ ակտիվների (հումքի, նյութերի, արագամաշ առարկաների և պաշարների այլ տեսակների) վաճառքի դիմաց, վարձավճարներից և ռոյալթիներից, գործառնական այլ գործունեությունից (դրամական միջոցների համարժեքներ հանդիսացող ներդրումներից ստացված տոկոսները, տույժերը, տուգանքները, դուրս գրված դեբիտորական պարտքերի մարումը, նյութական վնասի փոխհատուցումը և անհատույց ստացված դրամական միջոցները) և արտասովոր այլ դեպքերից:

ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ - դրանք են՝ արտադրանքի, ապրանքների, աշխատանքների, ծառայությունների իրացումից հասույթը (արտադրանքի և ապրանքների վաճառքից, աշխատանքների կատարումից ու ծառայությունների մատուցումից հասույթ), վաճառված արտադրանքի, ապրանքների հետ վերադարձումը և գների իջեցումը, գործառնական այլ եկամուտները (ընթացիկ այլ ակտիվների վաճառքից, գործառնական վարձակալությունից, տույժերից ու տուգանքներից, դուրս գրված դեբիտորական պարտքերի մարումից, կրեդիտորական պարտքերի դուրս գրումից, նյութական վնասի փոխհատուցումից, պաշարների արժեքի փոփոխությունից, ընթացիկ ֆինանսական ներդրումների և ոչ ընթացիկ ակտիվների արժեզրկման վերագնահատումից եկամուտները):

ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՇԱՀՈՒՅԹ (ՎՆԱՍ) - դա արտադրանքի, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) իրացումից շահույթի (վնասի) և գործառնական այլ եկամուտների գումարի ու գործառնական այլ ծախսերի տարբերությունն է:

ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԼԻԶԻՆԳ - 1) լիզինգի (վարձակալության) ցանկացած ձև է, բացի ֆինանսական լիզինգից, 2) լիզինգ, ըստ որի լիզինգառուն կարող է դադարեցնել իր գործունեությունը: Լիզինգը (վարձակալությունը) կարող է շարունակվել, կարող է նաև չշարունակվել վարձակալվող գույքի շահագործման ամբողջ ժամկետի ընթացքում: Գործառնական լիզինգը, ի տարբերություն ֆինանսական լիզինգի, որպես կանոն, կնքվում է զգալիորեն ավելի կարճ ժամկետով, քան վարձակալվող գույքի ամորտիզացիոն (ծառայության) ժամկետն է, իսկ լիզինգառուն կրում է պատասխանատվություն դրա տեխնիկական վիճակի և սպասարկման համար: Լիզինգի պայմանագիրն ավարտվելուց հետո, վարձակալության օբյեկտը վերադարձվում է տիրոջը: Լիզինգատուն ստիպված է լինում այն հանձնել ժամանակավոր օգտագործման մի քանի անգամ և նրա համար մեծանում է լիզինգի օբյեկտի մնացորդային արժեքի փոխհատուցման ռիսկը՝ դրա նկատմամբ պահանջարկի բացակայության ժամանակ: Դրա հետ կապված լիզինգային վճարների չափերն անհամեմատ ավելի բարձր են, քան ֆինանսական լիզինգի դեպքում: Գործառնական լիզինգը հնարավորություն է տալիս միևնույն տեխնիկական միջոցներով բավարարել մեծ թվով կազմակերպությունների կարիքները: Լիզինգի այս ձևը անվանում են նաև սպասարկումով վարձակալություն:

ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ - 1) կազմակերպության և նրա ստորաբաժանումների գործունեության վերաբերյալ հաշվապահական հաշվառման գծով օպերատիվ տվյալների ստացման, դրանց ամրագրման և մշակման համակարգ է: Այդ համակարգը կարող է գործել ինչպես փաստաթղթային հիմքով (փաստաթղթերի ստացում և մշակում), այնպես էլ կապի միջոցներով հաղորդվող տեղեկությունների և ծանուցումների հիման վրա: Վերջին դեպքում կիրառվում են տարբեր տեսակի համակարգչային ծրագրերի փաթեթներ, 2) ծրագրերի փաթեթ, որոնք կարող են կազմել գծապատկերներ, որոնք և վերացնել համակարգչային վիրուսները, իրականացնել տվյալների մուտքագրման և ելքագրման հսկողությունը,

վարել հաշվապահական հաշվառում, պահպանել և կառավարել տվյալները:

ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ – ստորաբաժանվում են երեք ենթախմբի՝ կալկուլացիոն հաշիվների, հավաքման-բաշխման հաշիվների և համադրման հաշիվների:

ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ՌԻՍԿ – 1) բանկի սովորական գործառնությունների հետևանքով հնարավոր վնասների ռիսկն է, 2) անփույթ և ոչ տեղին կատարվող գործողությունների ռիսկն է: Գործառնական ռիսկը կապված է բանկային գործարքների կամ հսկողության համակարգի խափանման հետ՝ ինչպես արտաքին պատճառների, այնպես էլ կազմակերպության ներսում կատարված սխալների կամ խարդախությունների հետևանքով: Բանկերը կարող են զգալի վնասներ կրել մատուցվող ծառայությունների որակի հսկողության համակարգում հնարավոր ծախսողումների, անարդյունավետ կարգավորման, ինչպես նաև կառավարչական սխալների պատճառով: Նրանք միշտ ենթակա են գործառնական ռիսկի այնպիսի դրսևորումների ազդեցությանը, ինչպիսիք են սխալների, տեխնիկական և խարդախության ռիսկերը: ՀՀ Կենտրոնական բանկը սահմանել է այս ռիսկերի կանխմանը կամ իջեցմանն ուղղված նվազագույն այնպիսի պահանջներ, որոնք պարտադիր են ՀՀ տարածքում գործող բոլոր բանկերի համար:

ԳՈՐԾԱՐԱՐ ԱԿՏԻՎՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ (ՏՆՏԵՍԱԿԱՐՈՂ ՍՈՒԲՅԵԿՏՆԵՐԻ) - դրանք են՝ 1) *աշխատանքի արտադրողականությունը*, որն իրենից ներկայացնում է իրացումից հասույթի կամ իրացումից զուտ հասույթի և աշխատողների միջին ցուցակային թվաքանակի հարաբերությունը: Այն ցույց է տալիս մեկ աշխատողի հաշվով ստացված իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի գումարի չափը: Այս ցուցանիշի մեծությունը կախված է ազդող մի շարք գործոններից, այդ թվում՝ արտադրանքի, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) իրացման գները, աշխատողների որակական աստիճանը, արտադրության տեխնիկական հագեցվածությունը և այլն:

2) Հիմնական միջոցների հատույցը, որը ցույց է տալիս տնտեսավարող սուբյեկտում ներդրված, միջին հաշվով, մեկ միավոր հիմնական միջոցին բաժին ընկնող արտադրանքի, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի չափը: Ըստ տնտեսագիտական մեկնաբանության, հիմնական միջոցների հատույցի կամ նրա պտույտների թվաքանակի ավելացումը վկայում է տնտեսավարող սուբյեկտի տնտեսական կարողության օգտագործման արդյունավետության մեծացման մասին: 3) *Ղեբիտորական պարտքերի շրջանառելիությունը (պտույտներով)* ներկայացնում է իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի և ղեբիտորական պարտքերի միջին մեծության հարաբերակցությունը: 4) *Ղեբիտորական պարտքերի շրջանառելիությունը (օրերով)* ներկայացնում է ղեբիտորական պարտքերի միջին մեծության և իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի հարաբերակցությունն՝ արտահայտված օրերով: 5) *Պաշարների շրջանառելիությունը (պտույտներով)* իրենից ներկայացնում է իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի ու պաշարների միջին մեծության հարաբերակցությունը: Այս ցուցանիշը ցույց է տալիս միջին հաշվով մեկ միավոր պաշարներին (նյութեր, արագամաշ առարկաներ, աճեցվող և բուսվող կենդանիներ, անավարտ արտադրություն, արտադրանք, ապրանքներ) բաժին ընկած իրացումից զուտ հասույթի գումարի չափը կամ պաշարների պտույտների թիվը: Եթե այս ցուցանիշն ունի նվազման միտում, կնշանակի տնտեսավարող սուբյեկտի մոտ առաջանում են արտադրական ավելորդ պաշարների կուտակումներ, որոնք չեն մասնակցում արտադրության գործընթացին և արհեստականորեն մեծացնում են ինքնարժեքի գումարի չափը: 6) *Պաշարների շրջանառելիությունը (օրերով)* դա նախորդ ցուցանիշի հակադարձ մեծությունն է և իրենից ներկայացնում է պաշարների միջին մեծության և իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի հարաբերակցությունը՝ արտահայտված օրերով: Որքան փոքր է այդ տևողությունը, կնշանակի այդ պաշարները լիովին մասնակցում են արտադրության գործընթացին և նպաստում նոր արտադ-

րանքի ստացմանը: 7) *Կրեդիտորական պարտքերի (ընթացիկ պարտավորությունների) շրջանառելիությունը (օրերով)*, որն իրենից ներկայացնում է կրեդիտորական պարտքերի միջին մեծության և իրացվող արտադրանքի ինքնարժեքի հարաբերակցությունը: Այս ցուցանիշը բնորոշում է իրացվող արտադրանքի ինքնարժեքին բաժին ընկնող կրեդիտորական պարտքերի միջին չափը տվյալ ժամանակահատվածում կամ կրեդիտորական պարտքերի մեկ պտույտի տևողությունը: Որքան փոքր լինի այդ տևողությունը, կնշանակի տվյալ տնտեսավարող սուբյեկտն ապահովված է սեփական ընթացիկ ակտիվներով և կախվածությունը մեծ չէ կարճաժամկետ վարկերից, փոխառություններից, հարկային և այլ տեսակի վճարումներից: 8) *Գործառնական փուլի տևողությունը*, որը ղեբիտորական պարտքերի և պաշարների շրջանառելիության ցուցանիշների հանրագումարն է՝ արտահայտված օրերով: Այստեղից հետևություն, որ որքան փոքր լինի գործառնական փուլի ժամանակահատվածը, կնշանակի ղեբիտորական պարտքերի և արտադրական պաշարների համատեղության յուրաքանչյուր պտույտ արտադրատնտեսական գործունեությունից ավելի շատ ֆինանսական արդյունք է բերել: 9) *Ֆինանսական փուլի տևողությունը*, որը գործառնական փուլի և կրեդիտորական պարտքերի տևողությունների տարբերությունն է: Ցուցանիշի մեծությունը կախված է տնտեսավարող սուբյեկտի կրեդիտորական պարտքերի մարման տևողության երկարատևությունից, այսինքն՝ արդյոք կուտակվել են կրեդիտորական անհուսալի պարտքեր և, որոնց հիմնական մասը ժամանակին չի մարվել: 10) *Սեփական կապիտալի շրջանառելիությունը (պտույտներով)*: Այս ցուցանիշն իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի և սեփական կապիտալի միջին մեծության հարաբերակցությունն է: Ցուցանիշը բնորոշում է տնտեսավարող սուբյեկտի սեփական կապիտալի միջին հաշվով մեկ միավորին բաժին ընկնող իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի գումարի չափը: ըրքան բարձր լինի այդ մեծությունը, կնշանակի տնտեսավարող սուբյեկտը ցուցաբերել է արդյունավետ գործարար ակտի-

վություն և գտնվում է ֆինանսապես կայուն վիճակում: 11) *Ընդհանուր կապիտալի (ակտիվների) շրջանառելիությունը (պտույտներով)*, որը իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի և ընդհանուր կապիտալի միջին մեծության հարաբերակցությունն է և ցույց է տալիս ակտիվների միջին հաշվով մեկ միավորին բաժին ընկնող իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի գումարի չափը:

Բերված ցուցանիշների հաշվարկների կատարման համար օգտագործվում են հաշվապահական հաշվեկշռի և ֆինանսական արդյունքների մասին հաշվետվության տվյալները:

ԳՈՐԾԱՐԱՐ ԱԿՏԻՎՈՒԹՅՈՒՆ – որի էությունը բնորոշող որակական ու քանակական ամենահիմնական չափանիշներ են համարվում՝ արտադրանքի վաճառքի կազմակերպման շուկաները (ներառյալ արտահանման ծավալները), տնտեսական գործունեության հիմնական ցուցանիշների պլանի կատարման աստիճանը և դրանց աճի տեմպերի ապահովումը, ընդհանուր կապիտալի և դրանում ներառվող առանձին տարրերի օգտագործման արդյունավետության մակարդակն ու տնտեսական աճի կայունությունը:

ԳՐԱՆՏ - դրամական միջոցներ են, որոնք տրամադրվում են բարեգործական նպատակներով՝ որպես ֆինանսական աջակցություն գիտահետազոտական աշխատանքների կատարման համար, գրքեր հրապարակող հեղինակներին, արվեստի աշխատողներին: Այն տրամադրվում է միջազգային տարբեր կազմակերպություններից և տվյալ պետության համախմբված բյուջեից:

ԳՐԱՆՑՎԱԾ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹՅԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿ – հաշվարկվում է որպես գործազուրկների և տնտեսապես ակտիվ բնակչության թվաքանակների հարաբերակցությամբ:

ԳՐԱՎ – պարտավորությունների կատարումը ապահովող միջոց է, որի համաձայն գրավով ապահովված հարաբերությունները կարգավորվում են «գրավի մասին» օրենքով և օրենսդրական այլ ակտերով: Գրավի անհրաժեշտությունն առաջանում է գրավի մասին պայմանագիր կնքելու պահից: Գրավի առարկա կարող է լինել

շրջանառության մեջ գտնվող ցանկացած գույք, որի վրա օրենսդրությամբ թույլատրվում է բռնագանձում տարածել:

ԳՐԱՎԱԿԱՆ – համարվում է այն գրավը, որի առարկան անցնում է գրավառուի տիրապետմանը:

ԳՐԱՎԱՌՈՒ - անձ, որի շահերը հիմնական պարտավորությանը համապատասխան, ապահովված են գրավով:

ԳՐԱՎԱՏՈՒ - անձ, ում գույքը կամ գույքի մի մասը գրավ է դրված:

ԳՐԱՎԱՏՈՒՆ ՀԱՆՁՆՎԱԾ ԳՈՒՅՔԻ ԳՐԱՎ - անձնական օգտագործման շարժական գույքը քաղաքացիներից գրավ ընդունելն է, ի ապահովումն կարճաժամկետ վարկերի, որպես ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնում են դրա համար թույլտվություն (լիցենզիա) ունեցող մասնագիտացված կազմակերպությունները՝ գրավատները: Գրավատանը պահվող գույքի գրավի պայմանագիրը ձևակերպվում է գրավատան կողմից գրավատոմս տալու միջոցով: Գրավ դրվող գույքը հանձնվում է գրավատուն:

ԳՐԱՎԻ ՄԱՍԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ - գրավ սահմանելու մասին կողմերի գրավոր համաձայնություն:

ԳՐՈՂԿԻՆ – ոչ նյութական ակտիվների տեսակ է, որի բնորոշման հիմքում ընկած է ձեռնարկատիրական գործունեության միավորումների հաշվառման մոտեցումները: Այն նախատեսված է որոշ խումբ կազմակերպությունների (ընկերություններ, ֆիրմաներ և այլն) համար, երբ ձեռք բերողը մայր կազմակերպությունն է, իսկ ձեռք բերվողը՝ դուստր կազմակերպությունը (այսինքն, երբ ձեռք բերվողը դադարում է որպես առանձին իրավաբանական անձ գոյություն ունենալուց): Հետևաբար, երբ մայր կազմակերպությունը ձեռք է բերում դուստր կազմակերպությանը կամ նրա ակտիվները անվանական գնից ավելի բարձր կամ ցածր արժեքներով, ապա առաջացած տարբերությունը ճանաչվում է որպես դրական գուդվիլ: Ցածր արժեքով ձեռք բերվածը դա բացասական գուդվիլն է,

որը մայր կազմակերպության համար հանդիսանում է եկամուտ, իսկ հակառակ դեպքում՝ վնաս:

ԳՈՒՅՔԱԳՐՈՒՄ (ԻՆՎԵՆՏԱՐԻԶԱՑԻԱ) – ոչ ընթացիկ ակտիվների (հիմնական միջոցների, ոչ նյութական ակտիվների և այլն), ապրանքանյութական արժեքների (նյութական ընթացիկ ակտիվների), ինչպես նաև դրամարկղում, բանկի հաշվում, դրամական միջոցների և տնտեսավարող սուբյեկտի այլ միջոցների առկա մնացորդների որոշումն ու ցուցակագրումն է քանակական և դրամային արտահայտությամբ: Այն հաշվապահական հաշվառման մեթոդի տարրերից մեկն է: Տնտեսական միջոցների ստուգման ծավալից ելնելով, գույքագրումները լինում են լրիվ և մասնակի, իսկ դրանց ստուգման նպատակից և անցկացման եղանակից ելնելով՝ պլանային և հանկարծակի:

ԳՈՒՅՔԱՀԱՐԿ – սեփականության իրավունքով տվյալ հարկատեսակը վճարող անձանց պատկանող և հարկվող օբյեկտ համարվող գույքի համար սահմանված կարգով և չափով համապատասխան բյուջեներ վճարվող ուղղակի հարկ է, որը կախված է հարկ վճարողների տնտեսական գործունեության արդյունքներից: Գույքահարկ վճարողներ են համարվում ՀՀ-ում և արտերկրներում ստեղծված կազմակերպությունները, միջազգային կազմակերպությունները և դրանց կողմից ՀՀ-ից դուրս ստեղծված կազմակերպությունները, ՀՀ և արտերկրյա քաղաքացիները, ինչպես նաև քաղաքացիություն չունեցող անձինք, որոնց ՀՀ տարածքում պատկանում է հարկվող օբյեկտ համարվող գույքը: Գույքահարկ չեն վճարում՝ ՀՀ պետական մարմինները, ՀՀ Կենտրոնական բանկը, ՀՀ տեղական ինքնակառավարման մարմինները և հիմնարկները: Գույքահարկով հարկվող օբյեկտ են համարվում շինությունները և փոխադրամիջոցները: Հարկման բազա է հանդիսանում հարկվող օբյեկտի արժեքային կամ ֆիզիկական մեծությունը և, որոնց հիման վրա սահմանված դրույքաչափերով ու կարգով հաշվարկվում է գույքահարկի գումարը:

ԳՈՒՅՔԱ-ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՇՎՆԵՐ - այդ հաշիվներին են վերաբերվում բոլոր տեսակի գույքային (ոչ ընթացիկ ակտիվներ) և ապրանքանյութական (նյութական ընթացիկ ակտիվներ) արժեքները հաշվառող հաշիվները՝ շահագործման մեջ գտնվող և չգտնվող հիմնական միջոցները, ոչ ընթացիկ ֆինանսական ակտիվները, պաշարները, արագամաշ առարկաները, պատրաստի արտադրանքը, ապրանքները և այլն: Բոլոր հաշիվներն էլ ակտիվային են:

ԳՈՒՅՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ - գույքը կարող է ապահովագրվել հօգուտ այն անձի (ապահովագրվողի կամ շահառուի), ով ըստ օրենքի այլ իրավական ակտի կամ պայմանագրի հիման վրա այդ գույքի պահպանման շահ ունի: Գույքային ապահովագրության պայմանագրով մի կողմը՝ ապահովագրողը, պարտավորվում է պայմանավորված վճարի (ապահովագրական պարգևի) դիմաց, պայմանագրով նախատեսված դեպքը (ապահովագրական դեպքը) վրա հասնելիս, մյուս կողմին՝ ապահովագրվողին կամ շահառուին (ուստի ունի կնքվել է պայմանագիրը) հատուցելու ապահովագրական գույքին պատճառված վնասները (ապահովագրական հատուցումը) որոշված գումարի (ապահովագրական գումարի) սահմաններում:

Դ

ԴԱՆՂԱԴ ԻՐԱՑՎԵԼԻ ԱԿՏԻՎՆԵՐ - դրանց թվին են դասվում դանդաղ իրացվելի ընթացիկ ակտիվներից՝ արտադրական պաշարները, անավարտ արտադրության ծախսերը, երկարաժամկետ ֆինանսական ներդրումները, դեբիտորական պարտքերը (վճարումներ, որոնք պետք է կատարվեն հաշվետու պահից ավելի քան 12 ամիս հետո), ապրանքանյութական արժեքների ձեռքբերման գծով ավելացված արժեքի և ակցիզային հարկերը:

ԴԵՔԵՏ – հաշվապահական հաշիվների գծով կազմված աղյուսակի ձախ կողմի անվանումն է, որը հանդես է գալիս երկու իմաստով: Ակտիվային հաշիվներում դեքետը նշանակում է հաշ-

վառվող տնտեսական միջոցների (ակտիվի) գումարների մուտքագրում կամ ավելացում, իսկ պասիվային հաշիվների դեպքում ակտիվի կազմավորման աղբյուրների (պասիվի) գումարների ելքագրում կամ նվազեցում:

ԴԵԲԵՏԱՅԻՆ ՔԱՐՏ - բանկի կողմից թողարկված և հաճախորդին տրամադրվող պլաստիկ քարտեր են, որոնք կարող են փոխարինել չեկերին (որպես ապրանքների ու ծառայությունների վճարման միջոց) և օգտագործման համար ավելի հարմար են քան չեկերը: Դրանք հաճախորդին (քարտի տիրոջը) հնարավորություն են տալիս մանրածախ առևտրի որոշակի կետերում ձեռք բերելու ապրանքներ ու ծառայություններ և դրանց դիմաց վճարելու անկանխիկ՝ նրա հաշվից դրամի ուղղակի դուրսգրմամբ, կամ ստանալու կանխիկ դրամ: Այս բոլոր ծախսերն անմիջապես գրանցվում են քարտի տիրոջ բանկային հաշվի դեբետում: Դեբետային քարտերը կարելի է օգտագործել հանրախանութներում, ինքնասպասարկման խանութներում կամ բենզալցման կայաններում տեղադրված էլեկտրոնային վճարումների տերմինալների միջոցով, որոնց մեջ մտցվում է դեբետային քարտը: Դեբետային քարտերի որոշ տեսակներ կարող են գործել նաև որպես չեկային քարտ և կանխիկի քարտ՝ կանխիկ դրամը ավտոմատ դրամարկղային մեքենաների կամ բանկոմատների միջոցով հաշվից հանելու համար: Կրեդիտային (վարկային) քարտերի հետ միասին այս քարտերը սովորաբար կոչվում են բանկային քարտեր: Սակայն, ի տարբերություն կրեդիտային քարտերի տերերի, դեբետային քարտերի հաճախորդները չունեն «ֆլուոթի» առավելությունները, քանի որ միջոցները հաշվից դուրս են գրվում անհապաղ:

ԴԵԲԻՏՈՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐ – տնտեսական փոխհարաբերությունների հետևանքով իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձանցից (կրեդիտորից) տնտեսավարող սուբյեկտին, կազմակերպությանը և տարբեր հաճախորդներին (դեբիտորին) հասանելիք (կամ չվճարված) պարտքերի գումարն է: Օրինակ, գնորդ (դեբիտոր) կազմակերպությունը մատակարարից (կրեդիտորից) մինչև

ապրանքա-նյութական արժեքների ստացումը, կատարել է գումարի կանխիկ վճարում կամ փոխանցում, և քանի դեռ ապրանքանյութական արժեքները չեն ստացվել դեբիտոր (պարտապան) կազմակերպության կողմից, այդ գումարը նրա համար համարվում է դեբիտորական պարտք:

ԴԵՊՈ ՀԱՇԻՎ - դեպոզիտարիայի հաշվառման գրանցամատյաններում գրառումների ամբողջությունն է, որն անհրաժեշտ է դեպոնենտի հետ դեպո հաշվի պայմանագիրը դեպոզիտարիայի կողմից կատարելու և արժեթղթերը հաշվառելու համար: Այդ հաշվում հաշվի են առնվում արժեթղթերի նկատմամբ դեպոնենտին պատկանող իրավունքները:

ԴԵՊՈԶԻՏ – որպես լատիներենից բառացի թարգմանություն դա որևիցե տեղ պահպանման տրված միջոցներն են: Այլ առումներով՝ 1) այն տարբեր հաճախորդներից բանկերում ներգրավված դրամական ավանդներն են, 2) վարկային հիմնարկություններում պահպանման համար տրված դրամական միջոցներն ու արժեթղթերն են:

ԴԵՊՈԶԻՏԱՐԻԱ - 1) դեպոնացված արժեքները պահելու տեղ, պահեստարան, գանձատուն, 2) պահառու՝ կազմակերպություն, որն ի պահ է ընդունում դրամական միջոցներ, փաստաթղթեր, արժեթղթեր, դրանց հավաստագրեր և այլ արժեքավոր ակտիվներ: Դեպոզիտարիաներն առաջացել են որպես հաճախորդների արժեթղթերի պահառուներ, սակայն ժամանակի ընթացքում ընդլայնել են իրենց գործունեության ոլորտը և սկսել մատուցել արժեթղթերի սեփականատերերի հաշվառման, սեփականության իրավունքի ամրագրման կամ այդ իրավունքը այլ անձանց փոխանցման կազմակերպման գծով ծառայություններ: Արժեթղթերը պահվում են դեպոզիտարիայի պահեստում, իսկ դրանց նկատմամբ իրավունքները փոխանցվում են արժեթղթերի սեփականատերերի անձնական հաշիվներում (դեպո հաշիվներում) գրառումներ կատարելու միջոցով: Դեպոզիտարիաներն պարզեցնում են արժեթղթերով առևտուրը՝ դրանք դուրս հանելով շրջանառությունից և առաջարկելով

մասնակիցներին արժեթղթերի գրանցման հետ կապված գործարքները կնքել ընկերության ռեստրոլում գրանցումը փոխելու միջոցով՝ առանց հավաստագրեր օգտագործելու: Նրանք նաև գանձում են շահաբաժիններ և տոկոսային վճարումներ, իրավասությունների մասին փաստաթղթերն ուղարկում են արժեթղթերի իսկական տերերին և առաջարկում նման այլ ծառայություններ, 3) պետություն կամ միջազգային կազմակերպություն, որը պահպանում է միջազգային պայմանագրի բնօրինակը: «Դեպոզիտարիա» տերմինը տարբերվում է «լիազորված անձ» տերմինից:

ԴԵՎԱԼՎԱՑԻԱ - դրամական միավորի ոսկու պարունակության իրական պակասեցումն է կամ միջազգային հաշվարկային միավորով արտարժույթի նկատմամբ նրա պաշտոնական կուրսի իջեցումը: Դեվալվացիայի են դիմում ինֆլացիայի պայմաններում՝ դրամաշրջանառությունը կայունացնելու համար:

ԴԵՖԼՅԱՑԻԱ - ինֆլացիայի հակառակ գործընթացն է, երբ տեղի է ունենում ապրանքների և ծառայությունների գնի իջեցում կամ այլ կերպ՝ այն շրջանառությունից ավելորդ թղթադրամը հանելու միջոցով դրամական զանգվածի պակասեցումն է: Այս գործընթացը երբեմն նախորդում է դրամական ռեֆորմներին և նպաստում ոչ ցանկալի երևույթների՝ հանգեցնում է տնտեսության զարգացման տեմպերի իջեցմանը, ինվեստիցիաների ծավալի նվազեցմանը, աշխատողների դրության վատթարացմանը և գործազրկության աճմանը:

ԴԺՎԱՐ ԻՐԱՑԿԵԼԻ ԱԿՏԻՎՆԵՐ - այն ակտիվներն են, որոնք նախատեսված են համեմատաբար ավելի երկարատև ժամանակաընթացքում տնտեսական գործունեության մեջ օգտագործելու համար: Դրանց թվին են դասվում հաշվեկշռի ակտիվի 1-ին բաժնում ներառված ոչ ընթացիկ ակտիվները՝ բացառությամբ երկարաժամկետ ֆինանսական ներդրումների:

ԴԻԼԵՐ – ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ հանդիսացող գործարարության (բիզնեսի) մասնակից է, որն իր սեփական

միջոցների հաշվով իրականացնում է գործունեություն: Օրինակ, բորսայում դիլերը կատարում է միջնորդական գործարքներ ոչ թե որպես հասարակ միջնորդ-գործակալ (բրոքեր), այլ նաև գործում է իր անունից և իր սեփական հաշվից, այսինքն իրականացվող գործընթացում ներդրում է սեփական դրամական միջոցները, ինքնուրույն իրագործում է արժեթղթերի, արտարժույթի և այլ ապրանքանյութական արժեքների առք ու վաճառք:

ԴԻԼԵՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ – 1) արժեթղթերի կամ արտարժույթի շուկայում մասնագիտացված գործունեության տեսակներից մեկն է, 2) բանկի գործունեությունն է, որը հանդես է գալիս որպես արժեթղթերի գծով դիլեր, այսինքն արժեթղթերի երաշխավորությամբ, դրանց առքով կամ վաճառքով զբաղվող սուբյեկտ:

ԴԻՍԿՈՆՏ – հասկացությունն ավելի շատ կիրառական է արժեթղթերի բնագավառում, որը նշանակում է արժեթղթի իրացման գնի զեղչում նրա անվանական արժեքի նկատմամբ:

ԴԻՍԿՈՆՏԱՅԻՆ ԲԻԶՆԵՍ – հանդիսանում է բանկի կողմից որոշակի զեղչով գնված մուրհակների, չեկերի և այլ դրամական պահանջների բավարարումը: Որպես դիսկոնտային բիզնեսի տարատեսակ հանդես են գալիս ֆակտորինգային գործառնությունները: Վերջիններս կարող են լինել երկու տեսակ՝ շրջանառության իրավունքով և առանց շրջանառության իրավունքի: Առաջին դեպքում բանկը իրավունք ունի գանձել ստացողից վճարողի կողմից մարված պարտավորությունը: Երկրորդ դեպքում բանկն այդպիսի իրավունք չունի և, հետևաբար, ավելի քարձր ռիսկի է դիմում և իր ռիսկի դիմաց պահանջում ավելի բարձր փոխհատուցում: Ֆակտորինգային գործառնության դիմաց բանկի վարձատրությունը նվազեցնում է մատակարարի եկամուտը գործարքի արժեքի զեղչի չափով:

ԴԻՍԿՈՆՏԱՎՈՐՈՒՄ – 1) ֆինանսական միջոցների վաճառքն է՝ դրանց անվանական արժեքից զեղչով, 2) ապագա մուտ-

քերի ընթացիկ արժեքի հաշվարկն է, այսինքն որևէ դրամական միավորի (օրինակ ՀՀ դրամի կամ ԱՄՆ դոլարի), արժեքի որոշումն է, որը պետք է վճարվի ապագայում, որոշ ժամանակահատվածից հետո: Այդ նպատակով կիրառում են ընթացիկ դիսկոնտային արժեքի բանաձևը՝ $D_t = \frac{C_t}{(1+S_t)^t}$, որտեղ D_t -ն ընթացիկ դիսկոնտային արժեքն է, C_t -ն՝ ներդրված կապիտալը, S_t -ն՝ տոկոսադրույքը, t -ը՝ տարիների թիվը: Դիսկոնտավորումը՝ բարդ տոկոսների հաշվարկին հակառակ գործընթաց է:

ԴԻՎԵՐՍԻՖԻԿԱՑԻԱ - տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից արտադրվող արտադրանքի տեսականու փոփոխումն ու ընդլայնումն է, արտադրության արդյունավետության բարձրացման նպատակով դրանց նոր տեսակների յուրացումն է, որոնք կարող են նպաստել եկամուտների ստացմանը սնանկացումից խուսափելու համար:

ԴՐՏԱՑԻԱ - տնտեսավարող սուբյեկտների եկամուտների և ծախսերի կենտրոնացված կարգավորման ձև է, երբ այդ սուբյեկտների մոտ պլանային ծախսերը գերազանցում են ստացվող եկամուտներին: Այն տրամադրվում է պետական բյուջեից տրանսֆերտների տեսքով, որպես օգնություն, պլանավորված ծախսերը կատարելու համար:

ԴՐԱՍ – հատուկ ապրանք, որի ընդհանրական համարժեքի դերի կատարումը ստացել է օբյեկտիվ հասարակական բնույթ և, որը ձեռք է բերել համընդհանուր նշանակություն: Բոլոր ապրանքների արժեքի ընդհանրական ձևն է, որը հանդես է գալիս թղթադրամների, մետաղադրամների, բանկերում հաշիվների մնացորդի տեսքով: Դրամը (փողը) օրինական վճարամիջոց է, որն ազատ կատարում է շրջանառության միջոցի գործառույթ, այն ամենը, ինչ ընդունվում է մյուս իրերի փոխարեն: Հնարավորություն է տալիս ապրանքները և այլ ակտիվները գնահատել երկրի դրամական միավորներով, օգտագործվում է դրանց առուծախի ժամանակ, որպես փոխանակման միջոց: Դրամը (փողը) օգտագործվում է նաև փոխառությունների, վարկերի և ներդրումային գործառնությունների համար, կարելի է պահել և օգտագործել ապագա վճարումների համար: Դրամը հաշվարկի միավոր է ու կիրառվում է ազգային եկամտի հաշիվներում՝ ապրանքների և ակտիվների արժեքը գնահատելու համար: Դրամի (փողի) հիմնական բնորոշ հատկություններից են՝ հեշտությամբ ճանաչելը, որակական համասեռությունը, բաժանելիությունը և փոքր ծավալի, բայց համեմատաբար նրա բարձր արժեքը:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԱԳՐԵԳԱՏ - դրամի և դրամական միջոցների տեսակներն են, որոնք միմյանցից տարբերվում են իրացվելիության աստիճանով, այսինքն կանխիկ դրամի արագ վերածվելու հնարավորությամբ: Հանդիսանում են դրամական զանգվածի կառուցվածքի և ծավալի ցուցանիշներ: Տարբեր երկրներում առանձնացվում են տարբեր կազմով դրամական ագրեգատներ: Ամենից հաճախ օգտագործվում են հետևյալ դրամական ագրեգատները՝ M0 (կանխիկ դրամ), M1 (կանխիկ դրամ, չեկեր, ցպահանջ ավանդներ), M2 (կանխիկ դրամ, ցպահանջ ավանդներ, չեկեր և ոչ մեծ ժանկետային ավանդներ), M3 (կանխիկ դրամ, չեկեր, բոլոր ավանդները), L (կանխիկ դրամ, չեկեր, ավանդներ, արժեթղթեր):

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ – կազմակերպության ենթակայության և այլ անձանցից ստացվող դրամական միջոցներն են, որոնց քանակը ամրագրված է կամ որոշվում է որոշակի ապրանքների և ծառայությունների ապագա գներից: Արտահայտվում են դրամի, այլ ոչ թե ապրանքի ձևով: Դրամական ակտիվները կազմակերպության հաշվեկշռում արտացոլվում են այն մեծությամբ, որն ակնկալվում է ստանալ: Ակտիվների սահմանազատումը՝ դրամական և ոչ դրամական ակտիվների, կարևոր է գնաճի ազդեցությունը հաշվի առնելիս:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԲԱԶԱ - այն ներառում է ՀՀ Կենտրոնական բանկից դուրս կանխիկ դրամը, Կենտրոնական բանկում առևտրային բանկերի պարտադիր պահուստները և ոչ բանկային կազմակերպությունների ավանդները: Այլ արտահայտությամբ՝ դրամական բազան զուտ արտաքին և զուտ ներքին ակտիվների գումարն է:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԶԱՆԳՎԱԾ - այն ներառում է շրջանառությունում գտնվող կանխիկ դրամը և ռեզիդենտի (բնակչության, ծեռնարկությունների և հասարակական կազմակերպությունների) դրամով և արտարժույթով բոլոր ավանդները բանկային համակարգում:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ - 1) երկրում դրամաշրջանառությունն ապահովող իրավական նորմերի, ֆինանսական կազմակերպությունների (այդ թվում բանկերի) և ֆինանսական միջոցների ամբողջությունն է: Ներառում է տվյալ երկրի դրամական միավորը, կանխիկ դրամի (բանկային տոմսեր և մետաղադրամ) թողարկման կարգը, օրինական վճարամիջոցները, ազգային արժույթը այլ պետությունների արժույթներով փոխանակման վերահսկողությունը, դրամաշրջանառության կազմակերպումը և կարգավորումը, արժույթային պահուստների կառավարումը: Դրամական համակարգը վերահսկվում է Կենտրոնական բանկի կողմից, որը դրամավարկային քաղաքականության միջոցով կարգավորում է դրամական զանգվածն ու տոկոսադրույքը, 2) համակարգ է, որն օգտագործվում է մի խումբ երկրների արժույթների փոխարժեքները վերահսկելու համար: Դրամական համակարգին են վերագրվում նաև օրենսդրությամբ սահմանված դրամային հարաբերությունները և պետական մարմինների կողմից տարվող դրամաշրջանառությունը:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀՈՍՔԵՐ - երբեմն անվանվում են նաև դրամական միջոցների հոսքեր: Այն՝ 1) հաշվետու ժամանակաշրջանում տնտեսավարող սուբյեկտի կողմից կատարված դրամական վճարումների և դրամական մուտքերի ամբողջությունն է: Տարբերում են դրական և բացասական դրամական հոսքեր՝ կախված դրամական վճարումների և դրամական մուտքերի տարբերությունից: Այդ տարբերությունը կոչվում է զուտ դրամական հոսք: Դրամական միջոցների աղբյուրների բացահայտումը և վերլուծությունը կարևոր է ցանկացած տնտեսական գործունեության համար: Դրանց հիման վրա են կատարվում աշխատողներին և պարտա-

տերերին վճարումները: Դրամական հոսքերի պլանավորումն ունի անհամեմատ մեծ նշանակություն, հատկապես այն ժամանակաշրջաններում, երբ կազմակերպությունը բախվում է կանխիկ դրամական միջոցների ոչ բավարար լինելու խնդրին: Չնայած բանկերի համար սովորաբար սահմանվում են իրացվելիության պարտադիր պահանջներ (տնտեսական նորմատիվներ), սակայն բանկի գործունեությանը ոչ համարժեք դրամական միջոցների հոսքերը կարող են առաջ բերել իրացվելիության հիմնախնդիրներ, որոնք կարող են վերաճել վճարունակության ճգնաժամի, 2) վճարումների հանդեպ մուտքագրումների գերազանցումն է, որոնք կարելի է օգտագործել ընթացիկ ակտիվները համալրելու կամ արտադրական գործունեությունն ընդլայնելու համար, 3) ներդրումներից ստացվող դրամական միջոցների պլանավորված, ըստ ժամանակի բաշխված ապագա զուտ մուտքագրումներն են: Օգտագործվում են ընթացիկ իրացվելիությունը պլանավորելու և ներդրումների հետզնունը վերլուծելու ժամանակ, 4) կազմակերպության դրամական միջոցների շրջանառության ցիկլն է, որի ընթացքում դրանք սկզբից փոխարկվում են արտադրական պաշարների, այնուհետև հաջորդում է արտադրանքի արտադրության գործընթացը, դրա իրացումը և դրամական միջոցների վերադարձը վաճառքից՝ մուտքագրումների ձևով, 5) անշարժ գույքի հետ կատարված գործառնություններից մնացած եկամուտն է՝ բոլոր գործառնական ծախսերը և պարտքի սպասարկման արժեքը հանելուց հետո:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ – պետության, կազմակերպությունների, բնակչության կանխիկ և անկանխիկ ձևով կուտակված դրամը և հեշտությամբ դրամի վերածվող այլ միջոցներն են:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԳՐԱԿ - այդ միջոցները պահվում են բանկի կամ նոտարի դեպոզիտային հաշվում: Այդ գումարի վրա հաշվեգրվող տոկոսները պատկանում են գրավատուին, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԱՇԻՎՆԵՐ – ընթացիկ ակտիվների մի մասն են, որոնց թվին են դասվում՝ դրամարկղը, հաշվար-

կային և արտարժությալին հաշիվները, դրամական փաստաթղթերը, ակրեդիտիվները, չեկային գրքույկները, դրամական միջոցները ճանապարհին: Բոլոր հաշիվներն էլ ակտիվային են:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՇՈՒԿԱ - միջոցների այն ազատ շրջանառվող և եվրոդոլարով ավանդային սերտիֆիկատների, առևտրային արժեթղթերի, բանկային ակցեյտների (հոժարագրերի), կարճաժամկետ գանձապետական մուրհակների, ինչպես նաև կառավարական զեղչով մուրհակների և այլ արժեթղթերի շուկա է, որի ընդհանուր գծերն են անվտանգության և իրացվելիության ապահովումը: Դրամական շուկայի մասնակիցներն են կենտրոնական և առևտրային բանկերը, բրոքերային և դիլերային ընկերությունները, ֆինանսավարկային այլ հիմնարկությունները, որոնք մասնակցում են վարկային դրամի, արտարժույթի, արժեթղթերի առք ու վաճառքին: Գործառնությունները դրամական շուկայում կատարվում են, որպես կանոն, առանց ապահովության ի տարբերություն սովորական վարկավորման: Խոշոր դրամական շուկաներում գործող դիլերները մշտապես կապ են պահպանում միմյանց, ինչպես նաև հիմնական փոխառուների և ներդրողների հետ՝ կրկնագործարքի հնարավորությունից օգտվելու համար: Դրամական շուկան սովորաբար չունի ձևական կազմակերպում, առևտրի կենտրոնական վայր: Ըստ ընդունված միջազգային կանոնների, ազգային դրամական շուկայում գործառնությունները պետք է ավարտվեն գործարքի կնքման օրը, իսկ միջազգային շուկայում՝ երկու աշխատանքային օրվա ընթացքում: Դրամական շուկայում առևտրային բանկերի գործառնությունների ձևերից է նաև կարճաժամկետ դրամական պարտավորությունների առևտուրը: Դրանք վաճառվում են կարճատև, սովորաբար՝ 90 և ավելի քիչ օր ժամկետով և համարվում են բարձրորակ վարկեր:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՉԱՓԻՉՆԵՐ - արժեքային արտահայտությամբ չափում և արտացոլում են բոլոր տեսակի տնտեսական միջոցները և միաժամանակ հնարավորություն են ընձեռնում համանման ցուցանիշներով կատարելու վերլուծություններ:

ԴՐԱՄԱՀԱՏԱՐԱՆ – պետական (կառավարությանը կամ Կենտրոնական բանկին ենթակա) ձեռնարկություն է, որը զբաղվում է մետաղադրամների հատումով: Այս ձեռնարկություններում են պատրաստվում նաև մետաղադրամները, շքանշանները, մեդալները, այլ մետաղե տարբերանշաններ: Մետաղադրամի վրա լինում է փոքրիկ տառ կամ համանման խորհրդանիշ, որը նշանակում է մետաղադրամը թողարկած դրամահատարանի անվանումը:

ԴՐԱՄԱՆԻՇԵՐ - դրամի ներկայացման ձևերն են, այսինքն դրամի տեսակները, որոնք մասնակցում են դրամաշրջանառությանը: Կերչիններս սովորաբար ներկայացվում են թղթադրամների և մետաղադրամների տեսքով: Դրամանիշերի անվանական արժեքները սահմանվում են այնպես, որպեսզի խելամիտ կերպով ապահովեն կանխիկ գծով հաշվարկները և կատարվող վճարումները: Գնաձի պայմաններում թողարկվում են ավելի մեծ անվանումներով դրամանիշեր:

ԴՐԱՄԱՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔ – տնտեսական օրենք է, որը թույլ է տալիս որոշելու շրջանառության համար անհրաժեշտ դրամի քանակը: Պարզ տարբերակով, այն հաշվարկվում է բոլոր ապրանքների գների գումարի և դրամական միավորի շրջապտույտի արագությամբ:

ԴՐԱՄԱՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ – 1) դրամի անընդհատ շարժն է շրջանառության և վճարման ոլորտում՝ կանխիկ և անկանխիկ ձևերով, որը պայմանավորված է աշխատանքի, ծառայությունների մատուցման դիմաց վճարման, ապրանքների գնման, տարբեր տեսակի վճարումների և հաշվարկների իրականացման, թոշակների տրամադրման, պարտքերի վերադարձման գործընթացով: Դրամաշրջանառությունը սպասարկվում է թղթադրամներով (բանկնոտներով), մետաղադրամներով, չեկերով, վարկային (կրեդիտային) քարտերով և այլն: Գոյություն ունեն դրամաշրջանառության երկու տեսակ: Առաջինը դա կանխիկ դրամի, այսինքն դրամանիշերի (բանկնոտների և մետաղադրամի) շրջանառությունն է: Այս

դեպքում որպես վճարանիջոց հանդես են գալիս իրական դրամանիշերը, որոնք մի սուբյեկտի կողմից փոխանցվում են մյուսին՝ ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների դիմաց կամ օրենսդրությամբ նախատեսված այլ դեպքերում (օրինակ՝ տուգանքները և տույժերը): Երկրորդը՝ անկանխիկ դրամաշրջանառությունն է: Այն դրսևորվում է մի սուբյեկտի բանկային հաշվից ուրոշակի դրամական գումար դուրս հանելու և այն տվյալ բանկում կամ այլ բանկում մեկ այլ սուբյեկտի հաշվին հաշվեգրելու կամ այլ ձևով, որի դեպքում կանխիկ դրամական միջոցները որպես վճարանիջոց բացակայում են: Հաշվարկների կանխիկ կամ անկանխիկ ձևի ընտրության իրավունքը պատկանում է շահագրգիռ կազմակերպություններին, քաղաքացիներին: ՀՀ բանկային օրենսդրության համաձայն՝ ՀՀ Կենտրոնական բանկի խնդիրներից մեկը Հայաստանի Հանրապետության արժույթի թողարկումն է, դրամաշրջանառության կազմակերպումը և կարգավորումը, 2) դա կանխիկ և անկանխիկ դրամի անընդմեջ շարժն է՝ արտադրանքի, ապրանքների շրջանառության, ծառայությունների մատուցման, աշխատանքների կատարման և բազմապիսի վճարումների իրականացման գործընթացում:

ԴՐԱՄԱՊԱՀՈՑ - բանկի մեծ սենյակ կամ սեյֆերի սենյակ, որտեղ պահվում են կանխիկ դրամը և արժեքները, և որտեղ տեղադրված են սեյֆեր: Սովորաբար գտնվում է նկուղային հարկում և պաշտպանված է կուտրելով բաց անելուց, հրդեհից, հեղեղումներից: ՀՀ բանկային օրենսդրության համաձայն՝ ՀՀ Կենտրոնական բանկը սահմանում է բանկերի և նրանց մասնաճյուղերի տարածքին և տեխնիկական հագեցվածությունը (այդ թվում՝ դրամապահոցին) ներկայացվող պահանջները:

ԴՐԱՄԱՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՎՈՐԳ - 1) շուկայական տնտեսությանը հատուկ և առավել բարդ ենթակառուցվածք է: Այն դիտվում է որպես՝ ա) վարկահաշվարկային հարաբերությունների, վարկավորման ձևերի և մեթոդների ամբողջություն: Վարկային հարաբերությունները կապված են փոխառվական կապիտալի ժամ-

կետայնության, վերադարձելիության և վճարելիության սկզբունքներով շարժի հետ: Դրամավարկային համակարգը ներառում է նաև երկրի տարածքում դրամն օգտագործելու համար բնակչությանը դրամով ապահովման, այլ երկրների արժույթների ազգային արժույթի փոխանակման նկատմամբ վերահսկողության, իր դրամավարկային քաղաքականությունն իրականացնելու համար երկրի կողմից օգտագործվող համակարգերը, բ) վարկային կազմակերպությունների (ֆինանսավարկային ինստիտուտների) ամբողջություն, 2) մի խումբ երկրների արտարժույթի փոխարժեքների նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու համար օգտագործվող համակարգ է:

ԴՐԱՄԱՎԱՐԿԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ – Կենտրոնական բանկի քաղաքականությունն է, որով նա ձգտում է ազդել մակրոտնտեսական պայմանների վրա՝ մեծացնելով կամ փոքրացնելով դրամական զանգվածը: Դրա նպատակն է նպաստել երկրում տնտեսական աճին, գների և վճարային հաշվեկշռի կայունությանը, զբաղվածությանը, վերահսկել դրամաշրջանառությունը և բանկային համակարգի իրացվելիությունն ու վճարունակությունը, ինչպես նաև այն, որպեսզի դրամի և վարկային ռեսուրսների առաջարկի մակարդակը նպաստի համազգային տնտեսական խնդիրների լուծմանը: Դրամավարկային քաղաքականությունն անմիջական ազդեցություն է թողնում այնպիսի մակրոտնտեսական ցուցանիշների վրա, ինչպիսիք են համախառն ներքին արդյունքը, գների մակարդակը, գնաճը և զբաղվածությունը: Այն հետապնդում է կամ վարկի և դրամական էմիսիայի ընդլայնում (վարկային էքսպանսիա), կամ էլ դրանց սահմանափակում (վարկային ռեստրիկցիա): Այսպես, տնտեսության ճգնաժամային իրավիճակում Կենտրոնական բանկերը փորձում են աշխուժացնել շուկայական իրադրությունը՝ վարկի ընդլայնման և տուկոսադրույթի իջեցման ճանապարհով, իսկ տնտեսական վերելքի ժամանակ, ընդհակառակը, նրանք սահմանափակում են վարկը և բարձրացնում տուկոսադրույթը: Նույն կարգի միջոցառումներով պետությունը նպաս-

տում է դրամական զանգվածի ընդլայնմանը կամ կրճատմանը: Դրամավարկային քաղաքականության մեթոդները բաժանվում են 2 խմբի՝ ընդհանուր (փոխատվական կապիտալների շուկայի վրա ազդեցությունը ամբողջությամբ վերցված) և ընտրովի (վարկի կոնկրետ ձևերի կարգավորում կամ առանձին ճյուղերի, խոշոր ֆիրմաների և այլ սուբյեկտների վարկավորում): Օգտագործվում են դրամավարկային կարգավորման երեք հիմնական մեթոդներ՝ բաց շուկայական գործառնությունների իրականացում, պաշտոնական հաշվարկային (վերաֆինանսավորման) տոկոսադրույքի փոփոխություն, բանկերի համար պարտադիր պահուստավորման նորմատիվի սահմանում: Իր հիմնական խնդիրն իրագործելու համար Կենտրոնական բանկը թողարկում է նաև պետական արժեթղթեր, կառավարում արժույթային պահուստները և ազգային արժույթի փոխարժեքը: Կենտրոնական բանկերը հաճախ վարում են «կոշտ» դրամավարկային քաղաքականություն՝ գնաճը զսպելու նպատակով: Հարկաբյուջետային (ֆիսկալ) քաղաքականության հետ միասին դրամավարկային քաղաքականությունը տնտեսության կայունացման լծակ է:

ԴՐԱՄԱՐԿՂ – 1) ձեռնարկության, կազմակերպության, հիմնարկության ստորաբաժանում է, որն իրականացնում է կանխիկ դրամի և այլ արժեքների գծով գործառնություններ, 2) կանխիկ դրամի ընդունման, պահպանման և բացթողման համար նախատեսված պահոց (պահեստարան), 3) հաշվապահական հաշիվ, որում արտացոլվում է կանխիկ դրամական միջոցների մուտքագրումը, դրանց փոփոխությունները և ելքագրումը կամ դուրս գրումը:

ԴՐԱՄԱՐԿՂԱՅԻՆ ԳԻՐՔ – 1) սկզբնական գրառումների (ձևակերպումների) գիրք է, որում գրանցվում են կազմակերպության բոլոր կանխիկ մուտքերը և վճարումները (ելքերը): Շաբաթը կամ ամիսը մեկ անգամ համեմատվում է բանկային հաշվի քաղվածքի հետ, 2) սկզբնական գրառումների գիրք է, որում գրանցվում են կազմակերպության բանկային հաշվին կատարված բոլոր

մուտքերը և դրանից կատարված վճարումները: Ի տարբերություն սկզբնական գրառումների մյուս բոլոր գրքերի, դրամարկղի գրքի մնացորդային գումարները ցույց են տալիս, որ բանկը պարտք է տվյալ կազմակերպությանը կամ ընդհակառակը, կազմակերպությունն է պարտք բանկին: Դրամարկղային գրքերը անվանում են նաև դրամարկղային մատյաններ:

ԴՐԱՄԱՐԿՂԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - բանկերի դրամարկղների, կազմակերպությունների ստորաբաժանումների կողմից իրականացվող գործառնություններն են, որոնք կապված են կանխիկ դրամի ընդունման, պահպանման, հանձնման և վերահաշվարկման հետ: Այդ գործառնությունները սովորաբար կարգավորվում են ֆինանսական իրավունքի նորմերով: Կախված այն բանից, թե որ սուբյեկտների նկատմամբ է իրականացվում դրամարկղային գործառնությունների պետական կարգավորումը, կարելի է այն առանձնացնել երեք տեսակի գործառնությունների գծով՝ ա) բանկերի և այլ վարկային հիմնարկությունների, բ) ձեռնարկությունների, հիմնարկությունների և կազմակերպությունների, գ) բնակչությունից ապրանքների, ծառայությունների և աշխատանքների դիմաց վճարներն ընդունող ձեռնարկությունների և այլ կազմակերպությունների կողմից իրականացվող գործառնությունների գծով: Դրամարկղային գործառնությունների վարման կարգավորումը նաև ապահովում է պետության և կանխիկ դրամաշրջանառության սուբյեկտների շահերի օրգանական զուգակցումը:

ԴՐԱՄԱՐԿՂԱՅԻՆ ՉԵԿ – չեկ ըստ ներկայացնողի, որով հաշվի տիրոջը կամ երրորդ անձին վճարվում է կանխիկ դրամական միջոց՝ առանց այդ չեկի օրինականությունը ստուգելու:

ԴՐԱՄԱՐԿՂԻ ՕՐԴԵՐ – 1) ձեռագիր կամ տպագրված անդորրագիր է, որով կանխիկ դրամի մուծումը գրանցվում է ավանդային հաշվում: Գանձապահը ստուգում է կանխիկ դրամը և այն գրանցում դրամարկղի օրդերում, 2) դրամական փաստաթուղթ է, որով իրականացվում և ձևակերպվում են կազմակերպության դրամարկղի կողմից կանխիկ դրամն ընդունելու և դուրս գրելու հետ

կապված դրամարկղային գործառնությունները: Դրանք բաց է թողնվում դրամարկղի ելքի օրդերով կամ դրան փոխարինող այլ փաստաթղթով (վճարման տեղեկագիր, վճարման հաշիվ), իսկ դրամն ընդունվում է դրամարկղի մուտքի օրդերով: Համաձայն ՀՀ գործող օրենսդրության, դրամարկղի ելքի օրդերը ստորագրվում է կազմակերպության ղեկավարի կամ նրա լիազորված անձի, գլխավոր հաշվապահի, գանձապահի և դրանք ստացողի կողմից, իսկ դրամարկղի մուտքի օրդերը գլխավոր հաշվապահի և գանձապահի կողմից:

ԴՐԱՍԻ (ՓՈՂԻ) ԲԱՂԱԴՐԱՏԱՐՐԵՐԸ - դրամական գանգվածի կառուցվածքի ցուցանիշներն են, այդ թվում՝ M0-ն շրջանառությունում գտնվող կանխիկ դրամն է: M1-ն ընդգրկում է շրջանառությունում կանխիկ դրամը և ցպահանջ ավանդները (առանց տեղական ինքնակառավարման մարմինների ավանդների): M2-ն ընդգրկում է M1-ը և դրամով ժամկետային ավանդները:

ԴՈՒՍՏՐ ԲԱՆԿ – ձևական առումով անկախ առևտրային բանկ է, որի նկատմամբ իրական հսկողությունն իրականացնում է մեկ այլ բանկ (կամ այլ բանկեր), որը հանդես է գալիս, այսպես կոչված մայր բանկի (բանկ-հոլդինգի) դերում: Այդպիսի փոխհարաբերությունների համար, որպես պայման, համարվում է մայր բանկի կողմից դուստր բանկի բաժնետոմսերի (փայերի) հսկիչ փաթեթին տիրապետելը:

ԴՈՒՍՏՐ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ – իրավաբանական անձ հանդիսացող այն ձեռնարկությունն է, որի ամբողջ գույքը սեփականության իրավունքով պատկանում է իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող մեկ այլ ձեռնարկության, ինչպես նաև հասարակական կամ կրոնական կազմակերպության: Դուստր ձեռնարկություն հիմնադրելու իրավունք ունեն կոլեկտիվ սեփականության վրա հիմնված ձեռնարկությունները, շահույթ ստանալու նպատակ չհետապնդող կազմակերպությունները և տվյալ երկրի ու այլ պետությունների պետական ձեռնարկությունները: Դուստր ձեռնարկության հիմնադիր փաստաթուղթը հիմնադիրի կողմից հաստատ-

ված կանոնադրությունն է, որում պարտադիր պետք է նշվի այդ հիմնադիրի անվանումը:

Ե

ԵԿԱՍՏԱՔԵՐ ԱԿՏԻՎՆԵՐ - բանկի այն ակտիվներն են, որոնք բերում են եկամուտ տոկոսի կամ շահաբաժինների տեսքով: Դրանք հիմնականում բանկի կողմից տրամադրված վարկերն են, լիզինգը և արժեթղթերում կատարված ներդրումները: Անվանվում են նաև աշխատող ակտիվներ: Եկամտաբեր ակտիվներից է բանկը ստանում իր եկամուտների մեծ մասը: Եկամտաբեր ակտիվները պետք է տարբերել ոչ եկամտաբեր այնպիսի ակտիվներից, ինչպիսիք են կանխիկ դրամական միջոցները, Կենտրոնական բանկում պարտադիր պահուստները: Կազմակերպության շենքը, որպես կանոն, եկամտաբեր ակտիվ չէ, սակայն այլ անշարժ գույքում ներդրումները կարող են լինել այդպիսին, եթե այդ ակտիվը բերում է եկամուտ վարձավճարի տեսքով:

ԵԿԱՍՏԱՔԵՐ ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ - արժեթուղթն է կամ բաժնետոմսերը, որոնք ձեռք են բերվել, առաջին հերթին, կայուն և համեմատաբար բարձր եկամուտ ստանալու նպատակով, որը կարելի ակնկալել դրանց ներդրման գծով: Դրանք կարող են լինել հաստատագրված եկամտով պետական արժեթղթերը կամ ցանկացած սովորական (հասարակ) բաժնետոմս է, որն ապահովում է եկամուտի ստացում:

ԵԿԱՍՏԱՀԱՐԿ – հարկ վճարողների կողմից օրենքով սահմանված կարգով և չափով պետական բյուջե վճարվող ուղղակի հարկ է: Եկամտահարկ են վճարում Հայաստանի Հանրապետության ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ ֆիզիկական անձինք: Ռեզիդենտ է համարվում այն ֆիզիկական անձը, որը հարկային տարում (հունվարի 1-ից դեկտեմբերի 31-ը ներառյալ) ցանկացած ժամանակահատվածում գտնվել է Հայաստանի Հանրապետությունում առնվազն 183 օր և ավելի, ինչպես նաև ՀՀ-ում պետական ծառայութ-

յունում գտնվող, ժամանակավորապես նրա տարածքից դուրս աշխատող ֆիզիկական անձինք: Եկամտահարկը հարկվում է սահմանված տոկոսադրույքաչափերով ստացված համախառն եկամտից, այդ թվում՝ աշխատավարձից և դրան հավելաբեցված այլ վճարումներից, լադատներում շահումներով խաղերից ստացած եկամուտներից, շահաբաժիններից և եկամտահարկի օրենքով սահմանված այլ եկամուտներից:

ԵԿԱՍՈՒՏ – հաշվետու ժամանակաշրջանում ստացված բոլոր տեսակի տնտեսական շահերի ստացման աճն է, որը հանգեցնում է սեփական կապիտալի ավելացմանը (բացառությամբ բաժնետերերի կողմից սեփական կապիտալում կատարված ներդրումների գումարի չափի): Կամ այլ կերպ եկամուտը իրացումից հետոյի և այլ եկամուտների հանրագումարն է:

ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴԱՅԻՆ ԲԱՇԽՄԱՆ ՀԱՇԻՎ - արտացոլում է ընթացիկ անհատույց փոխատվությունների ստացման և փոխանցման արդյունքում կառուցվածքային միավորների սկզբնական եկամուտների մնացորդի վերափոխումը տնօրինվող եկամտի:

ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՇԻՎ - եկամուտների սկզբնական բաշխման հաշվի բաղկացուցիչ մասն է: Այն արտացոլում է անմիջականորեն ապրանքների ու ծառայությունների արտադրության գործընթացին մասնակցող կառուցվածքային ռեզիդենտ միավորների կողմից վճարած սկզբնական եկամուտները: Կառուցվածքային միավոր է համարվում տվյալ երկրի ռեզիդենտ անձը, եթե այդ տարածքում է գտնվում նրա տնտեսական շահերի կենտրոնը, այսինքն, եթե այն զբաղվում կամ նախատեսում է զբաղվել տնտեսական գործունեության որևէ տեսակով կամ գործառնություններով երկար ժամանակահատվածում (սովորաբար հավաաբեցված է մեկ տարվա):

ԵԿՐԱՐԺՈՒՅԹ – 1) տարբեր երկրների ընկերությունների և կառավարությունների դրամական միջոցներն են, որոնք ավան-

դագրված են իրենց սեփական երկրի տարածքից դուրս գտնվող, գլխավորապես՝ Եվրոպական երկրների բանկերում: Այդ ավանդույթները Եվրոպական երկրներից որևէ մեկի արժույթով է, որը, սակայն տույալ երկրի ազգային արժույթը չէ: Օրինակ, ԱՄՆ դոլարները Ֆրանսիայի կամ Իտալիայի բանկերի հաշիվներում կոչվում են Եվրոդոլարներ, գերմանական մարկերը Շվեյցարիայի կամ Մեծ Բրիտանիայի բանկերի հաշիվներում Եվրոմարկեր և այլն: Եվրարժույթներն օգտագործվում են վարկերի և փոխառությունների տրամադրման ու ստացման համար: Դրանով առևտրային բանկերն իրագործում են ավանդափոխատվական անկանխիկ գործառնություններ այդ արժույթները թողարկող երկրների սահմաններից դուրս: Հիմնական վարկատուներն են առևտրային բանկերը, խոշոր ընկերությունները և Կենտրոնական բանկերը, 2) երկրի սահմաններից դուրս գործառնություն ունեցող առանձին երկրների ազգային արժույթներն են, որոնցով համապատասխան գործառնություններ են կատարում օտարերկրյա բանկերը՝ բավականաչափ ծավալներով:

ԵԿՐԱՐԺՈՒՅԹՈՎ ԴԵՊՈԶԻՏՆԵՐ - այլ արժույթով արտահայտված դեպոզիտն է, որը տարբեր է այն երկրի ազգային արժույթից, որտեղ գտնվում է դեպոզիտ ընդունող բանկը, օրինակ Եվրարժույթի շուկայում գործառնություններ իրականացնելիս:

ԵԿՐՈՇՈՒԿԱ - 1) փոխատվական կապիտալների միջազգային շուկա է, որտեղ գործառնություններն իրականացվում են գլխավորապես Եվրարժույթով և Եվրոպարտատոմսերով: Ստեղծվել է Եվրոպայում 50-ական թվականներին՝ միջազգային առևտուրը ֆինանսավորելու համար: Այն ընդգրկում է միջազգային դրամական ու կապիտալի շուկաների մի ամբողջություն, որը ներառում է բոլոր համաշխարհային ֆինանսական կենտրոնները և որտեղ էլ կատարվում են Եվրարժույթով գործառնություններ: Շուկայի հիմնական մասնակիցներն են առևտրային բանկերը, խոշոր ընկերությունները և Եվրոմիության անդամ համարվող Կենտրոնական բանկերը: Եվրոշուկայում որպես փոխատուներ հանդես են գալիս ա-

ռավելապես մասնավոր առևտրային բանկերը, իսկ փոխառուների դերում՝ միջազգային կորպորացիաները և այն պետությունները, որոնք ունեն արտարժույթի կարիք: Գործառնությունները կատարվում են կարճաժամկետ վարկերի տեսքով: 1960թ. շրջանառության մեջ մտան եվրոդոլարային ավանդային սերտիֆիկատները, իսկ եվրոշուկայի հնարավորությունները մեծացան եվրովարկերի հայտնվելով: Բացի վարկերից, եվրոշուկան ներկայանում է եվրոպարտատոմսերի փոխառություններով կատարվող գործառնություններով, եվրարժույթի արժեթղթերով ֆյուչերսային գործարքներով: Եվրոշուկան ընդունված է ստորաբաժանել եվրարժույթի, եվրովարկի և եվրոկապիտալների շուկաների: Խոշորագույն եվրոշուկան Լոնդոնում է, մասշտաբներով ավելի փոքր շուկաները տեղաբաշխված են Փարիզում, Բրյուսելում և Ֆրանկֆուրտում, 2) Եվրոպական համագործակցությունը, որը դիտարկվում է որպես ապրանքների միասնական խոշոր շուկա:

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ - Եվրոպական միության (Եվրոմիություն) բաղկացուցիչ մասն է, որը մինչև 1993թ. նոյեմբերը անվանվում էր Եվրոպական տնտեսական համագործակցություն: Ստեղծվել է 1957թ. Եվրոպական միավորման 6 անդամ երկրների՝ Բելգիայի, Գերմանիայի, Իտալիայի, Լյուքսեմբուրգի, Նիդերլանդների և Ֆրանսիայի միջև Հռոմում կնքված պայմանագրի հիման վրա՝ նրա անդամների միջև առևտրի և տնտեսական համագործակցության նպատակով: 1973թ. համագործակցությանը միացան Դանիան, Իռլանդիան և Մեծ Բրիտանիան: Եվրոպական համագործակցության հիմնական նպատակն է՝ անդամ երկրների տնտեսական սերտ միավորումը (ինտեգրացումը), դրամական միջոցների և մարդկանց ազատ հոսքի ապահովումը, ընդհանուր դրամի (եվրո) և ընդհանուր ազատ շուկայի ստեղծումը և այլն: Օգտագործվում է համատեղ հաշվարկային արժույթ՝ էյրո, գործում է Եվրարժույթի համակարգը: 1992թ.-ից ԵՀ-ն անվանվում է տնտեսական միություն: որն ընդգրկում է 12 արևմտաեվրոպական երկրներ (Բելգիա, Մեծ Բրիտանիա, Հունաստան, Դանիա,

Գերմանիա, Իռլանդիա, Իսպանիա, Իտալիա, Լյուքսեմբուրգ, Նիդերլանդներ, Պորտուգալիա և Ֆրանսիա), որոնք իրականացնում են իրենց տնտեսությունների ինտեգրացիան:

ԵՐԱՇՆԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ – ըստ որի երաշխավորը, երաշխավորության պայմանագրով, այլ անձի՝ պարտատիրոջ առջև պարտավորվում է պատասխանատվություն կրել, այդ անձի կողմից իր պարտավորությունը լրիվ կամ մասնակի կատարելու համար: Երաշխավորության պայմանագիրը կարող է կնքվել նաև ապագայում ծագելիք պարտավորության ապահովման համար: Երաշխավորության պայմանագիրը պետք է կնքվի գրավոր: Գրավոր ձևը չպահպանելը հանգեցնում է այդ պայմանագրի անվավերությանը կամ ոչ հավաստի լինելուն:

ԵՐԱՇՆԱՎՈՐՈՒՄ (ԱՆԴԵՐՈՒՅԹԻՆԳ) – ֆինանսական կազմակերպության (առևտրային բանկի, ապահովագրական ընկերության և այլն) կողմից պայմանավորված վարձատրության դիմաց որևէ գործառնության ֆինանսական ռիսկն իր վրա վերցնելն է: Երաշխավորումը՝ արժեթղթերի թողարկման և տեղաբաշխման երաշխավորված ներդրումային ընկերությունների, բանկերի և խոշոր բրոքերային ֆիրմաների կողմից նոր թողարկված արժեթղթերը առաջնային շուկայում տեղաբաշխելու տարածված մեթոդն է: Հնարավոր են երաշխավորման հետևյալ պայմանները՝ ա) ներդրումային ընկերությունը թողարկողից գնում է արժեթղթերի ամբողջ քանակությունը հաստատագրված գնով և այն վերավաճառում է այլ ներդրողներին, բ) ներդրումային ընկերությունը պարտավորվում է թողարկողից գնել արժեթղթերի, չտեղաբաշխված քանակությունը, գ) ներդրումային ընկերությունը պարտավորվում է ներդնել բոլոր ջանքերը արժեթղթերի թողարկման ուղղությամբ՝ առանց իր վրա վերցնելու դրանց չտեղաբաշխված մասի գծով պարտավորություն:

ԵՐԱՇՆԻՔ – ըստ որի երաշխիք տված անձը (բանկը, այլ վարկային հաստատությունը կամ ապահովագրական կազմակերպությունը) այլ անձի (պրինցիպալի) խնդրանքով գրավոր պար-

տավորություն է ստանձնում պարտատիրոջ (բենեֆիցիարի) հանդեպ, երաշխիքով ստանձնած պարտավորության պայմանների համապատասխան, պարտատիրոջը (բենեֆիցիարին) վճարել դրամական գումար՝ վերջինիս կողմից գրավոր պահանջ ներկայացնելիս: Երաշխիքն ապահովում է բենեֆիցիարի հանդեպ պրինցիպալի պարտավորության (հիմնական պարտավորության) պատշաճ կատարումը: Երաշխիք տալու համար պրինցիպալը երաշխիք տված անձին վճարում է պայմանավորված վարձատրությունը:

ԵՐԱՇՆԻՔԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ - այն ենթադրում է հաճախորդներին երաշխիքների և երաշխավորությունների տրամադրում և այդ ծառայության դիմաց կոմիսիոն վարձատրության ստացում: Բանկի իմիջի բարձրացման, շահավետ գործնական փոխհարաբերությունների հաստատման և այլ պայմանների դեպքում հնարավոր է նաև անվճար երաշխավորությունների տրամադրում:

ԵՐԿԱԿԻ ՊԱՀԵՍԱՅԻՆ ՎԿԱՅԱԳԻՐ – համարվում է օրդերային այն արժեթուղթը, որը հավաստում է ապրանքային պահեստի կողմից ապրանքն ի պահ ընդունելը: Երկակի պահեստային վկայագիրը կազմված է երկու մասից՝ պահեստային վկայագրից և գրավային վկայագրից (վարանտից), որոնք առանձին-առանձին արժեթղթեր են:

ԵՐԿԱՐԱԺԱՄԿԵՏ ԱԿՏԻՎՆԵՐ - ակտիվներ, որոնք ունեն մեկ տարուց ավելի ծառայության ժամկետ, օգտագործվում են արտադրական գործընթացում և նախատեսված չեն հաշվետու ժամանակաշրջանում վաճառելու համար:

ԵՐԿԱՐԱԺԱՄԿԵՏ ՊԱՍԻՎՆԵՐ - երկարաժամկետ բանկային վարկերն ու փոխառություններն են, ֆինանսական վարձակալության գծով երկարաժամկետ պարտավորությունները, հետաձգված հարկային պարտավորությունները և այլ ոչ ընթացիկ պարտավո-

րությունները, որոնք ենթակա են մարման հաշվետու պահից ավելի քան 12 ամիս հետո:

ԵՐԿԱՎԱՐՈՂԱԿ ՇՈՒԿԱ - արժույթի շուկա, որն ունի երկու մակարդակ: Սովորաբար առաջին մակարդակը դա գրոսաշրջիկների ներհոսքի կազմակերպումն է, իսկ մյուս մակարդակը գործարարության (բիզնեսի) կարգավորման համար է:

ԵՐԿՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՌԻՍԿ - ազգային քաղաքականության այն վտանգն է, որ արտերկրյա կառավարությունը կիրառարկի սպասարկել կամ մարել պարտքը և կատարել այլ պարտավորությունները՝ փոփոխության հետևանքով: Երկրի տնտեսական ռիսկը կապված է ամբողջ պետության ֆինանսական դրության, բոլոր տնտեսական գործակալների (ներառյալ կառավարությունը) կամ նրանց մեծ մասի կողմից արտաքին վճարումները դադարացնելու հնարավորության հետ:

ԵՐԿՐՈՐԴԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱ - 1) նախկինում թողարկված արժեթղթերի շրջանառությունն է, դրանց գոյության ամբողջ ժամանակահատվածում նրա առք ու վաճառքի կամ արժեթղթի մի սեփականատիրոջից մյուսին այլ միջոցներով փոխանցման գործողությունների համախումբը: Այլ կերպ ասած, դա մի շուկա է, որտեղ շրջանառվում են արդեն գոյություն ունեցող արժեթղթերը, ի տարբերություն առաջնային շուկայի, որտեղ արժեթղթերը վաճառքի են հանվում առաջին անգամ: Այս շուկայում արժեթղթերի առուժախի գործառնությունները կատարվում են սկզբնական պարտատեր չհանդիսացող անձանց և փոխատուների միջև: Որպես վաճառողներ հանդես են գալիս ոչ թե «սկզբնական» փոխառուները, այլ պարտատերերը, որոնք նախօրոք ձեռք են բերել նշված պարտավորությունները: Այդպիսի վաճառքից միջոցներն անցնում են արժեթղթերի տիրոջը (ներդրողին) և ոչ թե այն թողարկած կազմակերպությանը: Երկրորդային շուկայի դերը հիմնականում կատարում է արժեթղթերի բորսան, քանի որ նոր թողարկումները կազմում են (որա շրջանառության միայն մի փոքր մասը): Երկրորդային շուկան է ապահովում արժեթղթերի իրացվելիությունը և ռիսկերի բաշխումը,

ինչպես նաև ստեղծում պայմաններ առաջնային շուկայի բնականոն գործունեության համար, 2) վաճառքի կամ վերավաճառքի գծով ապրանքային գործարքներն են, որոնք կատարվում են միջնորդի, և ոչ թե սկզբնական վաճառողի միջոցով, 3) շուկա, որտեղ ազատ շրջանառվող դրամական շուկայի գործիքները դիլերների կողմից վաճառվում են նոր ներդրողներին:

ԵՐՐՈՐԴ ԱՆՁ – 1) ապահովագրական պատահարի հետ կապված մի անձ է, որը ոչ ապահովագրող է, ոչ էլ ապահովագրվող, 2) միջնորդ է, որը կարգավորում է ֆինանսական փոխհարաբերությունները մատակարարի և գնորդի, տարբեր կազմակերպությունների և առանձին անձանց միջև, ապահովելով իր համար եկամտի ստացում:

Ձ

ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ - Եվրոպական համագործակցության կողմից կառավարվող հիմնադրամ: Այն զարգացող երկրներին տրամադրում է միջոցներ սուբսիդիաների և վարկերի տեսքով՝ ենթակառուցվածքների զարգացման կոնկրետ նախագծերի համար:

ՋԲԱՂՎԱԾՆԵՐ – համարվում են ինչպես վարձու (անկախ այն բանից աշխատանքը եղել է մշտական, ժամանակավոր, սեզոնային, պատահական կամ միանգամյա), այնպես էլ ոչ վարձու աշխատող անձինք:

ՋԲԱՂՎԱԾՆԵՐԻ ԹՎԱՔԱՆԱԿ – համարվում են ինչպես սեփականության բոլոր ձևերի հիմնարկներում և կազմակերպություններում աշխատող անձինք՝ ներառյալ զբաղվածները փոքր և հասարակական կազմակերպություններում, գյուղացիական տնտեսություններում, այնպես էլ ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվածները և ինքնազբաղված բնակչությունը:

ՋԵՂՁ – 1) տվյալ պահին արժեթղթերի բորսայում արժեթղթերի վաճառքի գնի, ընթացիկ բորսայական փոխարժեքի և արժեթղթի անվանական արժեքի կամ մարման պահին նրա վաճառքի գնի միջև տարբերությունն է, ֆինանսական միջոցի գնումը մինչև դրա մարումը այնպիսի գնով, որը փոքր է անվանական արժեքից, 2) արտարժույթի ֆորվարդային փոխարժեքի (գործարքի կնքման պահին ամրագրված, սակայն գալիք ժամկետներում վճարվող փոխարժեքի) և անհապաղ վճարման դեպքում փոխարժեքի միջև տարբերությունն է, 3) մատակարարման տարբեր ժամկետներով միևնույն ապրանքի գների միջև տարբերությունն է, 4) գնից գեղջի հաշվի առած շուկայի իրադրությունը, 5) մուրհակի անվանական գնից իջեցում՝ այն վաղաժամկետ (մինչև մարման ժամկետը լրանալը) ձեռք բերելու (գեղջելու) դեպքում: Մուրհակը գեղջող (գնող) բանկը կամ մասնավոր անձը վճարում է անվանականից ցածր գին, սպասելով մինչև մարման ժամկետը՝ շահույթ ստանալու նպատակով, 6) ապրանքի գնացուցակում նշված կամ հայտարարված գնի իջեցում, կապված կանխիկ վճարողի, մեծաքանակ գնորդների, մշտական հաճախորդների այլ հանգամանքների հետ:

ՋՈՒՏ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ – որոշակի ժամանակաշրջանում (սովորաբար մեկ տարում) երկրում արտադրված բոլոր վերջնական ապրանքների և ծառայությունների գումարային ծավալն է դրամական արտահայտությամբ՝ հանած հիմնական միջոցների համար նախատեսված ամորտիզացիան: Այն որոշվում է որպես համախառն ազգային արդյունքի (ՀԱԱ) և ամորտիզացիոն հատկացումների միջև տարբերություն:

ՋՈՒՏ ԱԿՏԻՎՆԵՐ – կազմակերպության ունեցվածքն է կամ բոլոր տեսակի ակտիվներն են պարտավորությունները հանելուց հետո: Այն իրենից ներկայացնում է տվյալ կազմակերպության սեփական կապիտալի մեծությունը: Գոյություն ունեն տարբեր կարծիքներ այն բանի վերաբերյալ, թե երկարաժամկետ ստորադաս պարտավորություններն արդյոք պետք է դիտարկել որպես սեփական կապիտալի տարր և չհանել գուտ ակտիվների գումարը հաշ-

վելու ժամանակ, թե դրանք պետք է վերագրել պարտավորություններին և հանել ակտիվների ընդհանուր գումարից: Կազմակերպության գուտ ակտիվների արժեքի ցուցանիշը հանդիսանում է կազմակերպության, որպես ամբողջական գույքային համալիրի, հաշվեկշռային արժեքի որոշման հիմք:

ՋՈՒՏ ԱՐԺԵՔ - արտադրանքի (ծառայության) իրական արժեքն է, որը որոշվում է արտադրանքի (ծառայության) ընդհանուր արժեքից հանելով ամբողջ շահույթը կամ ֆինանսական եկամուտները:

ՋՈՒՏ ԱՐՏԱՀԱՆՈՒՄ – հաշվարկվում է որպես ապրանքների ու ծառայությունների արտահանման ու ներմուծման տարբերություն և իր մեջ ներառում է արտերկրների (ներառյալ ԱՊՀ երկրները) հետ հայկական ապրանքաշրջանառությունը:

ՋՈՒՏ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ (ՋԱԱ) – ՀՀ Կենտրոնական բանկի և բանկային համակարգի ոչ ռեզիդենտների հետ փոխհարաբերություններից բխող արտաքին ակտիվների և արտաքին պարտավորությունների տարբերությունն է:

ՋՈՒՏ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀՈՍՔ – որոշակի ժամանակահատվածում կազմակերպության դրամական միջոցների մուտքերի և վճարումների գումարների միջև տարբերությունն է:

ՋՈՒՏ ՀԱՍՈՒՅԹ - առանց անուղղակի հարկերի (ավելացված արժեքի հարկ, ակցիզային հարկ և այլ հաստատագրված վճարներ) ապրանքների, արտադրանքի (աշխատանքների, ծառայությունների), ոչ նյութական ակտիվների (արտոնագրեր, ապրանքանիշեր, հեղինակային իրավունքներ, համակարգչային ծրագրեր և այլն) և այլ ակտիվների (կարճաժամկետ և երկարաժամկետ արժեթղթեր) իրացման դիմաց ստացված դրամական միջոցների ընդհանուր գումարն է:

ՋՈՒՏ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ – համախառն ներդրման (օրինակ, հիմնական միջոցների ավելացման) և ամորտիզացիոն հատկացումների տարբերությունն է որոշակի ժամանակահատվածում:

Համաձայն ներկայումս գործող կարգերի, ՀՀ բանկերի հիմնական միջոցների և դրանց գծով կուտակված ամորտիզացիոն հատկացումների գումարի տարբերությունն անվանվում է գուտ հիմնական միջոցներ, իսկ տրամադրված վարկերի և դրանց հնարավոր կորուստների ծածկման պահուստի գումարի տարբերությունը գուտ վարկային ներդրումներ:

ՋՈՒՏ ՆԵՐՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ (ՋՆԱ) – ՀՀ Կենտրոնական բանկի և բանկային համակարգի պահանջներն են երկրի ներքին տնտեսության նկատմամբ: ՀՀ Կենտրոնական բանկի համար ներքին տնտեսության հիմնական ոլորտներն են՝ ՀՀ կառավարությունը և առևտրային բանկերը, իսկ ամբողջ բանկային համակարգի համար՝ կառավարությունը և իրական հատվածը: Տնտեսության մյուս հատվածների նկատմամբ պահանջներն ընդգրկվում են գուտ այլ ակտիվներում, իսկ կառավարության նկատմամբ պարտավորություններն առանձնացվում են պահանջներից:

ՋՈՒՏ ՇԱՀՈՒՅԹ (ՀԱՐԿՈՒՄԻՑ ՀԵՏՈ) – մինչև հարկումը ստացված շահույթի և պետական բյուջե վճարվող շահութահարկի գումարների տարբերությունն է:

ՋՈՒՏ ՇԱՀՈՒՅԹ (ՄԻՆՉԵՎ ՀԱՐԿՈՒՄԸ) – սովորական գործունեությունից շահույթի (վնասի) և արտասովոր դեպքերից շահույթի (վնասի) հանրագումարն է: Վերջինս արտասովոր դեպքերի և տարբեր իրադարձությունների հետևանքով առաջացած շահույթի կամ պատճառված վնասի գումարն է:

ՋՈՒՏ ՎԱՐԿԱՎՈՐՈՒՄ (+) ԿԱՄ ՋՈՒՏ ՓՈՒՆԱՌՈՒՄ (-) – ֆինանսավորման աղբյուրների գերազանցումն է կամ պակասուրդը (դեֆիցիտ) ոչ ֆինանսական ակտիվների գուտ ձեռքբերման ծախսերի համեմատությամբ: Ամբողջ տնտեսության մակարդակով գուտ վարկավորումը կամ գուտ փոխառումը ցույց է տալիս ռեսուրսների այն քանակությունը, որը տվյալ երկիրը տրամադրում է արտերկրին կամ արտերկիրը տրամադրում է տվյալ երկրին:

Է

ԷԱԿԱՆ ՍԽԱԼՆԵՐ – ընթացիկ ժամանակաշրջանում բացահայտված այն սխալներն են, որոնք ունեն այնպիսի նշանակություն, որ նախորդ ժամանակաշրջանի (ժամանակաշրջանների) ֆինանսական հաշվետվություններն իրենց ներկայացման ամսաթվի դրությամբ այլևս արժանահավատ չեն կարող համարվել: Այդ սխալները կարող են առաջանալ թվաբանական անճշտությունների, փաստերի ոչ ճիշտ մեկնաբանման, խաբեության կամ անփութության հետևանքով:

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - բանկային գործառնություններ, որոնք իրականացվում են համակարգչային համակարգերի միջոցով: Դրանք հիմնականում դրամական փոխանցումներն են և այլ բանկային ծառայությունները, որոնք իրականացվում են հեռավորության վրա էլեկտրոնային ազդանշանների (հեռախոսային գծեր, տերմինալներ) օգնությամբ: Իջեցնում են ծառայությունների արժեքը և բարձրացնում արդյունավետությունը:

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԳՆՈՒՄ – հեռուստացույցով ցուցադրվող ապրանքների գնումն է, որը սպառողը կատարում է տանը՝ ապրանքը պատվիրելով հեռախոսով կամ համակարգչով (ինտերնետային կայքով):

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԴՐԱՄՆԵՐ – լայն առումով դա դրամական հաշվարկների համակարգ է, որի գործընթացում անմիջականորեն օգտագործվում է էլեկտրոնային տեխնիկա: Այսինքն հաշվարկներն իրականացվում են համակարգչային ցանցով և չեն օգտագործվում արդեն ավանդական դարձած այնպիսի վճարման միջոցներ, ինչպիսիք են կանխիկ դրամական միջոցները և չեկերը:

ԷՄԻՍԻԱ - տարբեր տեսակի դրամանիշների, արժեթղթերի թողարկումն է շրջանառության մեջ և, որի տակ հասկացվում է ոչ միայն դրամանիշերի տպագրումը, այլ նաև դրանց զանգվածի ավելացումը կանխիկ ու անկանխիկ շրջանառությունում:

ԷՄԻՍԻՈՆ ԲԱՆԿ - բանկ (որպես կանոն՝ Կենտրոնական բանկ), որն օրենսդրորեն օժտված է բանկնոտներ թողարկելու, երկրում դրամաշրջանառությունը, արտարժույթի փոխարժեքը և վարկը կարգավորելու՝ երկրի արժույթային պահուստների պահպանման մենաշնորհային իրավունքով: Նրանք իրականացնում են բանկային տոմսերի (բանկնոտների) թողարկում և վարկային համակարգի կենտրոնն են: Հայաստանի Հանրապետությունում միակ էմիսիոն բանկը ՀՀ Կենտրոնական բանկն է:

ԷՄԻՍԻՈՆ ՇԱՀՈՒՅԹ - բաժնետիրական ընկերության եկամուտն է, որը ձևավորվում է ի հաշիվ բաժնետոմսերի սկզբնական տեղաբաշխման գնի և դրանց անվանական արժեքի միջև եղած տարբերության:

ԷՄԻՏԵՆՏ - անձ, որը շրջանառության մեջ թողարկում է դրամանիշեր, արժեթղթեր և վճարահաշվարկային փաստաթղթեր:

ԷՔԱՈՒՆԹԻՆԳ - գործարարության (բիզնեսի) ոլորտ, որը կապված է ֆինանսական տեղեկատվության հավաքագրման, դրանց մշակման և վերլուծության հետ:

ԷՔՍԴԻՐԱՅԻԱ - բնորոշում է պայմանագրի, կրեդիտային քարտի և օպցիոնի գործունեության ժամկետի տևողությունը:

Ը

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵԿԱՄՈՒՏ – 1) հարկատուի համախառն եկամուտն է բոլոր աղբյուրներից, որը ներառում է ոչ միայն ընթացիկ, այլև անցած տարիների եկամտի վրա՝ հիմնված աղբյուրներից ստացված եկամուտը հարկման տարում, 2) ընդհանուր դրամական հասույթն է, որը հավասար է վաճառված ապրանքի բանակի և դրա միավորի գնի արտադրյալին:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՀՈՒՄՏՆԵՐ - բոլոր ավանդներն են և այլ միջոցները, որոնք որոշվում են պարտադիր պահուստների պահանջները (նորմատիվը) հաշվարկելու ժամանակ: Ընդգրկում են կենտրոնական բանկում առևտրային ավանդները (դեպոզիտները) և

կանխիկ թղթադրամներն ու մետաղադրամները բանկի դրամապահոցում: Այն պարտադիր և ավելցուկային պահուստների հանրագումարն է:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԿՏԻՎՆԵՐ -- տնտեսական միջոցների (ակտիվի) մի մասն են, որոնք արտացոլվում են հաշվապահական հաշվեկշռի 2-րդ բաժնում և, որում ներառվում են նյութերը, աճեցվող և բտվող կենդանիները, արագամաշ առարկաները, ապրանքները, դրամական միջոցները, տրված ընթացիկ կանխավճարները, առևտրային դեբիտորական պարտքերը և ընթացիկ այլ ակտիվները:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԲԵՆՆՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑ -- ընթացիկ ակտիվների շրջանառելիության գործակցի հակադարձ մեծությունն է: Այս գործակիցը ցույց է տալիս մեկ միավոր իրացումից զուտ հասույթին բաժին ընկնող ընթացիկ ակտիվների միջին չափը: Որքան փոքր լինի այս գործակիցը, կնշանակի, որ ընթացիկ ակտիվները, հիմնականում գտնվելով արտադրության ու շրջանառության ոլորտում, նպաստում են նոր արդյունքի (արտադրանք, ապրանքներ) ստացմանը: Այսինքն, ընթացիկ ակտիվների պտույտի տևողությունն ավելի փոքր ժամանակահատված է ընդգրկում:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ (ՇՐՋԱՆԱՌՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ) ՇՐՋԱՆԱՌԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑ - դա արտադրանքի, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) իրացումից զուտ հասույթի և ընթացիկ ակտիվների միջին մեծության հարաբերակցությունն է: Շրջանառելիության գործակիցը ցույց է տալիս հաշվետու կամ նախորդ ժամանակաշրջաններում ընթացիկ ակտիվների կատարած պտույտների թվաքանակը: Որքան բարձր լինի պտույտների թվաքանակը, կնշանակի, որ տվյալ տնտեսավարող սուբյեկտի ընթացիկ ակտիվների մեկ միավորը բերել է ավելի շատ իրացումից զուտ հասույթ: Այլ կերպ, այդ գործակիցը բնութագրում է միջին հաշվով ընթացիկ ակտիվներին բաժին ընկնող իրացումից զուտ հասույթի գումարի չափը (վերջինիս փոխարեն կարող ենք օգտագործել նաև արտադրանքի իրացման ծավալը):

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՆՀԱՏՈՒՅՑ ՓՈՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – ընդգրկում են հետևյալ հիմնական տեսակները եկամտի և ունեցվածքի ընթացիկ հարկեր և այլն, հատկացումներ սոցիալական ապահովագրությանը, սոցիալական նպաստներ, կամավոր մուծումներ և ոչ կուսպիտալ բնույթի նվերներ, տուգանքներ և այլն:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՐԺԵՔ – 1) ապագա վճարումների կամ մուտքագրումների արժեքն է ներկա պահին բերված (դիսկոնտավորված) այս կամ այն տոկոսադրույքի (բարդ տոկոսների հաշվարկման բանաձևի) հիման վրա: Օրինակ 100 դրամ գումարը, որը պետք է ստացվի 40 տարի անց, այսօր, 10% դրույքի դեպքում, արժե մոտավորապես 38,55 դրամ, 2) ակտիվի արժեքն է հաշվի առած նաև մաշվածքը, որը երբեմն նշանակում է հաշվեկշռային արժեք, 3) համաձայն ՀՀ հաշվապահական հաշվառման մասին օրենսդրության, ընթացիկ (վերականգնման) արժեքի դեպքում, ակտիվները գրանցվում են դրամական միջոցների այն գումարի չափով, որը կվճարվեր, եթե ներկա պահին միևնույն կամ համանման այլ ակտիվ ձեռք բերվեր: Պարտավորությունները գրանցվում են դրամական միջոցների այն գումարի չափով, որն անհրաժեշտ կլիներ ներկա պահին առաջացող միևնույն պարտավորությունները մարելու համար:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - ա) արտադրության փոխանցումներն են Հայաստանի Հանրապետություն և Հայաստանի Հանրապետությունից դուրս՝ ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների ներմուծման և արտահանման հաշվարկներն առանց վճարման հեծածգման իրականացնելու համար, ինչպես նաև 180 օրվանից ոչ ավելի ժամկետով՝ արտահանման և ներմուծման գործառնությունների վարկավորման հետ կապված հաշվարկներն իրականացնելու համար, բ) կարճաժամկետ (180 օրվանից ոչ ավել) ֆինանսական միջոցների ձևով վարկեր ստանալը և տրամադրելը, գ) տոկոսների շահաբաժինների (դիվիդենտների) և բանկային ավանդներից, ինվեստիցիաներից և ֆինանսական մյուս գործառնություններից ստացվող այլ եկամուտ-

ների փոխանցումները Հայաստանի Հանրապետություն և Հայաստանի Հանրապետությունից դուրս, ներառյալ աշխատավարձի, կենսաթոշակների, ալիմենտի, ժառանգությունների, ֆինանսական մարդասիրական օգնության, նվիրատվությունների և փոստային փոխանցումների ու համանման այլ գործառնություններ:

ԸՆԹԱՑՏԻԿ ԶՈՒՏ ԱՐԺԵՔ – որևէ նախագծի (օրինակ ձեռնարկության, ընկերության կամ որևիցե շինարարության) արժեքն է, որը հաշվարկվում է նրա ապագա գործունեության ընթացքում ստացվելիք եկամուտներից հանելով նախագծի իրականացման հետ կապված ամբողջ ծախսերը: Եթե ընթացիկ գուտ արժեքը դրական է, ապա նախագիծը եկամտաբեր է: Ապագա ծախսերը և եկամուտները պետք է բերվեն տվյալ պահի արժեքի այս կամ այն տոկոսադրույքի (բարդ տոկոսների հաշվարկման բանաձևի) հիման վրա: Ընթացիկ գուտ արժեքի հաշվարկը բարդ է և ոչ հուսալի ապագա տոկոսադրույքների անորոշության պատճառով: Նախագծի եկամտաբերությունն ավելի հեշտ է գնահատել ծախսերի հետգնման ժամկետը որոշելով:

ԸՆԹԱՑՏԻԿ ԾԱՆՍԵՐ – 1) ամենօրյա օգտագործման և սպառման համար ապրանքների ու ծառայությունների վրա կատարված դրամական ծախսերն են, որոնք արտացոլվում են ընթացիկ հաշիվներում, 2) տվյալ ժամանակաշրջանում ու տվյալ պահին իրականացվող ու վճարվող ծախսերը, 3) բանկերի և այլ կազմակերպությունների կողմից կատարվող փոքր ծախսերն են, որոնք չեն փոխհատուցվում հաճախորդների կողմից:

ԸՆԹԱՑՏԻԿ ՀԱՇԻԿ – 1) բանկային հաշիվ է, որտեղից հաճախորդը կարող է ցանկացած պահին դրամ հանել (ԱՄՆ-ում համարժեքն է չեկային հաշիվը): Այդ հաշիվը թույլ է տալիս դուրս գրելու չեկեր, հաճախորդին հնարավորություն է տալիս առօրյա ընթացիկ վճարումներ կատարել չեկերի միջոցով, ստանալ կանխիկ դրամ և միջոցներն ազատ օգտագործել այլ ձևերով: Ընթացիկ հաշիվ կարող է բացվել նաև ֆիզիկական անձի, կազմակերպությունների մասնաձյուղերի, բյուջետային հիմնարկությունների համար: Դրա-

մական միջոցներն այդ հաշիվից կարող են հեշտությամբ հանվել: Եթե հաշվում արտացոլվում են նաև փոխատվական գործառնություններ, ապա այն կոչվում է կոնտո-կորենտային հաշիվ, 2) երկու կազմակերպությունների միջև փոխհարաբերությունների հաշիվ է, որում արտացոլվում են նրանց միջև միջոցների, ապրանքների և այլնի շարժը, 3) հաշիվ է, որում արտացոլվում են կազմակերպությունների ստորաբաժանումների միջև փոխադարձ վճարումները և պարտքերը, 4) հաշիվ է, որում գրանցվում են ընկերակցության որևէ անդամի կողմից կատարված բոլոր գործառնությունները, որոնք անմիջապես չեն վերաբերում ընկերակցության կապիտալում նրա բաժնեմասին, 5) երկրի վճարային հաշվեկշռի մի մասն է, որում գրանցվում են կապիտալի շարժի հետ չկապված գործառնությունները: Ընդգրկում է առևտրային հաշվեկշիռը, ներմուծումը, արտահանումը, միակողմանի փոխանցումները, օտարերկրյա ներդրումների գծով տոկոսները և այլ եկամուտները:

ԸՆԹԱՑՏԻԿ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – տնտեսական միջոցների մի մասի (ընթացիկ ակտիվների) կազմավորման աղբյուրներն են, որոնք արտացոլվում են հաշվապահական հաշվեկշռի պասիվում և, որում ներառվում են կարճաժամկետ բանկային վարկերը և փոխառությունները, վարկերի և փոխառությունների գծով հաշվեգրված տոկոսները, առևտրային կրեդիտորական պարտքերը, ստացված ընթացիկ կանխավճարները, կարճաժամկետ կրեդիտորական պարտքը բյուջեին և այլ ընթացիկ պարտավորությունները:

ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺՆԵՏԵՐՆԵՐԻ ՎՈՒՄՆԵՐ – մի ամփոփ փաստաթուղթ է, որում նշվում է բաժնետիրոջ մասին հետևյալ տվյալները, այդ թվում՝ լրիվ անվանումը (ֆիզիկական անձանց համար՝ ազգանունը և անունը); իրավաբանական անձանց համար՝ գրանցման և փոստային հասցեն, նաև հաշվարկային հաշիվը, իսկ ֆիզիկական անձանց համար՝ անձնագրային տվյալները և փոստային հասցեն; արժեթղթերի քանակն ըստ տեսակների և ձևերի, այդ թվում՝ լրիվ վճարված; բաժնետոմսերի (այլ արժեթղթերի)

ծեռք բերման ամսաթիվը և հիմքերը; բաժնետոմսերի (այլ արժեթղթերի) օտարման ամսաթիվը և հիմքերը; ռեեստրի մեջ գրանցման ամսաթիվը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՉԵՈՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ – իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող այն ձեռնարկությունն է, որը պատկանում է ընտանիքի անդամներին՝ նրանց համալուծել սեփականության իրավունքով: Ընտանեկան ձեռնարկության հիմնադիր փաստաթուղթը կանոնադրությունն է և կարող է գործել վարձու աշխատողների ընդգրկմամբ: Ընտանեկան ձեռնարկությունը կարող է զբաղվել օրենսդրությամբ իր համար չարգելված տնտեսական գործունեության ցանկացած ձևերով:

ԸՆՏԱՆԻՔԻ ԲՅՈՒՋԵ - փաստացի եկամուտների և ծախսերի հաշեկշիռ է, որը ցույց է տալիս մարդկության տարբեր սոցիալական խմբերի ապրուստի միջին մակարդակը:

Թ

ԹՂԹԱԴՐԱՄ – 1) հատուկ թղթի վրա տպագրված դրամանիշեր են, որոնք համարվում են օրինական վճարամիջոց: Թղթադրամները, ըստ էության, հանդիսանում են պայմանական դրամ, քանի որ դրանց իսկական արժեքը, որը չափվում է դրամանիշի, բանկնոտի պատրաստման վրա կատարված ծախսերով, շատ անգամ փոքր է դրամանիշի վրա նշված անվանական արժեքից: Դրանք օգտագործվում են շնորհիվ իրենց էժանության և դրանցով շրջանառություն կատարելու հարմարավետության: Իրենց պատմական զարգացման ընթացքում թղթադրամները փոխարինել են մետաղադրամներին: Ունեն կեղծումից պաշտպանվելու մի քանի աստիճաններ: Թղթադրամները շրջանառության մեջ փոխարինում են լիարժեք փողին ոսկուն և արծաթին, օժտված են հարկադիր փոխարժեքով: Շրջանառության մեջ թողարկվում են պետության (սովորաբար Կենտրոնական բանկի) կողմից իր ծախսերը ծածկելու համար, 2) բանկնոտներ և արժեթղթերի ցանկացած տեսակներ

(չեկ, փոխանցելի մուրհակ և այլն), որոնք կարող են օգտագործվել դրամի (փողի) փոխարեն նույնիսկ, եթե օրինական վճարամիջոց չեն:

ԹՂԹԱԿԻՑ ԲԱՆԿ – 1) բանկ, որը թղթակցային հարաբերությունների պայմանագրի հիման վրա կատարում է վճարումներ, հաշվարկներ, այլ գործառնություններ մեկ այլ բանկի հանձնարարությամբ և նրա հաշվին: Հանձնարարականները կատարելու համար թղթակից բանկերը բացում են հատուկ թղթակցային հաշիվներ (հաշվով թղթակից) կամ հաշիվներ են բացում երրորդ բանկում (թղթակիցներ առանց հաշվի): Թղթակից բանկը մյուս բանկերի գործակալն է, նրանց համար կատարում է որոշակի ծառայություններ, այդ թվում պահում է հաշիվ հաշվարկների համար, կատարում է չեկային հաշվանցում, արտարժույթային և այլ գործառնություններ: Որպես կանոն, տարբերում են թղթակից բանկեր միջազգային հարաբերություններում (բանկ-գործընկերը գտնվում է այլ պետությունում) և թղթակից բանկեր մեկ երկրում (տեղական թղթակից բանկեր): Հայրենական բանկի և այլ պետությունում գտնվող թղթակից բանկի միջև կարող են գոյություն ունենալ երկու տեսակի հարաբերություններ ա) բանկը ազգային բանկի հաշվի կրեդիտին հաշվեգրում է գումարներ վճարման հանձնարարականներով և համապատասխանաբար դեբետագրում է իր մոտ բացված օտարերկրյա թղթակից բանկի հաշիվը, բ) տվյալ երկրի բանկը և օտարերկրյա բանկը միմյանց մոտ հաշիվներ չեն վարում, այլ փոխանակվում են հսկիչ փաստաթղթերով, 2) բանկ, որը հանդես է գալիս որպես ավանդատու մեկ այլ բանկի նկատմամբ:

ԹՂԹԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ - այնպիսի հաշիվ է, որում արտացոլվում են կնքված թղթակցային պայմանագրի հիման վրա այլ բանկի հանձնարարականով և նրա հաշվին տվյալ բանկի կատարած հաշվարկները: Բացվում են առավելապես այն բանկերի միջև, որոնք ակտիվորեն իրականացնում են փոխանցումներ, ակրեդիտիվներ, ինկասսացիոն և ապրանքների ու ծառայությունների դիմաց հաշվարկների գծով այլ գործառնություններ: Տարբերվում են

«լորո» և «նոստրո» թղթակցային հաշիվներ: «Նոստրո» հաշիվը մի բանկում հանդիսանում է թղթակից բանկի «լորո» հաշիվ: Թղթակցային հաշիվները կարող են բացվել ինչպես փոխադարձության, այնպես էլ միակողմանի հիմքի վրա, որը որոշվում է մեկը մյուսի համար կատարվելիք հանձնարարականների ծավալով, միջազգային հաշվարկներում մասնակցության աստիճանով: Մեկ այլ բանկի դեպոզիտները (ավանդները) պահող բանկը դրանք հաշվառում է իր հաշվեկշռում որպես պարտք «լորո» հաշվով (տվյալ բանկում թղթակցային հաշիվների մնացորդ): Այդ բանկերում ավանդներ ունեցող բանկը դրանք հաշվառում է որպես ակտիվներ «նոստրո» հաշվով (թղթակից բանկերի մոտ): Թղթակցային հաշիվներով վճարումները կատարվում են կամ հաշվի մնացորդի սահմաններում, կամ էլ հաշվի մնացորդի գերազանցումով՝ հաշվի գծով վարկ (օվերդրաֆտ) տրամադրելու հաշվին:

ԹՂԹԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – 1) բանկերի միջև պայմանագրային հարաբերություններ են, որոնց նպատակը կողմերից որևիցե մեկի կողմից մյուսի հանձնարարականով վճարումներ և հաշվարկներ կատարելն է: Հաստատվում են ինչպես երկրի ներսում, այնպես էլ նրա սահմաններից դուրս գտնվող բանկերի միջև թղթակցային պայմանագրի հիման վրա: Վերջիններիս միջոցով, մասնավորապես, որոշվում են հաշվարկների արժույթը, երրորդ երկրների հաշիվներին միջոցների մնացորդի փոխանցման կանոնները, հաշվի լրացման կարգը, միջնորդավճարի չափը և այլ պայմաններ: Բանկերը պայմանավորվում են նաև, թե ինչպիսի հաշիվներով պետք է տեղի ունենան փոխադարձ հաշվարկները, փոխանակում են պաշտոնատար անձանց ստորագրությունների նմուշների և կնիքների քարտերը, հեռագրական բանալիները, կոմիսիոն վարձատրության սակագները և այլ փաստաթղթեր: Միմյանց միջև թղթակցային հարաբերություններ հաստատած բանկերը միմյանց անվանում են թղթակիցներ: Թղթակիցների ցանցի առկայությունն ազատում է օտարերկրյա մասնաձյուղեր (բաժանմունքներ) ստեղծելու անհրաժեշտությունից, իսկ փոքր բանկերի

համար տալիս է դեպի մեծածախ ֆինանսական շուկաներ մուտք գործելու հնարավորություն: Համաձայն ՀՀ բանկային օրենսդրության, բանկերը և օտարերկրյա բանկերի մասնաձյուղերը պարտավոր են ՀՀ դրամով թղթակցային հաշիվ բացել ՀՀ Կենտրոնական բանկում: Նրանք կարող են ՀՀ դրամով և արտարժույթով թղթակցային հաշիվներ բացել և վարել: Հաշվի բացման մասին սպասարկվող բանկը պարտավոր է հինգ բանկային օրվա ընթացքում գրավոր տեղեկացնել ՀՀ Կենտրոնական բանկին, 2) երբ մի բանկ վճարում է որոշակի տոկոսավճար այլ բանկին՝ իր մոտ բացված թղթակցային հաշվում պահվող դրամական միջոցների մնացորդի դիմաց: Ստացվելիք եկամտի մեծությունը կախված է ինչպես տոկոսադրույքի չափից և տոկոսադրույքի հաշվարկման ձևից, այնպես էլ թղթակցային միջոցների չափից և դրամական մնացորդը պահելու ժամկետից:

ԹՈՂԱՐԿՈՒՄ (ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ, ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ) – իրենից ներկայացնում է հաշվետու տարում տնտեսությունում, ընկերությունում, ֆիրմաներում արտադրված ապրանքների և ծառայությունների ընդհանուր արժեքը:

Ժ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿՈՐ ՆԵՐՍՈՒԾՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՏԱՐԱԾՔ ԵՎ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿՈՐ ԱՐՏԱՀԱՆՈՒՄ ԱՅՂ ՏԱՐԱԾՔԻՑ – ներմուծումը Հայաստանի Հանրապետության մաքսային տարածք՝ այդ տարածքից հետադարձ արտահանման պայմանով, և արտահանումը Հայաստանի Հանրապետության տարածքից՝ այդ տարածք հետադարձ ներմուծման պայմանով:

ԺԱՄԿԵՏԱՅԻՆ ԱՎԱՆԴ - 1) ավանդ, որը ներդրվում է բանկում (ավանդային հաշվում) որոշակի ժամկետով: Ավանդատուն կարող է հաշվից հանել ավանդը պայմանագրով սահմանված ժամկետը լրանալիս կամ նախնական ծանուցումից հետո (սովոր

րաբար 30 և ավելի օր առաջ): ԱՄՆ-ում ժամկետային ավանդներն ընդունվում են դրանք հաշվից հանելու մասին առնվազն 30 օր առաջ ծանուցման պայմանի առկայության դեպքում: Գործնականում ժամկետային ավանդները հաճախ ներկայացվում են որպես նախնական ծանուցմամբ ավանդներ: Ժամկետային ավանդների տոկոսադրույքներն ավելի բարձր են, քան ցպահանջ ավանդներինը: Ավանդի վաղաժամկետ հետ վերցնելը կարող է հանգեցնել տոկոսների (տոկոսային եկամտի) կորուստի: Այն դեպքերում, երբ ժամկետային կամ այլ ավանդը, որը ցպահանջ չէ, ավանդատուի պահանջով վերադարձվում է մինչև ժամկետի ավարտը կամ մինչև բանկային ավանդի պայմանագրում նշված հանգամանքների վրա հասնելը: Ավանդատուին տոկոսները վճարվում են բանկի կողմից ցպահանջ ավանդների համար սահմանված չափերով, եթե տոկոսների այլ չափ նախատեսված չէ պայմանագրով: Այն դեպքերում, երբ ավանդատուն ժամկետի ավարտից հետո չի պահանջում վճարել ժամկետային ավանդի գումարը կամ պայմանագրով նախատեսված հանգամանքները երևան գալուց հետո վերադարձնել այլ պայմաններով ներդրված ավանդի գումարը, ապա պայմանագիրը երկարաձգված է համարվում ցպահանջ ավանդի պայմաններով, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով, 2) բանկերում հաճախորդների կողմից ներդրվող և որոշակի ժամկետով ձևակերպվող ավանդներն են:

ԺԱՄԿԵՏԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՐՔ - արժեթղթերի, արտարժույթի վաճառքի գործարքն է, ըստ որի գնորդը ստանում է արժեթղթերը, արտարժույթը գործարքի կնքման պահին, իսկ դրանց վճարումը կատարում է որոշակի ժամանակ անց՝ գործարքի կնքման պահին ամրագրված գնով կամ փոխարժեքով:

ԺԱՄԿԵՏԱՅԻՆ ՎԱՐԿ – 1) կարճաժամկետ (մինչև 1 տարի), միջնաժամկետ (1-ից 3 տարի), երկարաժամկետ (3-ից բարձր տարի) վարկերը: Նշված վարկերը ժամկետային առումով յուրահատուկ են անցումային տնտեսություն վարող երկրներին, իսկ զարգացած երկրներում միջնաժամկետ վարկերը 1-ից 6 տարի է, եր-

կարաժամկետը՝ 6-ից բարձր տարի, 2) որոշակի ժամանակով տրամադրվող վարկ է, որը սովորաբար ենթակա է մարման, տրման պահից 30, 60, 90 կամ 120 օր հետո: Տրամադրված վարկի գծով հաշվարկված տոկոսը սովորաբար գանձվում է նախօրոք փոխատվության տրման պահին և ներկայացնում է վարկի գումարից կատարելով հանում կամ զեղչ:

ԺԱՄԿԵՏԱՆՑ ՊԱՐՏՔ – 1) իրական կամ պայմանական (այս կամ այն պայմաններից կախված) ֆինանսական պարտավորություն է, որը ժամկետային առումով դարձել է չկատարված: Հասկացությունը հաճախ կիրառվում է սպառողական վարկի, գրավականների, ռենտային վճարների գծով պարտավորությունների և այլ պարտավորությունների նկատմամբ, որոնք կարող են և պետք է մարվեն որոշակի օր, 2) դրամական միջոցներ են, որոնք պետք է վճարվեն, սակայն ժամկետային առումով վճարումը տեղի չի ունեցել, 3) ձեռնարկությունների, կազմակերպությունների կողմից մատակարարներին, վարկային կազմակերպություններին, ֆինանսական մարմիններին, աշխատողներին ժամանակին չկատարված վճարումներն են:

Ի

ԻՄԻՋ - ապրանքի, տնտեսավարող սուբյեկտի, երկրի պատկերի նկարագիրը, հեղինակությունը և վարկանիշը բնորոշող հասկացություն է:

ԻՆՂԵՔՍ – տնտեսական և վիճակագրական հարաբերական ցուցանիշ է, որն արտահայտվում է ժամանակային (դինամիկ ինդեքսներ) և տարածական առումով: Ինդեքսի տարրերն են ա) ինդեքսավորվող մեծությունը (գնի, ինքնարժեքի, արտադրանքի ֆիզիկական ծավալի, աշխատանքի արտադրողականության և այլն), բ) ձևը (ագրեգատային և միջին թվաբանական, հարմոնիկ, երկրաչափական ինդեքսներ և այլն), գ) կշիռները (պարզ և կշռված կա-

յուն և փոփոխական), դ) հաշվարկման ժամկետները (բազիսային և շղթայական):

ԻՆՂԵՔՍԱՎՈՐՈՒՄ - դրամական պահանջների և եկամուտների վերահաշվարկ է գների ընդհանուր մակարդակի բարձրացմանը զուգընթաց, գների ինդեքսի փոփոխությանը համամասնաբար տեղի է ունենում աշխատավարձի, հարկերի, սոցիալական վճարումների և կենսաթոշակների բարձրացում: Նման քաղաքականությունը նպատակ է հետապնդում մեղմելու գնաձի (տղաձի) բացասական հետևանքները: Ինդեքսավորման պայմանը կարող է ներառվել պայմանագրի մեջ որպես հատուկ վերապահում: Գերգնաձի պայմաններում ինդեքսավորումը հղի է գների և աշխատավարձերի մրցավազքով: Իրական կյանքում լրիվ ինդեքսավորումը գործնականում անհնարին է, և գնաձի հետևանքով միշտ որևիցե մեկը մյուսներից շատ է տուժում (օրինակ պարտատերերը, որոնք խնայում են դրամը), իսկ ինչ որ մեկ ուրիշն էլ շահում է (փոխառուները):

ԻՆՂՈՍԱՆՏ – ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ, որը մեկ ուրիշ անձի տալով մուրհակի գծով իր իրավունքը, նրա հակառակ կողմում նշում է «Փոխանցման համաձայնություն» մակագրությունը:

ԻՆՂՈՍԱՍ – ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ, որի օգտին փոխանցվում է փաստաթուղթը (մուրհակը, չեկը և այլն) ինդոսամենտի միջոցով (սուբանց հետադարձ պահանջի իրավունքի):

ԻՆԿԱՍԱՑԻԱ - ձեռնարկությունների, հիմնարկությունների, կազմակերպությունների դրամարկղներում եղած կանխիկ դրամի և արժեքների հավաքագրումն ու դրանք վարկային հիմնարկությունների (բանկերի) դրամարկղում տեղավորելու ծառայությունների մատուցումն է:

ԻՆԿԱՍՈ - բանկային գործառնության տեսակ է, ըստ որի բանկը մատակարարի հանձնարարությամբ իր վրա է վերցնում

գնորդից վճարման ենթակա դրամական միջոցների գանձումը հաշվարկային փաստաթղթերի հիման վրա:

ԻՆԿԵՍՏԻՑԻԱ - շահույթ ստանալու նպատակով երկրի ներսում և արտերկրում կապիտալի երկարաժամկետ ներդրումն է տարբեր ճյուղերի տնտեսավարող սուբյեկտներում, ձեռնարկատիրական ու նորամուծությունների նախագծերում և սոցիալ-տնտեսական ծրագրերում:

ԻՆԿԵՍՏԻՑԻՈՆ ԲՐՈՔԵՐՈՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿ – ձեռնարկություն, որն իր կամ այլ անձանց անունից և հաշվին իրականացնում է արժեթղթերի առուծախ:

ԻՆԿԵՍՏԻՑԻՈՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ - արժեթղթերի թողարկմամբ, տեղաբաշխմամբ, վերավաճառքով զբաղվող և իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող տնտեսավարող սուբյեկտ է, որը հիմնադրվում է սահմանափակ պատասխանատվությամբ կամ բաժնետիրական ընկերության կարգավիճակով:

ԻՆԿԵՍՏԻՑԻՈՆ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿ – ձեռնարկություն, որն իրականացնում է արժեթղթերի թողարկման, տեղաբաշխման և շրջանառության վերաբերյալ խորհրդատվական ծառայություններ:

ԻՆԿԵՍՏԻՑԻՈՆ ՀԻՄՆԱՂՐԱՄ – իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող սուբյեկտ է հիմնադրված սահմանափակ պատասխանատվությամբ կամ բաժնետիրական ընկերության ձևով, որն իրականացնում է ներդրողի դրամական միջոցների հավաքագրում և արժեթղթերում այդ միջոցների ներդրում:

ԻՆՖԼՅԱՑԻԱ - դրամի արժեզրկումն է, որը դրսևորվում է ապրանքների և ծառայությունների գնի աճմամբ և պայմանավորված չէ դրանց որակի բարձրացման հետ: Կամ այլ կերպ, դա շրջանառության ոլորտի գերլցումն է թղթադրամով, որն առաջացնում է դրա արժեզրկում: Այդ թղթադրամի ավելցուկի հայտնվելը սովորաբար կապված է բյուջեի դեֆիցիտի հետ, երբ պետությունն իր կտրուկ աճող ծախսերը (կապված պատերազմների, սպառազի-

նությունների մրցավազքի, տնտեսական ճգնաժամների հետ) ի վիճակի չէ ծածկելու եկամտի սովորական աղբյուրներից և ստիպված լրացուցիչ դրամ է թողարկում: Ինֆլյացիայի հետևանքով թղթադրամը ոսկու նկատմամբ արժեզրկվում է այն չափով, որքանով շրջանառող թղթադրամի քանակը գերազանցում է ապրանքային շրջանառության սպասարկմանն անհրաժեշտ ոսկե դրամի քանակը: Ինֆլյացիայից ավելի շատ տուժում է աշխատավորությունը, որի իրական աշխատավարձն իջնում է մեծ չափերով կապված սպառման ապրանքների գների բարձրացման հետ:

ԻՆՖԼՅԱՑԻԱՅԻ (ԱՐԺԵԶՐԿՄԱՆ) ՌԻՍԿ – պայմանավորված է այն հավանականությամբ, որ կարող են բարձրանալ ապրանքների ու ցուցաբերվող ծառայությունների գները և, որի պատճառով էլ հանկարծակի կարող է իջնել սպասվելիք շահույթի մեծությունը և դրան առընթեր բաժնետերերին վճարվելիք շահաբաժինների գումարի չափը:

ԻՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁԻ ԻՆՐԵՔՍ – որոշվում է միջին ամսական անվանական աշխատավարձի և ապրանքների ու ծառայությունների սպառողական գների ինդեքսների հարաբերակցությամբ: Երկու ինդեքսներն էլ պետք է վերաբերվեն միևնույն ժամանակաշրջանին:

ԻՐԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔ - ակտիվի, աշխատավարձի, շահույթի և այլնի արժեքն է, որը ճշգրտված է ըստ գների մակարդակի փոփոխության, մասնավորապես գնաճի (սղաճի): Արտահայտվում է որևէ բազիսային տարվա հաստատուն և ոչ թե ընթացիկ գներով: Այսպես, անվանական աշխատավարձը կարող է ավելացված լինել, մինչդեռ իրական աշխատավարձը մնացած լինի նույնը, եթե աշխատավարձն աճում է գնաճի (սղաճի) չափով: Իսկ եթե անվանական աշխատավարձն աճում է սղաճից պակաս չափով, ապա իրական աշխատավարձը նվազում է, այսինքն փոքրանում է աշխատավարձի գնողունակությունը:

ԻՐԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐ – ընթացիկ ժամանակաշրջանի դրամական եկամուտներն են ճշգրտված սպառողական ապրանքների և ծառայությունների գների ինդեքսով:

ԻՐԱԿԱՆ ԶՈՒՏ ԱՐԺԵՔ – կազմակերպության զուտ արժեքն է՝ գումարած նաև պարտատերերի (դեբիտորների) առումով երկրորդական պարտքերը:

ԻՐԱԿԱՆ ԾԱՆՍԵՐ - անփոփոխ գներով ծախսեր են. որոնք արտահայտվում են անփոփոխ գնողունակությամբ, արժույթով կամ ճշգրտվում են որևէ ինդեքսի միջոցով:

ԻՐԱԿԱՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ - գնաճից (սղաճից) մաքրված տոկոսադրույքն է, որը հավասար է անվանական տոկոսադրույքի և գնաճի (սղաճի) մակարդակի տարբերությանը: Դա այնպիսի տոկոսադրույք է, որով անձը ձեռք է բերում դրամական ակտիվների ապագա գնողունակությունը: Իրական տոկոսադրույքը հանդես է գալիս երկու ձևով՝ ա) մինչև ենթադրվող գնաճի (սղաճի) ժամանակաշրջանի վրա հասնելը և, որին սպասում են պարտատերերն ու փոխառուները փոխատվությունների տրամադրման պահին, բ) իրական, փաստացի, կայացած:

ԻՐԱԿԱՆ ՓՈԽԱՐԺԵՔ – որն արտացոլում է տարբեր արժույթներով արտահայտված միևնույն ապրանքների գների հարաբերակցությունը, որով կարգավորվում է երկրների միջև ապրանքափոխանակության համամասնությունը: Կախված է անվանական փոխարժեքից, արժույթների փոխարժեքների հարաբերակցությունից և ազգային արժույթներով արտադրանքի գներից: Իրական փոխարժեքն իրենից ներկայացնում է անվանական փոխարժեքի և տարբեր երկրների գների մակարդակների հարաբերակցության արտադրյալ:

ԻՐԱԿԱՔԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ - ա) կարող են լինել իրենց գործունեությամբ շահույթ ստանալու նպատակ հետապնդող առևտրային կազմակերպությունները, բ) շահույթ ստանալու նպատակ չհետապնդող և ստացված շահույթը մասնակից-

ների միջև չբաշխող ոչ առևտրային կազմակերպությունները: Առևտրային կազմակերպություն հանդիսացող իրավաբանական անձինք կարող են ստեղծվել տնտեսական ընկերակցությունների և ընկերությունների ձևով: Ոչ առևտրային կազմակերպություն համարվող իրավաբանական անձինք կարող են ստեղծվել հասարակական միավորումների, հիմնադրամների, իրավաբանական անձանց միությունների, ինչպես նաև օրենքով նախատեսված այլ ձևերով: Ոչ առևտրային կազմակերպությունները կարող են ձեռնակատիրական գործունեություն իրականացնել միայն այն դեպքերում, երբ դա ծառայում է այն նպատակների իրականացմանը, որոնց համար նրանք ստեղծվել են և համապատասխանում են այդ նպատակներին: Ձեռնակատիրական գործունեության իրականացման համար ոչ առևտրային կազմակերպություններն իրավունք ունեն ստեղծել տնտեսական ընկերություններ կամ լինել նրանց մասնակիցը:

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿ ԶՈՒՆԵՑՈՂ ՏՆՏԵՍԱԿԱՐՈՂ ՍՈՒԲՅԵԿՏ - այն չի համարվում իր սեփականատիրոջից առանձին իրավունքի սուբյեկտ: Այդպիսի սուբյեկտի սեփականատերը պարտավորությունների համար պատասխանատու է իր ունեցած այն գույքով, որի նկատմամբ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կարելի է բռնագանձում կատարել:

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿ ՈՒՆԵՑՈՂ ՏՆՏԵՍԱԿԱՐՈՂ ՍՈՒԲՅԵԿՏ – իրավունքի ինքնուրույն սուբյեկտ է, որի գույքը, իրավունքներն ու պարտականությունները առանձնացված են դրա սեփականատիրոջ (սեփականատերերի) այլ գույքից, իրավունքներից և պարտականություններից: Տնտեսավարող սուբյեկտի պարտավորությունների համար պատասխանատու է իրավաբանական այդ անձը, իսկ սեփականատերը պատասխանատու չէ իր այլ գույքով:

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ - այն կազմակերպությունն է, որը, որպես սեփականություն, ունի առանձնացված գույք և իր պարտավորությունների համար պատասխանա-

տու է այդ գույքով, կարող է իր անունից ձեռք բերել ու իրականացնել գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ կրող պարտականություններ ու դատարանում հանդես գալ որպես հայցվոր կամ պատասխանող: Իրավաբանական անձը պետք է ունենա ինքնուրույն հաշվեկշիռ:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԳՐԱԿ - գրավի առարկան օտարման ենթակա իրավունքն է՝ ներառյալ հողամասի, շենքի, շինության, բնակելի տան (բնակարանի) նկատմամբ վարձակալության իրավունքը, տնտեսական ընկերակցության կամ ընկերության գույքում բաժնեմասի իրավունքը, պարտքի պահանջները: Ժամկետային իրավունքը գրավի առարկա կարող է լինել միայն մինչև դրա գործողության ժամկետի ավարտը: Գրավ դրված իրավունքի պարտապանը պետք է անհապաղ տեղեկացվի գրավի մասին:

ԻՐԱՑՎԱԾ ԱՐՏԱՂՐԱՆՔԻ ԾԱՎԱԼ – 1) սեփական արտադրության արժեքն է, ըստ որի հաշվետու ժամանակաշրջանում փաստացի բեռն առաքվել կամ հանձնվել է սպառողներին (ներառյալ նաև այն արտադրանքը, որն ակտով տեղում հանձնվել է պատվիրատուին), 2) կատարված աշխատանքներն ու ծառայություններն են, որն ընդունել է պատվիրատուն, անկախ նրանից վճարը մուտքագրվել է արտադրողի հաշվին, թե ոչ:

ԻՐԱՑՎԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ (ՏՆՏԵՍԱԿԱՐՈՂ ՍՈՒԲՅԵԿՏՆԵՐԻ) - դրանք են՝ 1) *սեփական ընթացիկ ակտիվների (ՍԸԱ) մեծությունը կամ գործող կապիտալը*, որը բնորոշում է տնտեսավարող սուբյեկտի ընդհանուր իրացվելիությունը: Գործող կապիտալի փոփոխությունը կախված է մի շարք գործոններից, այդ թվում՝ ճյուղային պատկանելիությունից, բանկերի վարկավորման պայմաններից, շահութաբերությունից, աշխատանքների կազմակերպման մակարդակից և այլն: Այդ ցուցանիշը ընթացիկ ակտիվների և ընթացիկ պարտավորությունների գումարների տարբերությունն է: 2) *Գործող կապիտալի շարժունակության գործակիցը*, որը ցույց է տալիս տվյալ ժամանակաշրջանի (տարի, եռամսյակ) սկզբի կամ վերջի դրությամբ նյութական ընթացիկ ակ-

տիվների շարժունակությունը սեփական ընթացիկ ակտիվների նկատմամբ: Այն արտահայտվում է նյութական ընթացիկ ակտիվների և սեփական ընթացիկ ակտիվների հարաբերակցությամբ: Որքան տվյալ ցուցանիշի մեծությունը փոքրանա, այնքան տնտեսավարող սուբյեկտը ֆինանսապես ավելի կայուն վիճակում կլինի, քանի որ նյութական ընթացիկ ակտիվները (արտադրական պաշարները) անընդհատ կգտնվեն արտադրության ոլորտում և կստեղծեն ավելի շատ նոր ապրանքային արժեքներ: 3) *Բացարձակ իրացվելիության գործակիցը*, որը ցույց է տալիս, թե ընթացիկ (կարճաժամկետ) փոխառու պարտավորությունների, որ մասը կարող է մարվել անմիջապես տվյալ պահի դրությամբ: Այն ներկայացնում է դրամական միջոցների, կարճաժամկետ ֆինանսական ներդրումների գումարների և ընթացիկ պարտավորությունների հարաբերակցությունը: Այս գործակիցն արդյունավետ է համարվում այն դեպքում, երբ փոքր չէ 0,25-ից կամ 25%-ից: Այսինքն տնտեսավարող սուբյեկտը տվյալ պահի դրությամբ ունի մեկ միավոր կարճաժամկետ պարտքի մարման դիմաց 0,25 միավորից ոչ պակաս դրամական միջոցներ և կարճաժամկետ ֆինանսական ներդրումներ՝ արժեթղթերի տեսքով: 4) *Արագ իրացվելիության գործակիցը՝* ցույց է տալիս, թե ընթացիկ պարտավորությունների, որ մասը կարող է մարվել ոչ միայն ունեցած դրամական միջոցների և կարճաժամկետ ֆինանսական ներդրումների, այլև սպասվող դեբիտորական պարտքերի և այլ ընթացիկ ակտիվների մուտքերի հաշվին: Այն արտահայտվում է նշված ցուցանիշների մեծությունների գումարի և ընթացիկ պարտավորությունների հարաբերակցությամբ: Այս գործակիցն արդյունավետ է համարվում 0,8–1,0 միավորից պակաս չլինելու դեպքում: 5) *Ընթացիկ իրացվելիության գործակիցը՝* ցույց է տալիս, թե տնտեսավարող սուբյեկտը որքանով է պատրաստ իր տրամադրության տակ եղած ընթացիկ ակտիվներով մարել բոլոր տեսակի կարճաժամկետ պարտավորությունները (կարճաժամկետ բանկային վարկերն ու փոխառությունները, կրեդիտորական պարտքերը և այլն): Այն ընթացիկ ակտիվ-

ների և ընթացիկ պարտավորությունների հարաբերակցությունն է: Տնտեսապես զարգացած երկրներում նորմալ է համարվում, երբ ընթացիկ իրացվելիության գործակիցը տատանվում է 2,0–3,0-ի սահմաններում: Եթե այս գործակիցը աճում և գերազանցում է սահմանված նորման, ապա դա վկայում է ընթացիկ ակտիվների անարդյունավետ օգտագործման մասին, այսինքն դանդաղում է արտադրական պաշարների, դեբիտորական պարտքերի շրջանառելիությունը, մեծանում է անհուսալի դեբիտորական պարտքերի գումարի չափը և այլն: 6) *Ընդհանուր կապիտալում (ակտիվներում) ընթացիկ ակտիվների տեսակարար կշիռը կամ բաժինը՝* բնութագրում է տնտեսավարող սուբյեկտի ապահովվածության աստիճանը ընթացիկ ակտիվներով: Այն արտահայտվում է ընթացիկ ակտիվների և ընդհանուր կապիտալի հարաբերակցությամբ: Այս ցուցանիշը միաժամանակ ցույց է տալիս ընթացիկ ակտիվների տեսակարար կշիռը ընդհանուր ակտիվների հանրագումարում, որի մեծությունը կախված է ճյուղային պատկանելիությունից և դրանց շրջանառելիությունից (պտույտներով): Վերջիններիս թվաքանակի ավելացումը վկայում է, որ ընթացիկ ակտիվներն արդյունավետ են օգտագործվել: 7) *Ընթացիկ ակտիվներում արտադրական պաշարների տեսակարար կշիռը կամ բաժինը՝* ցույց է տալիս տնտեսավարող սուբյեկտի արտադրական պաշարներով ապահովվածության աստիճանը: Այն արտահայտվում է նյութական ընթացիկ (շրջանառու) ակտիվների և ընթացիկ ակտիվների հարաբերակցությամբ: Այս ցուցանիշը բնութագրում է տվյալ ժամանակաշրջանների սկզբում կամ վերջում ընթացիկ ակտիվների մեկ միավորին բաժին ընկնող արտադրական պաշարների գումարի չափը: Որքան փոքր լինի այդ մեծությունը, կնշանակի տնտեսավարող սուբյեկտի պաշարները գտնվում են արտադրական գործընթացի փուլում և ստեղծում են պատրաստի արտադրանք: 8) *Պաշարների ծածկման գործակիցը՝* բնութագրում է տնտեսավարող սուբյեկտի նյութական ընթացիկ ակտիվների մեկ միավորին բաժին ընկնող սեփական ընթացիկ ակտիվների գումարի չափը:

Այս ցուցանիշն արդյունավետ է համարվում, եթե մեծ է 1,0 գործակցից: Հետևաբար, որքան բարձր լինի այն, կնշանակի տնտեսավարող սուբյեկտն ի վիճակի է ժամանակին ձեռք բերելու արտադրական պաշարներ:

Ցուցանիշները հաշվարկելու ժամանակ օգտագործվում են հաշվապահական հաշվեկշռի և ֆինանսական արդյունքների մասին հաշվետվության տվյալները:

ԻՐԱՑՎԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ – միջոցառումների ամբողջությունն է, որոնք իրականացվում են ընկերությունների, բանկերի և ֆիրմաների կողմից՝ իրացվելիության ցանկալի մակարդակ ապահովելու նպատակով, այսինքն՝ ձեռնարկության, բանկի ունակությունն է ցանկացած պահին բավարարելու իր ժամկետային պարտավորությունները: Իրացվելիության կառավարման ժամանակ ընկերությունները ձգտում են իրենց ակտիվները տեղաբաշխել պասիվների գումարներին և ժամկետներին համապատասխան, ապահովել կանխիկ դրամական միջոցները կամ բարձր իրացվելի արժեթղթերի (պետական արժեթղթերի, հայտնի ընկերությունների բաժնետոմսերի) որոշակի մակարդակի առկայություն, կնքել առևտրային բանկերի հետ վարկային գիծ բացելու մասին համաձայնագրեր և այլն:

ԻՐԱՑՎԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՈՒՍԿ - ավանդները վերադարձնելու, վարկերը տրամադրելու և այլ գործառնություններ իրականացնելու համար անհրաժեշտ պահին կանխիկ դրամական և ներգրավված միջոցների անբավարարության հավանականությունն է: Նման ռիսկի հետ բախվող բանկերը հաճախ ստիպված են լինում կանխիկ միջոցների նկատմամբ ընթացիկ պահանջները բավարարելու համար շտապ ներգրավել շատ բարձր տոկոսադրույքներով միջոցներ, որը հանգեցնում է շահույթի փոքրացման: Իրացվելիության ռիսկը դրսևորվում է նաև անհրաժեշտ պահին պարտավորությունները կատարելու համար ակտիվների վերաֆինանսավորման, վաճառքի անհնարինության մեջ: Իրացվելիության անբավարարությունը հաճախ պայմանավորված է ներգրավված և տեղա-

բաշխված միջոցների ըստ ժամկետների և գումարի անհավասարակշռված տեղաբաշխմամբ, ավանդների անսպասելի արտահոսքով: Բանկերի իրացվելիության ռիսկը սահմանափակելու համար մի շարք երկրներում, այդ թվում ՀՀ-ում բանկային օրենսդրությամբ սահմանվում են հիմնական տնտեսական նորմատիվներ:

ԻՐԱՑՎԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ – տնտեսավարող սուբյեկտի ընդունակությունն է ժամանակին կատարելու իր պարտավորությունները և իրեն ներկայացված օրինական դրամական պահանջները կամ ֆինանսավորել՝ իր ենթակայության ակտիվներն ավելացնելու համար: Կախված է տվյալ սուբյեկտի ակտիվների և պասիվների ընթացիկ հավասարակշռվածության աստիճանից: Իրացվելիությունը և շահութաբերությունը սովորաբար իրարամերժ նպատակներ են, քանի որ բարձր իրացվելի ակտիվները, որպես կանոն, ցածր եկամտաբեր են կամ եկամտաբեր չեն:

ԻՐԱՑՈՒՄԻՑ ՀԱՍՈՒՅԹ - եկամտի կազմում ներառվող այն դրամական միջոցներն են, որոնք ստացվում են արտադրանքի իրացումից, ապրանքների վաճառքից, աշխատանքների կատարման և ծառայությունների մատուցման դիմաց վճարներից:

ԻՐԱՑՈՒՄԻՑ ՇԱՀՈՒՅԹ (ՎՆԱՍ) - արտադրանքի, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) իրացումից զուտ հասույթի (առանց անուղղակի հարկերի և այլ հաստատագրված վճարների) և լրիվ ինքնարժեքի գումարների տարբերությունն է:

L

ԼԵՎԵՐՈՋ - 1) համամասնություն է, որն արտահայտում է ընկերությունների կողմից թողարկվող փոխառությունների, արտոնյալ բաժնետոմսերի (ֆիքսված շահաբաժին ապահովող բաժնետոմսի արժեքը) և սովորական կամ հասարակ բաժնետոմսերի (ֆիքսված շահաբաժին չապահովող բաժնետոմսի արժեքը) միջև եղած հարաբերակցությունը, 2) ընկերության սեփական կապիտալի ու փոխառու կապիտալի հարաբերակցությունն է, և որքան

բարձր լինի այդ հարաբերակցության մեծությունը. կնշանակի տվյալ ընկերությունը գտնվում է ֆինանսապես կայուն վիճակում:

ԼԵՎԵՐԻՋԻ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐ – 1) կազմակերպության հաշվեկշիռի առանձին խումբ ցուցանիշների հարաբերակցություններն են, որոնք ցույց են տալիս սեփական (և ոչ թե փոխառու) կապիտալի հաշվին կազմակերպության ֆինանսավորման աստիճանը: Այս գործակիցներին առաջին հերթին վերաբերում է սեփական և փոխառու կապիտալների միջև հարաբերակցությունը: Համաձայն ՀՀ բանկային օրենսդրության, բանկերի գործունեության վերլուծության համար օգտագործվում է ընդհանուր կապիտալի և ընդհանուր պարտավորությունների հարաբերակցությունը որպես կապիտալի լեերիջի ցուցանիշ, 2) լրացուցիչ փոխառու կապիտալի ներգրավման ճանապարհով լրացուցիչ եկամուտների ապահովում: Լեերիջի գործակիցները կազմակերպության վճարունակության մակարդակը բնութագրող կարևոր ցուցանիշներից են:

ԼԻԱԶՈՐԱԳԻՐ (ՎՍՏԱՀԱԳԻՐ) – համարվում է գրավոր վստահություն (լիազորություն), որն անձը տալիս է այլ անձի՝ երրորդ անձանց առջև ներակայցվելու համար: Ներակայցվողը ներկայացուցչի կողմից գործարքներ կնքելու համար կարող է գրավոր համաձայնություն տալ անմիջականորեն համապատասխան երրորդ անձին: Նոտարական ձև պահանջող գործարքներ կնքելու համար լիազորագիրը պետք է վավերացնի նոտարը, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի:

ԼԻԲՈՐ – միջին տոկոսադրույք, որով Լոնդոնի բանկերը եվրարժույթով կարճաժամկետ (սովորաբար 3-6 ամիս ժամկետով) վարկեր են տրամադրում մյուս առաջնակարգ բանկերին: Լիբոր-ն արտացոլում է փոխատվական կապիտալների միջազգային շուկայի պայմանները և առևտրային բանկերի կողմից որպես հիմք է ծառայում հաճախորդներին տրամադրվող փոխառությունների տոկոսադրույքը սահմանելու համար: Լիբոր-ի տոկոսադրույքի սանդղակի պաշտոնական սահմանում գոյություն չունի և յուրաքանչյուր խոշոր լոնդոնյան բանկ այն սահմանում և փոխում է դրա-

մական իրավիճակից կախված: Գործնականում ավանդույթ է ձևավորվել հիմնական տոկոսադրույքները սահմանել յուրաքանչյուր գործարար օրվա առավոտյան ժամը 11⁰⁰-ին: Այդ դրույքները սովորաբար կիրառվում են որպես հիմք տատանվող տոկոսադրույքի պայմաններով միջնաժամկետ բանկային վարկեր տրամադրելիս:

ԼԻԶԻՆԳ (ՎԱՐՉԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ) – շենքերի, փոխադրամիջոցների, մեքենաների, սարքավորումների երկարատև վարձակալումն է: Այն սեփականատիրոջը հնարավորություն է տալիս եկամուտ ստանալ ժամանակավորապես ազատ միջոցներից, իսկ վարձակալին նվազագույն կապիտալի ներդրումով սկսել կամ ընդլայնել արտադրությունը:

ԼԻԶԻՆԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – որոնք սեփականության իրավունքով ձեռք են բերում տարաբնույթ ակտիվներ և վարձակալական հիմունքներով տրամադրում են հաճախորդներին:

ԼԻԶԻՆԳԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ - այս դեպքում բանկը ձեռք է բերում սարքավորումներ կամ մեքենաներ և վարձակալության հիմունքներով դրանք տրամադրում է իր հաճախորդներին, լիզինգավճար ստանալու ակնկալիքով:

ԼԻԶԻՆԳԻ (ՎԱՐՉԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ) ՈՒՂԱԿԻ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ - փոխառու միջոցների հաշվին հաստատագրված ակտիվների (հիմնական միջոցների) ձեռք բերման ժամկետային ֆինանսավորման ձև է: Վարկատուի և պարտապանի միջև հարաբերությունների տեսանկյունից վարձակալությունը (լիզինգը) նման է վարկերին, քանի որ վարձակալության դեպքում ևս հաշվի են առնվում վարձակալի դրամական հոսքերը, գնահատվում նրա վարկային պատմությունը, կառավարման մակարդակը և ապագա գործառնությունների նախագծերը:

ԼԻՑԵՆԶԻԱ - 1) արտահանման, ներմուծման և արժույթի շարժի վերահսկման նպատակով պետական մարմինների կողմից տրվող թույլտվություն արտահանման-ներմուծման գործառնություններ, սահմանափակ քանակներով ապրանքների ներկրում և

արտակրում իրականացնելու համար, 2) այլ անձանց կամ կազմակերպություններին տրվող իրավունք՝ որոշակի ժամանակաշրջանի ընթացքում պայմանավորված վարձատրության դիմաց օգտագործելու պատենտներով պաշտպանված գյուտերը, տեխնոլոգիաները, տեխնիկական գիտելիքները և արտադրական փորձը, արտադրության գաղտնիքները, ապրանքանիշը, արտադրության համար անհրաժեշտ առևտրային և այլ տեղեկատվությունը, 3) պետական իրավասու մարմինների կողմից կազմակերպությանը կամ անձին ընձեռվող իրավունք չգբաղվելու գործունեության որոշակի տեսակներով, որոնք կարիք ունեն սահմանափակման: Օրինակ՝ վաճառելու ոգելից խմիչք կամ ծխախոտ, կրելու զենք, եթեր արձակելու հեռուստատեսային հաղորդումներ, իրականացնել բանկային գործունեություն և այլն: Սեփականատերը կոչվում է լիցենզիոր, իսկ ձեռք բերողը՝ լիցենզիատ:

ԼԻՅՈՒ (Վերջինը ընդունված, առաջինը սպասարկված) -

1) ապրանքային պաշարների, արժեթղթերի և այլ ակտիվների հաշվառման մեթոդ է, ըստ որի դրանք հաշվապահական հաշվեկշռից դուրս են գրվում դրամական արտահայտությամբ ժամանակաշրջանի վերջում ձեռք բերված դրանց գներով, 2) ժամկետից շուտ բանկային ավանդի դուրս բերման դեպքում տոկոսների (տոկոսային եկամտի կամ տոկոսային ծախսի) հաշվարկման մեթոդն է, որն իրականացվում է ավանդատուի կողմից բանկում վերջինը ներդրված ամբողջ գումարի նկատմամբ: Երբեմն լիֆոն անվանվում է նաև լայֆո:

ԼՈՂԱՑՈՂ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ –

1) որոշ պարտատոմսերի, ավանդային սերտիֆիկատների և այլնի տոկոսադրույքն է, որը փոխվում է շուկայական տոկոսադրույքին զուգընթաց և հիմնված է բազային տոկոսադրույքի վրա, 2) միջնաժամկետ և երկարաժամկետ վարկերի տոկոսադրույքը, որի չափը չի ամրագրվում վարկի ամբողջ ժամկետի ընթացքում, այլ պարբերաբար (պարտատիրոջ և փոխառուի կողմից փոխհամաձայնեցված ժամանակահատված-

ներում, օրինակ ամիսը, եռամսյակը մեկ անգամ) վերանայվում է՝ կախված վարկային շուկայում ձևավորված իրադրությունից:

ԼՈՂԱՑՈՂ ՓՈԽԱՐԺԵՔ –

1) արժույթի ազատ փոփոխվող, տատանվող փոխարժեք է, որի մեծությունը որոշվում է շուկայական իրադրությամբ, պահանջարկի ու առաջարկի հարաբերակցությամբ և շուկայական այլ գործոններով, 2) ազգային արժույթի փոխարժեքի տատանումներն են, երբ դրա արժեքը չի ամրագրվում ոսկով կամ մեկ այլ ազգային արժույթով և, որը ձևավորվում է շուկայական տատանումների հետևանքով՝ արտարժույթի առուծախի ազատ շուկայի պայմաններում:

ԼՈՍԲԱՐՈՂԱՅԻՆ ՎԱՐԿ –

1) հեշտ իրացվող շարժական գույքի գրավի դիմաց տրամադրվող կարճաժամկետ վարկ է: 17-18-րդ դարերում Լոնբարդային վարկեր սկսեցին տրամադրել բանկերը: Գրավ ծառայում էին թանկարժեք մետաղները և ապրանքները: Գրավի արժեքը սովորաբար գերազանցում էր վարկի մեծությունը: Փոխառուն պահպանում էր պարտատիրոջ մոտ գրավ դրված գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը: Եթե վարկը ժամանակին չէր մարվում, ապա սեփականության իրավունքն անցնում էր պարտատիրոջը, որն իրացնում էր գույքը և ստացված հասույթից պահում գրավի գումարը՝ հաշվեգրված տոկոսների հետ միասին: Լոնբարդային վարկի ժամանակակից ձևը՝ բանկում դեպոզիտացված արժեթղթերի գրավի դիմաց տրված բանկային վարկն է: Որպես գրավ սովորաբար ընդունվում են պետական արժեթղթերը և ֆոնդային բորսայում գնանշվող արժեթղթերը, որոնք վարկավորման ընթացքում հանձնվում են բանկին: Վարկի գումարը կազմում է գրավի արժեքի 50-90%-ը: Լոնբարդային վարկը աստիճանաբար դուրս է մղվում վարկավորման այլ ձևերի կողմից, 2) իրենից ներկայացնում է << տարածքում գործող ռեզիդենտ բանկերի կողմից (կարճաժամկետ իրացվելիության կարգավորման նպատակով) վարկավորում՝ պետական արժեթղթերի, բանկային ոսկու, թանկարժեք մետաղների, արտարժույթի գրավադրման դիմաց:

ԼՈՍՔԱՐԴԱՅԻՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ – 1) արժեթղթերի գրավի դիմաց տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքն է, 2) տոկոսադրույք, որով Կենտրոնական բանկը արժեթղթերի գրավի դիմաց վարկեր է տրամադրում առևտրային բանկերին:

ԼՈՐՈ – որևիցե բանկի թղթակցային հաշիվն է տվյալ վարկային հիմնարկությունում և, որի միջոցով արտացոլվում են փոխադարձ վճարումները: Սովորաբար այս հաշվի բացման դեպքում նախատեսվում է՝ ինչպիսի արժույթով պետք է տարվի այդ հաշիվը, անհրաժեշտ է արդյոք որպեսզի վճարումները կատարվեն հաշվում եղած ամբողջ գումարի սահմաններում, հաշվարկվելու են արդյոք տոկոսային գումարները և կոմիսիոն վարձատրությունը կատարված հանձնարարությունների դիմաց:

ԼՈՐՈ ԹՂԹԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ – 1) հաշիվ, որը տվյալ բանկը բացում է իր թղթակից բանկի անունով (նրա հաշիվները մեր բանկում) և, որում արտացոլվում են այդ բանկի հանձնարարությամբ կատարված բոլոր գործառնությունները, ստացվող կամ տրվող գումարները, 2) թղթակցային հաշիվ, որը բացվում է երրորդ բանկի կողմից տվյալ բանկի թղթակից բանկի մոտ:

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ – վճարում է ապահովագրվողը ապահովագրողին՝ լրացուցիչ կամ վտանգի բարձր աստիճանով ռիսկերի ապահովագրության պայմանագրի մեջ ընդգրկվելու դեպքում:

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ – իրականացվում է այն դեպքում, երբ գույքը կամ ձեռնարկատիրական ռիսկն ապահովագրվել է ապահովագրական արժեքի մի մասով: Այդ դեպքում ապահովագրվողն (շահառուն) իրավունք ունի կատարելու լրացուցիչ ապահովագրություն՝ (ներառյալ այլ ապահովագրողի մոտ), սակայն այն չափով, որպեսզի ընդհանուր ապահովագրական գումարը բոլոր ապահովագրական պայմանագրերով չգերազանցի ապահովագրական արժեքը:

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԿԱՊԻՏԱԼ - արդյունք է տեղաբաշխված և հետգնված բաժնետոմսերի վաճառքի ու դրանց անվանական արժեքի տարբերության: Եթե այդ տարբերությունը դրական է, ապա լրացուցիչ կապիտալը կարող է հանդես գալ որպես կանոնադրական կապիտալի գումարի չափի ավելացման աղբյուր:

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐ – պետական բյուջեից որոշակի ապրանքների և ծառայությունների արտադրության նպատակով ձեռնարկություններին տրամադրվող անհատույց ընթացիկ վճարներն են:

ԼՐԻՎ ԳՈՒՅՔԱԳՐՈՒՄ - այն ընդգրկում է տնտեսավարող սուբյեկտի բոլոր միջոցները և պարտադիր կերպով հաշվառվում են բոլոր հիմնական միջոցները, նյութական պաշարները, անավարտ արտադրության և շինարարության ծախսումները, պատրաստի արտադրանքը, դրամական միջոցները և այլն: Լրիվ գույքագրումը սովորաբար կատարվում է տարեկան հաշվետվություն կազմելու նախօրյակին և անհրաժեշտությունից ելնելով՝ որոշ այլ դեպքերում:

ԼՐԻՎ ԻՆՔՆԱՐԺԵՔ – տնտեսական կատեգորիա է, որը դրամական ձևով արտահայտում է ապրանքի արտադրության և իրացման վրա տնտեսավարող սուբյեկտի կողմից կատարված բոլոր ծախսերի ամբողջությունը:

ԼՐԻՇԱՐՈՒՄ - գործընթաց, որի միջոցով կազմակերպությունը դադարեցնում է իր գոյությունը որպես իրավաբանական անձ: Դա կարող է կապված լինել այն ժամկետը լրանալու հետ, որով ստեղծվել է կազմակերպությունը՝ կազմակերպության կառավարման բարձրագույն մարմնի (մասնակիցների ընդհանուր ժողովի), վերադաս մարմնի (պետական ձեռնարկությունների համար) կամ դատարանի որոշման ընդունման հետ: Ընդունված է տարբերել կամավոր լուծարում (ինքնալուծարում), որն իրականացվում է կազմակերպության մասնակիցների ընդհանուր ժողովի հիման վրա, և հարկադրական լուծարում, որը նախաձեռնվում է պարտա-

տերերի կամ համապատասխան իրավասու պետական նարմնի կողմից, եթե կազմակերպությունը ճանաչվում է անվճարունակ: Օրենսդրությամբ սահմանված կարգով մշակվում է լուծարային կառավարիչ, որը վաճառում է կազմակերպության ակտիվները և վաճառքի հասույթով մարվում են պարտքերը: Առաջին հերթին բավարարվում են պարտատերերի պահանջները: Պարտքերը վճարելուց հետո մնացած հասույթի ավելցուկը բաժանվում է սովորական բաժնետոմսերի տերերին, բաժնետոմսերի քանակին համապատասխան: Համաձայն ՀՀ բանկային օրենսդրության, բանկի լուծարում տեղի է ունենում հետևյալ դեպքերում ա) լիցենզիան անվավեր ճանաչելու, բ) լիցենզիան ուժը կորցրած ճանաչելու, գ) բանկի անվճարունակության հետևանքով բանկը օրենքով սահմանված կարգով այլ բանկի հետ միաձուլելու կամ լուծարելու, դ) բանկի ինքնալուծարման, ե) օրենքով նախատեսված այլ հիմքերով: Բանկը կարող է ինքնալուծարվել, եթե առկա է ՀՀ Կենտրոնական բանկի թույլտվությունը:

Խ

ԽԱՈՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ – միջոց է ապագայի համար կուտակումներ անելու և միաժամանակ ֆինանսական պաշտպանվածություն ձեռք բերելու համար: Ապահովագրավճարներն ապահովագրվողների կողմից մուծվում են սահմանված ժամանակաշրջանի վերջում, իսկ, եթե ապահովագրական վկայագրի սեփականատերը մահանում է ժամկետի ավարտից առաջ, ապա ամբողջ ապահովագրական գումարը վճարվում է ընտանիքին, առանց լրացուցիչ ապահովագրավճարներ մուծելու:

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԱՎԱՆԴ - դրամական միջոցներ են, որոնք դրվել են խնայողական հաշվում որոշակի ժամկետով (մի քանի շաբաթով, ամսով կամ տարով): Խնայողական ավանդի տարբերակիչ առանձնահատկությունն ավանդի առկայության մասին վկայականն է, որը տրվում է ավանդատուին: Որոշ երկրներում տարբերվում են երկու տեսակի խնայողություններ միջոցները դուրս հանելու վերաբերյալ ծանուցման օրենսդրորեն սահմանված

ժամկետով, և խնայողական ավանդներ ծանուցման պայմանագրային ժամկետով:

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԲԱՆԿ – մասնագիտացված բանկ է, որը ավանդներ է ընդունում հիմնականում բնակչությունից, առաջարկում է խնայողական տարբեր հաշիվների բացում և վարում, ներդրումն է կատարում հուսալի արժեթղթերում (այդ թվում պետական պարտատոմսերում), ինչպես նաև առաջարկում է հաշվարկային ծառայություններ, վարկեր, վարկային քարտեր, բանկային փոխառություններ և այլն: Խնայողական բանկերը նպաստում են բնակչության խնայողությունների և ազատ դրամական միջոցների բանկային համակարգ ներգրավմանը: Կարող է ստեղծվել կամ որպես բաժնետիրական ընկերություն կամ որպես փոխադարձ խնայողական բանկ: Ներկայումս գործում են խնայբանկերի մի քանի տեսակներ՝ հավատարմագրային-խնայողական, փոխադարձ – խնայողական և փոստա-խնայողական բանկեր:

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԳՐԹՈՒՅԿ - բանկի կողմից հաճախորդին տրվող հաշվառման գրքույկ, որտեղ արտացոլվում են խնայողական հաշվին ավանդադրվող, հաշվից հանվող գումարները և հաշվարկված տոկոսները:

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ՀԱՇԻՎ – հաշիվ բանկում, որը նախատեսված է, որպես կանոն, բնակչության խնայողությունների համար: Այդպիսի հաշվով գործառնությունների թիվը և գումարները սովորաբար սահմանափակված են, այսինքն հաշվում միջոցները ներդրվում են կանոնավոր կերպով երկարատև ժամանակաշրջանում, ոչ մեծ գումարներով և չեն կարող օգտագործվել չեկերի վճարման համար: Կարող են լինել ցպահանջ և ժամկետային: Խնայողական հաշիվները սովորաբար բերում են տոկոսային եկամուտ, և որոշ բանկեր տոկոսներ են գանձում խնայողական հաշիվներից՝ միջոցները չափազանց հաճախակի դուրս հանելու համար:

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ՍԵՐՏԻՖԻԿԱՏՆԵՐ - դրանք վարկային հիմնարկությունների գրավոր հավաստագրեր են միջոցների ավան-

դագրման մասին, և հաստատում են տիրոջ իրավունքը ժամկետը լրանալուց հետո դեպոզիտի գումարի և դրա տոկոսի ստացման վերաբերյալ: Խնայողական սերտիֆիկատները կարող են տրվել ինչպես պետական, այնպես էլ առևտրային բանկերի կողմից: Տարբերվում են 2 տեսակի խնայողական սերտիֆիկատներ՝ անվանական և ըստ ներկայացնողի: Վերջիններս առք ու վաճառքի ենթակա են, իսկ առաջինը՝ ոչ: Ըստ ներկայացնողի սերտիֆիկատը կարող է հաշվարկների միջոց հանդիսանալ դեֆիտորների և կրեդիտորների միջև: Սերտիֆիկատի տոկոսները վճարվում են միայն դեպոզիտի ժամկետը լրանալուց հետո:

ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ՖԻՐՄԱՆԵՐ – որոնք հաճախորդներին տրամադրում են խորհրդատվություն ներդրումային գործունեության և ակտիվների կառավարման հարցերի վերաբերյալ:

Ծ

ԾԱԽՍԵՐ (ԾԱԽՔԵՐ) – 1) գումար, որը ծախսվել է որևէ բանի, օրինակ ապրանքներ ու ծառայություններ գնելու վրա: Ծախսը կարող է եկամուտների և ծախսերի վերաբերյալ հաշվետվության ծախսի հոդված դառնալ կամ չդառնալ՝ կախված նրանից, թե ծախսը կազմակերպությունում որևէ արժեք ստեղծել է, թե ոչ, 2) որոշակի նպատակի հասնելու համար կատարված ծախսեր (սովորաբար դրամական), օրինակ՝ ապրանքների արտադրության, ձեռնարկության կառուցման կամ մասնաճյուղը փակելու վրա կատարված ծախսեր, 3) համաձայն ՀՀ հաշվապահական հաշվառման մասին օրենսդրության, ծախսը հաշվետու ժամանակաշրջանում ակտիվների արտահոսքն է և նվազումը կամ պարտավորությունների առաջացումը, որոնք հանգեցնում են սեփական կապիտալի փոքրացման՝ բացառությամբ մասնակիցների միջև սեփական կապիտալի բաշխման հետևանքով դրա փոքրացման դեպքի: Բանկի ծախսերն են՝ ա) տոկոսային ծախսերը (թղթակցային հաշիվների և

ցպահանջ պարտավորությունների, ՀՀ Կենտրոնական բանկից ներգրավված միջոցների, բանկերից և այլ ֆինանսավարկային կազմակերպություններից ներգրավված միջոցների, ներգրավված ավանդների, օգտագործված օվերդրաֆտի, օվերնայթի, ֆորվարդային, ֆյուչերսային, օպցիոն պայամանագրերի, լիզինգի, ստորադաս փոխառությունների դիմաց վճարված ծախսեր, բանկի կողմից թողարկված արժեթղթերի գծով տոկոսային ծախսեր), բ) ոչ տոկոսային ծախսերը (աշխատավարձ, դրան հավասարեցված այլ վճարումներ, գործուղման ծախսեր, հատկացումներ, ապահովագրություն, կենսաթոշակային և զբաղվածության հիմնադրամներին, հարկեր, հիմնական միջոցների ամորտիզացիոն ծախսեր, բանկի շենքի վարձակալության վճար, գովազդային և ներկայացուցչական, աուդիտային և խորհրդատվական ծառայության ծախսեր, վճարված տույժեր, տուգանքներ և այլ ծախսեր), գ) հատկացումները ակտիվների հնարավոր կորուստների պահուստներին:

ԾԱԽՍԵՐԻ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ – հաշվապահական հաշվառման բաժին, որը նվիրված է ընթացիկ և գալիք ծախսերի դասակարգմանը, գրանցմանը, ամփոփմանը և հաշվետվության կազմմանը: Ծախսերի հաշվառումը այն միջոցն է, որի օգնությամբ կառավարիչը կարող է վերահսկել ինքնարժեքը: Դրա հիմնական խնդիրն է ծախսերի լրիվ և անընդհատ բացահայտումը արդյունավետության վերլուծության նպատակով: Ծախսերի հաշվառման համակարգերը դասակարգվում են՝ կախված հաշվառման ժամանակից (պլանային, բնականոն, փաստացի) և հաշվառված ծախսերի ընդգրկման չափից (լրիվ և մասնակի ծախսերի հաշվառում):

ԾԱԽՍԻ ԴՐԱՄԱՐԿՈՒ ՕՐԴԵՐ – սկզբնական փաստաթուղթ է, որը հավաստում է դրամարկից դրամական միջոցների վճարումը: Համաձայն ՀՀ բանկային օրենսդրության, ծախսի դրամարկի օրդերում պարտադիր նախանշվում են ստանդարտ ռեկվիզիտներ:

ԾԱՆՍՈՂ ՄԻԱԿՈՐՆԵՐ - այն միավորներն են, որոնք համաձայն բյուջետային օրենսդրության իրավունք են ստանում ծախսելու բյուջետային ռեսուրսներ:

ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏՈՒՑՈՒՄ -- ընդգրկում է տրանսպորտի, կապի, առևտրի, նյութատեխնիկական մատակարարման բնակարանային ու կոմունալ տնտեսության, արվեստի առողջապահության, կենցաղային, բանկային (և այլ ֆինանսատարևալիս) և այլ ծառայություններ: Այն պայմանագրային աշխատանքները նատարում է համաձայնեցված ժամկետներում:

ԾՆԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐ - բնութագրում են յուրաքանչյուր տարիքային խմբի կանանց ծնելիության միջին տարեկան մակարդակը և հաշվարկվում են տվյալ տարիքային խմբի կանանց մոտ տարվա ընթացքում ծնվածների թվաքանակը բաժանելով ընթացիկ գնահատման արդյունքներով ստացված այդ տարիքի կանանց միջին տարեկան թվաքանակի վրա: Մինչև 20 տարեկան տարիքային խմբի համար ծնելիության գործակցի հաշվարկման ժամանակ որպես հայտարար ընդունվում է 15-19 տարեկան կանանց թվաքանակը, իսկ 15-49 տարեկան տարիքային խմբի համար համարիչում հաշվի են առնվում բոլոր կենդանածինները, ներառյալ ինչպես մինչև 15 տարեկան, այնպես էլ 50 տարեկանից բարձր մայրերի մոտ:

Կ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՆՇԱՆՆԵՐ – օրենսդրությամբ սահմանված կարգով գրանցված գծանկարային կամ այլ նիշեր են, որոնք հիմք են տալիս ձեռնարկության կողմից թողարկված ապրանքը այլ տնտեսավարող սուբյեկտների արտադրանքից տարբերակելու համար:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԱՈՒՆՋՆԱՑՎԱԾ ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐ – կազմակերպության տարածքային առանձնացված բաժանմունքները, մասնաճյուղերը և ներկայացուցչություններն են, որոնք

ինքնուրույն կազմակերպություն չեն, չունեն իրավաբանական անձի կարգավիճակ և առանձին հաշվարկային հաշիվ. բայց լիազորված են իրականացնելու ինքնուրույն ձեռնարկատիրական գործունեություն:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔ – տվյալ կազմակերպության կանոնադրությամբ, գործունեության կանոնակարգով կամ այլ փաստաթղթերով նախատեսված նախագծերը, մեուշները, արտոնագրերը, մյուս այն տվյալները, որոնց հրապարակումը, փոխանցումը կամ այլ ձևով կողմնակի անձնաց հայտնի դառնալը կարող են վնաս հասցնել ձեռնարկության շահերին կամ գործարար ակտիվությանը:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՆՎԱՆՈՒՄ – կազմակերպության անվանումն է, որի ներքո վերջինս իրականացնում է իր գործունեությունը: Լրիվ ֆիրմային անվանումը պետք է ներառի՝ կազմակերպության անվանումը, կազմակերպա-իրավական տեսակը, գտնվելու վայրը, ինչպես նաև այլ տվյալներ, եթե սեփականատերը կամ հիմնադիրը համարում են անհրաժեշտ: Կրճատ ֆիրմայի անվանումը պետք է ընդգրկի ձեռնարկության անվանումը և կազմակերպա-իրավական տեսակը: Լրիվ և կրճատ անվանումները օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պետք է գրանցվեն պետական լիազորված մարմնի կողմից:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ - ելնելով կազմակերպա-իրավական տեսակետից, ձեռնարկության հիմնադիր փաստաթղթեր կարող են հանդիսանալ՝ հիմնադրման, վարձակալության, լիազորագրային կառավարման մասին պայմանագրերը, կանոնադրությունը, գործունեության կանոնակարգը կամ արձանագրությունը (ակտը) և օրենսդրությամբ նախատեսված այլ փաստաթղթեր: Հիմնադիր փաստաթղթերում նշվում են ձեռնարկության անվանումը, գտնվելու վայրը, գործունեության նպատակները, խնդիրներն ու բնագավառները, գույքի կազմավորման և եկամուտների գոյացման ու բաշխման կարգը, հսկողության և կա-

ռավարման կազմակերպումը, վերակառուցման (վերակազմավորման) և գործունեության դադարեցման պայմանները:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՑՈՒՄ – համապատասխան մարմնի (պետական ռեգիստրի) կողմից գրանցում ստանալու համար ներկայացվում են հետևյալ փաստաթղթերը, այդ թվում՝ գրանցման մասին դիմումը՝ ստորագրված հիմնադրի կամ հիմնադիրների կողմից, հիմնադիր փաստաթղթերը, անհրաժեշտության դեպքում տվյալ գոծունեությամբ զբաղվելու թույլտվությունը (լիցենզիա) և կազմակերպության տվյալ կազմակերպչի րավական տեսակը գրանցելու համար օրենսդրությամբ պահանջվող այլ փաստաթղթեր: ՀՀ-ում ձեռնարկությունը ստեղծված է համարվում անհրաժեշտ բոլոր փաստաթղթերը ներկայացնելու և գրանցամատյանում գրառում կատարելու պահից՝ 30 օրվա ընթացքում: Եթե ձեռնարկության հիմնադիրը բոլոր փաստաթղթերը ներկայացնելու մասին գրանցամատյանում նշում կատարելու պահից 45 օրվա ընթացքում գրանցման պաշտոնական մեթոմ չի ստանում, ապա այդ ձեռնարկությունը համարվում է գրանցված:

ԿԱԿՈՒՅԱՑԻԱ - արտադրության գործընթացում պատրաստվող արտադրանքի մեկ միավորի կամ շինարարության, նորոգումների և այլ աշխատանքների ու ծառայությունների միավորի վրա կատարած ծախսումների հաշվարկման և ինքնարժեքի որոշման գործընթացն է դրամական արտահայտությամբ: Ավելի համառոտակի, կալկուլացիան արտադրանքի (աշխատանքների, ծառայությունների) միավորի ինքնարժեքի հաշվարկն է դրամական արտահայտությամբ: Կալկուլացիան հաշվապահական հաշվառման մեթոդի տարրերից մեկն է:

ԿԱԿՈՒՅԱՑԻՈՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ - դրանց միջոցով իրականացվում է արտադրանքի ինքնարժեքի հաշվարկումը: Հաշիվների այս խմբին են պատկանում «Հիմնական արտադրություն», «Օժանդակ արտադրություն», «Ոչ ընթացիկ նյութական ակտիվների (հիմնական միջոցների) կառուցման կամ ստեղծման ծախսումներ» և այլ հաշիվները, որոնց դեբետում հավաքվում են արտադրվող ար-

տադրանքի կամ նոր կառուցվող օբյեկտի վրա կատարված բոլոր ծախսումները (հումքը և նյութերը, վառելիքը, աշխատանքի վարձատրությունը սոցիալական ապահովագրության հատկացումներով և այլն), որոնց ամբողջությունը կազմում է պատրաստվող արտադրանքի, կառուցվող շենքերի ինքնարժեքը, կամ նոր ձեռք բերվող հիմնական միջոցների սկզբնական արժեքը: Կալկուլացիոն հաշիվների կրեդիտում գրանցվում է թողարկված պատրաստի արտադրանքի կամ ավարտված օբյեկտի փաստացի ինքնարժեքը, որը յուրաքանչյուր հաշվետու ժամանակաշրջանի վերջում, կամ աշխատանքն ավարտելուց անմիջապես հետո, փոխանցվում է պատրաստի արտադրանքը կամ ավարտված օբյեկտը հաշվառող հաշիվներին: Կալկուլացիոն հաշիվներն ակտիվային են, ուստի դրանց մնացորդը կարող է լինել միայն դեբետային և բնութագրում է դեռևս թերավարտ կամ չավարտված օբյեկտի վրա կատարված ծախսումների գումարը:

ԿԱՄԱԿՈՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ - ապահովագրության այն ձևն է, որն իրականացվում է կողմերի ազատ կամքով կնքված ապահովագրական պայմանագրի հիման վրա:

ԿԱՅՈՒՆ (ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ) ՊԱՍԻՎՆԵՐ – համարվում են սեփական կապիտալից՝ կանոնադրական (բաժնեհավաք) կապիտալի գուտ գումարը, լրացուցիչ կապիտալը, վերագնահատումից տարբերությունները, կուտակված շահույթը, պահուստները (բացի շահաբաժինների գծով կանխավճարներից), ինչպես նաև ոչ ընթացիկ պարտավորություններից նպատակային ֆինանսավորումն ու մուտքերը և գալիք ժամանակաշրջանի ծախսերի ու վճարումների պահուստները:

ԿԱՆՆԱՄՏԱԾՎԱԾ ՍՆԱՆԿԱՅՈՒՄ – պարտատերերի օրինական պահանջների լրիվ կամ մասնակի կատարումից խուսափելու նպատակով պարտապանի կողմից կազմակերպված, այդ թվում օրինական ճանապարհով սնանկացումն է:

ԿԱՆՆԱԿՃԱՐ – 1) ընթացիկ ամսվա համար հաշվարկված աշխատավարձի հաշվին կազմակերպության աշխատակիցներին ամսվա կեսերին վճարվող միջոցներն են, 2) ծառայողական գործուղումների կամ այլ վայր աշխատանքի անցնելու հետ կապված ծախսերը հատուցելու, տնտեսական գնումներ, տրանսպորտի և կապի ծառայությունների դիմաց վճարումներ կատարելու համար կազմակերպության աշխատակիցներին տրամադրվող գումարներն են, 3) որևէ ծառայության (նյութական արժեքների ձեռք բերման, աշխատանքների կատարման, ծառայությունների մատուցման) դիմաց համաձայնեցված վարձատրության (առաջիկա վճարումների) այն մասը, որը գնորդը վճարում է մինչև աշխատանքը սկսելը պայմանագիրն ստորագրելուն պես, 4) դրամի այն գումարն է, որը տրվում է կանխավճարը ստացողին (օրինակ, գործակալին, վստահված անձին) հանձնառությունների կատարման հետ կապված ծախսերը ծածկելու համար, 5) միջազգային առևտրում լայն տարածում ստացած, այսպես կոչված, գնման կանխավճարները՝ որպես ներմուծողների կողմից արտահանողների վարկավորման ձև է: Կանխավճարի չափը սովորաբար կազմում է պայմանագրի գնի 10-15%-ը: Կանխավճարը հաշվի է առնվում ամբողջությամբ ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների գծով վերջնահաշվարկի ժամանակ կամ մաս-մաս՝ ապրանքի առանձին խմբաքանակների կամ աշխատանքների փուլերի համար վճարում կատարելիս: Պայմանագրի պայմանները չկատարելու կամ կանխավճարը ստացողի կողմից իր պարտականությունները ժամանակին չիրականացնելու դեպքում կանխավճարը սովորաբար վերադարձվում է: Կանխավճար ստացած անձը ներկայացնում է ծախսված գումարի վերաբերյալ համապատասխան հաշվետվություն: Կանխավճարը, ինչպես նաև նախավճարը, ծառայում է որպես ապացույց պայմանագիրը կնքելու համար, սակայն ի տարբերություն նախավճարի, չի հանդիսանում պարտավորության կատարման ապահովման եղանակ, քանի որ պարտավորությունը չկատարելու դեպքում այն ենթակա է վերադարձման:

ԿԱՆՆԻԿ ԴՐԱՄ – ՀՀ արժույթը և արտարժույթը թղթադրամների կամ մետաղադրամների տեսքով:

ԿԱՆՆԻԿԻ ԴԻՐՔ – ընդհանուր գուտ ակտիվներում կանխիկի բաժինը՝ տոկոսային արտահայտությամբ:

ԿԱՆՆԻԿԻ ՀՈՍՔ – ձեռնարկության կողմից ստացված կամ վճարված կանխիկ դրամական միջոցների գումարներն են, որոնք հաճախ վերլուծվում են ըստ տարբեր հողվածների: Բնորոշում է ընթացիկ պարտավորությունների կատարման ունակությունը: Կանխիկի հոսքի կանխատեսումն արտահայտում է տվյալ ժամանակաշրջանում սպասվող բոլոր վճարվելիք ու ստացվելիք գումարների չափը: Շահույթի և վնասների պլանի համեմատ ունի շատ մեծ կարևորություն, քանի որ կանխիկի շարժի կանխատեսման (պլանի) հիման վրա ղեկավարները կատարում են աշխատողների և պարտատերերի ժամանակին վճարումները:

ԿԱՆՈՆԱԴՐԱԿԱՆ (ԲԱԺՆԵՀԱԿԱՔ) ԿԱՊԻՏԱԼ – որի ձևավորման կարգը կարգավորվում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ և կազմակերպության հիմնադիր փաստաթղթերով: Կանոնադրական կապիտալի գումարի չափը հայտարարվում է այն հիմնադրելիս և ամրագրվում կանոնադրության մեջ: Կանոնադրական կապիտալը ձևավորվում է բաժնետերերի ներդրումներից և նրա գումարը հավասար է բաժնետերերի կողմից տեղաբաշխված բոլոր տեսակի բաժնետոմսերի անվանական արժեքների գումարին: Կանոնադրական կապիտալի գումարի չափը ձևավորվում է շահագործման մեջ գտնվող և չգտնվող հիմնական միջոցներով, բնական ռեսուրսներով, անմավարտ ոչ ընթացիկ նյութական ակտիվներով, ոչ նյութական ակտիվներով, նյութերով, արագամաշ առարկաներով, ապրանքներով, հողամասերով և այլ նյութական ակտիվներով: Կամ այլ կերպ՝ կանոնադրական կապիտալը նախօրոք որոշված դրամաչափ է, որն օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պետք է բաժնետերերի կողմից մուծվի ընկերությանը մասնակից դառնալու համար՝ որպես ներդրում ի-

րենց հասանելիք բաժնետոմսերի գումարի չափով: Կանոնադրական կապիտալն արտահայտվում է ՀՀ դրամով:

ԿԱՊԱԼԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ – ըստ որի մի կողմը (կապալառուն) պարտավորվում է մյուս կողմի (պատվիրատուի) առաջադրանքով կատարել որոշակի աշխատանք և դրա արդյունքը սահմանված ժամկետում հանձնել պատվիրատուին, իսկ պատվիրատուն պարտավորվում է ընդունել աշխատանքի վերջնական արդյունքը և վարձատրություն կատարել դրա դիմաց: Կապալի պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

ԿԱՊԻՏԱԼ – 1) գործարարության մեջ ներդրված դրամական միջոցներն են, որոնք օգտագործվում են նրա գործունեության համար անհրաժեշտ գույք ձեռք բերելու և գործունեություն սկսելու նպատակով: Կարող է ընդգրկել բաժնետիրական կապիտալը (բաժնետոմսերի իրացման արդյունքում ստացված դրամական միջոցները) և փոխառու կապիտալը (փոխառություններից ստացված միջոցները), 2) շահույթ ստանալու համար օգտագործվող ապրանքների, գույքի և ակտիվների հանրագումարը կամ հավելյալ արժեք բերող արժեքն է, 3) հաճախ օգտագործվում է «կազմակերպության գումարային ակտիվներ» նշանակությամբ, 4) կազմակերպության մասնաբաժինները (դրամական արտահայտությամբ) ակտիվների մեջ՝ հանած մասնակիցների պարտավորությունները, այլ կերպ ասած, կապիտալը արտասահմանում ընդունված տերմիններով՝ դա իրավաբանական անձի մնացորդային շահն է ակտիվներում, 5) տնտեսագիտության տեսության մեջ այս տերմինն ունի մի քանի նշանակություն՝ ա) արտադրության գործոն, որը սովորաբար ներկայացված է մեքենաներով, սարքավորումներով և արտադրական շենքերով (ֆիզիկական կապիտալ) կամ դրամական միջոցներով (ֆինանսական կապիտալ): Սակայն այս մոտեցումը կիրառելի է նաև մի շարք այլ ակտիվների նկատմամբ (օրինակ, «մարդկային» կապիտալի նկատմամբ): Կապիտալը սովորաբար օգտագործվում է արտադրության մյուս գործոնների արտադրողականության բարձրացման համար (օրինակ, պարարտանյութերը

բարձրացնում են հողի բերրիությունը, իսկ հաստոցները՝ աշխատանքի արտադրողականությունը), բ) տնտեսության մեջ նյութական և դրամական միջոցների ներդրումներն են, որոնք անվանում են նաև կապիտալ ներդրումներ, ինվեստիցիաներ, գ) ներդրումներից ստացվող ապագա շահույթի արժեքն է, դ) եկամուտ ստանալու համար օգտագործվող դրամական միջոցները կամ սեփականությունն է, ե) կազմակերպության բաժնետոմսերի ընդհանուր արժեքն է, Ն) բանկային ոլորտում այն նշանակում է երկարաժամկետ պարտք՝ գումարած մասնակիցների (բաժնետերերի) բաժնետիրական կապիտալի գումարի չափը:

ԿԱՊԻՏԱԼ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ԾԱՎԱԼ – ընդգրկվում են գործող արդյունաբերական, գյուղատնտեսական, տրանսպորտային, առևտրային և այլ կազմակերպությունների նոր շինարարության, վերակառուցման, ընդլայնման և տեխնիկական վերազինման ծախսերը, բնակարանային և մշակութա-կենցաղային շինարարության ծախսերը: Կապիտալ ներդրումներին վերաբերում են բոլոր տեսակի շինարարական աշխատանքների ծախսերը, շինարարության նախահաշվով նախատեսված սարքավորումների մոնտաժի, մոնտաժման կարիք ունեցող կամ չունեցող սարքավորումների, շինարարության նախահաշվի մեջ ներառվող արտադրության գործիքների և տնտեսական գույքի, շինարարության նախահաշվի մեջ չմտնող մեքենաների և սարքավորումների ձեռք բերման ծախսերը, այլ կապիտալ աշխատանքների ծախսերը:

ԿԱՊԻՏԱԼԱՅՈՒՄ – 1) կազմակերպության կապիտալի կառուցվածքն է, օրինակ՝ բաժնետիրական կապիտալի և փոխառու դրամական միջոցների կամ սովորական բաժնետոմսերի և արտոնյալ բաժնետոմսերի միջև եղած հարաբերակցությունները, 2) մասնակիցների (բաժնետերերի) կողմից ընկերությունում ներդրված բոլոր դրամական միջոցների գումարն է, 3) ունեցվածքի (հողամաս, ձեռնարկություն, արժեթղթեր և այլն) արժեքի գնահատումն է՝ դրանից ենթադրվող օգտագործման ամբողջ ժամանակաշրջանում սպասվելիք եկամուտները հաշվարկելու միջոցով, 4)

տվյալ ժամանակաշրջանում կատարված ծախսերի վերագրումը երկարաժամկետ ակտիվներին, 5) ընկերության կապիտալի ընդհանուր գինն է, որը հաշվարկվում է բաժնետոմսերի ընդհանուր քանակը բազմապատկելով դրանց շուկայական գնով, 6) պահուստների վերածումն է բաժնետիրական կապիտալի:

ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԱՆՀԱՏՈՒՅՑ ՓՈԽԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – իրենցից ներկայացնում են ակտիվների (բացի կանխիկ դրամի և նյութական ընթացիկ ակտիվների) կամ դրանց ձեռք բերման համար միջոցների սեփականության իրավունքի անհատույց փոխանցումը մեկ կառուցվածքային միավորից մյուսին: Կապիտալի անհատույց փոխատվությունները սովորաբար լինում են միանվագ և որոշակի՝ ըստ գործառնության իրականացման մեծության, կապված մասնակիցների կողմից ակտիվների օգտագործման կամ դուրս գրման հետ:

ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԱՐՏԱՀԱՆՈՒՄ – մի երկրից կապիտալի արտահանումն է մեկ այլ երկիր՝ ուղղակի ներդրումների, վարկերի, սուբսիդիաների, արժեթղթերի գնման ձևերով: Կապիտալի արտահանում են համարվում նաև ավանդագրված միջոցներն օտարերկրյա բանկերում:

ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ - այն ներառում է՝ ա) պետական, համայնքային սեփականություն համարվող հիմնական միջոցների օտարումից մուտքերը, այդ թվում՝ լուծարված պետական ձեռնարկությունների, բաժնետիրական ընկերությունների մնացորդային գույքի օտարումից մուտքերը, բ) բյուջետային հիմնարկների հաշվեկշիռներում հաշվառվող գույքի օտարումից մուտքերը, գ) պետական, տեղական ինքնակառավարման մարմինների պահուստներում պահվող ապրանքանյութական արժեքների իրացումից մուտքերը, դ) պետական սեփականություն համարվող հողի, ինչպես նաև պետական, համայնքային սեփականության ոչ նյութական ակտիվների վաճառքից մուտքերը, ե) բանկերի, ապահովագրական ընկերությունների և

այլ ֆինանսավարկային կազմակերպությունների պետական սեփականություն համարվող բաժնետոմսերի օտարումից մուտքերը:

ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԵՎ ՎԱՐԿԻ ՇԱՐԺԻ ՀԵՏ ԿԱՊԿԱԾ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - բոլոր այն արժույթային գործառնություններն են, որոնք չեն հանդիսանում ընթացիկ արժույթային գործառնություն, այդ թվում՝ ա) ուղղակի ինվեստիցիաները, այսինքն՝ ներդրումներ ձեռնարկության կանոնադրական կապիտալում՝ եկամուտ ստանալու և ձեռնարկության կառավարմանը մասնակցելու իրավունք ձեռք բերելու նպատակով, բ) պորտֆելային ինվեստիցիաները, մասնավորապես արժեթղթերի ձեռք բերումը, գ) շենքերի, կառույցների և այլ գույքի (ներառյալ հողի, ընդերքի) սեփականության իրավունքի ձեռք բերման համար որպես վճար կատարված փոխանցումները:

ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՀԵՏ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՇԻՎ - արտացոլում է հիմնական կապիտալի համախառն կուտակման և նյութական ընթացիկ ակտիվների (շրջանառու միջոցների) պաշարների փոփոխության ֆինանսավորումը, ներառյալ կապիտալ անհատույց փոխատվությունների ձևով հարստության վերաբաշխումը տնտեսության հատվածների և արտերկրի միջև: Կապիտալի հետ գործառնությունների ֆինանսավորման հիմնական աղբյուրը հանդիսանում է խնայողությունը, որը փոխանցվում է եկամուտների օգտագործման հաշվից: Այդ գործառնությունների ֆինանսավորման մյուս աղբյուրը համարվում են ստացած կապիտալ անհատույց փոխատվություններն առանց փոխանցվածների:

ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՇՈՒԿԱ - ֆինանսական շուկա է, որտեղ կորպորացիաները և կառավարությունները առավելապես երկարաժամկետ ներդրողներին վաճառում են բաժնետոմսեր, պարտատոմսեր և ներդրումների այլ տեսակներ: Այս իմաստով, կապիտալի շուկան բնութագրվում է նաև որպես երկարաժամկետ կապիտալների շուկա, որտեղ կատարվում է կապիտալի (փոխատվական կամ բաժնետիրական) առևտուր: Կապիտալի շուկաներում ընդգրկվում են փոխատվական և բաժնետիրական կապիտալի տեղաբաշխման

մասնավոր աղբյուրները, ինչպես նաև կազմակերպված շուկաները և բորսաները:

ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՌԻՍԿ – ռիսկ, որը ծագում է այն դեպքերում, երբ բանկը, կնքելով գործարք, ստիպված է գործընկերոջը (պարտևյուրին) վճարել միջոցներ և վստահ չէ, որ այն ի վիճակի կլինի կատարելու իր պայմանագրային պարտավորությունները:

ԿԱՌԱՎԱՐՉԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ – նախատեսված են արտադրական ծախսումների և արտադրանքի (աշխատանքների, ծառայությունների) ինքնարժեքի վերաբերյալ տեղեկատվության ընդհանրացման համար: Որոնք օգտագործվում են կազմակերպության ներքին կարիքների համար՝ կառավարչական որոշումներ ընդունելու նպատակով:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՈՒՄՏԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՂՐԱՄ – պետական բյուջեում նախատեսվում է կառավարության պահուստային հիմնադրամ, որը տվյալ տարվա պետական բյուջեում չկանխատեսված, ինչպես նաև բյուջետային երաշխիքների ապահովման ծախսերի ֆինանսավորման աղբյուրն է: Պետական բյուջեի ծախսային մասում՝ կառավարության պահուստային հիմնադրամը ներկայացվում է առանձին հոդվածով: Կառավարության պահուստային հիմնադրամի մեծությունը չի կարող գերազանցել տվյալ տարվա պետական բյուջեի մասին՝ օրենքով նախատեսված ծախսերի 5 տոկոսը: Պահուստային հիմնադրամի միջոցներից ծախսերը կատարվում են կառավարության որոշումների հիման վրա:

ԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ԿԱՄ ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՑԻՉ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ – հիմնավորում են արդեն ավարտված տնտեսական գործառնությունների կատարված լինելու փաստը: Այդպիսի փաստաթղթերից են՝ ապրանքանյութական արժեքների մուտքի և ելքի բեռնագրերը, որոնք վկայում են դրանց ընդունման կամ բացթողման փաստի մասին:

ԿԱՐԳԱՐՈՂԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ - դրանց միջոցով տրվում են առաջադրանքներ տնտեսական գործառնություններ

կատարելու համար: Այդ փաստաթղթերից են՝ հրամանները, որոշումները, օրդերները, կարգագրերը և այլն:

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ՀԱՇԻՎՆԵՐ - այս հաշիվներն օգտագործվում են այն դեպքում, երբ անհրաժեշտ է լինում տնտեսավարող սուբյեկտների տնտեսական միջոցների կամ դրանց կազմավորման աղբյուրների որևէ խումբն արտացոլել ընթացիկ հաշվառման մեջ կամ հաշվապահական հաշվեկշռում՝ երկու տարբեր գնահատումներով: Օրինակ, հիմնական միջոցները, արագամաշ առարկաները՝ նրանց սկզբնական արժեքով և մնացորդային արժեքով, ապրանքները՝ գնման գներով և մանրածախ գներով: Այդ նպատակի համար անհրաժեշտություն է առաջանում հիմնական հաշվին առընթեր ունենալ մի երրորդ հաշիվ, որը կնպաստի արտացոլված տնտեսական միջոցների կամ դրանց կազմավորման աղբյուրների գնահատումը ճշտելու համար: Այդպիսի հաշիվներ են հիմնական միջոցների, արագամաշ առարկաների գծով՝ դրանց մաշվածության հաշիվը, իսկ ապրանքների գծով՝ «Առևտրային հավելագին» հաշիվը:

ԿԱՐՃԱԺԱՄԿԵՏ ԱԿՏԻՎՆԵՐ – կարճաժամկետ ներդրումներն են, այդ թվում՝ մինչև մեկ տարի մարման ժամկետ ունեցող հաստատագրված և լողացող, փոփոխական տոկոսադրույքով վարկերն ու լիզինգները, առանց այլ բանկերի առևտրային արժեթղթերի (ընթացիկ ակտիվներ):

ԿԱՐՃԱԺԱՄԿԵՏ ՊԱՍԻՎՆԵՐ – ընթացիկ պարտավորություններից՝ բանկերի կարճաժամկետ վարկերն ու փոխառությունները, վարկերի և փոխառությունների գծով հաշվեգրված տոկոսները, ինչպես նաև այլ ընթացիկ պարտավորությունները, որոնք ենթակա են մարման հաշվետու պահից 12 ամսվա ընթացքում:

ԿԱՐՃԱԺԱՄԿԵՏ ԿԱՐԿ – վարկ, որը տրամադրվում է մինչև մեկ տարի մարման ժամկետով՝ առավելապես կազմակերպությունների շրջանառու միջոցների ձևավորման համար: Կարճաժամկետ վարկը կարող է լինել նաև միջբանկային, երբ մի բանկը վարկ

է տրամադրում մյուսին՝ վերջինիս բանկային ռեսուրսները համալրելու և (կամ) իրացվելիության խնդիրները լուծելու նպատակով: Կարճաժամկետ վարկի տեսակ է նաև օվերդրաֆտը (հաշվի վարկավորումը):

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿ - երկրի գլխավոր բանկն է, որն օժտված է բանկնոտների մենաշնորհային թողարկման, դրամաշրջանառության կարգավորման, բանկերի և այլ վարկային կազմակերպությունների գործունեության կարգավորման և վերահսկման, դրամավարկային և արժութային քաղաքականության մշակման և իրականացման, երկրի պաշտոնական միջազգային պահուստների պահպանման և կառավարման իրավունքով: Այն հանդիսանում է «բանկերի բանկ» կառավարության ֆինանսական գործակալը՝ պետական բյուջեն սպասարկելիս և իրականացնում է կառավարության բանկային սպասարկումը: Պատասխանատու է երկրի օրինական վճարամիջոցի՝ թղթադրամի և մետաղադրամի թողարկման համար, որի միջոցով ստանում է մշտական իրացվելիություն և առևտրային բանկերի համար դառնում է իրացվելիության աղբյուր: Իրականացնում է դրամավարկային քաղաքականություն, օգտագործելով հետևյալ գործառնությունները՝ Կենտրոնական բանկում տեղաբաշխվող պարտադիր պահուստների նորմատիվի, պաշտոնական տոկոսադրույքների սահմանումը, բաց շուկայական գործառնությունները, բանկերին վերավարկավորումը և կառավարության վարկավորումը, արժութային ինտերվենցիաները, պետական արժեթղթերով գործառնությունները, դրամական գանգվածի աճի նպատակային կողմնորոշիչների սահմանումը, քանակական վարկային սահմանափակումները: Տարբեր երկրներում կենտրոնական բանկերին անվանում են տարբեր կերպ՝ ազգային, պետական, ժողովրդական: Մի շարք երկրներում կենտրոնական բանկի կապիտալի մեծ մասը (կամ ամբողջությամբ) պատկանում է պետությանը, թեպետ դրանց բաժնետեր կարող են լինել նաև առևտրային բանկերը և ֆինանսական ինստիտուտները:

ԿՅԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ - ապահովագրության տեսակ է, որի դեպքում հատուցումը վճարվում է ապահովագրված անձի մահվան դեպքում, երբ լրանում է ապահովագրված անձի ապահովագրության պայմանագրով սահմանված տարիքը, երբ ապահովագրության պայմանագրով ապահովագրված անձի (շահառուի) համար նախատեսվում են կենսաթոշակային հատուցումներ՝ կուտակելի ռենտա, տարեվճար, ընթացիկ հատուցումներ ապահովագրության պայմանագրի գործողության ժամանակահատվածում:

ԿՅԱՆՔԻ ՄՊԱՍՎԵԼԻՔ ՏԵՎՈՂՈՒԹՅՈՒՆ – տարիների այն թիվն է, որի ընթացքում ծնվող սերունդը, միջին հաշվով, պետք է ապրի: Այն պայմանով, որ այդ սերնդի ողջ կյանքի ընթացքում մի տարիքից մյուսն անցնելիս, մահացությունը յուրաքանչյուր տարիքում հավասար կլինի բնակչության մահացության տվյալ ժամանակահատվածի մակարդակին:

ԿՈՄՔԻՆԱՅՎԱԾ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ - արտացոլում են կարգադրողական, կատարողական կամ արդարացուցիչ, հաշվապահական ձևակերպման փաստաթղթերից կամայական երկուսի կամ երեքի գործառնությունները (ֆունկցիաները) միաժամանակ: Այդպիսի փաստաթղթերից են՝ դրամարկղային մուտքի և ելքի օրդերները, որոնք միաժամանակ հանդես են գալիս նշված երեք փաստաթղթերի տեսքով:

ԿՈՄԻՍԻՈՆ ՎԱՐՉԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ - բանկի կողմից մատուցվող ծառայությունների դիմաց գանձվող վարձավճար է: Նրա հիմքում ընկած է ծառայության մատուցման համար կատարվող ծախսերի մեծությունը և բավարար շահույթի ապահովումը: Սակայն ծառայության տվյալ ոլորտում, առաջարկի և պահանջարկի հարաբերակցությունից կապված, ծառայության գինը կարող է գտնվել իր ինքնարժեքից բարձր կամ ցածր մակարդակի վրա:

ԿՈՍՊԻՅԱՑԻԱ - օգտագործելու համար առավել հասկանալի և հարմար տեսքի բերելու նպատակով ֆինանսական տեղեկատվության հավաքագրումը, դասակարգումն ու ամփոփումն է:

ԿՈՍՈՒՆԱԼ ՎԱՐԿ – կոմունալ տնտեսության և բնակարանային շինարարության կարիքների համար սահմանված տոկոսադրույքաչափերով տրամադրվող վարկ է:

ԿՈՆՈՍԱՄԵՆՏ - ապրանքը տնօրինելու մասին փաստաթուղթ է, որը հավաստում է դրա տիրապետողի իրավունքը, այսինքն տնօրինելու այդ փաստաթղթում նշված բեռը և ստանալու այն փոխադրելուց հետո: Կոնոսամենտը կարող է լինել ըստ ներկայացնողի, օրդերային կամ անվանական: Կոնոսամենտ համարվող փաստաթուղթը կարող է մեկ անձից անցնել մյուսին, ըստ որի բեռը տիրապետողը հանդիսանում է կոնոսամենտում նշված անձը և այդ կոնոսամենտը փոխանցման ենթակա չէ: Կոնոսամենտին պարտադիր կցվում է ապահովագրական պոլիսը:

ԿՈՆՍՈՐՑԻՈՒՄ – իրենից ներկայացնում է տարբեր առևտրային միավորների (այդ թվում՝ բանկերի) միջև պայմանագրային հիմունքներով համատեղ գործունեություն իրականացնելու համագործակցություն:

ԿՈՆՏՈՎՈՐԵՆՏ - ակտիվապասիվային հաշիվ է, որի դեբետային մասով կատարվում են տնտեսավարող սուբյեկտի բոլոր վճարումները, իսկ կրեդիտային մասով հաշվեգրվում է այդ սուբյեկտի արտադրանքի, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) իրացումից կազմավորված հասույթի գումարը: Կոնտոկորենտի հաշվեմնացորդը (սալդոն) կարող է լինել դեբետային կամ կրեդիտային:

ԿՈՆՑԵՍԻԱ - 1) ազգային ռեսուրսների (երկրի ընդերքի) յուրացման նպատակով որոշակի չափով օտարերկրյա կապիտալի ներգրավման ձև է, որն իրականացվում է պայմանագրային հիմունքներով: Համաձայն միջազգային իրավունքի, պետությունը կարող է ընդհատել կոնցեսիայի գործունեությունը, երբ ավարտ-

վում է պայմանագրի ժամկետը, 2) բանկի կողմից նոր թողարկված արժեթղթերի վաճառքի կազմակերպման դիմաց ստացված վարձավճարն է:

ԿՈՇՏ ՁՐԱՎ – համարվում է այն գրավը, որի առարկան թղնվում է գրավատուի մոտ՝ գրավառուի փականքի տակ կամ գրավի մասին վկայող նշաններով:

ԿՈՊԵՐԱՏԻՎ ԲԱՆԿ – որպես կոոպերատիվ կազմակերպա-իրավական ձևով հիմնադրված բանկ է: Կոոպերատիվ բանկի մասնակիցները (անդամները), անկախ բանկի կանոնադրական կապիտալում իրենց մասնակցության չափից, ունեն մեկ ձայնի իրավունք: ՀՀ օրենսդրությամբ կոոպերատիվ բանկն առանձնացված չէ որպես բանկերի հատուկ տեսակ: Կոոպերատիվ բանկն ունի առնվազն երեք մասնակից: Կոոպերատիվ բանկի շահաբաժիններ վճարելու, նոր մասնակիցներ ընդունելու, բանկում մասնակցությունը դադարելու, ինչպես նաև բանկի լուծարման դեպքում բանկի կապիտալը մասնակիցների միջև բաշխելու կարգը սահմանվում է կոոպերատիվ բանկի կանոնադրությամբ:

ԿՈՊԵՐԱՏԻՎԱՆԵՐ – համարվում է քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց անդամության վրա հիմնված ու իր անդամների գույքային փայավճարների միավորման միջոցով մասնակիցների նյութական և այլ կարիքների բավարարման նպատակով ստեղծված կամավոր միավորումը: Կոոպերատիվի անվանումը պետք է ցուցում պարունակի նրա գործունեության հիմնական նպատակի մասին, ինչպես նաև ներառի «կոոպերատիվ» բառը: Կոոպերատիվի սեփականության ներքո գտնվող գույքը, կոոպերատիվի կանոնադրությանը համապատասխան, բաժանվում է նրա անդամների վրա ըստ փայերի: Կոոպերատիվի անդամը պարտավոր է մինչև կոոպերատիվի գրանցումն ամբողջությամբ մուծել փայավճարը, եթե այլ բան նախատեսված չէ կոոպերատիվի կանոնադրությամբ:

ԿՈՎԵՐՆՈՏ - դա փաստաթուղթ է, որը ժամանակավոր՝ մինչև ապահովագրական վկայագրի պատրաստ լինելը, ապահովագրողի կողմից տրվում է ապահովագրվողին (ներառում է տեղեկատվություն այն մասին, որ ապահովագրության պայմանագրով ապահովագրվողի ցուցմունքները իրականացված են) ի հաստատում կնքված պայմանագրին:

ԿՐԵՂԻՏ - դա հաշվապահական հաշիվների գծով կազմված աղյուսակի աջ կողմի անվանումն է, որը հանդես է գալիս երկու իմաստով: Ակտիվային հաշիվներում կրեդիտը նշանակում է հաշվառվող տնտեսական միջոցների (ակտիվի) գումարների ելքագրում կամ նվազեցում, իսկ պասիվային հաշիվների դեպքում՝ ակտիվի կազմավորման աղբյուրների (պասիվի) գումարների մուտքագրում կամ ավելացում:

ԿՐԵՂԻՏԱՅԻՆ ՔԱՐՏ – պլաստիկ քարտի հիմնական տեսակներից է, համարվում է դրամական փաստաթուղթ, որը թողարկվում է բանկի կամ մասնագիտացված հիմնարկությունների կողմից և այն դրա տիրապետողին հնարավորություն է տալիս ծեռք բերելու ապրանքներ և ծառայություններ առանց կանխիկ վճարումներ կատարելու: Քարտի յուրաքանչյուր տիրոջ համար սահմանվում է վարկային հաշվով վարկավորման սահմանաչափեր: Քարտը տրամադրելուց առաջ բանկը կամ քարտերի թողարկմամբ զբաղվող համապատասխան կազմակերպությունը հաճախորդին տալիս է հատուկ բլանկներ, որոնք ներառում են նրա ֆինանսական վիճակին և վարկային պատմությանը վերաբերող մի շարք հարցեր: Եթե հաճախորդի ֆինանսական վիճակը բավարարում է բանկին, ապա այն տալիս է կրեդիտային քարտ և դրանով գործառնությունների որոշակի սահմանաչափ է սահմանում: Կրեդիտային քարտը, որն իր չափերով համապատասխանում է այցեքարտին, պարունակում է հաճախորդի վճարունակության մասին տեղեկատվություն՝ քարտի տնօրինողի անունը, բանկային հաշվի համարը, բանկի անվանումը, բանկի բաժանմունքի գաղտնագիրը, քարտի օգտագործման ժամկետը և դրա հակառակ

կողմում՝ մագնիսական շերտի վրա. հաճախորդի ստորագրությունը: Կրեդիտային քարտերի գործունեության մեխանիզմները տարբերվում են դեբետային (վճարային) քարտերի օգտագործման ընթացակարգերից:

ԿՐԵՂԻՏՈՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐ - դրանք լայն առումով տնտեսավարող սուբյեկտի, կազմակերպության և տարբեր հաճախորդների (դեբիտոր) պարտքերն են իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձանց նրանց մատակարարած ապրանքանյութական արժեքների, կատարած աշխատանքների և մատուցված ծառայությունների դիմաց, ինչպես նաև բանկային վարկերն ու տարբեր տեսակի պարտավորություններն են: Նեղ առումով՝ դեբիտոր կազմակերպության պարտքերն են մատակարարներին, ֆինանսական մարմիններին և այլ կազմակերպություններին՝ ընթացիկ ու ոչ ընթացիկ տարբեր տեսակի պարտավորությունների դիմաց: Օրինակ գնորդ (դեբիտոր) կազմակերպությունը մատակարարից (կրեդիտորից) ստացել է ապրանքանյութական արժեքներ, բայց գումարը դեռևս չի վճարել: Քանի դեռ գումարը չի վճարվել դեբիտոր կազմակերպության կողմից, այդ նրա համար դառնում է կրեդիտորական պարտք:

ԿՐԿՆԱԿԻ ԳՐԱՆՑՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿ - փաստաթղթերում արտացոլված տնտեսական գործառնությունները գրանցվում են երկու տարբեր հաշվապահական հաշիվներում միաժամանակ, այսինքն մի հաշվի դեբետում և մյուսի կրեդիտում միևնույն գումարի չափով: Նպաստակը բոլոր հաշիվների դեբետում և կրեդիտում կատարվող գրանցումների հավասարության պահպանումն է, որով ստուգվում է հաշվապահական հաշվառման աշխատանքների ճշտությունը: Կրկնակի գրանցման եղանակը յուրաքանչյուր է միայն հաշվապահական հաշվառմանը և հանդիսանում է նրա մեթոդի կարևորագույն տարրերից մեկը:

ԿՈՒՊՈՆ (ԿՏՐՈՆ) – 1) արժեթղթի (բաժնետոմսի կամ պարտատոմսի) մի մասն է, որը կտրվում է նրանից և իրավունք է տալիս տիրոջը կտրոնի վրա նշված ժամկետը լրանալիս ստանալ շա-

հաբաժին կամ տոկոսային եկամուտ: Կուպոնը սովորաբար ամրացված է չինում պարտատոմսին, սակայն երբեմն կարող է շրջանառվել (գնվել և վաճառվել) ինքնուրույն: Բոլոր դեպքերում նա պետք է նույնացվի այն պարտատոմսի հետ, որին վերաբերում է, և պետք է պարունակի համապատասխան պարտապան կազմակերպության անվանումը, կուպոնի գումարը, պարտատոմսի անվանումն ու համարը, վճարող բանկի անվանումը, կուպոնի գործունեության ժամկետը, հերթական համարը հաշվարկված տվյալ սերիայի առաջին կուպոնից: Կուպոնները սովորաբար կցվում են ըստ ներկայացնողի, պարտատոմսերին, 2) կուպոնային տոկոսադրույք, այսինքն պարտատոմսի թողարկման պահին սահմանված տոկոսադրույքի չափով հաշվարկվում է տոկոսային եկամուտ: Օրինակ 5 տոկոսանոց կուպոնը նշանակում է, որ պարտատոմսը բերում է 5% եկամուտ: Ելնելով կուպոնային տոկոսից, ներդրողը ստանում է պարտատոմսերի գծով տարեկան վճար, 3) ԱՊՀ մի շարք անդամ երկրների ժամանակավոր դրամական բաշխողական միավորն է, որը շրջանառվում էր ռուբլու հետ միասին:

ՀԱՃԱՆՈՐԴ - իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձ, որն օգտվում է կազմակերպության (օրինակ բանկի) ծառայություններից, այսինքն՝ մշտական գնորդներն ու պատվիրատուներն են:

ՀԱՄԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ – մի քանի ապահովագրողների կողմից նույն ռիսկից կամ ռիսկերի խմբից ապահովագրությունն է: Այս դեպքում բոլոր ապահովագրական գումարների հանրագումարը չի գերազանցում ապահովագրվող առարկայի ապահովագրական արժեքը:

ՀԱՄԱՐԵԼԻ (ՆԱՆՈՐԴ ՏԱՐԿԱ) ԳՆԵՐՈՎ ՎԵՐԱԳՆԱՀԱՏՈՒՄ – կատարվում է ինչպես ըստ արտադրված համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ), այնպես էլ ըստ դրա օգտագործման ցուցանիշների: ՀՆԱ-ի արտադրության ցուցանիշների վերագնահատու-

մը համադրելի գներով իրականացվում է կրկնակի վերահաշվարկի եղանակի կիրառումով, որի ժամանակ ավելացված արժեքի մեծությունը ստացվում է որպես համադրելի գներով գնահատված թողարկման և միջանկյալ սպառման մեծությունների տարբերություն: Թողարկման և միջանկյալ սպառման վերագնահատումը համադրելի գներով կատարվում է երկու եղանակով. 1) հաշվետու ժամանակաշրջանի տվյալները ներկայացնել ընթացիկ գներով և հաշվարկներ կատարել համապատասխան գների ինդեքսներով (սպառողական գների ինդեքս, կապիտալ ներդրումների գների ինդեքսը և այլն), 2) բազիսային տարվա տվյալները ներկայացնել ընթացիկ գներով և հաշվարկներ կատարել ֆիզիկական ծավալի ինդեքսներով կամ բնեղեն չափիչներով (ինդիկատորներով) հարթեցման ենթարկելով: ՀՆԱ-ի օգտագործման ցուցանիշները համադրելի գներով վերագնահատման դեպքում կիրառվում են համապատասխան գների ինդեքսները և բնեղեն ինդիկատորները:

ՀԱՄԱՂՈՍԱՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ – նախատեսված են արտադրության և շրջանառության գործընթացի հետևանքներն ի հայտ բերելու համար: Այս հաշիվների թվին է պատկանում «Իրացում» հաշիվը, ըստ որի համադրված են դեբետային ու կրեդիտային մնացորդները, և վերջնական արդյունքում որոշվում է շահույթը կամ վնասը:

ՀԱՄԱՆԱՈՆ ԱՎԵԼԱՑՎԱԾ ԱՐԺԵՔ – հաշվարկվում է ճյուղային մակարդակով որպես ապրանքների և ծառայությունների թողարկման ու միջանկյալ սպառման տարբերություն: «Համախառն» արտահայտությունը ցույց է տալիս, որ ցուցանիշն իր մեջ ներառում է հիմնական կապիտալի արժեքի՝ սպառումն արտադրության գործընթացում:

ՀԱՄԱՆԱՈՆ ԵԿԱՄՈՒՏ – 1) ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի եկամուտն է (մուտքերը) նախքան դրա ստացման հետ կապված ծախսերը հանելը, 2) ապրանքների և ծառայությունների իրացումից ստացված դրամական հասույթի և դրանց արտադրության վրա կատարված նյութական ծախսերի տարբերությունն է: Այն հավասար է աշխատավարձի և գուտ եկամտի (շահույթի) գումար-

րին, 3) հարկատուի համախառն եկամուտն է բոլոր աղբյուրներից՝ մինչև հարկերի վճարումը: Ներառում է ոչ միայն ընթացիկ, այլև անցած տարիների եկամտի վրա հիմնված աղբյուրներից հարկման տարում ստացված եկամուտը: Եկամուտների շատ տեսակների գծով հարկերը կարող են պահվել աղբյուրի մոտ՝ հարկատուին թողնելով մաքուր գումարը, 4) բոլոր աղբյուրներից ստացված եկամուտների ընդհանուր գումարն է, 5) արժեթղթերում կամ անշարժ գույքում կատարված ներդրումների գծով եկամուտն է, որը հաշվարկված է լրիվ տեսքով՝ մինչև հարկերի վճարումը և հատկացումների կատարումը: Համաձայն ՀՀ հարկային օրենսդրության, համախառն եկամուտը հարկային կամ հաշվետու տարում հարկատուի ստացած բոլոր եկամուտների հանրագումարն է՝ անկախ դրանց ստացման աղբյուրներից:

ՀԱՍՄԱՆԱՌՆ ՆԵՐՔԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ (ՀՆԱ) – մակրոտնտեսական ցուցանիշ է, որը բնութագրում է երկրի տնտեսության բոլոր ճյուղերում արտադրված ապրանքների ու ծառայությունների արժեքը նախատեսված վերջնական սպառման, կուտակման և զուտ արտահանման համար: ՀՆԱ-ն հաշվարկվում է երեք եղանակով արտադրական, եկամուտների ձևավորման և եկամուտների օգտագործման (ծախսային): Արտադրական եղանակով ՀՆԱ-ն ստացվում է որպես ապրանքների և ծառայությունների ողջ թողարկման և միջանկյալ սպառման տարբերություն, կամ որպես տնտեսության ճյուղերում ստեղծված ավելացված արժեքի հանրագումար: Ընդ որում, ըստ ճյուղերի ավելացված արժեքի ծավալները հաշվարկվում են հիմնական գներով, որոնք չեն ներառում ապրանքների և ներմուծման հարկերը, սակայն ներառում են ապրանքների և ներմուծման լրացուցիչ հատկացումները: Շուկայական գներով ՀՆԱ-ի հաշվարկման համար անհրաժեշտ է ավելացնել ապրանքների և ներմուծման զուտ (առանց լրացուցիչ հատկացումների) հարկերը: Ըստ եկամուտների ձևավորման աղբյուրների համախառն ներքին արդյունքն արտացոլում է անմիջապես արտադրական գործընթացին մասնակցող միավորների, ինչպես նաև

պետական հիմնարկներն ու տնային տնտեսությունները սպասարկող ոչ առևտրային կազմակերպությունների կողմից ստացած սկզբնական եկամուտները: Եկամուտների օգտագործման եղանակով (ծախսային) հաշվարկված համախառն ներքին արդյունքն իրենից ներկայացնում է ապրանքների և ծառայությունների վերջնական սպառման ծախսերի, համախառն կուտակման և զուտ արտահանման հանրագումար:

ՀԱՍՄԱՆԱՌՆ ՇԱՀՈՒՅԹ – թողարկված արտադրանքի, ապրանքների, կատարված աշխատանքների և մատուցված ծառայությունների իրացումից զուտ հասույթի (առանց անուղղակի հարկերի՝ ավելացված արժեքի հարկ և ակցիզային հարկ), և դրանց հետ կապված ծախսերի միջև եղած տարբերությունն է: Երբ զուտ հասույթի գումարի չափը գերազանցում է ծախսերին, արդյունքում ստացվում է համախառն շահույթ, իսկ հակառակ դեպքում՝ վնաս: Վերջինիս գումարը «Ֆինանսական արդյունքների մասին» հաշվետվությունում ցույց է տրվում փակագծերի մեջ:

ՀԱՍՄԱՆՄԲՎԱԾ ՀԱՇՎԵԿՇԻՌ – 1) ամփոփ հաշվապահական հաշվետվություն է, որում ներառված են մայր և դուստր ընկերությունների հաշվեկշիռները: Այն արտացոլում է ընկերության և նրա դուստր ընկերությունների ամփոփ ֆինանսական վիճակն ամբողջությամբ: Կրկնակի հաշվարկից խուսափելու նպատակով համախմբված հաշվեկշիռից հանվում է ընկերությունների միջև փոխադարձ (միջխմբային) շրջանառությունը: Համաձայն ՀՀ բանկային օրենսդրության, այլ անձանց կանոնադրական կապիտալում (հիմնադրամում) բանկի մասնակցությունը 50%-ից գերազանցելու դեպքում, բանկը տվյալ անձանց հաշվեկշիռը միավորում է իր հաշվեկշռում՝ ՀՀ Կենտրոնական բանկի կողմից սահմանված կարգով, 2) ամփոփ հաշվետվություն է, որն արտացոլում է ընկերության և նրա մասնաճյուղերի գործառնությունները:

ՀԱՍԱՅՆՔԻ ԲՅՈՒՋԵԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄ – համայնքի բյուջեի հաստատումից հետո համայնքի ղեկավարը սահմանում է բյուջեի կատարման եռամսյակային համամասնությունները, հաստատում

բյուջետային հիմնարկների պահպանման ծախսերի նախահաշիվները: Համայնքի ղեկավարը համայնքի բյուջեի կատարումն ապահովելու նպատակով. ա) համայնքի ավագանու հաստատած տարեկան բյուջեն եռամսյակային համամասնություններով և բյուջետային հիմնարկների պահպանման ծախսերի տարեկան և եռամսյակային բաշխմամբ հաստատված նախահաշիվները տրամադրում է համայնքի բյուջեի կատարման սպասարկումն իրականացնող ՀՀ Ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության համապատասխան տեղական գանձնապետական բաժանմունքին, բ) ստորագրում է ֆինանսական փաստաթղթերը, գ) աջակցում է հարկային մարմիններին՝ համայնքի բյուջե հարկերի մուտքագրման գործում, դ) իրականացնում է օրենքով սահմանված այլ լիազորություններ:

Համայնքի բյուջեի կատարման պատասխանատուն համայնքի ղեկավարն է:

ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԲՅՈՒՋԵԻ ՆԱԽԱԳԻԾ – այն կազմվում է համայնքի զարգացման եռամյա ծրագրով՝ տվյալ բյուջետային տարվա հիմնախնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների պլանավորման հիման վրա: Համայնքի բյուջեի նախագիծը կազմում է համայնքի ղեկավարը՝ բյուջետային համակարգի միասնականությունն ապահովող բյուջետային գործընթացի կազմակերպման համաձայնեցված սկզբունքների, բյուջետային դասակարգման, հաշվառման և հաշվետվության միասնական մեթոդաբանության հիման վրա:

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐ – համայնքների բյուջեների կառուցվածքը, տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից իրականացվող լիազորությունների և դրանց ֆինանսավորման համապատասխանության ապահովման անհրաժեշտությունից ելնելով, բաժանվում է հետևյալ բաղկացուցիչ մասերի՝ համայնքի բյուջեի վարչական մաս (վարչական բյուջե), համայնքի բյուջեի հիմնադրամային մաս (հիմնադրամային բյուջե): Համայնքի բյուջեի բաղկացուցիչ մասերից յուրաքանչյուրը պետք է հաշվեկշռված լի-

նի: Համայնքների բյուջեների վարչական մասը (վարչական բյուջեն) ներառում է համայնքների բյուջեներին օրենքով և իրավական այլ ակտերով ամրագրվող եկամուտները, այդ թվում՝ հարկային եկամուտները և տուրքերը, ոչ հարկային եկամուտները, պաշտոնական տրանսֆերտները:

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԿԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ – իրականացնում են համայնքի ավագանին, Ազգային ժողովը և կառավարությունը՝ օրենքով իրենց վերապահված լիզորությունների շրջանակներում: Համայնքի ավագանին համայնքի բյուջեի կատարման վերահսկողությունն իրականացնում է իր անդամի (անդամների) և (կամ) աուդիտորական մասնագիտացված կազմակերպության միջոցով, ավագանու որոշած պարբերականությամբ, բայց ոչ պակաս՝ քան տարին մեկ անգամ:

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ՉԵՎԱԿՈՐՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐ – հիմնական սկզբունքներն են՝ համայնքի զարգացման եռամյա ծրագրի հիման վրա համայնքային նշանակության հիմնախնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների պլանավորումը, *պահուստային հիմնադրամի ստեղծումը՝ որպես տվյալ տարվա համայնքի բյուջեում չկանխատեսված, ինչպես նաև վարկերի և այլ փոխառու միջոցների օգտագործման վճարների (տոկոսների) գծով ծախսերի աղբյուրի և կապիտալ ծախսերի ֆինանսավորման հիմնական երաշխիք, համայնքի բյուջեի հաշվեկշռվածությունը*, ընդ որում յուրաքանչյուր բյուջետային տարվա համար համայնքի բյուջեով նախատեսված ծախսերի հանրագումարը չպետք է գերազանցի տվյալ տարվա բյուջեով նախատեսված եկամուտների (մուտքերի) հանրագումարին, *խնայողականությունը*, երբ կատարված ծախսին համապատասխանում է դրան համարժեք նյութական և ոչ նյութական ակտիվների ձեռքբերումը, *արդյունավետությունը*, երբ ապահովվում է կատարված ծախսի և համայնքի համար դրա օգտակարության միջև պատշաճ հարաբերակցությունը, *հավաստիությունը և հստակությունը*, որը հնարավորություն է ընձեռում ապահովել բյուջեի կատարման և բյուջե-

տային գործընթացի նկատմամբ իրականացվող վերահսկողության արդյունավետությունը՝ բյուջեի հողվածների հիմքում դրվող հստակ հաշվարկների միջոցով, *հրապարակայնությունը*, որն ապահովում է համայնքի բյուջեի ձևավորման և կատարման վերաբերյալ համայնքի անդամների իրազեկությունը:

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ՊԱՀՈՒՍԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԳՐԱՍ – համայնքի տվյալ տարվա բյուջեում չկանխատեսված, ինչպես նաև հիմնադրամային մաս կատարվող հատկացումների, համայնքների բյուջեների կողմից վարկերի և այլ փոխառու միջոցների օգտագործման վճարների (տոկոսների) գծով ստանձնված պարտքային պարտավորությունների կատարման ապահովման ֆինանսական աղբյուր է: Պահուստային հիմնադրամի միջոցներից համայնքի բյուջեում չկանխատեսված ծախսերի գծով ֆինանսավորումն իրականացվում է համայնքի ավագանու որոշումների հիման վրա:

ՀԱՄԱԵՆԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱՆԿ - այս անվանումով հայտնի են Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկը և նրա մասնաձյուղերը, Ջարգացման միջազգային ասոցիացիան և Միջազգային ֆինանսական կորպորացիան: Այս երեք միջազգային ֆինանսական ինստիտուտներից յուրաքանչյուրն ունի Միավորված ազգերի կազմակերպության (ՄԱԿ-ի) ինքնուրույն մասնագիտացված հիմնարկության կարգավիճակ: Համաշխարհային բանկը (ՀԲ) ստեղծվել է Բրետոն Վուծի համաժողովում (1944թ.) և սկսել գործել 1946թ.ից: Բանկի անդամները պարտադիր պետք է լինեն Արժույթի միջազգային հիմնադրամի (ԱՄՀ) անդամներ: ՀԲ-ի բարձրագույն մարմինը կառավարիչների խորհուրդն է, որում յուրաքանչյուր երկիր ունի իր ներկայացուցիչը: Ձայները, որոշվում են ըստ ԱՄՀ-ում առանձին երկրների քվոտայի: Օպերատիվ աշխատանքն իրականացնում է 20 տնօրեններից բաղկացած տնօրինությունը, ընդ որում ամենամեծ քվոտայով երկրներից յուրաքանչյուրը ներկայացված է մեկական տնօրենով, իսկ մնացած 15 տնօրեններն ընտրվում են մյուս երկրների կողմից 2 տարի ժամկետով: ՀԲ-ն

ստեղծվեց երկարաժամկետ վարկավորման և մասնավոր փոխառությունների երաշխավորման ճանապարհով 2-րդ համաշխարհային պատերազմից հետո Արևմտյան Եվրոպայի տնտեսության վերականգնմանը աջակցելու նպատակով: Հետագայում բանկն անցավ գլխավորապես շուկայական պայմաններով վարկային գործառնություններին: Վարկերը տրամադրվում են միայն կառավարություններին և կենտրոնական բանկերին՝ երկրի տնտեսական զարգացման համար նախատեսված նախագծերի (ծրագրերի) ֆինանսավորման համար՝ պետության երաշխավորության դեպքում: Դրանց օգտագործումը խիստ կենտրոնացված է և կատարվում է փուլերով՝ նախագծի իրացմանը զուգընթաց: ՀԲ-ի վարկերի տոկոսադրույքները հաշվարկվում են՝ ելնելով կապիտալների միջազգային շուկաների տոկոսադրույքներից: ՀԲ-ի ռեսուրսները գոյանում են անդամ երկրների մուծումներից, ինչպես նաև կապիտալների միջազգային շուկաներում պարտատոմսային փոխառությունների (10-ից 30 տարի ժամկետով) թողարկման միջոցով ստացված փոխառու միջոցներից: ՀԲ-ի փոխառությունները համարվում են ամենաապահովվածներից մեկը:

ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՌՈՒԹՅՈՒՆ – նմանատիպ գործունեության պայմանագրով երկու կամ ավելի անձինք (մասնակիցները) պարտավորվում են միացնել իրենց ավանդները և առանց իրավաբանական անձ կազմավորելու, գործել համատեղ՝ շահույթ ստանալու կամ օրենքին չհակասող այլ նպատակի հասնելու համար: Ձեռնարկատիրական գործունեության համար կնքված համատեղ գործունեության պայմանագրի կողմեր կարող են լինել միայն անհատ ձեռնակատերերը և (կամ) առևտրային կազմակերպությունները: Մասնակցի ավանդ է համարվում այն ամենը, ինչ նա ներդնում է ընդհանուր գործում՝ ներառյալ դրամը, այլ գույքը, մասնագիտական և այլ գիտելիքները, ունակություններն ու հմտությունները, ինչպես նաև գործարար համբավը և գործարար կապերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԺՈՒՅԹ - դրանք են. ա) շրջանառության մեջ գտնվող, ինչպես նաև շրջանառությունից

հանված կամ հանվող, փոխանակման ենթակա Հայաստանի Հանրապետության դրամները ՀՀ Կենտրոնական բանկի բանկային տոմսերի (թղթադրամների) տեսքով, ինչպես նաև մետաղադրամները և գանձատան տոմսերը, բ) ՀՀ բանկերի և այլ ֆինանսավարկային կազմակերպությունների հաշիվներում առկա միջոցները արտահայտված ՀՀ դրամով, գ) Հայաստանի Հանրապետության արժույթը որպես վճարման օրինական միջոց օգտագործելու մասին ՀՀ կառավարության և Կենտրոնական բանկի կողմից օտարերկրյա պետության համապատասխան մարմինների հետ կնքված համաձայնագրերի հիման վրա տվյալ պետության տարածքում գտնվող բանկերի և ֆինանսավարկային այլ կազմակերպությունների հաշիվներում առկա միջոցները՝ արտահայտված ՀՀ դրամով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԱՍՎԱՐԳ - բաղկացած է պետական և համայնքների բյուջեներից: Պետական և համայնքների բյուջեները պետության և ինքնակառավարման մարմինների գործունեության իրականացման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցների ձևավորման և ծախսման որոշակի ժամանակահատվածի ֆինանսական ծրագրերն են:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ – կանոնադրական կապիտալ, որն ընկերության մասնակիցների կողմից հայտարարվում է այն հիմնադրելիս և ամրագրվում է նրա կանոնադրությամբ: Նախկինում հայտարարված կանոնադրական կապիտալն ամբողջությամբ համալրելուց հետո ընկերության մասնակիցները կարող են հայտարարել կանոնադրական կապիտալի նոր մեծություն, որը հաստատվում է մասնակիցների ընդհանուր ժողովի որոշմամբ: Այն օրենսդրությամբ սահմանված կարգով գրանցելուց հետո մասնակիցները կարող են համալրել նոր հայտարարված կանոնադրական կապիտալը՝ օրենքով սահմանված ժամկետում:

ՀԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՈՒՅՔԱԳՐՈՒՄ - այն անցկացվում է նյութական պատասխանատու անձերի համար անսպասելի ժամկետներում՝ անհրաժեշտությունից ելնելով:

ՀԱՇԻՎ – 1) գնորդի և վաճառողի միջև պայմանագրային հարաբերություններ են, որոնց համաձայն վճարումը կատարվելու է հաջորդ ժամանակաշրջանում: Առևտրական հարաբերություններում հաշիվ (ապրանքագիր) է անվանվում այն ապրանքային փաստաթուղթը, որը վաճառողի կողմից դուրս է գրվում գնորդի անունով և հավաստում ապրանքի մատակարարումը կամ ծառայության մատուցումը, այսինքն՝ մեկ անձի պարտքը մյուսի հանդեպ: Մասնագիտական ծառայություններ մատուցող անձը կարող է հաշիվ դուրս գրել իր հաճախորդին կամ գնորդին: Օգտագործվում են նաև «բաց հաշիվ» կամ «բաց հաշվով վարկ» տերմինները, կախված այն բանից, պայմանագիրը կնքվել է առևտրային նպատակներով, թե սպառողական գնումները սպասարկելու առումով, 2) բանկերի կամ ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից կատարվող բոլոր գործառնությունների գրանցումն է դրանց կատարման պահի դրությամբ (արտահայտված դրամով կամ արտարժույթով): Այդ գործառնություններն առնչվում են ակտիվների, պարտավորությունների, եկամուտների, ծախսերի կամ իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց հաշիվներում ընթացիկ դրամական մնացորդի հետ: Հանդիսանում է հաշվապահական հաշվառման համակարգերի մեջ տվյալների խմբավորման և պահպանման հիմնական միավորը: Ակտիվների, պարտավորությունների և սեփական կապիտալի յուրաքանչյուր տեսակին համապատասխանում է իր հաշիվը: Կրկնակի գրանցման համակարգում հաշիվներն ունեն դեբետային (ծախ) և կրեդիտային (աջ) մասեր: Հաճախ հաշիվը պատկերում են «T» տառի տեսքով, քանի որ էջը բաժանում են աջ ու ձախ մասերի, որոնց վերևում ընդգծում են հաշվի անվանումը: Մուտքը գրանցվում է մի սյունակում, ելքը՝ մյուսում: Հաշիվները կարող են վարվել գրավոր ձևով՝ հաշվապահական գրքում, առանձին քարտի վրա կամ համակարգում՝ տե-

ղեկավարության մագնիսական կրիչի վրա: Գոյություն ունեն ցպահանջ, ժամկետային, համատեղ, հավատարմագրային կառավարման, հատուկ, հաշվարկային, ընթացիկ և այլ հաշիվներ: Հաշիվները վարելու գծով վարչական պարտականությունները կատարում է հատուկ անձը, որը պատասխանատու է հաշվով գործառնությունների համար, 3) ներդրողների շրջանում տեղաբաշխելու համար արժեթղթերի համատեղ ձեռք բերման կապակցությամբ կողմերի միջև ֆինանսական և պայմանագրային հարաբերություններն են, 4) բրոքերային, դիլերային ընկերության և նրա հաճախորդի միջև փոխհարաբերություն է, որի դեպքում ընկերությունն իր գրանցված ներկայացուցչությունների միջոցով գործում է որպես արժեթղթերի առք ու վաճառքի գծով գործակալ և իրականացնում է համապատասխան կառավարչական հսկողություն:

ՀԱՇԻՎ ՖԱԿՏՈՒՐԱ - ֆինանսական փաստաթուղթ է, որը վկայում է ապրանքների կամ ցուցաբերվող ծառայությունների մատակարարման մասին: Այն լրացվում և դուրս է գրվում մատակարարի, վաճառողի կողմից գնորդի անունով յուրաքանչյուր տեսակի ապրանքի (ապրանքախմբի), ցուցաբերվող ծառայության և կատարվող աշխատանքի գծով: Այդ փաստաթղթում նշվում են կողմերի անվանումներն ու հասցեները, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) ճշգրիտ անվանումը, գինը, քանակը և այլն: Հաշիվ ֆակտուրան համարվում է հաշվարկներ և վճարումներ կատարելու հիմք:

ՀԱՇԻՎՆԵՐԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄՆ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆ-ԴԱԿՈՒԹՅԱՆ – ֆինանսական, կառավարչական և արտահաշվեկշռային հաշվառման հաշիվներն են:

ՀԱՇՎԱՅԻՆ ԱԶԱՏ ԹԵՐԹԵՐ – հաշվային ռեզիստորների ձևերից են, որոնք ի տարբերություն հաշվային քարտերի, ավելի մեծ չափսերի են և օգտագործվում են որպես օրագիր-օրդերներ ու տեղեկագրեր: Նրանք կարող են ունենալ տարբեր կառուցվածք՝ գանազան հաշիվներում կատարվող գրանցումների առանձնահատ-

կություններին համապատասխան: Ազատ թերթերը պահվում են ոչ թե քարտարկղում, այլ առանձին թղթապանակներում:

ՀԱՇՎԱՅԻՆ ԶԱՓԻՉՆԵՐ – նպաստում են տնտեսավարող սուբյեկտների տնտեսական գործունեության հաշվառմանը. նրանց ենթակայության տակ եղած միջոցների (ընթացիկ և ոչ ընթացիկ ակտիվների) մեծությունը և կատարված աշխատանքի ծավալը որոշելուն: Հաշվային չափիչները հիմնականում լինում են երեք տեսակի՝ բնական, աշխատանքային և դրամական, որոնց միջոցով բնութագրվում է տվյալ սուբյեկտի տնտեսական միջոցների (ակտիվների) և գործընթացների ոչ միայն քանակական, այլև որակական կողմերը:

ՀԱՇՎԱՅԻՆ ՈՇԳԻՍՏՐՆԵՐ – պատշաճ ձևով կազմված, ստուգված, հաստատված և մշակված փաստաթղթերի հիման վրա հստակ ձևի աղյուսակներ են, որոնցում արտացոլվում են կատարվող տնտեսական գործառնությունները: Ըստ ձևի դրանք ստորաբաժանվում են հաշվապահական մատյանների, քարտերի և ազատ թերթերի, որոնք իրենց ձևով և արտաքին տեսքով տարբերվում են:

ՀԱՇՎԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ - դրանց միջոցով ձևակերպվում են տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից իրականացվող գործընթացներում տեղի ունեցող բազմաթիվ ու բազմաբնույթ գործառնություններ: Այդ փաստաթղթերում նշվում են դրանց կատարման տեղն ու ժամանակը, բովանդակությունը քանակական ու արժեքային ցուցանիշներով, ինչպես նաև այն անձինք, որոնց միջոցով իրականացվում են այդ գործառնությունները: Փաստաթղթում նշվում են նաև նրանց ստորագրությունները:

ՀԱՇՎԱՅԻՆ ՔԱՐՏԵՐ – հաշվային ռեզիստորների ձևերից են, որոնք ունեն աղյուսակի տեսք: Գրանցումների ժամանակ կարող են տեղադրվել ու դասավորվել ցանկացած ձևով և դրանցում կատարել ոչ միայն սովորական, այլև պատճենահան ու մեքենայաց-

ված գրանցումներ: Դրանք պահվում են հատուկ պատրաստված քարտարկղերում՝ օգտագործումը հեշտացնելու նպատակով:

ՀԱՇՎԱՆՑՈՒՄ - ապրանքների, արժեթղթերի և մատուցված ծառայությունների դիմաց անկանխիկ հաշվարկների համակարգ է, որը հիմնված է պահանջների ու պարտավորությունների փոխադարձ մարման (հաշվանցման) վրա: Հաշվանցման նպատակն է փոխադարձ պարտքերի կրճատումը, հաշվարկների արագացումը և վճարային միջոցների խնայողությունը: Կարող է լինել երկկողմ և բազմակողմ: Հաշվանցումն իրականացվում է բանկերի կամ հատուկ հաշվանցման կազմակերպությունների՝ հաշվարկային կենտրոնների, պալատների, տների միջոցով: Առավել տարածված են երկկողմ հաշվանցումները: Կախված մարման եղանակից, ստորաբաժանվում են փոխարկվող մնացորդով (մնացորդը ամբողջությամբ կամ մասամբ մարվում է ոսկով կամ ազատ փոխարկելի արտարժույթով) և ոչ փոխարկելի մնացորդով հաշվանցումների (մնացորդը ծածկվում է ապրանքների մատակարարումներով): 2) ֆինանսական ոլորտում՝ տարածքային հաշվարկների կենտրոնի (կենտրոնների) անդամների միջև շրջանառվող բոլոր ֆինանսական միջոցների գծով դրամի ընդհանուր շարժը:

ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇԻՎ – տնտեսավարող սուբյեկտի միատեսակ բովանդակությամբ տնտեսական միջոցների, դրանց կազմավորման աղբյուրների, տնտեսական գործընթացների ու դրանց ֆինանսական հետևանքների ընթացիկ հաշվառման միջոց է, որը հաշվապահական հաշվառման մեթոդի կարևորագույն տարրերից մեկն է: Ըստ հաշվառման օբյեկտի տնտեսագիտական բովանդակության, հաշվապահական հաշիվները լինում են ակտիվային, պասիվային և ակտիվա-պասիվային, իսկ ըստ ձևի հաշվապահական հաշիվը երկկողմ աղյուսակ է, որի ձախ կողմը կոչվում է դեբետ, իսկ աջ կողմը՝ կրեդիտ: Հաշվապահական հաշիվներն ըստ նշանակման և կառուցվածքի դասակարգվում են՝ հիմնական, կարգավորող, գործառնական, ֆինանսահետևանքային և արտահաշվեկշռային հաշիվների:

ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ՀԱՇՎԱՅԻՆ ՊԼԱՆ – նույն համակարգի բոլոր կազմակերպություններում տնտեսական գործառնությունների միանման ձևակերպումն ապահովելու նպատակով, տարբեր տեսակի հաշվապահական հաշիվների (ակտիվային, պասիվային, ակտիվա-պասիվային) հիման վրա կազմված մի պլան է, որտեղ ծածկագրերի հերթականությամբ լուսաբանվում են յուրաքանչյուր հաշվի բովանդակությունը: Հաշվային պլանն ըստ տնտեսական բովանդակության կազմված է՝ հաշիվների դասերից, հաշիվների խմբերից, առաջին կարգի հաշիվներից (սինթետիկ հաշիվներ) և երկրորդ կարգի հաշիվներից (ենթահաշիվներ):

ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ԶԵԿԵՐ – ընթացիկ հաշվառումը կազմակերպելու և վարելու համար կիրառվող հաշվային ռեգիստրների ու նրանց միջև գոյություն ունեցող փոխադարձ կապի մի որոշակի համակարգ է: Հաշվառման պրակտիկայում կիրառվել են հետևյալ ձևերը՝ մայր մատյանային, մեմորիալ-օրդերային, օրագրա-օրդերային, աղյուսակա-պերֆորացարտային, իսկ այժմյան պայմաններում՝ համակարգչային-ավտոմատացված հաշվառման ձևը:

ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ՄԵԹՈԴ - այն փաստաթղթավորման և գույքագրման, հաշվապահական հաշիվների և կրկնակի գրանցման, գնահատման ու կալկուլացիայի, հաշվապահական հաշվեկշռի և հաշվետվությունների ուսումնասիրման ամբողջականությունն է:

ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ – տնտեսավարող սուբյեկտների (ծեռնարկությունների, կազմակերպությունների, հիմնարկությունների, ընկերությունների և այլ տնտեսությունների) տնտեսական միջոցների (ակտիվ), դրանց կազմավորման աղբյուրների (պասիվ) ու դրանցով կատարվող տնտեսական գործընթացների փաստաթղթային հիմնավորված հաշվառումն է:

ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԵԿՇԻՈՒ – հաշվեկշռային հաշվետվություն (ծև N01), որն ըստ կառուցվածքի երկկողմանի աղյուսակ

է արժեքային արտահայտությամբ, որի ծախս մասը (ակտիվ) որևիցե ժամանակաշրջանի պահի դրությամբ արտահայտում է տնտեսավարող սուբյեկտի տնտեսական միջոցների կազմն ու տեղաբաշխումը, իսկ աջ մասը (պասիվ) այդ տնտեսական միջոցների կազմավորման աղբյուրները: Հաշվեկշռի ակտիվի և պասիվի հանրագումարներն իրար հավասար են լինելու, քանի որ տվյալ տնտեսավարող սուբյեկտը պետք է իր տրամադրության տակ ունենա կազմավորման աղբյուրների գումարին համապատասխան տնտեսական միջոցներ: Հաշվեկշռի ցուցանիշները կազմվում են հաշվապահական հաշվառման տվյալների հիման վրա: Ըստ հաշվապահական հաշվառման գործող ստանդարտների, հաշվեկշիռը բաղկացած է հինգ բաժիններից, ընդ որում, ըստ ակտիվի ոչ ընթացիկ ակտիվներ և ընթացիկ ակտիվներ, իսկ ըստ պասիվի՝ սեփական կապիտալ, ոչ ընթացիկ պարտավորություններ և ընթացիկ պարտավորություններ:

ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԵՏԿՈՒԹՅՈՒՆ – ցուցանիշների համակարգ է, որը բնութագրում է կազմակերպության միջոցների վիճակը և ֆինանսատնտեսական գործունեությունը որոշակի ժամանակահատվածում (ամսում, եռամսյակում, տարում): Կազմվում է հաշվապահական հաշվառման տվյալների հիման վրա:

ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՁԵՎԱԿԵՐՊՄԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ – կազմվում են տնտեսավարող սուբյեկտի հաշվապահությունում տարբեր տեսակի տեղեկանքների, տեղեկագրերի, ամփոփողների ձևով կամ այլ փաստաթղթերով ընդգրկված տնտեսական գործառնությունների ձևակերպման նպատակով: Այդպիսի փաստաթղթերից են՝ հիմնական միջոցների ամորտիզացիոն հատկացումների հաշվարկման տեղեկագրերը, հայտնաբերված սխալներն ուղղելու համար կազմվող տեղեկանքները և այլն:

ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՄԱՏՅԱՆՆԵՐ – հաշվային ռեգիստրների ձևերից են, որոնցում կատարվում են տնտեսական գործառնությունների գրանցումներ թե՛ սինթետիկ, և թե՛ անալիտիկ հաշիվների վերաբերյալ: Մատյանները բացվում են յուրաքանչյուր տարվա

սկզբում, դրանց կազմի վրա նշվում է տնտեսավարող սուբյեկտի անվանումը, մատյանի անվանումը և տարեթիվը: Այն էջակալվում է և վերջին էջի վրա ցույց է տրվում մատյանի օգտագործման նպատակը, որը հաստատվում է գլխավոր հաշվապահի ստորագրությամբ ու կազմակերպության կլոր կնիքով:

ՀԱՇՎԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ – 1) դրամական միջոցների և նյութական արժեքների հաշվառման գրքերի և տեղեկագրերի վարումը՝ փաստաթղթավորման որոշակի կանոնների և ձևերի պահպանմամբ: Հաշվապահությունը առավել լայնորեն տարածված է ձեռնարկություններում, կազմակերպություններում, ֆիրմաներում, սակայն կարող է կիրառվել նաև ընտանիքում, երկրի մասշտաբով: Հաշվապահությունը կազմակերպության ինքնուրույն առանձնացված ստորաբաժանում է և չի կարող մտնել կազմակերպության մյուս ստորաբաժանումների մեջ: Սովորաբար ղեկավարում է գլխավոր հաշվապահը: Հաշվապահությունը պարտավոր է կազմակերպել և վարել ամբողջ հաշվապահական հաշվառումը, կազմել ֆինանսական հաշվետվությունները, վերահսկել բոլոր տնտեսական գործառնությունները՝ դրանց օրինականության և տնտեսական նպատակահարմարության տեսակետից, իրականացնել հսկողության նախահաշվային և ֆինանսական կարգապահության պահպանման նկատմամբ և այլն, 2) հաշվապահական հաշվառման վարում:

ՀԱՇՎԱՐԿԱ-ԴՐԱՄԱՐԿՂԱՅԻՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ - բանկերի և այլ ֆինանսավարկային հիմնարկությունների միջոցով տարբեր ձեռնարկությունների ու կազմակերպությունների միջև փոխադարձ հաշվարկների սպասարկումն է: Հաշվարկադրամարկղային սպասարկման մեջ մտնում են բանկի հետևյալ գործառնությունները՝ հաճախորդի համար հաշվարկային հաշվի բացումը, նրա հաշվին մուտքագրվող միջոցների հաշվեգրումը, հաճախորդի հաշվում բոլոր միջոցների պաշտպանվածության ապահովումը, հաշվում եղած միջոցները տնօրինելու համար հաճախորդի կարգադրությունների կատարումը, հաճախորդի հաշվում եղած միջոցների

սահմաններում նրան կանխիկ դրամական միջոցների տրամադրումը, բանկի կողմից սահմանված սակագներին համապատասխան հաշվում եղած միջոցների նկատմամբ տոկոսների հաշվեգրումը և այլն:

ՀԱՇՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ - այս հաշիվներն օգտագործվում են, երբ տարբեր կազմակերպություններ կամ տնտեսավարող սուբյեկտներ փոխհարաբերությունների մեջ են մտնում միջանց միջև ապրանքանյութական արժեքների տեղափոխման, դրամի կանխիկ վճարման, անկանխիկ փոխանցումների և այլ տեսակի գործառնությունների ժամանակ: Հաշվարկային հաշիվները լինում են՝ ակտիվային, պասիվային և ակտիվ-պասիվային:

ՀԱՇՎԱՐԿԱՅԻՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ – 1) տոկոսադրույք, որով առևտրային բանկերը հաշվառում են (գեղչում են) մուրհակները դրամական շուկայում: $\text{Ջեղչի գումար} = \text{մուրհակի գումար} \times \text{գեղչատոկոս} \times \text{մարմանը մնացած օրերի թիվ}$, 2) տոկոսադրույք, որով կենտրոնական բանկը պատրաստ է հաշվառել կամ վերահաշվառել առաջնակարգ մուրհակները կամ վարկեր տրամադրել առևտրային բանկերին: Այն նպաստում է դրամավարկային կարգավորման գործընթացին:

ՀԱՇՎԵԿՇՈՒՄԻՆ ԱՐԺԵՔ – 1) որևէ ակտիվի կամ պասիվի արժեքն է ըստ կազմակերպության հաշվեկշռի, 2) ակտիվի արժեքն է, որպես երկարաժամկետ ակտիվի սկզբնական արժեք կուտակված մաշվածքը հանելուց հետո: 3) կազմակերպության հաշվեկշռային արժեքն է, զուտ ակտիվները (կազմակերպության ընդհանուր ակտիվները պարտավորությունները հանելուց հետո), սեփական կապիտալը, 4) բաժնետոմսերի հաշվեկշռային արժեքն է, որը որոշվում է կազմակերպության հաշվառման փաստաթղթերի հիման վրա կազմակերպության ընդհանուր ակտիվների և ընդհանուր պարտավորությունների տարբերությանը ավելացվում է արտոնյալ բաժնետոմսերի լուծարային արժեքը, ստացված գումարը շրջանառության մեջ գտնվող սովորական բաժնետոմսերի թվի

վրա բաժանելիս ստացվում է սովորական բաժնետոմսերի հաշվեկշռային արժեքը:

ՀԱՇՎԵԿՇՈՒՄԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ – նախատեսված են կազմակերպության ակտիվների, սեփական կապիտալի և պարտավորությունների հաշվառման համար: Յուրաքանչյուր հաշվետու ժամանակաշրջանի վերջում հաշվապահական հաշվեկշռում արտացոլվում են այս հաշիվների (դեբետային և կրեդիտային) մնացորդները:

ՀԱՇՎԵԿՇՈՒ ՀԱՎԱՍԱՐՈՒՄ – հավասարում, որը ցույց է տալիս, որ կազմակերպության ընդհանուր ակտիվները ձևավորվում են ընդհանուր պարտավորություններից և սեփական (ընդհանուր) կապիտալից: $\text{Ընդհանուր ակտիվներ} = \text{ընդհանուր պարտավորություններ} + \text{սեփական կապիտալ}$:

ՀԱՇՎԵԿՇՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - դրանք կախված են տնտեսական գործառնությունների բովանդակությունից և իրենց հետ հաշվապահական հաշվեկշռում բերում են չորս տիպի փոփոխություններ՝ ակտիվային, պասիվային, ակտիվ-պասիվային ավելացումով և ակտիվ-պասիվային նվազեցումով: Ակտիվայինի դեպքում փոփոխություն է առաջանում միայն հաշվեկշռի ակտիվում, այսինքն՝ կատարված գործառնության գումարի չափով ակտիվի մի հոդված ավելանում է, իսկ մի ուրիշ հոդված՝ նվազում: Վերջնական արդյունքում հաշվեկշռի ակտիվի ընդհանուր գումարը մնում է անփոփոխ և միաժամանակ պահպանվում է նրա հավասարությունը պասիվի հանրագումարի հետ: Ի տարբերություն ակտիվայինի, պասիվային փոփոխության դեպքում տնտեսական գործառնությանը մասնակցում են միայն պասիվային հաշիվներ, և պահպանվում է նույն օրինաչափությունը, այսինքն՝ միևնույն գումարի չափով պասիվի մի հոդված ավելանում է, իսկ մի այլ հոդված՝ նվազում, պահպանելով հաշվեկշռի պասիվի ընդհանուր գումարը նախկինի չափով: Ակտիվ-պասիվային ավելացումով կամ նվազեցումով փոփոխության դեպքում տնտեսական գործառնությանը մասնակցում են ինչպես ակտիվային,

այնպես էլ պասիվային հաշիվներ: Նայած գործառնության բովանդակությանը, հաշվապահական հաշվեկշռի ակտիվի ու պասիվի համապատասխան հողվածներում միաժամանակ կատարվում է ավելացում կամ նվազեցում, և վերջնական արդյունքում հաշվեկշռի ակտիվի և պասիվի հանրագումարները միաժամանակ ավելանում կամ նվազում են միևնույն գումարի չափով:

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ - աղյուսակների համակարգ է, որոնցից յուրաքանչյուրում ամփոփվում է ընթացիկ հաշվառման մեջ արտացոլված տնտեսական գործունեության որևէ ցուցանիշ և այն ներկայացվում է կառավարման որոշակի մարմիններին (համապատասխան նախարարություններին, հարկային տեսչություններին և այլն), որոնց օգնությամբ կառավարվում, կարգավորվում և վերահսկվում է տնտեսավարող սուբյեկտների ու առանձին օղակների գործունեությունը:

ՀԱՇՎԵՏՈՒ ԱՆՁ – կազմակերպության աշխատակից կամ կառավարման մարմիններում ներգրավված անձ, որին գործուղման կամ որոշակի նպատակներով կազմակերպության անունից վճարումներ կատարելու համար տրվել է կանխիկ դրամ:

ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱԺՆԵՏՈՄԱՆԵՐ – իրավունք է տալիս մասնակցելու բաժնետիրական ընկերության կառավարմանը, շահաբաժնի (դիվիդենտի) ստացմանը, որի չափը որոշվում է բաժնետերերի ժողովում՝ հաշվետու ժամանակաշրջանի ավարտից և ընկերության գործունեության ֆինանսական արդյունքները որոշելուց հետո:

ՀԱՍԱՐԱԿ ՄՈՒՐՀԱԿ - գրավոր փաստաթուղթ է, որը հավաստում է մուրհակ տվողի (մուրհակատուի) որևէ բանով չպայմանավորված պարտավորությունը մուրհակում նշված ժամկետում և որոշված տեղում որոշակի գումար վճարել մուրհակը տիրապետողին: Այդպիսի մուրհակին մասնակցում են երկու անձ մուրհակ տվողը, որը պարտավորվում է ուղղակիորեն, առանց որևէ պայմանի վճարել իր կողմից տրված մուրհակը և առաջին ձեռք բերողը

(մուրհակի տիրապետողը), որին պատկանում է մուրհակի դիմաց վճարը ստանալու իրավունքը:

ՀԱՍԱՐԱԿ ՊԱՀԵՏԱՑԻՆ ՎԿԱՅԱԳԻՐ -- ըստ ներկայցնողի այն արժեթուղթն է, որը հավաստում է ապրանքային պահեստի կողմից ապրանքն ի պահ ընդունելը: Գրավի տեսակներն են՝ գրավականը, գրավատուն հանձնված գույքի գրավը, իրավունքների գրավը, դրամական միջոցների գրավը, կոշտ գրավը, շրջանառության մեջ գտնվող ապրանքների գրավը, հիփոթեքը:

ՀԱՍՏԱՏԱԳՐՎԱԾ ԿՃԱՐ – օրենքով նախատեսված չափերով և ժամկետներում վճարողների (ֆիզիկական, իրավաբանական անձինք և իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկությունների) կողմից պետական բյուջե վճարվող ավելացված արժեքի հարկին և (կամ) շահութահարկին (եկամտահարկին) փոխարինող պարտադիր և անհատույց հաստատագրված վճար է: Վերջինիս հարկվող օբյեկտ են համարվում գործունեության հետևյալ տեսակները. առևտրի իրականացման վայրի կազմակերպման և հանրային սննդի ոլորտում իրականացվող գործունեությունները, ավտոտրանսպորտային և ավտոկանգառների գործունեությունները, արտարժույթի առք ու վաճառքի գործունեությունը, խաղատների, վիճակախաղերի կազմակերպման և այլ նմանատիպ գործունեության տեսակներ:

ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ ԾԱԽՍԵՐ – կատարվող այն ծախսերն են, որոնք կախված չեն արտադրության ծավալների մեծությունից: Այդ ծախսերին են վերաբերվում ժամանակավարձով աշխատողների աշխատավարձը՝ սոցիալական ապահովագրության հատկացումներով, շենքերի ամորտիզացիոն հատկացումները, լուսավորության, ջեռուցման, շենքերի նորոգման և այլ ծախսերը:

ՀԱՍՈՒՅԹ - եկամտի այն մասն է, որն առաջանում է սովորական գործունեության ընթացքում և արդյունք է տարբեր տեսակի վաճառքներից, գանձույքների, տոկոսների, շահաբաժինների և ռոյալթիների:

ՀԱՎԱՔՄԱՆ-ԲԱՇԽՄԱՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ – օգտագործում են արտադրության կամ շինարարության ընդհանուր բնույթ կրող ծախսերը հաշվառելու համար: Այդպիսի ծախսերն ամբողջ հաշվետու ժամանակաշրջանում հավաքվում են հավաքման-բաշխման հաշվի դեբետում և այդ ժամանակաշրջանի վերջում բաշխելով ըստ պատկանելության, փոխանցվում են համապատասխան հաշիվներին՝ դրանցից յուրաքանչյուրին վերաբերող չափով: Հաշիվների այս խմբին են պատկանում՝ օրինակ, «Վարչական և ընդհանուր այլ ծախսեր», «Գործառնական այլ ծախսեր» հաշիվները: Հավաքման-բաշխման հաշիվները մնացորդ չեն ունենում:

ՀԱՐԿ – հաստատուն չափերով ու սահմանված ժամկետներում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանցից ու այլ վճարողներից պետական և հասարակական կարիքների բավարարման նպատակով գանձվող պարտադիր ու անհատույց վճար է, որը մուծվում է պետական բյուջե:

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՌԻՍԿ – կարելի է քննարկել երկու կտրվածքով. 1) ձեռնարկչատիրական հարկային ռիսկ, որը կապված է հարկային քաղաքականության հնարավոր փոփոխությունների (նոր հարկատեսակների առաջացում, հարկային արտոնությունների կրճատում կամ վերացում և այլն), ինչպես նաև հարկային դրույքաչափերի մեծության փոփոխության հետ, 2) պետական հարկային ռիսկ, երբ հարկային քաղաքականության փոփոխության արդյունքում կարող են կրճատվել պետբյուջե մուտքագրվող գումարները:

ՀԵՋԱՎՈՐՈՒՄ (ԿՈՐՈՒՄՏԻՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒՄ) - երկու միմյանց հակադիր միաժամանակյա գործարքների (առք ու վաճառք) կնքումը, որոնց նպատակն է հումքի, արժեթղթի կամ արտարժույթի գների ապագա տատանումների չեզոքացումը: Կատարվում է ժամկետային (ֆորվարդային, ֆյուչերսային) շուկայում հումքի, արժեթղթի կամ արտարժույթի ֆյուչերսային պայմանագրերի կնքման կամ օպցիոն ձեռք բերելու միջոցով: Օրինակ, գնելով որևէ ապրանք, այն միաժամանակ վաճառում է որպես ֆյուչերս կամ օպցիոն:

ՀԵՏ ԿԱՆՉՎՈՂ ԱԿՐԵՂԻՏԻՎ – համարվում է այն ակրեդիտիվը, որն էմիտենտ բանկը կարող է փոփոխել կամ վերացնել առանց միջոցներ ստացողին նախապես տեղյակ պահելու (ծանուցելու): Ակրեդիտիվի հետ կանչելը էմիտենտ բանկի համար որևէ պարտավորություն չի ստեղծում միջոցներ ստացողի հանդեպ: Կատարող բանկը պարտավոր է հետ կանչվող ակրեդիտիվով վճարել կամ այլ գործառնություններ կատարել, եթե դրանց կատարման պահին ծանուցում չի ստացել ակրեդիտիվի պայմանների փոփոխության կամ վերացման մասին:

ՀԵՏ ԶԿԱՆՉՎՈՂ ԱԿՐԵՂԻՏԻՎ – համարվում է այն ակրեդիտիվը, որը չի կարող վերացվել կամ փոփոխվել առանց միջոցներ ստացողի համաձայնության: Էմիտենտ բանկի խնդրանքով ակրեդիտիվային գործառնությանը մասնակցող կատարող բանկը կարող է հաստատել հետ չկանչվող ակրեդիտիվը (հաստատված ակրեդիտիվ): Նման հաստատումը նշանակում է էմիտենտ բանկի պարտավորության հանդեպ կատարող բանկի կողմից ակրեդիտիվի պայմաններին համապատասխան իրականացնելու լրացուցիչ պարտավորության ստանձնում:

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ - այն հաշիվներն են, որոնք առաջանում են ոչ միայն տնտեսավարող սուբյեկտին ամրացված միջոցներից, այլ նաև կազմավորման տարբեր աղբյուրներից և զուտ շահույթի բաշխումից: Այս հաշիվներին են պատկանում կանոնադրական (բաժնեհավաք) կապիտալը, պահուստային և լրացուցիչ կապիտալները և այլն: Նշված բոլոր հաշիվներն էլ պասիվային են, և դրանցում համապատասխան գումարների ավելացումները գրանցվում են կրեդիտում, իսկ նվազեցումները՝ դեբետում:

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ – համարվում է քաղաքացիների և (կամ) իրավաբանական անձանց կամավոր գույքային վճարների հիման վրա ստեղծված և անդամություն չունեցող կազմակերպությունը, որը հետապնդում է սոցիալական, բարեգործական, մշակութային, կրթական կամ այլ հանրագուտ նպատակներ: Հիմնադիրների (հիմնադի-

րի)՝ հիմնադրամին հանձնած գույքը հիմադրամի սեփականությունն է: Հիմնադրամն այդ գույքն օգտագործում է իր կանոնադրությամբ սահմանված նպատակներով: Հիմնադրամը պարտավոր է ամեն տարի հաշվետվություն հրապարակել իր գույքի օգտագործման մասին:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ - ակտիվներ, որոնք նախատեսվում են օգտագործել ծեռնարկատիրական գործունեության մեջ որոշակի ժամանակաշրջանի ընթացքում, ի տարբերություն շրջանառու (սպառվող) ակտիվների: Այս ակտիվներն օգտագործվում են ապրանքների և ծառայությունների ստեղծման նպատակով և նախատեսված չեն, արևտրային գործունեության ընթացքում, վերավաճառքի համար: Ճյուղերի մեծ մասում հիմնական ակտիվներին են վերաբերում հողը, շենքերը, արտադրական շինությունները, մեքենաները, սարքավորումները, փոխադրամիջոցները, կահույքը և այլն: Գտնվելով դիլերների մոտ, թվարկված ակտիվները հանդիսանում են շրջանառվող կապիտալ: ԱՄՆ հարկային օրենսդրությամբ հիմնական ակտիվներ են համարվում նաև արժեթղթերում ներդրումները: Հիմնական ակտիվների վրա կատարված ծախսերը դրանց ծառայության սպասվող ժամկետի ընթացքում աստիճանաբար դուրս են գրվում շահույթից՝ հաշվեկշռային արժեքից տարեկան հանումների և դրանց ամորտիզացիոն մասհանումների վերագրելու միջոցով: Հիմնական ակտիվներն անվանվում են նաև հիմնական միջոցներ:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՀԱՄԱԽԱՌՆ ԿՈՒՏԱԿՈՒՄ – իրենից ներկայացնում է ռեզիդենտ-միավորների կողմից ապագայում նոր եկամտի ստեղծման համար միջոցների ներդրում հիմնական կապիտալի օբյեկտներում՝ արտադրության մեջ դրանք օգտագործելու ճանապարհով:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ – հաշվապահական հաշվառման այն հաշիվներն են, որոնք օգտագործվում են տնտեսավարող սուբյեկտին պատկանող բոլոր միջոցների դրությունն ու շարժը հաշվառելու և վերահաշվելու համար: Հիմնական հաշիվները ստո-

րաբաժանվում են չորս ենթախմբի՝ գույք-նյութական, դրամական, հաշվարկային և հիմնադրամային:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ – ոչ ընթացիկ ակտիվների մի մասն են, այդ թվում՝ շենքերը, կառույցները, մեքենաներն ու սարքավորումները (բանվորական և ուժային մեքենաներն ու սարքավորումները, չափիչ և կարգավորիչ փորձասարքերն ու հարմարանքները, լաբորատոր սարքավորումները, հաշվողական տեխնիկան), փոխադրամիջոցները և հիմնական միջոցների այլ տեսակները: Հիմնական միջոցների մեջ են ներառվում նաև պետական և մասնավոր հատվածների կազմակերպությունների բոլոր հիմնական միջոցները, ինչպես նաև ֆիզիկական անձանց սեփականության իրավունքով պատկանող հիմնական միջոցները: Այդ միջոցների մեջ ներառվում են բնակելի տները, բնակչության անձնական օժանդակ տնտեսությունների, ինչպես նաև գյուղացիական (ֆերմերային) տնտեսությունների (տնտեսական շենքեր, բազմամյա տնկիներ, բանող և մթերատու անասուններ, գյուղտեխնիկա) հիմնական միջոցները:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՈՐՄԱՏԻՎՆԵՐ – կենտրոնական բանկի կողմից բանկերի գործունեության կարգավորման հիմնական չափանիշներն են: Համաձայն ՀՀ բանկային օրենսդրության, կենտրոնական բանկը բոլոր տեսակի բանկերի համար սահմանում է հետևյալ հիմնական տնտեսական նորմատիվները. ա) կանոնադրական կապիտալի (հիմնադրամի) նվազագույն չափը, բ) ընդհանուր կապիտալի նվազագույն մեծությունը, գ) ընդհանուր կապիտալի և ռիսկով կշռված ակտիվների գումարների միջև նվազագույն հարաբերակցությունը, դ) հիմնական կապիտալի և ռիսկով կշռված ակտիվների գումարների միջև նվազագույն հարաբերակցությունը, ե) բարձր իրացվելի ակտիվների և ընդհանուր ակտիվների գումարների միջև նվազագույն հարաբերակցությունը (ընդհանուր իրացվելիության նորմատիվ), զ) բարձր իրացվելի ակտիվների և ցպահանջ պարտավորությունների գումարների միջև նվազագույն հարաբերակցությունը (ընթացիկ իրացվելիության

նորմատիվ), է) մեկ փոխառուի գծով ռիսկի առավելագույն չափը, ը) բանկի հետ կապված մեկ անձի գծով ռիսկի առավելագույն չափը, թ) բանկի հետ կապված բոլոր անձանց գծով ռիսկի առավելագույն չափը, ժ) բանկերի կողմից ներգրավված միջոցների դիմաց ՀՀ կենտրոնական բանկում պարտադիր պահուստների նվազագույն չափը, ի) արտարժույթի տնօրինման նորմատիվի առավելագույն չափը: ՀՀ կենտրոնական բանկը, ըստ օրենքի, կարող է սահմանել նաև բանկի պարտատերերի գծով ռիսկի առավելագույն չափը, որը սակայն ներկայումս սահմանված չէ:

ՀԻՊԵՐԻՆՖՈՒՅԱՑԻԱ - տեղի է ունենում, երբ գների միջին տարեկան տեմպերը կազմում են 100% և ավելի: Տվյալ մակարդակի, ինչպես նաև սուպերինֆլացիայի դեպքում, տնտեսությունը դառնում է անկառավարելի:

ՀԻՓՈՐԹԵ – 1) երկարաժամկետ փոխատվություն ստանալու նպատակով անշարժ գույքի (գլխավորապես հողի և շինությունների) գրավադրման տեսակ է: Հանդիսանում է արտադրական և բնակելի շենքերի շինարարության ֆինանսավորման հիմնական տեսակներից մեկը: Հիփոթեքի առարկան անշարժ գույքն է, որը մնում է գրավատուի տիրապետման ներքո, այսինքն՝ գրավադրումը կատարվում է առանց այդ գույքը գրավային պարտատիրոջ (գրավառուի) տիրապետմանը հանձնելու: Միևնույն սեփականությունը կարող է գրավադրվել կրկնակի հիփոթեքի տակ (հաջորդող գրավ) պայմանով, որ այդ սեփականության արժեքը գերազանցում է նախորդ հիփոթեքային վարկի արժեքը: Հիփոթեքային վարկը կարող է ծառայել նոր շինարարության ֆինանսավորման աղբյուր, եթե այդ օբյեկտը հանդիսանում է հիփոթեքի առարկա: Հիփոթեքը համար բնորոշ են գույքի թողնելը պարտապանի (գրավատուի) տիրապետման ներքո, նույն գույքի գրավոր լրացուցիչ հիփոթեքային փոխատվությունների ստացման հնարավորությունը երկրորդ, երրորդ գրավականներով և այլն, գրավի պարտադիր գրանցումը: Պարտապանի (գրավատուի) անվճարունակության դեպքում վարկատուի պահանջների բավարարումը տեղի է ունենում իրացված

գույքի հաշվին գրավի գրանցման հերթականությամբ: Հիփոթեքի հիմնական տեսակը շրջանառու հիփոթեքն է, այսինքն՝ հիփոթեքի գրավի վկայականի հանձնումը, որը հեշտացնում է այդպիսի հիփոթեքի շրջանառությունը առևտրային շրջանառության մեջ, 2) գրավաթուղթ է՝ բանկի կողմից փոխառուին տրվող պարտքային վկայական անշարժ գույքի գրավի մասին, 3) անշարժ գույքի գրավի դիմաց փոխատվություն է, 4) համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի, հիփոթեք է համարվում գրավը, որի առարկան, անկախ նրանից այն անշարժ, թե շարժական գույք է, մնում է գրավատուի կամ երրորդ անձի տիրապետման և օգտագործման ներքո:

ՀԻՓՈՐԹՔԱՅԻՆ ԲԱՆԿ – մասնագիտացված բանկ է, որը զբաղվում է հիփոթեքային վարկերի (անշարժ գույքի գրավի դիմաց վարկերի) տրամադրմամբ անշարժ գույքի ծեռք բերման, հիփոթեքների վերավաճառքի, տարբեր տեսակի տեխնիկական ծառայությունների մատուցման գործունեությամբ: Հիփոթեքային բանկի կողմից տրամադրվող վարկերը սովորաբար ունեն երկարաժամկետ բնույթ: Որպես բանկի դրամական միջոցների աղբյուրներ հանդես են գալիս առավելապես այն հաճախորդների ավանդները, որոնք ցանկանում են ստանալ հիփոթեքային վարկ և բանկի սեփական կապիտալը: Նրանք հավաքագրում են ռեսուրսներ արժեթղթերի հատուկ տեսակի գրավաթղթերի թողարկման միջոցով, որոնց համար որպես ապահովություն ծառայում է բանկերում գրավադրված անշարժ գույքը: Կախված վարկավորման ուղղություններից, հիփոթեքային բանկերը բաժանվում են հողային բանկերի, որոնք վարկ են տրամադրում հողամասի գրավի դիմաց, մելիորատիվ բանկերի, որոնք վարկ են տրամադրում մելիորատիվ (հողաբարելավման) աշխատանքների համար, կոմունալ բանկերի, որոնք վարկ են տրամադրում քաղաքի անշարժ գույքի գրավի դիմաց: ՀՀ օրենսդրությամբ հիփոթեքային բանկը առանձնացված չէ որպես բանկերի հատուկ տեսակ:

ՀԻՓՈԹԵՔԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - դրանք տրամադրում են կարճաժամկետ վարկեր անշարժ գույքի ձեռք բերման նպատակով:

ՀԻՓՈԹԵՔԱՅԻՆ ՎԱՐԿ – 1) փոխատվություն է անշարժ գույքի գրավադրմամբ: Ազատ մրցակցության ժամանակաշրջանում հիփոթեքային բանկերը 10, 15, 25 և ավելի տարով վարկեր են տրամադրում հողամասերի, բնակելի շենքերի և այլ կառույցների գրավի դիմաց: 2) երկարաժամկետ փոխատվություններ են, որոնք սովորաբար տրամադրվում են անշարժ գույքի՝ հողի և արտադրական ու բնակարանային նշանակության կառույցների գրավադրման դիմաց: Դրանք տրվում են հող, շենքեր (սովորաբար՝ տներ) ձեռք բերելու կամ տներ կառուցելու համար և հետ են վերադարձվում երկարատև ժամանակաշրջանից հետո: Գրավ կարող է լինել նաև գնվող կամ կառուցվող անշարժ գույքը: Վարկը ժամանակին չմարելու դեպքում վարկատուն (փոխատուն) իրավունք ունի ձեռնարկել օրենսդրությամբ նախատեսված միջոցները՝ ակտիվը վերականգնելու համար: Եթե գրավադրված գույքը արժեթղթերից տարբեր շարժական գույք է, ապա այդպիսի հիփոթեքը անվանվում է շարժական գույքի դիմաց հիփոթեքային վարկ: 3) անշարժ գույքով (հողատարածքով, շենքերով, այլ գույքով) ապահովված վարկերն են՝ շինարարության և հողաշինության համար կարճաժամկետ վարկերը, գյուղատնտեսական հողատեսքերի, շենքերի և բնակարանների, առևտրային կառույցների ու գույքի գնման համար վարկերը:

ՀՀ ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔ - այն ներառում է օտարերկրյա պետություններից և միջազգային կազմակերպություններից ՀՀ կառավարությանն ու ՀՀ ԿԲ-ին տրամադրված վարկերը, ինչպես նաև վարկեր՝ տրամադրված ՀՀ կառավարությանը և ԿԲ-ին երաշխիքներով:

ՀՀ ՀԱՄԱՆՄԲԱԿԱԾ ԲՅՈՒՋԵ - այն ներառում է ՀՀ պետական, համայնքների և սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի բյուջեների ցուցանիշները: Նշված բյուջեների հա-

մախմբման ընթացքում կրկնակի հաշվառումից խուսափելու համար հաշվի չի առնվում դրանց միջև ներքին տրանսֆերտները: ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերից հանվում են համայնքների բյուջեներին տրված տրանսֆերտները (դոտացիա, սուբվենցիա, փոխատվություն), սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամին հատկացումները և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարները: ՀՀ համայնքների բյուջեների ծախսերից հանվում են մուծումները սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամին:

ՀՆԱ-Ի ԻՆՂԵՔՍ (ՂԵՖՆԱՑԱՏՈՐ) – ի տարբերություն ապրանքների և ծառայությունների գների ինդեքսի, ՀՆԱ-ի դեֆլյատորը բնութագրում է աշխատանքի վարձատրության, շահույթի (ներառյալ խառը եկամուտները), հիմնական կապիտալի սպառման փոփոխությունները՝ գների փոփոխման արդյունքում:

ՀՆԱՐԱՎՈՐ ՍՏԱՆԿԱՑՈՒՄ – տնտեսավարող սուբյեկտների կամ անհատ ձեռներեցների այնպիսի վիճակն է, որի շարունակումը կարող է հանգեցնել սնանկացման, եթե ժամանակին չսկսվի այդ գործընթացի գծով դատական քննություն:

ՀՈՒՂԻՆԳ - կորպորացիա, ընկերություն, առաջատար ձեռնարկություն է, որը կառավարում և հսկողություն է իրականացնում այլ ձեռնարկությունների, ընկերությունների գործունեության նկատմամբ: Տարբերվում են հողինգի երկու տեսակներ՝ 1) որոնք չեն զբաղվում արտադրական, առևտրային կամ բանկային գործունեությամբ, 2) որոնք տարբեր ոլորտներում զբաղվում են ձեռնարկատիրությամբ:

ՀՈՂԻ ՀԱՐԿ – հողի սեփականատերերից, պետական սեփականություն հանդիսացող հողի մշտական և ժամանակավոր օգտագործողներից պետական բյուջե գանձվող պարտադիր վճար է: Այն ուղղակի հարկ է և գանձվում է հողի կադաստրային գնահատմամբ որոշված հաշվարկային գուտ եկամտից, իսկ ոչ գյուղատնտեսական նշանակության հողերի համար՝ կադաստրային գնա-

հատման արժեքից, «Հողի հարկի մասին» օրենքով սահմանված տոկոսադրույքաչափով:

ՀՐԱԺԱՐԱԳԻՆ – կողմերի համաձայնությամբ պարտավորությունը կարող է դադարեցվել, եթե գործընթացի կատարման փոխարեն հրաժարագին տրամադրվի (դրամ վճարելով, գույք հանձնելով և այլն): Հրաժարագնի չափը, ինչպես նաև այն տրամադրելու ժամկետները և կարգը սահմանում են հենց իրենք՝ կողմերը:

2

ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ - առանձին դուստր կազմակերպությունների (ծեռնարկություն, ընկերություն, ֆիրմա) միավորումն է մեկ տնտեսական միավորի մեջ: Տարբերվում են ծեռնարկատիրական գործունեության միավորման 2 ձևեր՝ ա) ծեռնարկատիրական գործունեության միավորումն է, որի համաձայն կազմակերպություններից մեկը՝ ձեռք բերողը (մայր կազմակերպությունը), վերահսկման իրավունք է ստանում այլ կազմակերպության ձեռք բերվողի (դուստր կազմակերպության) զուտ ակտիվների և գործառնությունների նկատմամբ՝ ակտիվների փոխանցման, պարտավորությունների ստանձնման կամ բաժնետոմսերի (բաժնենմասերի) թողարկման դիմաց, բ) բաժնենմասերի (շահերի) միացում, այսինքն՝ ծեռնարկատիրական գործունեության միավորում, որտեղ միավորվող կազմակերպությունների բաժնետերերը միավորում են իրենց բոլոր զուտ ակտիվների և գործառնությունների նկատմամբ վերահսկողությունը, միավորված կազմակերպությանը հատուկ ռիսկերը և օգուտները համատեղ ու շարունակաբար կրելու նպատակով: Դա արվում է այնպես, որ ոչ մի կողմը չի կարող համարվել որպես ձեռք բերող:

ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ – տնտեսավարող սուբյեկտների (ծեռներեցների) կողմից իրականացվող, օրենսդրությամբ չարգելված տնտեսական ցանկացած գործու-

նեություն: Վերջինս կարող են իրականացնել տվյալ երկրի և այլ պետությունների քաղաքացիները, քաղաքացիություն չունեցող անձինք և իրավաբանական անձինք ու իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող տնտեսավարող սուբյեկտները (ծեռնարկությունները):

ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ՌԻՍԿԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ – ըստ որի պայմանագրով կարող է ապահովագրվել միայն ապահովագրվողի (ապահովադրի) ծեռնարկատիրական ռիսկը և միայն նրա օգտին:

ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԵՐ (ՀԻՄՆԱԴԻՐ) – կարող են լինել տվյալ երկիրը և այլ պետությունները, այդ պետությունների իրավաբանական անձինք, իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ծեռնարկությունները, քաղաքացիները, քաղաքացիություն չունեցող անձինք, եթե օրենսդրությամբ այլ բան նախատեսված չէ:

ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հաշվարկային և այլ հաշիվներ բացելն է ցանկացած բանկային հիմնարկում իր դրամական միջոցները պահելու, հաշվարկային, վարկային և դրամարկային բոլոր տեսակի գործառնություններ իրականացնելու համար: Ձեռնարկության ֆինանսական գործառնությունները, այդ թվում նաև աշխատավարձի վճարումները, կատարվում են բանկային հիմնարկների միջոցով՝ սահմանված ժամկետներին համապատասխան:

ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ – կազմակերպական միավոր է, որն իրեն պատկանող կամ սեփականատիրոջ (հիմնադրի) կողմից հատկացված գույքով իրականացնում է ծեռնարկատիրական գործունեություն և պատասխանատվություն է կրում ստանձնած պարտավորությունների կատարման համար:

ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՆԵՐՂՈՒՄՈՎ – ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան ստեղծված ցանկացած կազ-

մակերպա-իրավական տեսակի ծեռնարկություն է, որի հիմնադիրը կամ մասնակիցն օտարերկրյա ներդրող է:

ՉԵՌՔ ԲԵՐՄԱՆ ԱՐԺԵՔ – 1) դրամի գումարը, որը վճարվել է անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավական փաստաթուղթը ստանալու համար մինչև հիփոթեքային վարկի ձևակերպումը, 2) երբեմն այս տերմինը օգտագործվում է շենքերի և սարքավորումների հաշվեկշռային արժեքը նշելու համար, 3) ակտիվի արժեքը, որը ճշտագրտված է գների ընդհանուր մակարդակի հաշվառմամբ:

Ս

ՄԱԿԼԵՐ – ֆոնդային կամ ապրանքային բորսաներում գործարքների կնքման միջնորդ: Գործում է հաճախորդի հանձնարարությամբ և նրա հաշվին: Ունի իրավաբանական անձի կարգավիճակի իրավունք և մասնագիտանում է բորսային գործառնությունների որոշ տեսակներում: Նրանք միավորվում են մակլերային գրասենյակներում և ֆիրմաներում, որոնք միջնորդ ծառայություններ ցուցաբերելու համար բորսային կոմիտեի կողմից սահմանված կոմիսիոն վճար են գանձում:

ՄԱՀԱՑՈՒԹՅԱՆ ԱՂՅՈՒՄԱԿ – տարբեր հասակներում ազգաբնակչության մահացությունը և մեկ հասակից մյուսին անցնելու ընթացքում կյանքի սպասվելիք տևողությունը բնութագրող հաշվարկային ցուցանիշներ պարունակող վիճակագրական աղյուսակ է: Այն օգտագործվում է հիմնականում ակտուարային հաշվարկներում:

ՄԱՀԱՑՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐ - բնութագրում են յուրաքանչյուր տարիքային խմբում մահացության միջին մակարդակը: Հաշվարկվում են, տարվա ընթացքում տվյալ տարիքային խմբում մահացածների թվաքանակը բաժանելով ընթացիկ գնահատման արդյունքներով ստացված այդ տարիքի անձանց միջին տարեկան թվաքանակի վրա:

ՄԱՆՈԱԾԱՆ ԱՌԵՎՏՐԻ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ - դա անձնական սպառման կամ տնային տնտեսությունում օգտագործման համար բնակչությանը կանխիկ դրամով վաճառված սպառողական ապրանքների արժեքն է: Մանրածախ ապրանքաշրջանառության ծավալի ցուցանիշը ձևավորվում է խանութների, կրպակների (տաղավարների), հանրային սննդի օբյեկտների, սպառողական ապրանքների շուկաների (տոնավաճառների), գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաների և առևտրի իրականացման համանման այլ օբյեկտների միջոցով իրականացված ապրանքաշրջանառության հիման վրա: Պարենային, ոչ պարենային և խառը սպառողական ապրանքների շուկաներում (տոնավաճառներում) վաճառված ապրանքների ծավալը որոշվում է վիճակագրական հաշվետվությունների տվյալներով և փորձագիտական լրացուցիչ հաշվարկի հիման վրա: Գյուղատնտեսական արտադրանքի քաղաքային շուկաների ապրանքաշրջանառության ծավալը որոշվում է վիճակագրական հաշվետվությունների տվյալների և կատարված դիտարկումների արդյունքներով: Ապրանքային պաշարները յուրաքանչյուր տարվա հունվարի 1-ի դրությամբ, հաշվարկված ապրանքաշրջանառությունն է օրերով, որը որոշվում է առևտրական կազմակերպությունների ապրանքային պաշարների միջին ամսական ծավալի և տվյալ ամսվա ապրանքաշրջանառության մեկ օրվա ծավալի հարաբերությամբ:

ՄԱՍՆԱԿԻ ԳՈՒՅՔԱԳՐՈՒՄ - այն ընդգրկում է տնտեսական միջոցների որևէ խումբ կամ դրա տեսակ, տնտեսավարող սուբյեկտի որևէ տեղամաս և այլն: Օրինակ, դրամարկղի ամենամսյա ստուգում, կամ պահեստում նյութերի գների փոփոխման կապակցությամբ դրանց մի քանի տեսակների գույքագրում և այլն:

ՄԱՍՆԱԿՈՐ ԱՆՁԱՆՑ ՏՐՎՈՂ ՎԱՐԿԵՐ – ներառում են ավտոմեքենաների, շարժական տների, էլեկտրակենցաղային տեխնիկայի և այլ սպառողական ապրանքների ապառիկ գնման, տների վերանորոգման ու արդիականացման, բուժսպասարկման ծախսերը փոխհատուցելու և այլ անձնական ծախսերի ծածկման

համար տրվող վարկերը: Սովորաբար այս տեսակի վարկերը հատկացվում են անմիջականորեն քաղաքացիներին կամ մանրածախ դիլերների միջոցով՝ անուղղակիորեն:

ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ – ըստ որի ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող մատակարար-վաճառողը պարտավորվում է իր արտադրած կամ գնած ապրանքները պայմանավորված ժամկետում (ժամկետներում) հանձնել գնորդին՝ ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելու կամ անձնական, ընտանեկան, տնային կամ այլ նմանօրինակ օգտագործման հետ չկապված նպատակներով օգտագործելու համար: Մատակարարման պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

ՄԱՐԿԵԹԻՆԳ - բառացի նշանակում է շուկայավարություն, որի նպատակն է առավելագույն շահույթի ստացումը կապված նոր արտադրատեսակների մշակման, դրանց թողարկման, իրացման ու ծառայությունների մատուցման հետ: Հիմնական ֆունկցիաներն են՝ պահանջարկի, գնագոյացման, գովազդի, իրացումը խթանելու, ապրանքատեսակների պլանավորման հարցերի մշակումը և այլն:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԳՈՏԻ – Հայաստանի Հանրապետության պետական սահմանի անցակետերի տարածք, կամ մաքսային հսկողության ենթակա ապրանքների և այլ առարկաների մաքսային պահպանման տարածք:

ՄԱՔՍԱՏՈՒՆ – տվյալ երկրի սահմաններով առաքվող ապրանքների, փոստային առաքումների և բեռների մուտքը վերահսկող պետական հաստատություն է: Այն իրագործում է բեռների ստուգում, գանձում է մաքսատուրք, իրականացնում է հավելյալ մաքսային վճարումներ և այլ գործառնություններ: Մաքսատուրք գանձվում է մաքսային հայտարագրերի հիման վրա: Այն միջոց է ազգային շուկայի մրցակցության ապահովման, ներմուծվող ապրանքների մրցունակության փոքրացման, ներմուծման ու արտահանման ծավալի ու կառուցվածքի կարգավորման, բյուջեի համար

միջոցների հայթայթման և այլ գործառնություններ ապահովելու համար:

ՄԵԿ ԲԱԺՆԵՏՈՄՍԻ ՀԱՀԱՐԱԺԻՆ – որոշվում է շահաբաժինների վճարման համար ուղղված դրամական միջոցների և շրջանառությունում գտնվող բաժնետոմսերի ընդհանուր քանակի հառաքերակցությամբ:

ՄԵՆԱՇՆՈՐՀ – 1) պետությանը, ձեռնարկությանը, կազմակերպությանը կամ ֆիզիկական անձին տրամադրված բացառիկ իրավունք է՝ որևէ գործունեությամբ զբաղվելու համար: Շուկայական տնտեսության պայմաններում հակադրվում է ազատ մրցակցությանը, 2) խոշորագույն կազմակերպություններ (ընկերություններ) և (կամ) դրանց միավորումներ (կարտելներ, տրեստներ, կոնցեռներ, կոնսորցիումներ, կոնգլոմերատներ), որոնք իրենց ձեռքում են կենտրոնացնում ապրանքների ու ծառայությունների արտադրության և իրացման զգալի մասը, որը նրանց թույլ է տալիս գերիշխող դերք գրավել շուկայում և իրենց պայմանները թելադրել սպառողին, ընդհուպ մինչև մենաշնորհային գնի սահմանումը: Երբեմն անհատական ֆիրմաները կնքում են մենաշնորհային համաձայնագրեր գները, արտադրության ծավալները վերահսկելու, կամ շուկաները միմյանց միջև բաժանելու նպատակով: Համարվում է շուկայի անարդյունավետ կառուցվածք, քանի որ մրցակիցների բացակայությունը ապրանքի արտադրության ծախսերն իջեցնելու նախադրյալներ չի ստեղծում: Ավելին, մենավաճառը շուկայում չարաշահում է իր իշխանությունը սպառողների նկատմամբ՝ նշանակելով չափազանց բարձր գներ (կամ) պակասեցնելով արտադրանքը, ինչպես նաև հնարավոր մրցակիցների նկատմամբ ստեղծելով արգելքներ շուկա մուտք գործելու համար:

ՄԵՏԱՂԱԴՐԱՄ – մետաղի դրամահատած կտոր, որը պետությունը հայտարարում է դրամ (փող): Մետաղական դրամանիշը սովորաբար պատրաստվում է ազնիվ մետաղներից, ունի ոչ մեծ արժողություն: Ներկայումս առավելապես կատարում է դրամի մանրման ֆունկցիա, այսինքն՝ թողարկվում է երկրի պաշտոնա-

կան դրամական միավորից ցածր անվանական արժեքով և ծառայուն է այն մանրելու համար: Մետաղադրամի մեջ տարբերվում են դիմերեսը, հակառակ երեսը և կողը (եզրը): Մանր վճարումները սպասարկելու համար օգտագործվում է մանրադրամը, որը գլխավորապես պատրաստվում է պղնձա-նիկելային, պղնձա-ցինկային և ալյումինե ծուլվածքներից: Ավելի բարձր որակի մետաղներն օգտագործվում են հորեյանական և հուշադրամների պատրաստման համար:

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿ – խոշոր ունիվերսալ ֆինանսավարկային հիմնարկություն, որը գործում է մի քանի երկրներում և համաշխարհային շուկայում: Այդ բանկերը փոխատվական կապիտալների շուկայում գլխավոր միջնորդներն են, որպես կանոն, ունեն օտարերկրյա ներկայացուցչությունների լայն ցանց:

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - բանկային գործառնություններ, որոնք կապված են արտարժույթի, արտասահմանյան վարկերի տրամադրման կամ որպես ներդրումային բանկերի աշխատանքի հետ, որոնք սպասարկում են արտասահմանյան երկիրներին, տարածքներին, ընկերություններին:

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԿ – 1) որևէ երկրի, նրա բանկերի, ինչպես նաև այլ կազմակերպությունների կողմից այլ երկրների, դրանց բանկերին, իրավաբանական ու ֆիզիկական անձանց տրամադրվող վարկ: Միջազգային վարկի համար միջոցները հավաքագրվում են փոխատվական կապիտալների միջազգային շուկայում, ազգային շուկաներում, ինչպես նաև պետական, տարածաշրջանային և միջազգային կազմակերպությունների ռեսուրսների օգտագործման հաշվին: Լինում է կարճաժամկետ (մինչև 1 տարի), միջին ժամկետ (1-5 տարի) և երկարաժամկետ (5 տարուց ավելի): Ապահովման տեսակետից լինում են ապահովված (ապրանքանյութական արժեքներով, առևտրական փաստաթղթերով և այլ արժեքներով) և չապահովված (բլանկային) վարկեր: Իրենց ձևով վարկերը լինում են արտարժույթային և ապրանքային: Կախված այն բանից, թե ո՞վ է վարկատուն, տարբերվում են մասնավոր, կա-

ռավարական, միջազգային և տարածաշրջանային կազմակերպությունների վարկեր: Ըստ վարկավորման օբյեկտի, միջազգային վարկերը ստորաբաժանվում են ֆինանսականի և առևտրայինի, 2) միջազգային տնտեսական հարաբերությունների ոլորտում ֆինանսական ռեսուրսների և արտարժույթի տրամադրումն է վերադարձման, ժամկետայնության և տոկոսի վճարման պայմաններով: Նման վարկեր տրամադրում են մասնավոր ֆիրմաները, բանկերը, օտարերկրյա պետությունները, միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունները:

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – միջազգային արժույթ-վարկային կազմակերպություններ են, որոնք ստեղծվել են միջպետական համաձայնագրերի հիման վրա՝ երկրների միջև արժույթային և ֆինանսավարկային հարաբերությունները կարգավորելու, երկրների տնտեսական զարգացմանը աջակցելու, վարկային օգնություն ցուցաբերելու նպատակով: Այդպիսի կազմակերպությունների շարքին են դասվում Միջազգային հաշվարկների բանկը, Արժույթի միջազգային հիմնադրամը, Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկը, Զարգացման միջազգային ասոցիացիան, Միջազգային ֆինանսական կորպորացիան, Եվրոպական ներդրումային բանկը, զարգացման տարածաշրջանային միջազգային բանկերը:

ՄԻԶԱՆԿՅԱԼ ՍՊԱՌՈՒՄ – կազմված է այն ապրանքների ու ծառայությունների արժեքից, որոնք հաշվետու ժամանակաշրջանում ամբողջությամբ սպառվում կամ վերափոխվում են արտադրության ընթացքում: Միջանկյալ սպառման մեջ չի ներառվում հիմնական նախադրյալի սպառումը: Միջանկյալ սպառման կազմում առանձին դիրքով ներառվում է ֆինանսական միջնորդների (բանկերի) անուղղակիորեն չափվող ծառայությունները:

ՄԻԶԲԱՆԿԱՅԻՆ ՎԱՐԿԵՐ - դրանք ազատ դրամական միջոցների ներգրավումն ու տեղաբաշխումն է բանկերի միջև: Այդ վարկերը համարվում են բանկերի իրացվելիության ապահովման, թղթակցային հաշիվների համալրման և ֆինանսական շուկայի ա-

ռավել եկամտաբեր ոլորտներում գործառնություններ իրականացնելու համար անհրաժեշտ միջոցների հայթայթման հիմնական աղբյուրներ:

ՄԻՋՔԱՆԿԱՅԻՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ – տոկոսադրույք, որով հաշվարկային պալատի անդամները գնում են կամ ներկայացնում տարբեր ֆինանսական ինստիտուտներից, անհապաղ մատակարարումով, ԱՄՆ դոլար գնելու բարեխիղճ հայտ՝ այլ արժույթների հետ փոխանակելու համար:

ՄԻՋՆՈՐՂԱԿՃԱՐ – միջնորդական գործառնությունների համար վճար կամ վարձատրություն: Այդ վճարը միջնորդը ստանում է գնորդի կամ վաճառողի անունից կատարած որոշակի ծառայության դիմաց: Վճարվում է հաստատագրված կամ փոփոխվող սանդղակով կախված գործարքի պայմաններից: Երբեմն ամբողջ միջնորդավճարը վճարում է վաճառողը (օրինակ, երբ բրոքերը վաճառում է հաճախորդի արժեթուղթը, միջնորդավճարը վճարում է հաճախորդը): Սակայն մի շարք դեպքերում (օրինակ, որոշ ապրանքային շուկաներում) միջնորդավճարը հավասարաչափ բաժանվում է գնորդի և վաճառողի միջև: Գովազդային գործունեության մեջ միջնորդական վարձատրությունն իրենից ներկայացնում է արժեքից գեղջ: Միջնորդավճարներ վճարվում են ներդրումային և առևտրային բանկերին, բրոքերային ընկերություններին, որոնք իրականացնում են միջնորդական գործառնություններ: Բացի դրանից, առևտրական բանկերը, կարող են միջնորդավճարներ ստանալ նաև թղթակցային հարաբերություններ վարելու, տրաստային գործառնությունների, խորհրդատվական ծառայությունների, իսկ ներդրումային բանկերը խորհրդատվական ծառայությունների համար: Ապահովագրական գործում հատուկ բրոքերային ընկերությունները միջնորդավճար են վերցնում ապահովագրական ռիսկերն ընդունելու համար դրանք հետագայում ապահովագրական ընկերություններին փոխանցելով:

ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳ - տնտեսական օբյեկտներին անընդհատ հետևելը, դրանց գործունեության որպես կառավարման բաղկա-

ցուցիչ մասի, վերլուծությունը: Օրինակ, ֆինանսական շուկաների և ֆոնդային բորսաների տեխնիկական պարամետրերին հետևելը և դրանց հիման վրա վերլուծական գործունեության ծավալումն՝ առավելապես համակարգչային համակարգերի օգնությամբ:

ՄՈՒՆԻՑԻՊԱԼ ԲԱՆԿ – մունիցիպալ կառուցվածքների սեփականության ներքո գտնվող բանկ է: ՀՀ օրենսդրությամբ մունիցիպալ բանկը առանձնացված չէ որպես բանկերի հատուկ տեսակ:

ՄՈՒՏՔԻ ԴՐԱՍԱՐԿՂԻ ՕՐՂԵՐ – սկզբնական փաստաթուղթ, որը հավաստում է դրամը դրամարկղ մուտքագրվելու փաստը: Մուտքի դրամարկղի օրղերը կազմված է անմիջապես բուն մուտքի դրամարկղի օրղերից, որը մնում է դրամն ընդունող գանձապահի մոտ, և անդորրագրից, որը հանձնվում է դրամը դրամարկղ հանձնած անձին: Համաձայն ՀՀ բանկային օրենսդրության, մուտքի դրամարկղի օրղերում պարտադիր արտացոլվում են ստանդարտ ռեկվիզիտներ:

ՄՈՒՐՀԱԿ - արժեթուղթ է, որը հավաստում է մուրհակատուի պարտավորությունը սահմանված ժամկետում մուրհակատիրոջը որոշակի գումար վճարելու մասին: Մուրհակը ոչ միայն հարմար հաշվարկային ձև է, այլ նաև առևտրային վարկի տեսակ, քանի որ վճարումը ըստ մուրհակի կատարվում է ոչ թե անմիջապես, այլ որոշ ժամանակ անց, որի ընթացքում մուրհակի գումարը գտնվում է մուրհակատուի տրամադրության տակ: Մուրհակը պարտքի միակողմանի դրամական պարտավորություն է, ըստ որի մուրհակատերը ոչ մի պարտավորություն չունի, այլ մուրհակատուն է պարտավորվում վճարել նրանում նշված գումարը: Գոյություն ունեն հասարակ և փոխանցվող մուրհակներ: Հասարակ մուրհակում մասնակցում են 2 կողմեր՝ մուրհակատուն և մուրհակատերը: Այստեղ սահմանված է մուրհակատուի բացարձակ պարտավորությունը մուրհակում նշված անձին (մուրհակատուին) գումարը որոշակի ժամկետում վճարելու մասին: Փոխանցվող մուրհակը տրվում է վարկատուի կողմից: Այն պարունակում է մուրհակատուի հրամանը վճարողին սահմանված ժամկետում որոշակի գումար վճարել

մուրհակ ներկայացնողին կամ մուրհակում նշված անձին, կամ նրան, ում նա կնշի մինչև մուրհակի ժամկետի լրանալը:

ՄՈՒՐՀԱԿԱՅԻՆ ՎԱՐԿ – 1) գնորդների և վաճառողների կողմից միմյանց տրամադրվող առևտրային վարկի հիման վրա առաջացած բանկային վարկի տեսակ է, որը ձևակերպվել է մուրհակով: Օգտագործելով պարտքային հանձնառությունները փոխադարձ հաշվարկներում, նրանք, վերջին հաշվով, օգտագործում են մուրհակները նաև բանկի հետ գործարքներում, դրանք հանձնելով որպես ստացվող փոխատվությունների ապահովում: Արդյունքում տեղի է ունենում պարտատիրոջ փոխարինում, ընդ որում նոր կապն անցնում է մուրհակի տիրոջ միջոցով, որը մուրհակը ներկայացնում է բանկ՝ հաշվառման համար: Բանկը ակցեպտավորում է մուրհակը՝ վարկային պայմանագրի պայմաններով: Մուրհակային վարկ տրամադրելու դեպքում բանկը պարտավոր է մարել իր կողմից ակցեպտավորված մուրհակը վճարման ժամկետը լրանալիս կամ հաճախորդ-փոխառուից՝ նրան տրամադրված մուրհակային վարկի մարման նպատակով ստացված միջոցներից, կամ սեփական միջոցների հաշվին, այդպիսով ձևափոխելով մուրհակային վարկը սովորականի: Մուրհակային վարկ տրամադրելու համար բանկը գանձում է հաշվարկված տոկոսային գումար: 2) վարկատեսակ է, որն առաջացել է առևտրային վարկի զարգացման հիման վրա, երբ ձեռք բերված ապրանքների դիմաց դրամի կամ արտարժույթի փոխարեն օգտագործվել է մուրհակը, որի տերը այն վաճառում է բանկին կամ գրավ դնում բանկում: Այսինքն՝ մուրհակի գրավադրմամբ փոխատվությունը միաժամանակ վարկային գործառնություն է: Բանկի կողմից տրամադրված փոխատվությունները պետք է վերադարձվեն գրավադրված մուրհակի վճարման ժամկետի լրանալուն պես:

ՄՈՒՐՀԱԿԻ ՁԵՂՉՈՒՄ - բանկի կամ մասնագիտացված վարկային կազմակերպության կողմից մուրհակների գնումն է, մինչև դրանց ժամկետը լրանալը: Ձեղչման դեպքում բանկը մուրհակատիրոջը ժամկետից շուտ վճարում է գումարը՝ հանած տոկոսը, որի

չափը, կախված մուրհակի որակից և ժամկետից, որոշվում է փոխատվական կապիտալի տոկոսադրույքի հիման վրա: Բանկերը զեղչման են ընդունում միայն այսպես կոչված առաջնակարգ մուրհակները, այսինքն՝ նշանավոր ֆիրմաների պարտավորություններով մուրհակները, որոնց վճարունակությունը կասկած չի հարուցում: Խոշոր բանկերի երաշխիքներով մուրհակները զեղչվում են ավելի ցածր տոկոսադրույքներով, քան բանկային երաշխիքներ (բանկային ավալ) չունեցող առևտրական և արդյունաբերական ֆիրմաների մուրհակները: Փոքր և ֆինանսական առումով թույլ ֆիրմաների պարտավորություններով մուրհակները բանկերի կողմից զեղչման չեն ընդունվում, կամ զեղչվում են անհատական և խիստ բարձր տոկոսադրույքով:

Ն

ՆԱԽԱԿՃԱՐ – համարվում է այն դրամական գումարը, որ պայմանավորվող կողմերից մեկը պայմանագրով հասանելիք վճարների հաշվին տալիս է մյուս կողմին՝ իբրև պայմանագրի կնքման ապացույց և դրա կատարման ապահովում: Նախավճարի մասին համաձայնությունը, անկախ նախավճարի գումարի չափից, պետք է կնքվի գրավոր:

ՆԵՐԳՐԱՎԿԱՍԾ ՄԻՋՈՑՆԵՐ - դրամական այն միջոցներն են, որոնք չեն պատկանում կազմակերպությանը, սակայն ժամանակավորապես, մինչև դրանց վերադարձը, գտնվում են նրա տնօրինության ներքո: Շուկայական տնտեսության պայմաններում ներգրավված միջոցների ամենա հիմնական և տարածված տեսակը վարկային ռեսուրսներն են:

ՆԵՐՂՈՂ (ԻՆՎԵՍՏՈՐ) – ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձինք, որոնք իրենց սեփական փոխառու և այլ տեսակի ներգրավված միջոցները ներդրում են ինվեստիցիոն նախագծերում, ֆինանսական կամ այլ ակտիվներում:

ՆԵՐՂՐՈՒՄ – 1) կապիտալի ներդրումն է (դրամական, նյութական և ոչ նյութական ձևերով) ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող օբյեկտներում՝ եկամուտ (տոկոս կամ շահաբաժին) ստանալու, կապիտալն ու ակտիվներն ավելացնելու կամ այլ նպատակներ իրագործելու համար, այսինքն՝ դրամի օգտագործումն է՝ ավելի մեծ քանակությամբ դրամ ստանալու նպատակով: Ներդրումներին վերաբերում են դրամական միջոցները, նպատակային բանկային ավանդները, փայաբաժինները, բաժնետոմսերը և այլ արժեթղթերը, տեխնոլոգիաները, մեքենաները, սարքավորումները, լիցենզիաները, վարկերը, ցանկացած այլ գույքը և գույքային իրավունքները, մտավոր արժեքները, որոնք ներդրվում են ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող օբյեկտներում: Հաշվառման, վերլուծության և պլանավորման նպատակներով ներդրումները դասակարգվում են ըստ տարբեր հատկանիշների՝ ա) ըստ միջոցների ներդրման օբյեկտների՝ իրական և ֆինանսական: Իրական ներդրումները կապիտալ ներդրումներն են որևէ արտադրանքի արտադրության մեջ: Դրանց արդյունքն է իրական կապիտալի (շենքեր, սարքավորումներ, ապրանքանյութական պաշարներ և այլն) հավելաճը: Ֆինանսական ներդրումներն արժեթղթեր ձեռք բերելու համար կատարված ծախսերն են, ինչպես նաև բանկային ավանդները: Այս դեպքում իրական կապիտալի հավելաճ տեղի չի ունենում: Անհատների, կազմակերպությունների և ֆինանսական հաստատությունների կողմից կատարվող փաթեթային ներդրումները ծառայում են շահաբաժնի, տոկոսի, վարձավճարի և կապիտալի աճի ձևով եկամուտ ստանալու նպատակով, բ) ըստ ներդրման մեջ մասնակցության բնույթի՝ ուղղակի և անուղղակի, գ) ըստ ներդրման ժամանակաշրջանի՝ կարճաժամկետ և երկարաժամկետ, դ) ըստ ներդրումային ռեսուրսների սեփականության ձևերի՝ մասնավոր, պետական և համատեղ ներդրումներ, ե) ըստ տարածքային հատկանիշի՝ ներքին և օտարերկրյա ներդրումներ:

ՆԵՐՂՐՈՒՄԱՅԻՆ ԲԱՆԿ - բանկ, որն ամբողջությամբ կամ մեծ չափով գործում է արժեթղթերի շուկայում, մասնագիտացված է տնտեսության տարբեր ճյուղերի, գլխավորապես արդյունաբերության, առևտրի և տրանսպորտի երկարաժամկետ ֆինանսավորման և վարկավորման, բաժնետիրական կապիտալի մեջ ներդրումներ կատարելու և բաժնետիրական ընկերություններին փոխառություններ տրամադրելու մեջ: Հանդես է գալիս որպես պարտատոմսերի և բաժնետոմսերի նոր թողարկումների երաշխավոր, գործում է հիմնականում տարբեր ընկերությունների արժեթղթերի սկզբնական տեղաբաշխման և վերավաճառքի ոլորտում, ինչպես նաև իրենց հաճախորդների հանձնարարությամբ իրականացնում են բրոքերային գործառնություններ: Առևտրային բանկերից տարբերվում են նրանով, որ սովորաբար չեն ընդունում (կամ գրեթե չեն ընդունում) ավանդներ, չեն վարում հաշվարկային գործառնություններ և չեն տրամադրում կարճաժամկետ վարկեր, իրենց ռեսուրսների ճնշող մասը հավաքագրում են սեփական բաժնետոմսերի, պարտատոմսերի և փոխառու այլ պարտավորությունների թողարկման, ինչպես նաև առևտրային բանկերից վարկերի ստացման ճանապարհով: Դրա հետ միասին նրանք ակտիվ դեր են խաղում արդյունաբերական և այլ ընկերությունների բաժնետոմսերը թողարկելու և տեղաբաշխելու գործում: Այսպես՝ ԱՄՆ-ում ներդրումային բանկը՝ մասնագիտացած է արժեթղթերի թողարկման կազմակերպման, դրանց տեղաբաշխման և առևտրի մեջ, իսկ իրենց հաճախորդներին մատուցում է տարբեր ֆինանսական հարցերի գծով խորհրդատվական ծառայություններ, հիմնականում կողմնորոշված է դեպի մեծածախ ֆինանսական շուկաներ, Մեծ Բրիտանիայում ներդրումային բանկը մասնագիտացված է մանր և միջին ընկերություններում միջնաժամկետ և երկարաժամկետ ներդրումներ կատարելու մեջ (վարկերի տրամադրում, բաժնետոմսերի ձեռք բերում):

ՆԵՐՂՐՈՒՄԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԵՒՔԵՐ (ԾԱԽՍԵՐ) - դրանք են՝ ա) հիմնական միջոց-

ների, ոչ նյութական ակտիվների և այլ ոչ ընթացիկ ակտիվների ձեռք բերման, բ) այլ կազմակերպության սեփական կապիտալի (բաժնեմասնակցության) միջոցների և պարտքային արժեթղթերի ձեռք բերման, գ) փոխատվությունների ստացման գծով, դ) ներդրումային այլ գործունեության նպատակով, ե) արտասովոր դեպքերի հետ կապված վճարումների գծով ծախսեր:

ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԶՈՒՏ ՀՈՍՔԵՐ – հավասար է ընդամենը ներդրումային գործունեությունից մուտքագրված և ելքագրված գումարների տարբերությանը:

ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՄՈՒՏՔԵՐ (ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ) - դրանք են՝ ա) հիմնական միջոցների, ոչ նյութական ակտիվների և այլ ոչ ընթացիկ ակտիվների վաճառքից, բ) այլ կազմակերպության սեփական կապիտալի (բաժնեմասնակցության) միջոցների վաճառքից, գ) այլ կազմակերպության պարտքային արժեթղթերի մարումից, դ) տրամադրված փոխատվությունների վերադարձումից, ե) շահաբաժինների և տոկոսների (տոկոսային եկամուտների) ստացումից մուտքագրումները:

ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱ - վայր, որտեղ վաճառվում են արժեթղթեր և այլ ներդրումներ:

ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ՊՈՐՏՖԵԼ (ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՓԱԹԵԹ) – քանի որ ֆինանսական ներդրումներից ամենատարածվածը արժեթղթերում ներդրումներն են, ուստի շատ հաճախ ներդրումային պորտֆել անվանում են արժեթղթերի փաթեթը, ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձին պատկանող արժեթղթերի ամբողջությունը: Արժեթղթերի փաթեթի կազմի մեջ կարող են մտնել բաժնետոմսեր, մասնավոր և պետական պարտատոմսեր, ֆինանսական միջոցներ: Արժեթղթերի ընտրությունը կախված է դրանք ձեռք բերողի (իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձի) նպատակից՝ արդյոք ցանկանում է արժեթղթերի առք ու վաճառքից շահույթ ստա-

նալ, թե ներդրում կատարել: Ներդրողները, սովորաբար աշխատում են ձեռք բերել տարբեր արտադրաձյուղերի և ընկերությունների արժեթղթեր արժեթղթերի գների տատանումների վտանգը նվազեցնելու նպատակով: Տարբեր տեսակի արժեթղթերի միջև հարաբերակցության փոփոխությունը (մի տեսակի արժեթղթերի վաճառքի և մեկ տեսակի արժեթղթերի ձեռք բերման միջոցով) նշանակում է արժեթղթերի փաթեթի կառավարում: Փաթեթը համարվում է հավասարակշռված, եթե այն այնպես է կազմված, որ ներդրողը ստանում է անվտանգության, եկամտաբերության, կապիտալի աճի և իրացվելիության միջև լավագույն հարաբերակցություն:

ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ՈՒՍԿ – 1) կապված է տնտեսավարող սուբյեկտի ներդրումային պորտֆելի արժեզրկման հնարավորության և սպասվելիք եկամտի ստացման հետ, 2) պետական իշխանության և կառավարման մարմինների գործողությունների կամ այլ պատճառների հետևանքով կապիտալ ներդրումների արժեզրկման ռիսկն է:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԶՈՒԹՅՈՒՆ – մեկ անձի (ներկայացուցչի) կողմից ուրիշ անձի (ներկայացվողի) անունից լիազորագրի, օրենքի կամ դրա համար լիազորված պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ակտի վրա հիմնված լիազորությունների ուժով կնքված գործարքը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություն է ստեղծում, փոփոխում ու դադարեցնում է անմիջականորեն ներկայացվողի համար: Լիազորությունը կարող է ակնհայտորեն բխել նաև այն իրավիճակից, որում գործում է ներկայացուցիչը (մանրածախ առևտրում՝ վաճառողը, գանձապահը և այլն): Ներկայացուցչություններ չեն այն անձինք, ովքեր թեև գործում են ի շահ ուրիշի, սակայն իրենց անունից (առևտրային միջնորդները, սնանկության ժամանակ՝ մրցույթային կառավարիչները, ժառանգության ժամանակ՝ կտակ անողները և այլն), ինչպես նաև ապագայում հնարավոր գործարքների վերաբերյալ բանակցություններ վարելու լիազորությամբ օժտված անձինք: Ներկայա-

ցուցիչը չի կարող ներկայացվողի անունից գործարք կնքել անձամբ իր նկատմամբ կամ մեկ այլ անձի նկատմամբ, որի ներկայացուցիչն է միաժամանակ, բացառությամբ առևտրային ներկայացուցչության դեպքում:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՅՉՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ – ներկայացուցիչ է համարվում ձեռնարկատիրական գործունեության ոլորտում ձեռնարկատերերի անունից պայմանագրեր կնքելիս նրանց մշտապես և ինքնուրույն ներկայացնող անձը: Առևտրային ներկայացուցիչը պարտավոր է այդ ոլորտում իրականացվող գործարքների մասին հայտնի դարձած տեղեկությունները գաղտնի պահել նաև իրեն տրված հանձնարարությունը կատարելուց հետո:

ՆԵՐՔԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔ – պետության պարտքն է տնտեսավարող սուբյեկտներին և բնակչությանը, որոնցից ներգրավվել են դրամական միջոցներ պետական ծրագրերի և պատվերների կատարման, շրջանառությունում արժեթղթերի բացթողման ու այլ նպատակների համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ – կազմակերպության հատուկ ստորաբաժանման կողմից իրականացվող հաշվապահական հաշվառման վիճակի վերահսկողություն է, նրա ֆինանսատնտեսական գործունեության համալիր վերլուծության անցկացումն է՝ արդյունավետության բարձրացման ուղիները նախանշելու, կազմակերպության և նրա ստորաբաժանումների զարգացման հնարավորությունները բացահայտելու, կառավարչական տեղեկատվության արժանահավատությունը ստուգելու և ակտիվները պաշտպանելու նպատակով: Ներքին վերահսկողությունը ներառում է նաև վերոհիշյալ նպատակներին հասնելու եղանակները և միջոցները: Նման միջոցներից են որոշակի փաստաթղթերի վրա մեկից ավելի ստորագրության պահանջը, արժեթղթերով գործառնությունների անվտագության կանոնները, ծառայողների պարտականությունների տարանջատումը, հսկիչ հաշիվների վարումը, հատուկ նշանաբանների օգտագործումը և այլն: Հատկապես կարևոր է

բազմաթիվ հարաբերականորեն ինքնուրույն ստորաբաժանումներ (մասնաճյուղեր) ունեցող խոշոր կազմակերպությունների համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՓՈՒՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ – պետական պարտքային պարտավորություն է, որը փոխառության տոմսի տեսքով շրջանառվում է տվյալ երկրի ներքին շուկայում:

ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ – ֆիզիկական կամ շոշափելի (նյութական) ակտիվներն են, ի տարբերություն անշոշափելի (ոչ նյութական) ակտիվների: Նյութական ակտիվ են համարվում, օրինակ բոլոր տեսակի հիմնական միջոցները՝ սարքավորումները, մեքենաները, շենքը, շինությունները և այլն:

ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՊԱՇԱՐՆԵՐԻ ՓՈՒՓՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ – ընդգրկում է արտադրական պաշարների, անավարտ արտադրության, պատրաստի արտադրանքի և վերալաճառքի համար նախատեսված ապրանքների պաշարների փոփոխությունը: Տվյալ ժամանակահատվածում պաշարների արժեքի փոփոխությունը հաշվարկվում է որպես այդ ժամանակաշրջանի վերջին և սկզբին առկա պաշարների արժեքների տարբերություն՝ գնահատված դիտարկվող ժամանակահատվածի միջին շուկայական գներով:

ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ ԱՄՍԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿԻ (ՆՊԱՍՏԻ) ՄԻՋԻՆ ՉԱՓ – հաշվարկվում է աշխատանքի և սոցիալական պաշտպանվածության մարմիններում հաշվառման կանգնած բոլոր կենսաթոշակառուներին (նպաստ ստացողների) նշանակված ամսական կենսաթոշակի (նպաստի) ընդհանուր գումարը նրանց թվաքանակի վրա հարաբերելով:

ՆՈՍՏՐՈ – տվյալ վարկային հիմնարկության հաշիվն է՝ թղթակից բանկերում գտնվող, որում արտացոլվում են փոխադարձ վճարումներ: Սովորաբար հաշվի բացման դեպքում նախատեսվում է՝ ինչպիսի արժույթով պետք է տարվի այդ հաշիվը, արդյոք վճարումները պետք է կատարվեն հաշվում եղած ամբողջ գումարի սահմաններում կամ օվերդրաֆտի ձևով, հաշվարկվելու են

արդյոք տոկոսային գումարները և կատարված հանձնարարությունների դիմաց կոմիսիոն վարձրատրությունը:

ՆՈՍՏՐՈ ՀԱՇԻՎ – հաշիվներ են թղթակից բանկում, որոնք բացվում են բանկի անունից օտարերկրյա թղթակից բանկերում: Կամ ռեզիդենտ բանկի արտարժույթով թղթակցային հաշիվն է օտարերկրյա բանկում, որում արտացոլվում են փոխադարձ հաշվարկները (օրինակ ՀՀ տարածքում գործող բանկի հաշիվը մեկ այլ երկրի բանկում): Նոստրո հաշիվը բացվում և վարվում է սովորաբար այն երկրի արժույթով, որտեղ պահվում են դրամական միջոցները: Այդ բանկի համար, որն ունի նոստրո հաշիվ, այն ակտիվային է, քանի որ արտացոլում է միջոցների տեղաբաշխումը բանկային ավանդի ձևով: Մյուս բանկի համար հաշիվն ունի պասիվային բնույթ, արտացոլում է ներգրավված ռեսուրսները և կոչվում է լորո հաշիվ: Նոստրո հաշվի վարման պայմանները սահմանվում են երկու բանկերի միջև թղթակցային հարաբերությունների պայմանագրում:

ՆՈՎԱՑԻԱ - 1) բանկային վարկի գիջման ձև է, ըստ որի մի կողմը պարտավորվում է իր իրավունքները փոխանցել երրորդ անձին, 2) վարկային պայմանագրով վարկառուների փոխարինումն է մեկը մյուսով՝ նրանց համաձայնությամբ, 3) պայմանագիր կողմերի փախադարձ պայմանավորվածության համաձայն նախկին (հին) պարտքի չափի փոխարինումն է նորով:

ՆՎԻՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ - ճանաչվում է գույքի կամ իրավունքի նվիրատվությունը հանրագուտ նպատակներով: Նվիրաբերություններ կարող են արվել քաղաքացիներին, բուժական, դաստիարակչական հիմնարկներին, սոցիալական պաշտպանության ու նույնանման այլ հաստատություններին, բարեգործական, գիտական ու ուսումնական հաստատություններին, հիմնադրամներին, թանգարաններին ու մշակույթի այլ հաստատություններին, հասարակական և կրոնական կազմակերպություններին, ինչպես նաև պետությանն ու համայնքներին: Նվիրաբերությունն ընդունելու հա-

մար որևէ մեկի թույլտվություն կամ համաձայնություն չի պահանջվում:

ՆՈՒՎԻՖԻԿԱՑԻԱ - դրամաշրջանառության կայունացման մեթոդ է: Այն կիրառվում է, երբ խորը ինֆլյացիայի հետևանքով փողի գնողունակությունը չափազանց ընկնում է և թղթադրամին ներկայացվող արժեքը գործնականում հավասարվում է գրոյի: Նուլլիֆիկացիայի դիմում են նաև այն դեպքում, երբ անհրաժեշտություն է դառնում շրջանառությունից հանել ուժը կորցրած թղթադրամները (հատկապես կապված տվյալ երկրի իշխանության փոփոխության հետ): Երբեմն այն համընկնում է դեվալվացիայի հետ:

Շ

ՇԱՀԱԲԱԺԻՆ (ԴԻՎԻԴԵՆՏ) - գուտ շահույթի (հարկումից հետո) մի մասն է, որը բաժին է ընկնում յուրաքանչյուր բաժնետոմսին և ենթակա է բաժնետերերի միջև բաժանման:

ՇԱՀԱԲԱԺԻՆՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԿԱՆՆԱԿԱՐ - արդյունք է գուտ շահույթից (հարկումից հետո) ըստ յուրաքանչյուր բաժնետոմսի (արտոնյալ և հասարակ) տրամադրման: Շահաբաժնի ձևով չվճարված կամ այլ եղանակով չօգտագործված շահույթը տեղաբաշխվում է տնտեսավարող սուբյեկտի (ընկերության) հայեցողությամբ:

ՇԱՀԱԲԱԺԻՆՆԵՐԻ ՎՃԱՐՄԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇ – ցույց է տալիս, թե հարկումից հետո գուտ շահույթի, որ մասն է ուղղված շահաբաժինների վճարմանը: Բաժնետիրական ընկերությունների համար այս ցուցանիշը, կախված նրա տնտեսական զարգացման վիճակից, ունի տարբեր իմաստ: Այսպես, նորաստեղծ և արագ զարգացող ընկերություններն ունեն շատ ցածր կամ նույնիսկ գրոյական արժեք ապահովող ցուցանիշ: Իսկ ֆինանսապես բարվոք վիճակում գտնվող (մինչև 50% գուտ շահույթ ապահովող) ընկերություն-

ները ձգտում են իրենց կողմը գրավել բաժնետերերին բարձր և կայուն շահաբաժինների վճարման հաշվին:

ՇԱՀԱՌՈՒ (ՎՃԱՐՈՒՄԸ ՍՏԱՑՈՂ) – 1) երրորդ անձ (ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ), որի օգտին կամ որի հրամանով կատարվում է վճարումը, կամ որի անունով դուրս է գրվում չեկ, մուրհակ կամ վճարային այլ փաստաթուղթ: Սովորաբար վճարային փաստաթղթի վրա նշվում է «վճարել հրամանը» մակագրությունը, որի օգտին կամ որի հրամանով կատարվում է վճարումը: Օգտագործվում է փաստաթղթային ակրեդիտիվների, ինկասոյի, երաշխիքի իրացման կամ ավանդային սերտիֆիկատ գնելու ժամանակ: Ակրեդիտիվներով հաշվարկների ժամանակ թողարկող բանկը պետք է շահառուի օգտին վճարում կատարի հաճախորդի խնդրանքով կամ ակցեպտավորի փոխանցելի մուրհակները, որոնք դուրս են գրվել իր շահառուի կողմից: Ինկասոյի դեպքում պետք է վճարել փոխանցելի մուրհակը շահառուի օգտին: Երաշխիք տրամադրելիս երաշխիք տվող անձը պատասխանատվություն է կրում շահառուի առջև՝ երաշխիքի պայմաններին համապատասխան և դրա գումարի սահմաններում: Ավանդային սերտիֆիկատ գնելիս շահառուն թողարկող բանկից կամ ցեսիոներից (նրան ցեսիայի իրավունք տալու դեպքում) պետք է ստանա հասանելի գումար, 2) ռենտա ստացողը, 3) կտակով ճառանգորդը, 4) ապահովագրական պոլիսով փոխհատուցում ստացողը, 5) անձ, որի օգտին խնամակալը կառավարում է ֆինանսական ռեսուրսները:

ՇԱՀՈՒԹԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ (ՏՆՏԵՍԱՎԱՐՈՂ ՍՈՒԲՅԵԿՏՆԵՐԻ) - դրանք են՝ 1) *իրացվող արտադրանքի շահութաբերությունը*, որն իրենից ներկայացնում է իրացումից շահույթի և իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի հարաբերակցությունը: Այս ցուցանիշով բնորոշվում է իրացումից զուտ հասույթում այդ շահույթի տեսակարար կշիռը, որի մեծությամբ է պայմանավորված նաև ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների կազմավորումը և ավելացումը: 2) *Սեփական կապիտալի շահութաբերությունը*, որը որոշվում է շահութահարկի վճարու-

մից հետո զուտ շահույթի և սեփական կապիտալի միջին մեծության հարաբերակցությամբ: Այս ցուցանիշն իր էությամբ կարևորներից մեկն է, քանի որ նրա մեծությամբ է արտահայտվում տնտեսավարող սուբյեկտի տնտեսական կայուն վիճակը: 3) *Հիմնական գործունեության շահութաբերությունը*, որը հաշվարկվում է իրացումից շահույթի և իրացված արտադրանքի, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) լրիվ ինքնարժեքի հարաբերակցությամբ: Այս ցուցանիշը բնորոշում է մեկ միավոր լրիվ ինքնարժեքին բաժին ընկնող իրացումից ստացվող շահույթի գումարի չափը, և որքան բարձր լինի կատարվող ծախսի հատույցի չափը կնշանակի տվյալ տնտեսավարող սուբյեկտն աշխատել է արդյունավետ և ապահովել է բարձր շահույթի ստացում: 4) *Ընդհանուր կապիտալի շահութաբերությունը*, որն արտահայտվում է հարկումից հետո զուտ շահույթի և ընդհանուր կապիտալի միջին մեծության հարաբերակցությամբ: Այս ցուցանիշը բնորոշում է միջին հաշվով ընդհանուր կապիտալի (հաշվեկշռի հանրագումարի) մեկ միավորին բաժին ընկնող զուտ շահույթի (շահութահարկի վճարումից հետո) գումարի չափը, այն ցույց է տալիս նաև ընդհանուր ակտիվների հատույցի մեծությունը: 5) *Ընթացիկ ակտիվների շահութաբերությունը*, որն իրենից ներկայացնում է հարկումից հետո զուտ շահույթի և ընթացիկ ակտիվների միջին մեծության հարաբերակցությունը: Այս ցուցանիշը բնորոշում է նույնը, ինչ-որ ընդհանուր կապիտալի շահութաբերությունը: 6) *Ներդրումների շահութաբերությունը*, որը որոշվում է սովորական (ֆինանսատնտեսական) գործունեությունից շահույթի և սեփական ու ոչ ընթացիկ պարտավորությունների միջին մեծությունների գումարի հարաբերակցությամբ: Հատկապես այս ցուցանիշը հաշվարկելիս շատ կարևոր է ոչ ընթացիկ պարտավորությունների նպատակային օգտագործումը և դրա միջին հաշվով մեկ միավորի գծով շահույթի ապահովումը: Հակառակ դեպքում անիմաստ է ներդրումային քաղաքականության իրականացումը: 7) *Շահույթի նորման*, որը հաշվարկվում է սովորական (ֆինանսատնտեսական) գործունեությունից ստացված

շահույթի և ոչ ընթացիկ ակտիվների (հիմնական միջոցներ և այլ ներդրումներ) ու նյութական ընթացիկ ակտիվների (պաշարների) միջին մեծությունների գումարի հարաբերակցությամբ: 8) *Վաճառքի ծավալի շահութաբերությունը*, որն իրենից ներկայացնում է հարկումից հետո զուտ շահույթի և իրացումից հասույթի կամ զուտ հասույթի հարաբերակցությունը: Այն ցույց է տալիս հարկային վճարումներից հետո տնտեսավարող սուբյեկտների ենթակայության տակ գտնվող զուտ շահույթի տեսակարար կշիռը իրացումից ստացված հասույթում կամ զուտ հասույթում: Նշված բոլոր ցուցանիշներն էլ հաշվարկվում են հաշվապահական հաշվեկշռի և ֆինանսական արդյունքների մասին հաշվետվության տվյալների հիման վրա:

ՇԱՀՈՒԹԱՀԱՐԿ – հարկ վճարողների կողմից օրենքով սահմանված կարգով և չափով պետական բյուջե վճարվող ուղղակի հարկ է: Շահութահարկ են վճարում Հայաստանի Հանրապետության ռեզիդենտները (պետական գրանցում ստացած իրավաբանական անձինք և իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկությունները), որոնց համար հարկվող օբյեկտ է համարվում ՀՀ տարածքում և նրա սահմաններից դուրս ստացվող հարկվող շահույթը, և ոչ ռեզիդենտները (օտարերկրյա պետություններում ստեղծված իրավաբանական անձինք և իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկությունները, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպություններն ու դրանց կողմից ՀՀ-ից դուրս ստեղծված իրավաբանական անձինք և իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկությունները), որոնց համար հարկվող օբյեկտ է համարվում հայաստանյան աղբյուրներից ստացվող հարկվող շահույթը, բացառությամբ ՀՀ բյուջետային հիմնարկների և ՀՀ Կենտրոնական բանկի:

ՇԱՀՈՒՅԹ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿ ԶՀԵՏԱՊՆԴՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ – իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող այն ձեռնարկություն է, որի սեփականատիրոջը կանոնադրությամբ արգելված է ներդրված գույքից շահույթ ստանալ: Նման կազմակեր-

պություն կարող է համարվել մեկ անձի (ընտանիքի) կողմից որպես իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող ձեռնարկությունը, ինչպես նաև ձեռնարկության կամ կազմակերպության կողմից որպես դուստր ձեռնարկությունը և մի քանի անձանց (այդ թվում և իրավաբանական) կողմից որպես սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը: Այդ կազմակերպությունը չի կարող անդամակցել տնտեսական այն միավորումներին, որոնք շահույթ ստանալու նպատակ են հետապնդում: Միաժամանակ այդ կազմակերպությունն ստացած եկամուտը կարող է ծախսել միայն իր կանոնադրական գործունեության հետ կապված նպատակներով: Կազմակերպության հիմնադիր փաստաթուղթը նրա կանոնադրությունն է, իսկ որպես սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն՝ նաև հիմնադիր պայմանագիրը: Կազմակերպության անվանումից պետք է պարզ լինի նրա շահույթ ստանալու նպատակ չհետապնդելը և գործունեության ոլորտը: Թույլատրվում է նշել հիմնադրի (հիմնադիրների) անվանումը (անունը), “Հիմնադրամ” կամ “Բարեգործական հիմնադրամ” բառերը, եթե դրանք համապատասխանում են շահույթ ստանալու նպատակ չհետապնդող կազմակերպության կանոնադրական գործունեությանը:

ՇԱՀՈՒՅԹԻ ԿԱՊԻՏԱԼԱՑՈՒՄ – 1) ֆիրմայի տնտեսական արժեքի գնահատումն է, ապագայում ենթադրվող զուտ շահույթի գումարի չափը ներկա ժամանակի բերելու միջոցով, 2) տվյալ ընկերության չբաշխված շահույթի վերածումն է կանոնադրական կապիտալի:

ՇԱՐԺԱԿԱՆ ԳՈՒՅԸ - գույք, որը Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան սահմանված չէ որպես անշարժ գույք:

ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԱՐԱԳՈՒԹՅՈՒՆ – որոշակի ժամանակաշրջանում, սովորաբար մեկ տարում, դրամական միավորի կատարած պտույտների միջին թիվն է: Այն հաշվարկվում է համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) և դրամական ագրեգատներից որևէ մեկի հարաբերությամբ: Իրենից ներկայացնում է դրամական

զանգվածի և ապրանքների ու ծառայությունների վրա ծախսերի միջև հարաբերակցությունը գնահատելու ցուցանիշ: Շրջանառության արագության ավելացումը նշանակում է տնտեսական աճ

ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԳՏՆԿՈՂ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԳՐԱՎ – համարվում է գրավատուի մոտ թողնված ապրանքների գրավը՝ գրավատուին իրավունք վերապահելով փոխել գրավ դրված գույքի (ապրանքային պաշտոնների, հումքի, նյութերի, կիսաֆաբրիկատների, պատրաստի արտադրանքի և այլն) կազմը և բնական ձևը, պայմանով, որ դրանց ընդհանուր արժեքը չնվազի գրավի մասին պայմանագրում նշվածից: Շրջանառության մեջ գտնվող գրավ դրված ապրանքների արժեքի նվազեցումը թույլատրվում է գրավով ապահովված պարտավորության կատարված մասին համաչափ, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրով:

ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ – 1) ապրանքային արտադրությանը բնորոշ աշխատանքի արդյունքների, դրամի և սեփականության այլ օբյեկտների առք ու վաճառքի միջոցով փոխանակության ձև է, 2) բանկի կողմից թողարկված և շրջանառության մեջ գտնվող բանկնոտների ընդհանուր արժեքն է՝ ի տարբերություն բանկային պահուստներում գտնվող ամբողջ դրամի:

ՇՈՒԿԱ - ապրանքների ու ծառայությունների առկա և հնարավոր գնորդների ու վաճառողների ամբողջություն է: Այլ կերպ ասած՝ շուկան գնողունակ պահանջարկով տարբերակված սպառողական առանձին խմբերի ամբողջություն է և ձևավորվում է տնտեսական, ժողովրդագրական, սոցիալական ու հոգեբանական ամբողջական գործոնների փոխազդեցության հետևանքով:

ՇՈՒԿԱՅԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔ - ապրանքների (ծառայությունների), այդ թվում՝ բորսայական ապրանքների, արժեթղթերի և արտարժույթի ընթացիկ արժեքն է, որը որոշվում է շուկայում յուրաքանչյուր պահին ձևավորված պահանջարկի և առաջարկի հարաբերակցության հիման վրա: Այդ գնով սեփականատերը պատրաստ է վաճառել ունեցվածքը, իսկ մի շարք գնորդներ պատրաստ են այն

գնել: Կազմակերպության հաշվեկշռում նման ունեցվածքը գրանցվում է սկզբնական արժեքով, թեպետև շուկայական արժեքը կարող է էապես տարբերվել արտահայտելով ընթացիկ գինը:

ՇՈՒԿԱՅԱԿԱՆ ՌԻՍԿ – 1) կապված է ապրանքների և ծառայությունների շուկայական գների տատանումների, ինչպես նաև սեփական և օտարերկրյա արժույթների փոխարժեքների ու փոխառվության շուկայական տոկոսադրույքների տատանումների հետ, 2) տոկոսադրույքների, փոխարժեքների և գների աճի կամ անկման հետևանքով հնարավոր վնասների հավանականությունն է: Բանկը կարող է զգալի վնասներ կրել ցանկացած ակտիվի գծով, որը նա պետք է վաճառի կամ ձեռք բերի, կամ ցանկացած միջոցների գծով, որոնք պետք է փոխ առնվեն կամ վճարվեն: Տոկոսադրույքներն աճելիս հաստատագրված եկամուտով արժեթղթերի (օրինակ պարտատոմսերի), հաստատագրված տոկոսով վարկերի շուկայական արժեքը փոքրանում է: Բանկը, որը հարկադրված պետք է վաճառի նման ակտիվները, տոկոսադրույքների աճի պայմաններում կկրի վնասներ: Շուկայական ռիսկը փոքրացնելու նպատակով կիրառվում են հեջավորման տարբեր մեթոդներ:

ՇՈՒԿԱՅԱԿԱՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ – տոկոսադրույք, որը որոշվում է իրական գործարքներին մասնակցող շուկայի մասնակիցների կանոնավոր գնանշումների հիման վրա:

Ո

ՈՉ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՒԹՅՈՒՆԻՑ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ - արդյունք են հիմնական միջոցների, ֆինանսական ներդրումների, ոչ ընթացիկ այլ ակտիվների, գործունեության ընդհանուր հետ կապված ակտիվների, փոխարժեքային տարբերությունների, անհատույց ստացված ակտիվների, ֆինանսական ներդրումների (շահաբաժիններ, տոկոսներ), կապակցված կազմակերպությունների շահույթի բաժնեմասի, ֆինանսական վարձակալության:

ՈՉ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԾԱԽՍԵՐ - արդյունք են հիմնական միջոցների, ֆինանսական ներդրումների, ոչ ընթացիկ այլ ակտիվների ձեռք բերման հետ կապված, փոխարժեքային տարբերությունների, վարկերի և փոխառությունների, կապակցված կազմակերպությունների վնասի բաժնեմասի, ֆինանսական վարձակալության:

ՈՉ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԿՏԻՎՆԵՐ – տնտեսական միջոցների (ակտիվի) մի մասն են, որոնք արտացոլվում են հաշվապահական հաշվեկշռի 1-ին բաժնում, և նրանում ներառվում են հիմնական միջոցները, ֆինանսական վարձակալությամբ ստացված հիմնական միջոցները, ոչ նյութական ակտիվները, ֆինանսական վարձակալությունում գույտ ներդրումները և այլ ոչ ընթացիկ ակտիվները:

ՈՉ ԸՆԹԱՑԻԿ ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ - դրանք են՝ շահագործման մեջ գտնվող հիմնական միջոցները (շենքեր, կառուցվածքներ, փոխանցող հարմարանքներ, մեքենաներ և սարքավորումներ, տրանսպորտային միջոցներ, արտադրական ու տնտեսական գույք և գործիքներ, բազմամյա տնկարկներ, բանող և մթերատու անասուններ, այլ միջոցներ), շահագործման մեջ չգտնվող հիմնական միջոցները (շահագործման չհանձնված հիմնական միջոցներ, ժամանակավորապես շահագործումից հանված հիմնական միջոցներ և դրանց մաշվածություն, շահագործումից հանված և օտարման նպատակով պահվող հիմնական միջոցներ), հողամասեր, բնական ռեսուրսներ և դրանց սպառումը, անավարտ, ոչ ընթացիկ նյութական ակտիվները (կառուցման ընթացքում գտնվող հիմնական միջոցներ, տեղակայման ենթակա սարքավորումներ, հետագա կապիտալացվող ծախսումներ), ֆինանսական վարձակալությամբ ստացված հիմնական միջոցները, ոչ ընթացիկ նյութական ակտիվների արժեզրկումից կորուստները:

ՈՉ ԸՆԹԱՑԻԿ ՊԱՐՏԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – տնտեսական միջոցների (ակտիվի) կազմավորման աղբյուրների (պասիվի) մի մասն են, որոնք արտացոլվում են հաշվապահական հաշվեկշռի պասիվում, և նրանում ներառվում են երկարաժամկետ բանկային

վարկերն ու փոխառությունները, ֆինանսական վարձակալության գծով երկարաժամկետ պարտավորությունները, հետաձգված հարկային պարտավորությունները և ոչ ընթացիկ այլ պարտավորությունները:

ՈՉ ԻՐԱՑԿԵԼԻ ԱԿՏԻՎՆԵՐ - ակտիվներ, որոնք դժվարությամբ են արագ իրացվում, այսինքն կարելի է առանց դրանց սկզբնական արժեքի էական կորստի փոխարկել կանխիկ դրամական միջոցների միայն երկարատև ժամանակաշրջանի ընթացքում, ի տարբերություն բարձր իրացվելի ակտիվների: Ոչ իրացվելի ակտիվները կարող են փոխարկվել կանխիկ դրամի, սակայն արժեքի մեծ կորուստներով: Հիմնական միջոցները, օրինակ, հանդիսանում են ոչ իրացվելի ակտիվներ: Անվանվում են նաև՝ «դանդաղ» ակտիվներ:

ՈՉ ԼՐԻՎ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ – կատարվում է այն ժամանակ, երբ գույքի կամ ձեռնարկատիրական ռիսկի ապահովագրության պայմաններում ապահովագրական գումարը սահմանվել է ապահովագրական արժեքից ցածր: Այդ դեպքում ապահովագրողն, ապահովագրական պատահարը վրա հասնելիս, պարտավոր է ապահովագրվողին (շահառուին) հատուցել վերջինիս կրած վնասների մի մասը՝ ապահովագրական արժեքի նկատմամբ ապահովագրական գումարին համամասնական չափով: Պայմանագրով կարող է նախատեսվել ապահովագրական հատուցման առավել բարձր գումար, սակայն ապահովագրական արժեքից ոչ ավելի չափով:

ՈՉ ՀՐԱՏԱՊ ՊԱՍԻՎՆԵՐ – ընթացիկ պարտավորություններից կրեդիտորական պարտքերն են (առևտրական կրեդիտորական պարտքեր, կարճաժամկետ կրեդիտորական պարտք բյուջեին, պարտադիր սոցիալական ապահովագրության գծով պարտքեր և այլն), շահաբաժինների գծով կանխավճարները, այլ կրեդիտորական պարտքերը, որոնք սահմանված ժամկետում չեն վճարվում:

ՈՉ ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ – ոչ ընթացիկ ակտիվների այն մասն են, որոնք չունեն ֆիզիկական մարմնավորում, սակայն ունեն իրական արժեք առաջին հերթին ակտիվը տիրապետողի համար: Այդպիսի ակտիվներից են կազմակերպության վարկանիշի և գործարար կապերի պայմանական արժեքը, մտավոր սեփականությունը, արտոնագրերը, հեղինակային իրավունքները, առևտրանշանները ապահովագրական պոլիսները, ծրագրային ապահովումը, հողի ու բնական ռեսուրսների օգտագործման իրավունքը և այլ ոչ նյութական ակտիվները: Ամենից անտեսանելի և անշոշափելի ոչ նյութական ակտիվները, հավանաբար, կազմակերպության վարկանիշն ու գործարար կապերն են, քանի որ դրանց առկայությունը չի ամրագրվում որևէ փաստաթղթում և դժվար է գնահատել դրանց առևտրական արժեքը: Սակայն դրանք հաճախ շահույթի կարևոր գործոն են դառնում:

ՈՉ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ – ոչ պետական են համարվում այն ձեռնարկությունները, որոնց գույքի 50%-ից ավելին քաղաքացիների կամ կոլեկտիվ սեփականություն է:

ՈՉ ՌԵԶԻԴԵՆՏՆԵՐ - դրանք են. ա) արտասահմանում մշտական բնակության վայր ունեցող ՀՀ քաղաքացիները, օտարերկրյա քաղաքացիություն չունեցող անձինք, այդ թվում ՀՀ տարածքում ժամանակավորապես գտնվող ֆիզիկական անձինք, բ) իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող այն ձեռնարկությունները և կազմակերպությունները, որոնք ստեղծված են օտարերկրյա պետությունների օրենսդրությանը համապատասխան և գտնվում են Հայաստանի Հանրապետությունից դուրս, ինչպես նաև դրանց մասնաձյուղերը և ներկայացուցչությունները, որոնք գտնվում են Հայաստանի Հանրապետությունում, գ) Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող օտարերկրյա դիվանագիտական և պաշտոնական այլ ներկայացուցչությունները, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների և օտարերկրյա ֆիրմաների ներկայացուցչությունները:

ՈՉ ՍՏԱՆՊԱՐՏ ԱԿՏԻՎ – համաձայն ՀՀ բանկային օրենսդրության, ոչ ստանդարտ են դասակարգվում այն ակտիվները, որոնք չաշխատող են 91-180 օր և, որոնց գծով պայմանագրային պարտավորությունները չեն կատարվում կապված փոխառուի (պարտապանի) ֆինանսական վիճակից կամ նրա պարտքը մարելու ունակությունից: Ոչ ստանդարտ ակտիվների մեջ ներառվում են ա) ժամկետային ակտիվները, որոնց մարումը ժամկետուն հնարավոր չէ փոխառուի (պարտապանի) դրամական միջոցների անբավարար հոսքի պատճառով, բ) սեփական կապիտալի և ներգրավված միջոցների միջև հարաբերակցության բանկի կողմից սահմանված ներքին կանոնակարգին համաձայն, անբավարար աստիճան ունեցող փոխառուի (պարտապանի) վարկերը, կանխավճարները և փոխառուի (պարտապանի) նկատմամբ այլ պահանջները, գ) այն ակտիվները, որոնք փոխառուն (պարտապանը) չի կարող մարել նախնական պայմանավորվածության համաձայն և, որոնք փոխառուի ֆինանսական ոչ բարվոք վիճակի հետևանքով վերանայումների ու դրանց շուրջ տարվող բանակցությունների առարկա են: Այսինքն՝ ակտիվի մարման առաջնային աղբյուրները բավարար չեն և բանկը պետք է դիմի դրա մարելու երկրորդային աղբյուրներին, որպիսիք են՝ գրավի, գույքի վաճառքը, պայմանների վերանայումը (վերաֆինանսավորումը) կամ կապիտալի նոր աղբյուրների հայթայթումը և այլն: Ոչ ստանդարտ ակտիվներն ունեն ակնհայտ թերություններ, որոնք վտանգում են պարտքի ամբողջությամբ մարելը:

Չ

ՉԱՊԱՀՈՎԿԱԾ (ԲԱՆՆԿԱՅԻՆ) ՎԱՐԿ – վարկ, որը տրվում է առանց որևէ ապահովման փոխառուի լավ համբավի դիմաց:

ՉԱՐԱՇԱՀՈՒՄՆԵՐԻ ՌԻՍԿ – հիմնականում ներբանկային է, առաջանում է բանկի տերերի, նրա ծառայողների և հաճախորդների

րի կողմից օրենքը խախտելու պատճառով, այսինքն՝ թույլ են տրվում խարդախություններ, չարաշահումներ, յուրացումներ, կատարվում են գողություններ, հակաօրենսդրական գործողություններ, և նման պայմաններում բանկը վնաս է կրում:

ՉԲԱՇՆԱԿԱԾ ՇԱՀՈՒՅԹ – ներառում է զուտ շահույթի այն մասը, որը չի վճարվել որպես շահաբաժին և թողնվել է ներդրումային նպատակով:

ՉԳՆԱՆՇՎՈՂ ԱՐԺԵՂԹԵՐ - արժեթղթեր (բաժնետոմսեր և պարտատոմսեր), որոնք չեն վաճառվում կամ չեն գնանշվում ոչ մի տեսակի ֆոնդային բորսայում: Այդպիսի արժեթղթերով առևտուր են անում ոչ մեծ պահանջարկ ունեցող բորսայական շուկայում կամ արտաբորսայական շուկայում: Լոնդոնի արժեթղթերի բորսայում գոյություն ունեն կանոններ, որոնք կարգավորում են ոչ մեծ ընկերությունների չգնանշվող արժեթղթերի հետ պատահական գործարքները: Չգնանշվող արժեթղթերը սովորաբար հաշվեկշռում արտացոլվում են դրանց անվանական արժեքով կամ շուկայական արժեքով (եթե այն կարելի է գնահատել):

ՉԴԻՎԵՐՍԻՖԻԿԱՑՎՈՂ (ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ) ՌԻՍԿ – չդիվերսիֆիկացվող կամ պարբերական ռիսկը կապված է այնպիսի երևույթների հետ, ինչպիսիք են գնաձևը, քաղաքական իրադարձությունները, որոնք կարող են իրենց ազդեցությունը թողնել ոչ թե ներդրումային առանձին ձեռնարկումների, այլ դրանց բոլորի վրա: Ցանկացած ներդրող կարող է նվազեցնել դիվերսիֆիկացվող ռիսկն ընտրելով իր համար արժեթղթերի դիվերսիֆիկացված պորտֆել, այսինքն՝ ռիսկը, որի կառավարմանը հարկ է մեծ ուշադրություն դարձնել, չդիվերսիֆիկացվող ռիսկն է: Հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ, եթե ակտիվների պորտֆելում ընտրվեն 8-15 տեսակի արժեթուղթ, ապա դիվերսիֆիկացվող ռիսկը կարելի է նվազագույնի հասցնել, սակայն մյուս կողմից, արժեթղթի յուրաքանչյուր տեսակ իր հետ կրթերի չդիվերսիֆիկացվող ռիսկի որոշակի տեսակ, որը գնահատելու համար օգտագործվում է Բետտա ֆակտորը (գործոնը):

ՉԵԿ - անկանխիկ հաշվարկային գործառնությունների իրականացման փաստաթուղթ է. ըստ որի չեկի տերը գրավոր համաձայնություն է տալիս իր հաշվից դրամական միջոցներ վճարելու մատակարարի հաշվին, չեկում ցույց տրված գումարի չափով: Չեկերն օգտագործվում են իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող և չունեցող ձեռնարկությունների, կազմակերպությունների, ինժեներությունների միջև փոխադարձ հաշվարկների իրականացման ժամանակ:

ՉԵԿԱՅԻՆ ԱԿԱՆԴ - ավանդ առևտրային բանկում, որի հիման վրա կարելի է չեկ դուրս գրել: Այդպիսի ավանդներին վերաբերում են անժամկետ (ցպահանջ) ավանդները՝ ըստ ներկայացնողի չեկ դուրս գրելու իրավունքով, միջոցները խնայողական հաշվին ավտոմատ փոխանցելու իրավունքով ավանդները և այլն:

ՉԵԿԱՅԻՆ ԳՐԲՈՒՅԿ – մեկ գրքույկի տեսքով (սովորաբար 25 թերթ) միացված չեկերի ձևաթղթեր են, որոնք բանկի կողմից տրվում են բանկում չեկային հաշիվ բացելու ժամանակ: Չեկային գրքույկն իրենից ներկայացնում է բանկում չեկային հաշիվը տնօրինելու միջոց: Օգտագործելով չեկային գրքույկ և այն բաժանելով առանձին չեկերի ու դրանք ներկայացնելով վճարման, հաճախորդը չեկերի միջոցով ոչ միայն կարող է կանխիկ դրամ ստանալ իր ընթացիկ հաշվից, այլ նաև դրանցով անմիջապես հաշվարկներ կատարել ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց հետ: Չեկերը, որպես կանոն, ձևակերպվում են հատուկ ձևաթղթերի վրա, որոնք պատրաստվում են տպագրական եղանակով հատուկ թղթի վրա և ապահովվում են հաջորդական համարակալումով:

ՉԵԿԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ – հաշիվ է բանկում, որի հիման վրա կարելի է չեկ դուրս գրել, իսկ այդ հաշվի մնացորդին սովորաբար հաշվեգրվում է տոկոս:

ՊԱԿԱՍՈՐԴ - դրամական միջոցների, ապրանքների և այլ արժեքների փաստացի նկատմամբ պակաս չափով լինելու բացահայտումն է: Այն կարող է տեղի ունենալ սահմանված նորմաներից ավելի կորուստների, հաշվառման մեջ թույլ տրված սխալների, ապրանքանյութական արժեքների ու դրամական միջոցների հափշտակման և գողության հետևանքով: Պակասորդը հայտնաբերվում է գույքագրման միջոցով՝ հաշվապահական հաշվառման մեջ արտացոլված և առկա արժեքների քանակային համեմատությամբ:

ՊԱԿԱՍՈՒՐԴ - 1) կազմակերպության պարտավորությունների գերազանցումը նրա ակտիվներին ու եկամուտներին, 2) տվյալ բյուջետային ժամանակաշրջանի փաստացի պարտավորությունների ու ծախսերի գերազանցումը այդ ժամանակաշրջանի համար սահմանված բյուջեին, 3) որևէ նպատակի (նպատակների) հետ կապված պարտավորությունների կամ ծախսերի գերազանցումը այդ նպատակի համար նախատեսված նախահաշվային գումարին, 4) բյուջետային ծախսերի գերազանցումը եկամուտներին (բյուջեի պակասուրդ):

ՊԱՀԱՆՋԱՐԿԻ ԿՈՐ – կոր, որը ցույց է տալիս ապրանքի (ծառայության) պահանջարկի կախվածությունը դրա գնից: Այլ կերպ ասած, ապրանքի (ծառայության) շուկայական գնի և գնորդների կողմից այդ գնով գնվող քանակի միջև փոխկապվածության գրաֆիկական պատկերումն է: Եթե պահանջարկի կորը թեքված է դեպի ներքև, ապա արդյունքում ստացվում է, որ ապրանքների ու ծառայությունների գների իջեցմանը զուգընթաց դրանց գնումների քանակն աճում է, իսկ հակառակ դեպքում, գների աճին զուգընթաց գնվող ապրանքների ու ծառայությունների քանակն արդեն կկրճատվի: Պահանջարկի վրա, գնի հետ միասին, ազդում են նաև մի շարք այլ գործոններ, այդ թվում՝ սպառողների եկամուտների միջին մեծությունը, շուկայի չափը, փոխարինող ապրանքների գները, նախասիրություններն ու նախապատվությունները: Այս գոր-

ծոններից յուրաքանչյուրի ազդեցությունը կհանգեցնի պահանջարկի կորի փոփոխությանը:

ՊԱՀՈՒՄՏՆԵՐ – 1) արդյունք են տնտեսավարող սուբյեկտների ենթակայության տակ գտնվող զուտ շահույթից մասհանումների, որի գումարի չափը որոշվում է կանոնադրական կապիտալի գումարի նկատմամբ սահմանված տոկոսադրույքի չափով (15%): Պահուստային կապիտալն օգտագործվում է պատճառված կորուստները ծածկելու, ինչպես նաև ընկերության պարտատոմսերը մարելու և բաժնետոմսերը հետ գնելու համար: Պահուստային կապիտալը չի կարող օգտագործվել այլ նպատակների համար, 2) այն միջոցներն են, որոնք կոչված են չնախատեսված ծախսեր կատարելու, ինչպես նաև չհայտարարված շահաբաժինների վճարման և պարտավորությունների մարման համար:

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ – համարվում է երկու կամ մի քանի անձանց համաձայնությունը, որն ուղղված է քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականությունների սահմանմանը, փոփոխելուն կամ դադարեցմանը: Երկուսից ավելի կողմերի միջև կնքված պայմանագրերի նկատմամբ պայմանագրի մասին ընդհանուր դրույթները կիրառվում են, եթե դա չի հակասում նման պայմանագրերի բազմակողմանի բնույթին: Քաղաքացիները և իրավաբանական անձինք ազատ են պայմանագիրը կնքելիս: Պայմանագիր կնքելուն հարկադրել չի թույլատրվում, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ պայմանագիր կնքելու պարտականությունը նախատեսված է կանոնով ստանձնած պարտավորությամբ: Կողմերը կարող են կնքել ինչպես օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված, այնպես էլ չնախատեսված պայմանագիր:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՏՐԱՆՍՖԵՐՏՆԵՐ - դրանք են՝ ա) օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների տրամադրած տրանսֆերտները, այդ թվում՝ ընթացիկ և կապիտալ տրանսֆերտները, բ) այլ աղբյուրներից տրամադրված տրանսֆերտները, այդ թվում՝ ընթացիկ և կապիտալ տրանսֆերտները, գ) համայնքների բյուջեներին՝ պետական բյուջեից ֆինանսական հա-

նահարթեցման սկզբունքով տրամադրվող դոտացիաները, դ) համայնքների բյուջեներին պետական բյուջեից տրամադրվող նպատակային հատկացումները՝ սուբվենցիաները:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՓՈԽԱՐԺԵՔ (ԿՈՒՐՍ) - արտարժույթի փոխարժեքն է, որը որոշում է տվյալ երկրի հրավասու պետական մարմինը (սովորաբար Կենտրոնական բանկը): Եթե այն տարբերվում է շուկայական փոխարժեքից, ապա Կենտրոնական բանկը պետք է պատրաստ լինի պաշտպանելու պաշտոնական փոխարժեքը, որպեսզի այդ երկու փոխարժեքները համընկնեն: Այդ առումով պետք է իրականացնի բաց շուկայական քաղաքականություն:

ՊԱՍԻՎԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ – հաշվապահական հաշվի մի տեսակ է, որի կրեդիտում գրանցվում են հաշվետու ժամանակաշրջանում տնտեսական միջոցների կազմավորման աղբյուրների սկզբնական մնացորդը, դրանց ավելացումները և այդ ժամանակաշրջանի վերջնական մնացորդը, իսկ դեբետում կազմավորման աղբյուրների նվազումները: Այս հաշվի դեպքում վերջնական մնացորդը հավասար է սկզբնական մնացորդին գումարած ավելացումները և հանած դեբետում գրանցված նվազումները:

ՊԱՍԻՎՆԵՐ – տնտեսավարող սուբյեկտների ենթակայության տակ գտնվող տնտեսական միջոցների կազմավորման աղբյուրներն են, որոնք իրենց բովանդակությամբ հանդես են գալիս սեփական կապիտալի, ոչ ընթացիկ պարտավորությունների և ընթացիկ պարտավորությունների տեսքով: Պասիվներն իրենց արժեքային առումով արտացոլվում են հաշվապահական հաշվեկշռի աջ կողմում (պասիվային մաս):

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏԿՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ - ապահովագրվողի կողմից երրորդ անձանց հանդեպ՝ նրանց կյանքին, առողջությանը, գույքին և այլնին պատճառած վնասից առաջացող պարտավորությունների ապահովագրություն է: Հայտնի են փոխադրամիջոցների սեփականատերերի երրորդ անձանց հանդեպ պատասխանատվության, բժիշկների, կառուցողների պրոֆեսիո-

նալ պատասխանատվության և պատասխանատվության ապահովագրության այլ տեսակներ:

ՊԱՐԶԵՑՎԱԾ ՀԱՐԿ – օրենքով սահմանված չափերով ու ժամկետներում ձեռնարկատիրական գործունեության համար պետական բյուջե վճարվող, ավելացված արժեքի հարկին և (կամ) շահութահարկին (եկամտահարկին) փոխարինող հարկ է: Առևտրային կազմակերպությունների համար պարզեցված հարկը փոխարինում է ավելացված արժեքի հարկին և (կամ) շահութահարկին, իսկ անհատ ձեռնարկատերերի համար փոխարինում է ավելացված արժեքի հարկին և (կամ) եկամտահարկին: ՀՀ-ում պարզեցված հարկ վճարող են համարվում իրենց հաշվառման վայրի հարկային մարիմներին սահմանված ժամկետներում և կարգով հայտարարագիր ներկայացրած առևտրային կազմակերպությունները, անհատ ձեռնարկատերերը:

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ - ապահովագրության այն ձևն է, ըստ որի կողմերը օրնսդրորեն պարտավորվում են մտնել ապահովագրական հարաբերությունների մեջ: Օգտագործվում է, մասնավորապես, սոցիալական ուղղվածություն ունեցող, ինչպես նաև պատասխանատվության ապահովագրության տեսակների գծով: Պարտադիր ապահովագրությունն ապահովագրողի հետ ապահովագրության պայմանագիր կնքելու միջոցով իրականացնում է այն անձը (ապահովագրվողը), ում վրա դրված է այդպիսի ապահովագրության պարտականությունը: Պարտադիր ապահովագրությունն իրականացվում է ապահովագրվողի հաշվին, բացառությամբ ուղևորների պարտադիր ապահովագրության, որն օրենքով նախատեսված դեպքերում կարող է իրականացվել նրանց հաշվին:

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ – սահմանվում է քաղաքացիների սոցիալական շահերի և պետության շահերի ապահովման նպատակով, որոշակի կատեգորիայի պետական ծառայողների կյանքի, առողջության ու գույքի գծով: Նման տեսակի ապահովագրությունն իրականացվում է նախարարությունների

և գործադիր իշխանության այլ մարմինների (ապահովագրվողների) համար պետական բյուջեից տրամադրվող միջոցների հաշվին:

ՊԱՐՏԱՊԱՆ (ՂԵՔԻՏՈՐ) – իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող տնտեսավարող սուբյեկտներ, անհատ ձեռներեցներ և իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող տնտեսավարող սուբյեկտների սեփականատերեր (մասնակիցներ), որոնք ի վիճակի չեն կամ հրաժարվում են ժամանակին կատարել պարտատիրոջ (կրեդիտորի) հանդեպ ունեցած պարտավորությունները:

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ – ըստ որի մի անձը (պարտապանը) պարտավորվում է մեկ այլ անձի (պարտատիրոջ) օգտին կատարել որոշակի գործողություն. այն է՝ վճարել դրամ, հանձնել գույք, կատարել աշխատանք, մատուցել ծառայություն և այլն, կամ ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություն կատարելուց, իսկ պարտատերն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել կատարելու իր պարտականությունը:

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՌԻՍԿ – 1) այն բանի ռիսկն է, ըստ որի կազմակերպությունը սահմանված ժամկետում չի կատարի պայմանագրով ամրագրված վճարումը, 2) այն բանի հավանականությունն է, ըստ որի հիմնական պարտքը կամ դրա գծով տոկոսները ժամանակին չեն վճարվի կամ կվճարվեն միայն մասամբ, 3) այն բանի ռիսկն է, ըստ որի պարտատոմսեր թողարկողը ի վիճակի չի լինի կատարելու դրանով վճարումներ պարտատոմսերին համապատասխան:

ՊԱՐՏԱՏԵՐ (ԿՐԵԴԻՏՈՐ) – ֆիզիկական անձինք, անհատ ձեռներեցներ, իրավաբանական անձինք, իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող տնտեսավարող սուբյեկտների սեփականատերեր (մասնակիցներ), ՀՀ պետական մարմինները, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպություններ, որոնք պարտապանի (դեբիտորի) հանդեպ օրինական պահանջներ ունեն:

ՊԱՐՏԱՏՈՍՍ - արժեթուղթ է, որը հաստատում է դրա տիրոջը արժեթղթի անվանական արժեքը սահմանված տոկոսադրույքով հաշվարկված տոկոսային եկամտի հետ միասին վերադարձնելու պարտավորությունը: Պարտատոմս ունեցողն այն թողարկող բաժնետիրական ընկերության վարկատուն է: Պարտատոմսերը կարող են թողարկվել անվանական և ըստ ներկայացնողի, տոկոսային և անտոկոս, ազատ շրջանառող կամ սահմանափակ շրջանառելիությամբ: Բաժնետիրական ընկերությունը պարտատոմսեր է թողարկում միայն թողարկված բոլոր բաժնետոմսերի լրիվ վճարումից հետո կանոնադրական կապիտալի 25 % -ից ոչ ավելի գումարով: Սեփականության ցանկացած ձևի տնտեսավարող սուբյեկտներ կարող են թողարկել պարտատոմսեր, որի իրացումից ստացված գումարները օգտագործվում են միայն այդ սուբյեկտի զարգացման նպատակներով: Պարտատոմսերով տոկոսները վճարվում են կամ պարբերաբար՝ դրանց թողարկման ժամանակի ընթացքում, կամ էլ միանվագ պարտատոմսի ժամկետը լրանալուց հետո:

ՊԱՐՏՔ - դրամական միջոցների որոշակի գումար է կամ այլ ակտիվ, որը որևէ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ փոխ է վերցրել մեկ այլ անձից և, որպես կանոն, պարտավոր է վերադարձնել սահմանված ժամկետում՝ որոշակի պայմանների կատարմամբ: Պարտքն առաջանում է վճարման ուշացման կամ վարկի տրամադրման հետևանքով: Առևտրի գործառնություններում պարտքերը սովորաբար մարվում են ապրանքագրի ստացման օրվանից սկսած մեկ ամսվա ընթացքում, կամ պայմանագրով նախատեսված ժամկետում: Այդ ժամկետը լրանալուց հետո պարտքի գումարին կարող է հավելագրվել հաշվարկված տոկոսային գումար: Երկարաժամկետ պարտքը կարող է ձևակերպվել փոխանցվելի մուրհակով, որը օտարվող (շրջանառվող) ֆինանսական միջոց է: Այդ պարտքը գործառուի և վարկատուի միջև իրավաբանորեն ձևակերպված համաձայնագիր է, որը սովորաբար նախատեսում է պարտքի վճարման որոշ երաշխիքներ: Երկարաժամկետ

արժեթղթերի թողարկման հետևանքով առաջացած պարտքը ուղղվում է կարճաժամկետ արժեթղթերի թողարկման մարման համար: Տարբերում են ներքին և արտաքին պարտք:

ՊԱՐՏՔԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ - փաստաթուղթ, որը փոխառուն տալիս է պարտադրողը՝ փոխատվություն ստանալու ժամանակ: Պարտքային պարտավորության մեջ նշվում են վարկի գումարը և դրա մարման ժամկետը: Ստորագրվում է վարկը ստացած ֆիզիկական անձի կամ իրավաբանական անձի վստահած լիազորած անձի կողմից:

ՊԱՐՏՔԻ ՍՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑ - երկրի արտաքին պարտքի սպասարկմանը հատկացվող գումարի (կատարվող վճարումների) հարաբերությունը տվյալ երկրի արտահանումից ստացվող տարեկան եկամուտներին, արտահայտված տոկոսներով: Տվյալ գործակիցը երկրի արտաքին պարտքի ծանրության կարևոր ցուցանիշ է:

ՊԱՐՏՔԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ - այն համաձայնեցված ժամանակացույցին համապատասխան, պարտապանի կողմից հիմնական պարտքերի և հաշվարկված տոկոսային գումարների ժամանակին վճարումն է պարտադրողը: Ընթացիկ պարտքի սպասարկումն այն վճարումների իրականացման գործընթացն է, որոնք անհրաժեշտ են տոկոսների, հիմնական ընթացիկ պարտքի գումարի վճարման, ինչպես նաև պարտքի մարման պահուստներին հատկացումներ կատարելու համար: Փոխառության սպասարկումը փոխառության պայմանները ժամանակին և լրիվ ծավալով կատարելն է, տոկոսային պարտատոմսերի գծով՝ տոկոսների կանոնավոր վճարումը և պարտատոմսերի գնումը, զեղչով պարտատոմսերի գծով՝ դրանց հետ գնումը անվանական արժեքով, նպատակային պարտատոմսերի գծով՝ պարտատոմսերը մարելիս ապրանքների և ծառայությունների տրամադրումը:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿ - բանկ, որը գտնվում է պետության սեփականության ներքո, այսինքն, որի կապիտալն ամբողջությամբ

պատկանում է տվյալ երկրի պետությանը: Տարբերում են կենտրոնական, առևտրային, պետական և հատուկ պետական վարկային ինստիտուտներ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵ - մեկ տարվա (հունվարի 1-ից դեկտեմբերի 31-ը ներառյալ) առումով տվյալ պետության եկամուտների և ծախսերի նախահաշիվն է, որում ներառվում են եկամուտների կազմավորման ու նախատեսվող ծախսերի ուղղությունները: Պետական բյուջեն կազմվում է տվյալ երկրի կառավարության կողմից և վերջնական տեսքով ընդունվում ու հաստատվում է բարձրագույն օրենսդիր մարմնի (Ազգային ժողովի) կողմից:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏ (ՊԱԿԱՍՈՒՐԴ) - դա արդյունք է, երբ նախատեսվող ծախսերը գերազանցում են սպասվելիք եկամուտներին:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԻ (ՊԱԿԱՍՈՒՐԴԻ) ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ ԱՐՔՈՒՐՆԵՐ - դրանք ներքին և արտաքին աղբյուրներից ներգրավված փոխառու միջոցներն են՝ 1) ներքին, այդ թվում՝ ՀՀ Կենտրոնական բանկի միջոցներ, ՀՀ առևտրային բանկերի միջոցներ, պետական արժեթղթեր (պարտատոմսեր, մուրհակներ), պետական կազմակերպությունների և անավարտ շինարարության օբյեկտների սեփականաշնորհումից մուտքեր, այլ ներքին աղբյուրներ, 2) արտաքին, այդ թվում՝ միջազգային կազմակերպությունների միջոցներ (վարկեր), օտարերկրյա պետությունների միջոցներ (վարկեր), այլ արտաքին աղբյուրներ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐԻ ԱՐՔՈՒՐՆԵՐ - դասակարգվում են ըստ՝ ա) հարկային, եկամուտների և տուրքերի (պետական, տեղական), բ) ոչ հարկային եկամուտների, գ) կապիտալի գործառնություններից եկամուտների, դ) պաշտոնական տրանսֆերտներից մուտքագրումների:

Հարկային եկամուտներ և տուրքերն են՝ ավելացված արժեքի հարկը, ակցիզային հարկը, շահութահարկը, եկամտահարկը, գույքահարկը, հողի հարկը, հաստատագրված վճարները, մաքսային

տուրքը, պետական տուրքը (բացառությամբ օրենքով սահմանված՝ համայնքների բյուջեներ մուտքագրվող պետական տուրքի տեսակների), հարկային օրենսդրությունը խախտելու համար գանձվող տուգանքները և տույժերը (բացառությամբ օրենքով սահմանված համայնքների բյուջեներ մուտքագրվող հարկերի գծով չվճարման համար գանձվող տուգանքների և տույժերի):

Ոչ հարկային եկամուտներն են՝ Հայաստանի Հանրապետության Կենտրոնական բանկի ծախսերի և մասհանումների նկատմամբ եկամուտների գերազանցումից մուտքերը, դիվիդենդները (շահաբաժինները), պետական ձեռնարկությունների և գույքի, համայնքների վարչական տարածքից դուրս գտնվող պետական պահուստի հողերի վարձակալության և օգտագործման վարձավճարներն ամբողջությամբ, պետության տված վարկերի օգտագործման դիմաց վճարները (տոկոսները), բռնագրավված, տիրագուրկ և ժառանգության իրավունքով պետությանն անցած գույքի իրացումից մուտքերը, պետական վիճակախաղերի անցկացումից ստացվող եկամուտները, իրավախախտումների համար գործադիր և դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից մուտքերը, ճանապարհային վճարը, օրենքով և իրավական այլ ակտերով սահմանված պետական բյուջե մուտքագրվող այլ ոչ հարկային եկամուտները:

Կապիտալի գործառնություններից եկամուտներն են՝ պետությանը պատկանող հիմնական միջոցների օտարումից մուտքերը, պետական բյուջեի միջոցների հաշվին պահվող բյուջետային հիմնարկների հաշվեկշիռներում հաշվառվող գույքի օտարումից մուտքերը, պետության պահուստներում պահվող ապրանքանյութական արժեքների իրացումից մուտքերը, պետական սեփականություն համարվող հողի և ոչ նյութական ակտիվների վաճառքից մուտքերը:

Պաշտոնական սերտիֆիկատներ են՝ օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների տրամադրած տրանսֆերտները, այլ աղբյուրներից ստացվող տրանսֆերտները:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԾԱԽՍԵՐ - դասակարգվում են ըստ. ա) պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործառնությունների՝ ֆունկցիոնալ կամ գործառնական դասակարգման, բ) տնտեսագիտական բովանդակության:

Պետական բյուջեի միջոցով ֆինանսավորվում են պետական նշանակության ծրագրերը և ծախսերը հետևյալ հիմնական ուղղություններով՝ ընդհանուր բնույթի պետական ծառայությունների, պաշտպանության, հասարակական կարգի պահպանության և անվտանգության, կրթության և գիտության, առողջապահության, սոցիալական ապահովագրության և սոցիալական ապահովության, բնակարանային կոմունալ տնտեսության, մշակույթի, սպորտի և կրոնի, վառելաէներգետիկ համալիրի, գյուղատնտեսության, անտառային տնտեսության, ջրային տնտեսության և ձկնաբուծության, լեռնահանքային արդյունաբերության և հանքային հանածոների (բացառությամբ վառելիքի), վերամշակող արդյունաբերության, շինարարության և բնապահպանության, տրանսպորտի և կապի, ճանապարհային տնտեսության և պետական բյուջեի ծախսերի հիմնական ուղղություններին չդասվող այլ ծախսերի, այդ թվում՝ կառավարության պահուստային հիմնադրամ, համայնքների բյուջեներին համահարթեցման սկզբունքով տրվող դոտացիաներ, համայնքների բյուջեներին պատվիրակված լիազորությունների համար տրամադրվող հատկացումներ, համայնքների կապիտալ ծախսերի ֆինանսավորման նպատակով պետական բյուջեից համայնքների բյուջեներին տրվող նպատակային հատկացումներ՝ սուբվենցիաներ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄ - բյուջեի կատարման կարգը սահմանում է ՀՀ կառավարությունը, որի կատարման ընթացքում պետական կառավարման համապատասխան մարմինների ղեկավարները կարող են պետական բյուջեի ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգմամբ նախատեսված հոդվածների միջև կատարել վերաբաշխումներ, որոնց հանրագումարը բյուջետային տարվա ընթացքում չի կարող գերազանցել տվյալ տարվա բյուջեի

մասին օրենքով սահմանված չափաքանակը: Ազգային ժողովի հաստատած պետական բյուջեում փոփոխություններ և (կամ) լրացումներ կարող են կատարվել Ազգային ժողովի պատգամավորների, կառավարության առաջարկությամբ, օրենսդրական նախաձեռնության կարգով: Պետական բյուջեում այն փոփոխությունները և (կամ) լրացումները, որոնք նվազեցնում են պետական բյուջեի եկամուտները կամ ավելացնում ծախսերը, Ազգային ժողովը քննարկում է միայն կառավարության եզրակացության առկայությամբ և ընդունվում է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ: Պետական բյուջեում փոփոխությունները և (կամ) լրացումները կատարվում են օրենքով: Պետական բյուջեի կատարման պատասխանատուն կառավարությունն է և յուրաքանչյուր եռամսյակի ավարտից հետո՝ 40 օրվա ընթացքում, Ազգային ժողով է ներկայացնում տեղեկատվություն:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒՅՈՒՆ - բյուջեի կատարման հոսկողությունն իրականացնում է ՀՀ կառավարությունը՝ իր սահմանած կարգով, իսկ վերահսկողությունն իրականացնում է Ազգային ժողովը՝ տվյալ տարվա պետական բյուջեի մասին օրենքով սահմանված պահանջների կատարման նկատմամբ, օտարերկրյա պետություններից և միջազգային կազմակերպություններից ստացված փոխառությունների ու վարկերի օգտագործման նկատմամբ, բյուջետային պարտավորությունների կատարման, բյուջետային միջոցների ծախսման օրինականության և հաւստիքանախահաշվային կարգապահության պահպանման ուղղությամբ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՆԱԽԱԳԻԾ – ներառում է՝ ՀՀ կառավարության բյուջետային ուղերձը, պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագիծը, պետական բյուջեի նախագծի վերաբերյալ ՀՀ կառավարություն ներկայացված Կենտրոնական բանկի պաշտոնական եզրակացությունը:

Կառավարության բյուջետային ուղերձը ներառում է՝ կառավարության գեկույցը բյուջետային տարվա սոցիալ-տնտեսական

զարգացման և հարկաբյուջետային քաղաքականության հիմնական ուղղությունների մասին, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև բյուջեի կատարումն ապահովող օրենքների նախագծերը, պետության սոցիալ-տնտեսական իրավիճակը բնութագրող հիմնական ցուցանիշների կանխատեսումն առաջիկա երեք տարվա համար, պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագծի բացատրագիրը: Վերջինս այդ օրենքի նախագիծը հիմնավորող փաստաթղթերի ամբողջություն է, որը ներառում է՝ պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագծում նախատեսված եկամուտների, ծախսերի և դիֆիցիտի (հավելուրդի) հիմնավորումը, այդ թվում՝ դիֆիցիտի ֆինանսավորման նպատակով ներգրավվող վարկերի տոկոսադրույքները և հատկացման ժամկետները, ինչպես նաև այդ ցուցանիշների համեմատական վերլուծությունը նախորդ տարվա և ընթացիկ բյուջետային տարվա հաշվարկային և սպասվելիք համապատասխան ցուցանիշների նկատմամբ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՊՐՈՂԵՑԻՑԻՏ (ՀԱՎԵՆՈՒՐԴ) - արդյունք է, երբ սպասվելիք եկամուտները գերազանցում են նախատեսվող ծախսերին:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՎԱՄՈՒՏՆԵՐ – պետական գործակալների կողմից ստացվող եկամուտներ (հարկեր, սակագներ, տարիֆներ), տուրքեր և ոչ հարկային այլ վճարումներ: Ոչ հարկային պետական վճարումները լինում են պարտադիր և կամավոր: Պարտադիր վճարումների հիմք է հանդիսանում իրավասու մարմինների կողմից իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց օգտին որոշակի գործողությունների կատարումը (այսպես կամ այն իրավունքների տրամադրումը, աշխատանքների, ծառայությունների կատարումը): Ոչ հարկային պետական եկամտի մեջ մտնող կամավոր վճարումների մուծումը հիմնված է իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց կամքի ազատ արտահայտման վրա: Ոչ հարկային վճարումներին բնորոշ է մուտք եղած գումարների օգտագործման նպատակայնությունը:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐ – պետությանը և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին Սահմանադրությամբ և օրենքներով վերապահված լիազորությունների իրականացման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցների ձևավորման և ծախսման ֆինանսական ծրագրերն են որոշակի ժամանակահատվածի համար: Բյուջեները կազմվում, քննարկվում և հաստատվում են Սահմանադրությամբ և օրենքով սահմանված կարգով:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐԻ ԿԵՐՋՆԱԿԱՆ ՍՊԱՌՄԱՆ ԾԱԽՍԵՐ – ուղղված են անհատական պահանջմունքների բավարարմանը, կազմված են պետական հիմնարկների անհատական սպառման համար նախատեսված սպառողական ապրանքների և ծառայությունների համար կատարած ծախսերից: Այդպիսի ծախսերը ֆինանսավորվում են պետական բյուջեի և արտաբյուջետային հիմնադրամների հաշվին: Պետական հիմնարկների վերջնական սպառման ծախսերն ուղղված լինելով կոլեկտիվ պահանջմունքների բավարարմանը տարբերվում են նախորդից նրանով, որ դրանցում հաշվի են առնվում պետական բյուջեի հաշվին կազմակերպությունների կողմից մատուցվող ծառայությունները, որոնք բավարարում են ոչ թե առանձին տնային տնտեսությունների, այլ ամբողջ հասարակության պահանջմունքները (պաշտպանության, կառավարման, ճանապարհային տնտեսության, բյուջեի և արտաբյուջետային հիմնադրամների միջոցների հաշվին վճարվող գիտական գործունեության, կոմունալ տնտեսության, գյուղատնտեսությանը սպասարկող կազմակերպությունների ծախսերը):

ՊԵՏԱԿԱՆ ԶԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ – իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող տնտեսավարող սուբյեկտ է, որի միակ հիմնադիրը պետությունն է (կառավարությունը) կամ վերջինիս կողմից լիազորված պետական կառավարման (իշխանության տեղական) մարմինը: Այն ստեղծվում է պետական միջոցների հաշվին և գործունեության հիմնական փաստաթուղթը համարվում է նրա կանոնադրությունը:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ – ըստ որի մատակարարը (կատարողը) պետական պայմանագրով պարտավորվում է ապրանքները հանձնել պետական պատվիրատուին կամ նրա ցուցումով այլ անձի, իսկ պետական պատվիրատուն պարտավորվում է վճարել մատակարարված ապրանքների համար: Պետական պայմանագիրը կնքվում է պետական կարիքների համար ապրանքների մատակարարման պետական պատվիրատուի պատվերի հիման վրա:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔ - 1) կառավարության և Կենտրոնական բանկի ընդհանուր պարտավորություններն են, ներառյալ նաև այն պարտավորությունները, որոնք արդյունք են տրամադրված երաշխիքներից, օրենսդրությունից ու համաձայնագրերից, 2) պետության ընդհանուր պարտքն է արտաքին և նեքին վարկատուներին (կրեդիտորներին):

ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՄԲ ԶԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – պետական մասնակցությամբ ձեռնարկություններ են համարվում այն ձեռնարկությունները, որոնց գույքի կազմում պետության (իշխանության տեղական մարմինների) սեփականության մասը 50% և դրանից ավելին է:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐԿ – վարկային հարաբերությունների համակարգ է, որում կողմերից մեկը պետությունն է: Պետական վարկի հիմնական ձևերն են պետական փոխառությունները, խնայողամարկղերում բնակչության ավանդները, որոնց միջոցով վերջիններս ձեռք են բերում պետական արժեթղթեր: Պետական վարկերը հանդես են գալիս երկու առումով նեքին և միջազգային: Ներքին վարկի դեպքում, երբ վարկատուները բանկերն են, ապա պետությունը կատարում է վարկառուի (փոխառուի) դեր, իսկ երբ վարկառուները տեղական մարմիններն են (մարզ, համայնք և այլն), ապա պետությունն իրականացնում է վարկատուի դեր: Միջազգային վարկի դեպքում պետությունը, որպես վարկատու և վարկառու, փոխհարաբերությունների մեջ է մտնում այլ երկրների հետ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔ – պետական մարմինների (ղատարան, նուտարական գրասենյակ և այլն) կողմից իրականացվող որոշակի ծառայությունների համար իրավաբանական և ֆիզիկական անձանցից ու այլ վճարողներից կանխիկ դրամով, տուրքային դրոշմանիշով կամ վճարողի ունեցած հաշվից գանձվող գումար է, որը սահմանվում է բազային տուրքի նկատմամբ տոկոսավճարով կամ հաստատագրված վճարով:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ - այն ֆինանսներն են, որոնց վիճակագրության տեղեկատվական բազան ձևավորված է ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության կողմից ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայությանը տրամադրած պետական և համայնքային բյուջեների կատարման մասին, ինչպես նաև ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի հաշվետվությունների հիման վրա:

ՊԼԱՆԱՅԻՆ ԳՈՒՅՔԱԳՐՈՒՄ - այն անցկացվում է հրահանգով որոշված պարբերականությամբ, սահմանված ժամկետներում:

ՊԼԱՍՏԻԿ ՔԱՐՏԵՐ – տվյալ բանկի կողմից հաճախորդին տրված պլաստիկ քարտն է, որը հանդես է գալիս քարտի տիրոջ անվանմամբ, ստորագրությամբ և ծածկագրի համարով: Պլաստիկ քարտի ցանկացած տեսակ սպառողի կողմից օգտագործվում է որպես վճարման մեխանիզմ: Պլաստիկ քարտերի կիրառմամբ է պայմանավորված էլեկտրոնային հաշվարկների համակարգը և ներառում է ավտոմատ գանձման սարքերի միջոցով կատարվող գործառնությունները, այդ թվում՝ առևտրային կազմակերպություններում բնակչության համար էլեկտրոնային հաշվարկների իրականացում, տարբեր հաճախորդների համար տանը և աշխատանքի վայրում բանկային սպասարկում: Պլաստիկ քարտերը համարվում են անկանխիկ հաշվարկների կազմակերպման ամենահիմնական եղանակներից մեկը: Օգտագործվող քարտերի տեսակները սովորաբար նկարագրվում են որպես դեբետային, կրեդիտային, դրամական քարտեր:

ՊԼԱՖՈՆ – վարկի գումարի սահմանաչափ է, որը տրամադրվում է բանկի կողմից կոնկրետ վարկառուին կամ այլ առումով բնորոշում է վարկառուի ֆինանսական դրությունը և վարկատուի վստահության աստիճանը:

ՊՐՈՔԼԵՄԱՅԻՆ ԲԱՆԿ - բանկ, որը ենթարկվում է փակման կամ սնանկացման վտանգի և գտնվում է վերահսկողություն իրականացնող պետական մարմնի (սովորաբար Կենտրոնական բանկի) հսկողության ներքո:

Ռ

ՌԵԶԻԴԵՆՏ ԲԱՆԿ - բանկ, որը ստեղծվում է տվյալ երկրի օրենսդրությամբ սահմանված կարգով և գործում է այդ երկրում անկախ այն բանից, թե ովքեր են տվյալ բանկի մասնակիցները՝ ռեզիդենտ կամ ոչ ռեզիդենտ:

ՌԵԶԻԴԵՆՏՆԵՐ - դրանք են. ա) Հայաստանի Հանրապետությունում մշտական բնակության վայր ունեցող ՀՀ քաղաքացիները, օտարերկրյա քաղաքացիները և քաղաքացիություն չունեցող անձինք, այդ թվում ՀՀ-ում մշտական բնակության վայր ունեցող, բայց ժամանակավորապես արտասահմանում գտնվող ֆիզիկական անձինք, բ) իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող և իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող այն ձեռնարկությունները և կազմակերպությունները, որոնք ստեղծված են ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան և գտնվում են ՀՀ տարածքում, ինչպես նաև ՀՀ սահմաններից դուրս գտնվող մասնաճյուղերը և ներկայացուցչությունները, գ) Հայաստանի Հանրապետության դիվանագիտական և այլ պաշտոնական այն ներկայացուցչությունները, որոնք գտնվում են ՀՀ սահմաններից դուրս:

ՌԵԿՎԻԶԻՏՆԵՐ – որոնց օգնությամբ փաստաթղթերում որոշվում են տնտեսական գործառնությունների կատարման տեղը, ժամանակը, կատարողներն ու այդ գործառնությունների բովան-

դակությունը և դրանով իսկ փաստաթղթին հաղորդում են ապացուցողական բնույթ: Փաստաթղթերի հիմնական և կարևորագույն ռեկվիզիտներն են՝ կազմակերպության կամ տնտեսավարող սուբյեկտի անվանումը, որտեղ կազմվում է տվյալ փաստաթուղթը, այդ փաստաթղթի անվանումն ու հերթական համարը, գործառնության կատարման թվականը (օր, ամիս, տարի), գործառնությանը մասնակցող կողմերը, գործառնության բովանդակությունը և այլն:

ՌԵԿՎԻԶԻՏՑԻԱ - ըստ որի տարերային աղետների, վթարների, համաճարակների դեպքում և արտակարգ բնույթ կրող այլ հանգամանքներում գույքը օրենքով սահմանված կարգով, պետական մարմինների որոշմամբ, կարող է վերցվել դրա սեփականատիրոջից՝ ի շահ հասարակության, դրա արժեքը վճարելու պայմանով: Սեփականատերը իրավունք ունի և կարող է դատարանում վիճարկել հարկադրաբար վերցված գույքի հատուցման արժեքի չափը:

ՌԵՅԹԻՆԳ - այն վարկառուի (փոխառուի) վարկունակության, արժեթղթերի թողարկողների վճարունակության գնահատման ցուցանիշ է բառերի համակցության կամ թվանշանների ձևով: Հաշվարկվում է փոխառուի նախկին վարկային պատմության, տարբեր ֆինանսական ցուցանիշների, ըստ հուսալիության արժեթղթերի գնահատման պայմանական ցուցանիշների համակարգի հիման վրա: Պետությունների վարկային ռեյթինգը նրանց վարկունակության գնահատումն է՝ կախված վարկերը չվերադարձնելու ռիսկի աստիճանից: Առավել հաճախ ռեյթինգը կիրառվում է արժեթղթերի, գլխավորապես, պարտատոմսերի նկատմամբ: Իրագործվում է հատուկ մասնագիտացված ֆիրմաների կողմից կազմակերպության մասին հանգամանալից տեղեկատվության հիման վրա: Ցանկացած ռեյթինգի որոշման համար օգտագործվում են մեծ թվով ցուցանիշներ և ոչ տնտեսական բնույթի տեղեկատվություններ: Ռեյթինգը միաժամանակ ունի կողմնորոշման բնույթ յուրաքանչյուր ներդրողի համար:

ՌԵՆՏԱ - 1) հողի, գույքի, կապիտալի օգտագործումից սեփականատիրոջ ստացած եկամուտն է, որը նրանից չի պահանջում իրականացնելու ձեռնարկատիրական գործունեություն կամ կատարելու լրացուցիչ ծախսեր: Այդպիսի եկամուտ կարելի է ապահովել, օրինակ, եթե հողը կամ շենքերը տրվում են վարձակալության՝ վարձավճար ստանալու ակնկալիքով, 2) ապահովագրական ընկերության կողմից ապահովագրական վկայագրով (պոլիս) ապահովագրված անձին կանոնավոր վճարվող դրամական գումարն է:

ՌԵՊՈ – համաձայնագիր է, որն իրենից ներկայացնում է կարճաժամկետ փոխառության տեսակ: Այն երկու կողմերից բաղկացած ֆինանսական գործարք է, որի մասնակիցներից մեկը արժեթղթերը վաճառում է մյուս կողմին և միաժամանակ իր վրա պարտավորություն է վերցնում հետ գնել նշված արժեթղթերը՝ սահմանված ժամկետում (ամսաթվին) կամ երկրորդ կողմի պահանջի դեպքում:

ՌԵՎԱԼՎԱՑԻԱ - այլ երկրների արժույթի նկատմամբ ազգային դրամական միավորի կուրսի բարձրացումն է: Այն հնարավորություն է տալիս տվյալ երկրին ձեռք բերելու ավելի էժան օտարերկրյա արժույթ (արտարժույթ), որը հանձնկնում է կապիտալ արտահանողների և ապրանքներ ներմուծողների շահերի հետ: Իջեցնելով ներմուծվող ապրանքների գինը (ազգային արժույթով արտահայտված), ռեվալվացիան բարձրացնում է դրանց նկատմամբ պահանջարկը և ավելացնում ներմուծումը: Ռեվալվացիան նպատակահարմար չէ ապրանքներ արտահանողների համար, քանի որ այն բերում է տվյալ երկրի արժույթին համապատասխան իրացումից հասույթի փոքրացում:

ՌԻՍԿ (ՎՏԱՆԳ) – որոշակի վնաս կրելու, եկամուտը բաց թողնելու հավանականությունն է, կամ համապատասխան եկամուտը ստանալու անվստահությունն է: Եթե հնարավոր է բացահայտել կորուստները և հաշվել դրանց տեղի ունենալու հավանականությունը, ապա այդպիսի ռիսկը կոչվում է ապահովագրելի ռիսկ: Օրինակ՝ հրդեհը, կողոպուտը, ճանապարհատրանս-

պորտային պատահարը, ապահովագրելի ռիսկեր են, քանի որ ապահովագրական ընկերությունը կարող է հաշվել դրանց հավանականությունը և ապահովագինը: Եթե ռիսկն այնքան հազվադեպ է, որ հնարավոր չէ հաշվել դրա հավանականությունը, ապա ոչ մի ապահովագրող չի համաձայնվի ապահովագրել այն, և այդպիսի ռիսկը կոչվում է անապահովագրելի ռիսկ: Բանկերն իրենց գործունեության ընթացքում առնչվում են մի շարք ռիսկերի հետ, այդ թվում անվճարունակության (կամ սնանկացման), իրացվելիության, վարկային, տոկոսային, արտարժույթային, գործառնական, վճարային համակարգի, շուկայական, քաղաքական, գնաճի (սղաճի), ինսայդերական (բանկի հետ կապված անձանց), շահույթ չստանալու, չարաշահումների, օրենսդրական դաշտի փոփոխության ռիսկի: Ըստ ռիսկի գործունեության միջավայրի և ազդեցության ուղորտի բանկային ռիսկերը կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ արտաքին և ներքին: Արտաքին ռիսկերի խմբում ներառվում են բանկի գործունեության ընթացքում առաջացող այն ռիսկերը, որոնք կապված չեն բանկի ներքին կազմակերպչական աշխատանքների, գործունեության կազմակերպման հետ, սակայն թողել են իրենց ազդեցությունը բանկի ֆինանսական գործունեության արդյունքների վրա: Ներքին ռիսկերն առաջանում են բանկի գործունեության ընթացքում և պայմանավորված են նրանց կողմից իրականացվող գործարքների տեսակներով:

ՌԻՍԿԱՅԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ – 1) բանկային բոլոր ակտիվներն են, որոնք տվյալ երկրի օրենսդրությանը համապատասխան չունեն ռիսկի գրոյական գործակից: Համաձայն ներկայումս գործող օրենսդրության, «՝ տարածքում գործող բանկերի՝ համար ռիսկի գրոյական գործակիցներ ունեն «՝ Կենտրոնական բանկի կանոնակարգ 2-ով սահմանված համապատասխան ակտիվները, 2) բանկային ակտիվներն են, որոնց արժեքը ենթարկվում է շուկայական իրավիճակների և ակտիվների որակական փոփոխությունների ազդեցությանը:

ՌԻՍԿԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ – ընկերությունների, բանկերի և ֆիրմաների կողմից կիրառվող մեթոդների, միջոցառումների և գործողությունների ամբողջությունն է՝ ռիսկը նվազագույնին հասցնելու համար: Գործում են տարբեր տեսակի ռիսկերի փոքրացման ընթացակարգեր, որոնց հետ բանկը, ընկերությունը և ֆիրման առնչվում է իր գործունեության ընթացքում: Գոյություն ունեն ռիսկերի կառավարման հետևյալ հիմնական մեթոդները՝ ռիսկի դիվերսիֆիկացիա, ռիսկերի վերլուծության և մոնիտորինգի տարբեր մեթոդների կիրառում, մարքեթինգային հետազոտությունների իրականացում, ռիսկի հեջավորում և ապահովագրում:

ՌՈՒՈՎԵՐ (ՎԵՐԱԿԱՆՁՆՈՒՄ) – 1) վարկի ժամկետի երկարաձգումն է՝ նոր վարկի (այդ թվում նոր պայմաններով) տրամադրման ճանապարհով, 2) միջին և երկարաժամկետ վարկերի տարատեսակ է, որոնք տրամադրվում են լողացող տոկոսադրույքով: Ռոլովերի առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ վարկային պայմանագրի (համաձայնագրի) մասնակիցների միջև վարկի ընդհանուր ժամկետի համաձայնեցման պայմաններում դրա օգտագործման ժամանակաշրջանը բաժանվում է ժամանակահատվածների, որոնցից յուրաքանչյուրի համար տոկոսադրույքը սահմանվում է նորից, ելնելով կապիտալի շուկայի իրավիճակից, որտեղ, որպես կանոն, վերաֆինանսավորվում են ռոլովերները: Ռոլովերի ի հայտ գալը, մի կողմից, կապված է, ժամկետային առումով, վարկերի նկատմամբ պահանջարկի ավելացման, իսկ մյուս կողմից՝ վարկերի կորստյան ռիսկը բարձրացնող տոկոսադրույքների և արտարժույթի փոխարժեքների ուժեղացման հետ, 3) միջոցների փոխադրումն է ներդրումների մի ձևից դեպի մեկ այլ ձև, 4) ժամկետային ավանդ կամ ավանդային սերտիֆիկատ, որի ժամկետը լրանալուց հետո նորացվում է տվյալ պահին ձևավորված տոկոսադրույքով, 5) արտարժույթի առքը և վաճառքը մեկ օրում:

ՌՈՅԱԼԹԻՆԵՐ – տվյալ կազմակերպության ոչ նյութական ակտիվների օգտագործման դիմաց կատարված վճարներն են՝ տոկոսների և շահաբաժնի տեսքով: Կամ այլ կերպ, գյուտերից

(հայտնագործություններից), արտոնագրերից (պատենտներից), համակարգչային ծրագրերից, նորամուծություններից և այլ ոչ նյութական ակտիվներից օգտվելու թույլտվության իրավունքի դիմաց պարբերաբար վճարումներն են: Վերջիններս հաշվարկվում են դրանց վաճառքի արժեքից սահմանված տոկոսադրույքաչափով:

Ս

ՍԱԿԱԳԻՆ – 1) ներմուծվող ապրանքներից գանձվող հարկն է կամ ներմուծման մաքսը: Ներմուծման մաքսը հաշվարկվում է ապրանքների արժեքի (հաստատագրված տոկոսադրույքով ապրանքի արժեքից) կամ քանակի (գանձվում է որոշակի գումար ապրանքի յուրաքանչյուր միավորից) հիման վրա: Սակագինը հանդիսանում է պետական տնտեսական կարգավորման քաղաքականության կարևորագույն գործոն և կառավարությունն այն օգտագործում է հատկապես ներքին արտադրողների շահերը պաշտպանելու, վճարային հաշվեկշիռը բարելավելու և բյուջեի եկամուտներն ավելացնելու համար, 2) ապրանքի կամ ծառայության սպառման դիմաց վճարն է, օրինակ՝ կոմունալ ծառայությունների (գազ, էլ. էներգիա և այլն), 3) գնացուցակ է:

ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՒԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ (ՍՊԸ) – համարվում է մեկ կամ մի քանի անձանց կողմից հիմանդրված ընկերությունը, որի կանոնադրական կապիտալը բաժանված է բաժնեմասերի կանոնադրությամբ սահմանված չափերով: Սահամանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակիցները պատասխանատու չեն նրա պարտավորությունների համար և իրենց ներդրած ավանդների արժեքի սահմաններում կրում են ընկերության գործունեության հետ կապված վնասների ռիսկը: Սահամանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության ֆիրմային անվանումը պետք է պարունակի տարբերակող նշանակության հատուկ, հասարակ և (կամ) այլ անուն, ինչպես նաև՝ «սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն»

բառերը: Սահամանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակիցների թիվը չպետք է գերազանցի սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին օրենքով սահմանված քանակը: Հակառակ դեպքում այն մեկ տարվա ընթացքում վերակազմավորվում է բաժնետիրական ընկերության, իսկ այդ ժամկետը լրանալուց հետո՝ դատական կարգով լուծարվում է, եթե նրա մասնակիցների թիվը չպակասի մինչև օրենքով սահմանված քանակը: Սահամանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը չի կարող որպես միակ մասնակից ունենալ մեկ անձից կազմված այլ տնտեսական ընկերություն:

ՍԱՌԵՑՎԱԾ ԱԿՏԻՎՆԵՐ – 1) ակտիվներ, որոնք չեն կարող իրացվել առանց զգալի կորուստների, 2) ակտիվներ, որոնք այս կամ այն պատճառով ժամանակավորապես չեն թույլատրվում օգտագործել կամ վաճառել, մինչև գործընթացների ավարտը: Երբեմն սեփականատերը չի կարող այդ ակտիվներն արտահանել վերադաս մարմինների արգելման պատճառով:

ՍԱՌԵՑՎԱԾ ՀԱՇԻՎ – 1) բանկային հաշիվ է, որով վճարումները դադարեցվել են մինչև դատարանի որոշումը կամ մինչև այն պահը, երբ օրինական գործողությունների հետևանքով հնարավոր կլինի հաշվից գումար հանել: Հաշիվը սովորաբար սառեցվում է հաշվետիրոջ սնանկացման կամ մահվան դեպքում: Սահացած մարդու բանկային հաշիվը սառեցվում է նախքան դատարանի որոշմամբ մահացածի գույքը բաժանելը: Դատարանի որոշմամբ որոշում են հաշվի նոր օրինական տիրոջ կամ տերերին, 2) բանկային հաշիվ է որևէ երկրում այդ երկրի արժույթով և այդպիսի հաշվում եղած միջոցները կարող են օգտագործվել միայն այդ երկրի ներսում, 3) հաշիվ է, որի օգտագործումը լրիվ սահմանափակվում է այն դեպքում, երբ հաճախորդը ցանկանում է վաճառել նախկինում ձեռք բերված արժեթղթերը (որոնց դիմաց դեռևս վճարում չի կատարվել), բայց փորձում է վաճառքից ստացված հասույթը դուրս հանել հաշվից, 4) բանկային հաշիվ է, որը չի կա-

րող օգտագործվել, հիմնականում այն պատճառով, որ դրա օգտագործումն արգելված է կառավարության կողմից:

ՍԵԿԿԵՍՏՐ – պետական բյուջեի ծախսային մասի գծով նախատեսված գումարների կրճատումն է, որը պայմանավորված է եկամտային հողվածների գծով պլանների չկատարմամբ: Դա հարկադրված քայլ է՝ երկրի տնտեսապես վատ վիճակի հետ կապված:

ՍԵՓԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԿՏԻՎՆԵՐՈՎ (ՇՐՋԱՆԱՌՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՎ) ԱՊԱՀՈՎՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱՎԻՑ – հաշվարկվում է որպես սեփական ընթացիկ ակտիվների և կազմակերպությունում առկա ընդամենը ընթացիկ ակտիվների փաստացի արժեքի հարբերակությամբ:

ՍԵՓԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑԻԿ (ՇՐՋԱՆԱՌՈՒ) ԱԿՏԻՎՆԵՐ – հաշվարկվում են երկու եղանակով. 1) հաշվապահական հաշվեկշռի սեփական կապիտալի և ոչ ընթացիկ պարտավորությունների հանրագումարի ու ոչ ընթացիկ ակտիվների գումարի միջև եղած տարբերությունն է, 2) հաշվապահական հաշվեկշռի ընթացիկ ակտիվների և ընթացիկ պարտավորությունների գումարների տարբերությունն է:

ՍԵՓԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ – տնտեսական միջոցների (ակտիվի) կազմավորման աղբյուրների (պասիվի) մի մասն է, որն արտացոլված է հաշվապահական հաշվեկշռի պասիվում: Նրանում ներառվում են՝ կանոնադրական (բաժնեհավաք) կապիտալը, լրացուցիչ կապիտալը, պահուստները, կուտակված (չբաշխված) շահույթը, շահաբաժինների գծով կանխավճարները: Սեփական կապիտալը տնտեսավարող սուբյեկտի ֆինանսական կայունության գնահատման ամենահիմնական ցուցանիշն է:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ – ՀՀ կառավարության կողմից թողարկված արժեթուղթ է, որով պետական պարտավորություններ են սահմանվում դրանք ձեռք բերող ան-

ձանց նկատմամբ՝ սեփականաշնորհման և ապապետականացման ծրագրերի իրագործման ընթացքում:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄ – ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված ձևերով պետական տնտեսավարող սուբյեկտների և անավարտ շինարարության օբյեկտների օտարումն է ՀՀ քաղաքացիներին, ոչ պետական տնտեսավարող սուբյեկտներին, պետական մասնակցությամբ տնտեսավարող սուբյեկտներին և օտարերկրյա անձանց:

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ - այն եկամուտներն են, որոնք վճարվում են կառուցվածքային միավորի կողմից օգտագործման նպատակով տրամադրված ֆինանսական, հողի և այլ ոչ ֆինանսական ակտիվների (ընդերք, այլ բնական ակտիվներ, արտոնագիր և այլն) օգտագործման արդյունքում:

ՍԻՆԹԵՏԻԿ ՀԱՇԻՎ – որում տնտեսական միջոցները (ակտիվ), դրանց կազմավորման աղբյուրները (պասիվ) և դրանց միջոցով իրականացվող տնտեսական գործառնությունները գրանցվում են ընդհանրացված տեսքով՝ դրամական (դրամով կամ արտարժույթով) արտահայտությամբ:

ՍԿԶԲՆԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԲԱՇԽՄԱՆ ՀԱՇԻՎ – համարվում է եկամուտների սկզբնական բաշխման հաշվի երկրորդ կառուցվածքային մասը: Այն բնութագրում է ռեզիդենտների (կառուցվածքային միավորների) միջև արտադրական գործունեությունից և սեփականությունից ստացած սկզբնական եկամուտների բաշխումը:

ՍԿԶԲՆԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՍԱՂՈ (ՄՆԱՑՈՐԴ) - բնութագրում է այն եկամուտները, որոնք ձևավորվում են կառուցվածքային ռեզիդենտ միավորների մոտ՝ արտադրությանը մասնակցելուց և ունեցած սեփականությունից: Այն իրենից ներկայացնում է որպես ռեզիդենտ միավորների ստացած և վճարած բոլոր սկզբնական եկամուտների տարբերություն:

ՍԿԶԲՆԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ - դրանց միջոցով ձևակերպվում են առանձին տնտեսական գործառնությունների կատարման փաստերը: Այդպիսի փաստաթղթերը կոչվում են սկզբնական, քանի որ դրանք տեղի ունեցած տնտեսական երևույթի դրսևորման առաջին գրավոր արձանագրությունն են և գործառնությունների կատարման առաջին վկայությունը: Այդպիսի փաստաթղթերից են՝ երթուղային թերթիկները, կատարված աշխատանքների կարգագրերը և այլն:

ՍՅՈՒՐԿԵՅԵՐ - փորձագետ, որն ապահովագրողի և (կամ) ապահովագրվողի խնդրանքով գնում է ապահովագրված կամ ապահովագրության ենթակա նավերը և (կամ) բեռները՝ դրանց արժեքի և (կամ) կրած վնասների չափի վերաբերյալ եզրակացություն տալու նպատակով:

ՄՆԱՆԿԱՑՈՒՄ (ԱՆՎՃԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ) – պարտատիրոջ (պարտատերերի) հանդեպ պարտապանի (պարտք վերադարձնողի) ստանձնած գույքային պարտավորությունների կատարման կասեցումն է դատարանի որոշմամբ:

ՄՆԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ – պարտապանի անկարողությունն է կատարելու կամ վճարելու իր պարտավորությունները (պարտքի վերադարձն է), դրամական միջոցների բացակայության պատճառով: Երբեմն ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի ֆինանսական վիճակը դառնում է այնպիսին, որ այն կարելի է բնութագրել որպես փաստացի կամ իրավաբանորեն անվճարունակ (սնանկ): Կազմակերպության սնանկությունն ամենից հաճախ առաջանում է այն պատճառով, որ երկարատև ժամանակահատվածում նրա ծախսերը գերազանցում են եկամուտներին՝ վնասների ծածկման աղբյուրների բացակայության պայմաններում: Պաշտոնապես իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձը ճանաչվում է սնանկ՝ սնանկության մասին դատարանի որոշմամբ: Գոյություն ունի սնանկության երկու տեսակ. ա) կամավոր, երբ իր անվճարունակության մասին դատարան է դիմում հենց ինքը՝ պարտապանը, բ) հարկադիր, երբ անվճարունակ պարտապանի մեկ կամ մի քանի պարտատերեր

(որոնց պարտքը չի վերադարձվել) հայց են ներկայացնում դատարան պարտապանին սնանկ հայտարարելու մասին: Դատարանի որոշմամբ անվճարունակ կազմակերպությունը կարող է վերակազմավորվել, այսինքն նրան ժամանակ է տրվում սնանկության վիճակից դուրս գալու, պարտքերը մարելու համար, իսկ երբեմն էլ ցույց է տրվում օգնություն այդ հարցում: Սակայն հնարավոր է նաև կազմակերպության լուծարումը նրա գույքի վաճառքով՝ պարտքերը մարելու համար: Կազմակերպության լուծարումից (ունեցվածքի վաճառքից) ստացված միջոցների հաշվին պարտապանի պարտավորությունների կատարման հերթականությունը սահմանվում է օրենքով:

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ – որի արժեքը չափվում է բանկի կողմից թողարկվող սովորական բաժնետոմսերի անվանական արժեքով:

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՇԱՀՈՒՅԹ (ՎՆԱՍ) - գործառնական գործունեությունից շահույթի (վնասի), ֆինանսական ծախսերի (ֆինանսական վարձակալության և վարկերի ու փոխառությունների հետ կապված ծախսեր), կապակցված կազմակերպությունների շահույթի (վնասի) և այլ ոչ գործառնական գործունեությունից շահույթի (վնասի) հանրագումարն է:

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԳՆԵՐԻ ԻՆՂԵՔՍ - բնութագրում է բնակչության անձնական սպառման համար ձեռք բերված ապրանքների և ծառայությունների գների (սակագների) ընդհանուր մակարդակի փոփոխությունը ժամանակի ընթացքում: Գների գրանցումն իրականացվում է մայրաքաղաքի և տարածաշրջանային կենտրոնական քաղաքների որոշակի շրջանակի առևտրային ու ծառայության ոլորտի սեփականության տարբեր ձևերի կազմակերպությունների ընտրանքային համակարգում: Գների ինդեքսների հաջորդական փոխկապակցված հաշվարկի (ագրեգատային) համար օգտագործվող կշիռների համակարգն ըստ տնային տնտեսությունների հետազոտությունների ծախսերի, հաշվարկվում է նախորդ տարվա տվյալների հիման վրա: Հանրապետության միջին գների մա-

կարողակը որոշվում է որպես առանձին տարածաշրջանների գների մակարդակների կշռված միջին թվաբանական մեծություն:

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԿՈՊՅԵՐԱՏԻԿ – կոոպերատիվ սեփականության վրա հիմնված, իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող, իրենց անդամների անձնական, աշխատանքային և գույքային մասնակցությամբ գործող ձեռնարկություններն են, որոնց անդամներին կանոնադրությամբ արգելվում է շահույթից բաժնեմաս ստանալ: Սպառողական կոոպերատիվի հիմնադիր փաստաթուղթը նրա կանոնադրությունն է, որի անդամներ կարող են լինել ինչպես քաղաքացիներ, այնպես էլ գյուղացիական տնտեսություններ: Նմանատիպ կոոպերատիվները ստեղծվում են իրենց անդամների գործունեությանն օժանդակելու և նրանց ծառայություններ մատուցելու համար: Սպառողական կոոպերատիվները չեն կարող հիմնադրել որևէ ձեռնարկություն, ինչպես նաև բաժանմունքներ, մասնաձյուղեր և ներկայացուցչություններ: Սպառողական կոոպերատիվների գույքը պատկանում է նրա անդամներին համատեղ սեփականության իրավունքով:

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԿԱՐԿ - բանկի կողմից տրամադրվում է բնակչությանը սպառման ապրանքներ գնելու կամ կենցաղային ծառայությունների դիմաց վճարումներ կատարելու համար: Որպես կանոն, սպառողական վարկ տրամադրվում է մինչև 3 տարի ժամկետով՝ սահմանված տոկոսադրույքաչափերով (տարեկան միջին հաշվով 14-16 և ավել տոկոսադրույքով): Տրամադրված վարկի դիմաց վճարումներ չկատարելիս, վարկառուի գրավ դրած գույքի սեփականության իրավունքն անցնում է բանկին և վաճառվում աճուրդով կամ այլ ձևով:

ՍՊՐԵՂ - 1) մատակարարման տարբեր ժամկետներում ֆյուչերսային պայմնագրերով ապրանքատեսակների միաժամանակյա առք ու վաճառք է, 2) տարբեր ժամանակահատվածների ընթացքում կամ տարբեր գներով մեկ տեսակի ապրանքի միաժամանակյա առք ու վաճառք է օպցիոն պայմանագրերով, 3) առք ու վաճառքի գների միջև տարբերությունն է:

ՍԿԻՖՏ – միջբանկային հեռահաղորդակցությունների և համակարգչային ծառայությունների հետ կապված միջազգային դրամական հաշվարկներ ու վճարումներ կատարելու ավտոմատացված համակարգ է:

ՍԿՈՓ (ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄ) – 1) ֆինանսավոխսանակային գործարք է, որի ժամանակ անհրաժեշտ ակտիվը չի գնվում, այլ փոխանակվում է առկա գտնվող մեկ այլ ակտիվի հետ՝ փոխադարձ համաձայնության հիման վրա, 2) փոխանակում կամ բարտեր (պարտավորությունների կամ ակտիվների փոխանակման գործառնություն), որը կատարվում է դրանց կառուցվածքը բարելավելու, ռիսկերը և ծախսերը նվազեցնելու, շահույթ ստանալու նպատակով, 3) ժամանակավոր գնում՝ հետագա վաճառքի երաշխավորությամբ, 4) արժեթղթերով միաժամանակյա փոխանակման գործառնություն, 5) ազգային արժույթը արտարժույթով փոխանակելու գործառնություն՝ որոշակի ժամանակ անց հակադարձ փոխանակման պարտավորությամբ: Սովորաբար իրականացվում է կենտրոնական բանկերի միջև, 6) փոխանակում արտարժույթի շուկայում, այսինքն արտարժույթի գնում կամ վաճառք «սփոթ» պայմաններով՝ միաժամանակ կնքելով հակադարձ ֆորվարդային գործարք (օրինակ՝ արտարժույթի ռիսկը ծածկելու համար), 7) նույն ժամկետով երկու արժույթների գծով տոկոսադրույքների տարբերությունն է:

ՍԿՈՓԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ - երկու կողմերի միջև համաձայնագիր է դրամական միջոցների հոսքերի փոխանակման մասին, որով առաջին հոսքն ուղարկվում է հաստատագրված, իսկ հակադարձը՝ լողացող կուրսով (փոխարժեքով):

ՍՏԱԳՆԱՑԻԱ - տնտեսական ցուցանիշների դանդաղ աճման կամ գործարար ակտիվության նվազման միտումն է:

ՍՏԱԳՆԱՑՈՒՄ - 1) ինֆլյացիայի և ստագնացիայի համակցումն է, 2) տնտեսության վիճակն է, որի ընթացքում տեղի է ունե-

նում միաժամանակ արտադրության անկում, գների աճ և գործազրկություն:

ՍՈՒԲՍԻԴԻԱ - օգնություն՝ դրամական կամ բնեղեն տեսքով, որը տրամադրվում է պետական, համայնքների բյուջեների միջոցներից կամ հատուկ նշանակության հիմնադրամներից ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց, տեղական ինքնակառավարման մարմիններին ու այլ պետություններին:

ՍՈՒԲՎԵՆՏԻԱ - դրամական օգնություն է, որը տրամադրվում է վերադաս մարմինների կողմից որպես նպատակային ֆինանսավորում որոշակի միջոցառումների իրականացման համար: Սուբվենցիան նպատակային չօգտագործման դեպքում ենթակա է վերադարձման նույն վերադաս մարմիններին:

ՍՈՒՊԵՐՀԻՊԵՐԻՆՖՈՒՅԱՑԻԱ - տնտեսական այնպիսի իրավիճակ, երբ գների ամսական աճի տեմպերը կազմում են 50% և ավելի: Նման պայմաններում տվյալ տնտեսությունն դառնում է առավել ավերիչ, վտանգավոր և անկառավարելի:

ՍՓՈԹ – 1) կանխիկ, առձեռն, 2) առձեռն ապրանքի կամ արտաբերության վաճառքի վերաբերյալ բորսայական կամ արտաբորսայական գործարք է, որը նախատեսում է արագ մատակարարում և վճարում: «Սփոթ» պայմաններով արտաբերության գործարքի ժամանակ վաճառողի կողմից արտաբերության հանձնումը գնորդին կատարվում է գործարքը կնքելուց հետո երկրորդ աշխատանքային օրը (կամ երկու աշխատանքային օրվա ընթացքում): Ժամանակի այդ գործոնը սահմանված է միջազգային պրակտիկայում և կապված է կնքված գործարքը բանկերում ձևակերպելու (սկզբնական փաստաթղթերի քաղվածք, վճարային և ծանուցող հեռագրերի պատրաստում և այլն) անհրաժեշտության հետ: «Սփոթ» գործարքներով արտաբերության փոխարժեքի մեծությունը կարող է տարբերվել այլ գործարքների գծով փոխարժեքից:

ՍՓՈԹ ԳԻՆ – կանխիկ վաճառելիս ապրանքի (արտաբերության, արժեթղթի) այն :

ՍՓՈԹ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – համարվում են այն գործառնությունները, որոնք նախատեսում են հաշվարկների անմիջական իրականացում գործարքից հետո ոչ ավելի, քան երկու բանկային օրվա ընթացքում: Այն փոխարժեքները, որոնք հիմք են հանդիսանում սփոթ գործառնությունների կնքման համար անվանվում են սփոթ:

Վ

ՎԱՏ ԿԱՄ ԱՆՀՈՒՍԱԼԻ ՊԱՐՏՔ – 1) սահմանված ժամկետում փոխառուի (վարկառուի) կամ հաճախորդի կողմից չվճարված պարտքն է այդ գումարը տրամադրող կազմակերպությանը, 2) ցանկացած կրեդիտորական կամ դեբիտորական պարտքն է, որը չի մարվել պայմանագրով սահմանված ժամկետներում և շատ հավանական է, չի վերադարձվի, օրինակ պարտապանի անվճարունակության պատճառով: Նման պարտքը կորուստ է ճանաչվում և կազմակերպության հաշվեկշռից դուրս է գրվում որպես գործառնական ծախս: Այդպիսի պարտքերի ծածկման համար ստեղծվում են պահուստներ: Պահուստի մեծությունը որոշվում է յուրաքանչյուր վատ (կասկածելի) պարտքի գծով՝ կախված պարտապանի ֆինանսական վիճակից, վճարունակությունից, ժամկետանց օրերի թվից և պարտքն ամբողջությամբ կամ մասնակորեմ մարելու հավանականության գնահատականից:

ՎԱՐԱՆՏ (ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅՈՒՆ) – 1) արժեթղթին կցվող վկայական կամ փաստաթուղթ է, որը դրա տիրոջը տալիս է լրացուցիչ իրավունքներ և արտոնություններ, 2) հանվում ոչ բավարար միջոցների դիմաց վերադաս որևէ մարմնի կողմից չեկեր դուրս գրելու միջոցով կարճաժամկետ փոխառության եղանակ է: Չեկերն ամեն դեպքում պետք է վճարվեն տրասսաո բանկի կողմից՝ վերջինիս հետ համաձայնեցված պայմաններով և տոկոսադրույքներով, 3) ապրանքի անդորրագիր և (կամ) պահեստային վկայագիր է, որը հավաստում է ապրանքային պահեստի կողմից ապրանքն ի պահ

ընդունելը: Փաստաթուղթը դուրս է գրվում կոնկրետ ապրանքների դիմաց և կարող է փոխանցվել փոխանցագրի (ինդոսամենտի) միջոցով. 4) դրամական վճարումը թույլատրող փաստաթուղթ է:

ՎԱՐԿ – օգտագործվում է մի քանի իմաստներով. 1) վերադարձնելու և սովորաբար տոկոս վճարելու պայմանով տրամադրվող դրամական կամ ապրանքային փոխատվություն է. որի գործընթացում վարկատուի և վարկառուի (փոխառուի) միջև առաջանում են տնտեսական որոշակի հարաբերություններ, 2) ֆիզիկական անձի կամ կազմակերպության վարկանիշ է և ֆինանսական դրություն, 3) ֆինանսական միջոց, որը ֆիզիկական անձին կամ տնտեսավարող սուբյեկտին հնարավորություն է տալիս դրամ փոխառել փոխատուներից ապրանքներ, հումք և այլ նյութական արժեքներ գնելու համար՝ սահմանված ժամկետում հետ վերադարձնելու սկզբունքով, միաժամանակ վճարելով տոկոսներ: Տարբերվում են բանկային վարկեր, ոչ բանկային կազմակերպությունների կողմից տրամադրվող ֆինանսական վարկեր, տնտեսական գործընկերների կողմից սուբյեկտի ապրանքային (առևտրային) վարկեր և այլն: Վարկի դիմաց գանձվող տոկոսադրույքը կարող է լինել հաստատագրված կամ փոփոխական (լուծացող) կախված վարկի պայմաններից: Վարկ հասկացությունը տնտեսագիտության տեսանկյունից ներկայացնում է փոխատվական կապիտալի շարժ. 4) գրառում կամ ձևակերպում է, որը կատարվում է կրկնակի գրանցմամբ հաշվապահական հաշվի աջ մասում և արտացոլում է կազմակերպության ակտիվների և ծախսերի նվազումը (դեբետում) կամ պարտավորությունների, սեփական կապիտալի և եկամուտների ավելացումը (կրեդիտում), 5) հողված է տվյալ երկրի վճարային հաշվեկշռում, օրինակ արտահանումը, որն արտարժույթ է բերում: Վարկերի տարբեր տեսակների միասնական դասակարգում գոյություն չունի: Այնուհանդերձ, դրանք կարող են դասակարգվել ըստ տարբեր հատկանիշների ըստ ժամկետների (կարճաժամկետ՝ մինչև 1 տարի, միջնաժամկետ՝ 1-3 տարի և երկարաժամկետ՝ 3-ից ավելի տարի առումով վարկեր), ըստ ապա-

հովության տեսակների (ապահովված, չապահովված կամ բլանկային վարկեր), ըստ պարտավորների տեսակների (բանկային, պետական, ապահովագրական ընկերությունների, մասնավոր անձանց, առևտրային, կոնսորցիումալ վարկեր), ըստ փոխառուների տեսակների (գյուղատնտեսական, արդյունաբերական, կոմունալ, անձնանան մատչ), ըստ օգտագործման (սպառողական, արդյունաբերական, ընկերության միջոցների ձևավորման, ներդրումային, սեզոնային, ժամանակավոր ֆինանսական դժվարությունների հաղթահարման, միջանկյալ, արժեթղթերով գործառնությունների համար, ներմուծման, արտահանման վարկեր), ըստ չափերի (փոքր, միջին, խոշոր վարկեր): Վարկային պայմանագրով առաջացող իրավահարաբերությունների էությունը սահմանված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությամբ, ըստ որի, բանկը կամ այլ վարկային կազմակերպությունը (վարկատուն) պարտավորվում է պայմանագրով նախատեսված չափերով և պայմաններով դրամական միջոցներ (վարկ) տրամադրել փոխառուին, իսկ վերջինս էլ պարտավորվում է վերադարձնել ստացված գումարը և վճարել տոկոսներ դրանից:

ՎԱՐԿԱՆՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԱՍՈՑԻԱՑԻԱՆԵՐ – որոնք առաջարկում են (առավելապես մասնավոր անձանց և ընտանիքներին) միջոցների խնայողության պլաններ՝ խնայողական կամ կենսաթոշակային ավանդների տեսքով, ինչպես նաև տրամադրում են հիփոթեքային վարկեր:

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ԲԻԶՆԵՍ – ներառում է հաճախորդներին (իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց) վարկերի տրամադրման և այլ առևտրային բանկերին ազատ դրամական միջոցների ժամանակավոր փոխանցման գործընթացները՝ որոշակի վարձավճարի դիմաց: Վարկային բիզնեսի մյուս տեսակը կարող է հանդես գալ միջբանկային վարկի, կամ ուրիշ բանկում ժամկետային դեպոզիտի տեսքով: Վարկային բիզնեսի զարգացման համար պայման է հանդիսանում ինչպես տնտեսությունում ազատ դրամական միջոցների առկայությունը և այդ միջոցների նկատմամբ կարիք ունե-

ցող սուբյեկտների առկայությունը, այնպես էլ վարկային հաստատությունների միջև ընթացիկ կապի առկայությունը, բանկային շուկայում ռեսուրսների վերաբաշխման վրա մասնագիտացված և բավարար վստահություն ներշնչող միջնորդների առկայությունը:

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ԳԻԾ – վարկառուի (փոխառուի) հանդեպ բանկի ունեցած իրավաբանորեն ձևակերպված պարտավորությունն է, որոշակի ժամանակաշրջանում, սահմանված առավելագույն գումարի սահմաններում նրան վարկեր տրամադրելու: Երբեմն վարկային գիծ բացելու մասին պայմանագրում ամրագրվում է պայման, ըստ որի փոխառուն, պարտավոր է բանկում պահել ավանդ վարկային գծի և ընտրված վարկերի գումարի որոշակի տոկոսի չափով: Բանկն իրեն իրավունք է վերապահում չեղյալ համարել պայմանագիրը, եթե հաճախորդի ֆինանսատնտեսական վիճակը վատթարանում է, փոխառուն վարկային գծի միջոցները չի օգտագործում ըստ նշանակության (պայմանագրում սովորաբար նշվում են միջոցների օգտագործման նպատակները) և պայմանագրով նախատեսված այլ դեպքերում: Փոխառուն իրավունք ունի ընտրել վարկային գծի միջոցներն ըստ անհրաժեշտության և վճարել հաշվարկված տոկոսներ միայն փաստացի ընտրված վարկի համար: Երկրաչափական պատկերմամբ, միանվագ վարկային համաձայնագիրը կարելի է ներկայացնել որպես կետի, իսկ վարկային գիծը հատվածի ձևով: Վարկային գիծը միանվագ վարկային պայմանագրի դեպքում ունի առավելություն երկու կողմերի համար էլ: Այն փոխառուի համար ստեղծում է առևտրային գործունեության իրականացման ավելի որոշակի հեռանկարներ, վերադիր ծախսերի և ժամանակի տնտեսում, որոնք անմիջապես կապված են յուրաքանչյուր առանձին վարկային համաձայնագրի շուրջ բանակցություններ վարելու և կնքելու հետ: Նույնը վերաբերում է նաև վարկատու բանկին: Դրա հետ մեկտեղ, բանկն իր վրա է վերցնում փոխատվական կապիտալների շուկաներում իրադրությունների ոչ բարենպաստ տատանումների ռիսկը, քանի որ անկախ իրավիճակից պարտավոր է կատարել փոխառուի նկատմամբ իր պարտա-

վորությունները և նրան վարկ տրամադրել վարկային գծի վերաբերյալ համաձայնագրին համապատասխան: Վարկային գծերը սովորաբար օգտագործվում են խոշոր կազմակերպությունների կողմից ապագա պարտավորությունները ֆինանսավորելու և ապրանքանյութական պաշարներ գնելու համար:

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ԳՈՐԾ – հավանական վարկառուի կամ փոխառուի (ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի) ֆինանսական վիճակի, նրա գործունեության վերաբերյալ փաստերի և կարծիքների հավաքումն է: Այդ տեղեկությունները հատկապես վերաբերվում են փոխառուի (վարկառուի) ֆինանսական պարտավորությունների կատարմանը:

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՎԱՐԳ - հիմնականում ունի երկու իմաստ. լայն առումով սոցիալ-տնտեսական այս կամ այն ֆորմացիայի (կազմավորման) շրջանակներում գոյություն ունեցող վարկային հարաբերությունների, վարկի ձևերի ու մեթոդների ամբողջություն է, իսկ նեղ առումով պատմական որոշակի ժամանակաշրջանում այս կամ այն երկրի վարկային հարաբերություններ կազմակերպող ինստիտուտների և վարկային հարաբերությունների ամբողջություն է: Տնտեսապես զարգացած երկրների վարկային համակարգի մեջ մտնում են բանկերը և մասնագիտացված ոչ բանկային ֆինանսավարկային կազմակերպությունները, այսինքն՝ ապահովագրական ընկերությունները, թոշակային հիմնադրամները, խնայողական դրամարկղները, որոնք մասնագիտացված են և հասարակության տարբեր շերտերի խնայողությունները փոխարկում են փոխատվական կապիտալի, գրավաժյուրերը և այլն:

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ – հաշիվ, որտեղ բանկերը հաշվառում են վարկերի տրամադրումը և դրանց վերադարձը: Վարկը տրամադրելիս վարկային հաշիվը դեբետագրվում է, իսկ հաճախորդի հաշիվը կրեդիտագրվում: Վարկային հաշիվները ստորաբաժանվում են պարզ և հատուկ հաշիվների: Պարզ հաշիվ կրեդիտագրումը, որպես կանոն, կատարվում է ըստ մնացորդի, իսկ հատուկ հաշիվ կրեդիտագրումը՝ իրականացվում է ըստ շրջանառության:

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ – իրենցից ներկայացնում են բանկային համակարգի կողմից տնտեսությանը կամ դրա կարիքը զգացող իրավաբանական անձանց տրամադրված վարկերի գծով միջոցներ: Վարկային ներդրումները բաժանվում են կարճաժամկետի՝ տրամադրված մեկ տարուց պակաս ժամկետով, և երկարաժամկետի՝ մեկ տարուց ավել ժամկետով:

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ - դրանով բանկը կամ վարկային այլ կազմակերպությունը (վարկատուն) պարտավորվում է պայմանագրով նախատեսված չափերով և պայմաններով դրամական կամ արտարժությալին վարկ տրամադրել վարկառուին (փոխառուին), իսկ վերջինս էլ պարտավորվում է սահմանված ժամկետում վերադարձնել ստացված գումարը և վճարել տոկոսներ:

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՌԻՍԿ – 1) վարկատուի կողմից վարկառուին (փոխառուին) տրամադրված վարկի գումարի և հասանելիք տոկոսների չվերադարձման հավանականությունն է սահմանված ժամկետներում, օրինակ՝ վարկառուի սնանկացման պատճառով, 2) այն գործընթացի հավանականությունն է, ըստ որի վարկատուի գործընկերը (վարկառուն) չի կարող կատարել համաձայնեցված պայմաններով նախատեսված իր պարտավորությունները:

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՏՈԿՈՍԱՂՈՒՅՔ – որոշակի ժամանակով տրամադրվող վարկի օգտագործման համար հաճախորդի կողմից բանկին վճարվող հաշվարկային գինն է: Վարկային տոկոսադրույքի դասակարգման հիմքում ընկած են՝ վարկի տեսակները (առևտրային, բանկային, սպառողական և այլն), վարկային կազմակերպությունները (ԿԲ զեղչատոկոս, բանկային, լոմբարդային և այլն), վարկի ժամկետները (կարճաժամկետ, միջնաժամկետ, երկարաժամկետ), վարկի օգտագործման ուղղությունները (ընթացիկ ակտիվների համալրմանն ուղղված, օվերդրաֆտ, մուրհակների զեղչում, նպատակային վարկեր և այլն), գործառնությունների տեսակները (տրամադրված վարկերի, ներգրավված դեպոզիտների, միջբանկային վարկի տոկոսները, արժեթղթերի գործառնությունները):

րից տոկոս և այլն), տոկոսադրույքի հաշվարկման ձևերը (բարդ և պարզ տոկոսներ):

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ – վարկադրամային միջոցառումների իրականացման համակարգ է, որը պետությունն օգտագործում է տնտեսական և քաղաքական որոշակի նպատակների հասնելու համար: Այն տնտեսական ընդհանուր քաղաքականության տարրերից է:

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՔԱՐՏԵՐՈՎ ԶԲԱՂՎՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – կարճաժամկետ վարկեր (օվերդրաֆտ) են հատկացնում մասնավոր անձանց և տնտեսավարող սուբյեկտներին՝ մանրածախ առևտրի խրախուսման նպատակով:

ՎԱՐԿԱՌՈՒ (ՓՈՒՆԱՌՈՒ) – վարկային հարաբերությունների մի կողմն է, որն օգտագործման համար ստանում է միջոցներ (վարկ) և պարտավորվում է այն պայմանավորված ժամկետում վերադարձնել վարկատուին՝ հաշվարկված տոկոսային եկամտի հետ միասին:

ՎԱՐԿԱՎՈՐՄԱՆ ՍՈՒԲՅԵԿՏՆԵՐ - բոլոր տեսակի տնտեսավարող սուբյեկտներն են, ինչպես նաև պետությունը, բնակչությունը և բանկերը:

ՎԱՐԿԱՎՈՐՄԱՆ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ - այն նյութական միջոցներն են, որոնց համար տրամադրվում են վարկեր և կնքվում է վարկային պայմանագիր: Օրինակ կարճաժամկետ վարկերն ուղղվում են նյութական ընթացիկ ակտիվներ (պաշարներ) ձեռք բերելու, իսկ երկարաժամկետ վարկերը՝ արտադրական օբյեկտների շինարարության, վերակառուցման, հիմնական միջոցների ձեռք բերման և երկարաժամկետ այլ նպատակների համար:

ՎԱՐԿԱՏՈՒ – համարվում են ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, որոնք իրենց ժամանակավորապես ազատ դրամական միջոցները որոշակի ժամկետով տրամադրում են վարկառուին (փոխառուին):

ՎԱՐԿԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ – տրամադրված վարկերի գծով հաճախորդների (փոխառուների կամ դեբիտորների) անվճարունակ դառնալու հետևանքով առաջացած ծախսերի փոխհատուցումն է:

ՎԱՐԿԵՐ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐԻՆ – տրամադրվում են բանկերին, ապահովագրական ու ֆինանսական կազմակերպություններին:

ՎԱՐՉԱՎԱՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ – ըստ որի վարձատուրն պարտավորվում է վճարի դիմաց վարձակալի տիրապետմանը և (կամ) օգտագործմանը ժամանակավորապես գույք հանձնել: Վարձակալության կարող են հանձնվել հողամասեր և մեկուսի բնական այլ օբյեկտներ, շենքեր, շինություններ, սարքավորումներ, տրանսպորտային միջոցներ և այլ գույք, որոնք օգտագործման ընթացքում չեն կորցնում իրենց բնական հատկությունները: Վարձակալության պայմանագրում պետք է նշվեն տվյալներ, որոնք թույլ են տալիս որոշակիորեն սահմանել այն գույքը, որը որպես վարձակալության օբյեկտ հանձնվում է վարձակալին: Պայմանագրում այդպիսի տվյալների բացակայության դեպքում վարձակալության օբյեկտի մասին պայմանը համարվում է չհամաձայնեցված, իսկ համապատասխան պայմանագիրը՝ չկնքված: Վարձակալության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր:

ՎԱՐՉԱՎԱՈՒԹՅՈՒՆ – վարձատուրն որոշակի վճարի կամ վճարների դիմաց վարձակալին է փոխանցում ակտիվի մի մասի (մասնավորապես հիմնական միջոցների) օգտագործման իրավունքը՝ պայմանագրային ժամանակաշրջանի ընթացքում:

ՎԱՐՉԱՎՃԱՐ – ըստ որի վարձակալը պարտավոր է ժամանակին մուծել գույքն օգտագործելու համար սահմանված վճարը: Վարձավճարը սահմանվում է վարձակալության հանձնված ամբողջ գույքի կամ դրա յուրաքանչյուր բաղկացուցիչ մասի վերաբերյալ՝ ա) պարբերաբար կամ միաժամանակ վճարվող որոշակի կայուն գումարով, բ) վարձակալված գույքն օգտագործելու արդ-

յունքում ստացված արտադրանքի կամ եկամուտների համար սահմանված բաժնով, գ) վարձակալի կողմից որոշակի ծառայություններ մատուցելով, դ) վարձակալի կողմից պայմանագրով պայմանավորված գույքը վարձատուի սեփականությանը կամ վարձակալությանը հանձնելով, ե) վարձակալված գույքը բարելավելու համար պայմանագրով նախատեսված ծախսերը վարձակալի վրա դնելով: Կողմերը վարձակալության պայմանագրով կարող են նախատեսել վարձավճարի մատնանշված ձևերի համակցություն կամ դրա այլ ձևեր:

ՎԱՐՉԱՏՈՒ – կարող են լինել գույքը վարձակալության հանձնելու համար օրենքով կամ սեփականատիրոջ կողմից լիազորված անձինք: Գույքը վարձակալության հանձնելու իրավունքը պատկանում է դրա սեփականատիրոջը: Ֆինանսական վարձակալության (լիզինգի) պայմանագրով վարձատու կարող է լինել բանկը կամ օրենքով սահմանված կարգով լիցենզիա (թույլտվություն) ստացած մասնագիտացված կազմակերպությունը:

ՎԵՐԱԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ – մեկ ապահովագրողի կողմից ապահովագրության պայմանագրով որոշված պայմաններով ապահովագրվողի նկատմամբ ունեցած իր բոլոր կամ մի շարք պարտավորությունների կատարման ռիսկի ապահովագրումն է մեկ այլ ապահովագրողի մոտ (վերապահովագրող): Վերապահովագրությունը համակարգ է, որով ապահովագրողները կարող են ընդլայնել ապահովագրության հիմնական սկզբունքն իրենց ռիսկերը վերաբաշխելով:

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՍՊՈՒՄԱՆ ԾԱԽՍԵՐ – ձևավորվում են տնային տնտեսությունների, տնային տնտեսություններին սպասարկող ոչ առևտրային կազմակերպությունների, ինչպես նաև կոլեկտիվ ծառայությունների, անհատական ծառայությունների ու ապրանքների համար կատարված պետական հիմնարկների վերջնական սպառման ծախսերից: Այսպիսի խմբավորումը ցույց է տալիս, թե ով է ֆինանսավորում վերջնական սպառման ծախսերը:

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ - դիտարկում, ուսումնասիրում, գրանցում, խմբավորում և ընդհանրացնում է ոչ միայն տնտեսական, այլև հասարակական կյանքում տեղի ունեցող մասսայական, որակապես միանման երևույթներն ու գործընթացները, տալիս է դրանց քանակական, որակական արտացոլումը ոչ թե մեկը մյուսից առանձնացված և անջատված, այլ նաև դրանց միասնության մեջ՝ որակապես նույնանման հատկանիշներով:

ՎՃԱՐԱՅԻՆ ՀԱՇՎԵԿԵԻՌ – վիճակագրական հաշվետվություն է, որում համակարգված տեսքով արտացոլվում են ամփոփ տվյալներ հաշվետու ժամանակաշրջանում (եռամսյակ, տարի) այլ երկրների և միջազգային կազմակերպությունների հետ ՀՀ արտաքին տնտեսական բնույթի գործառնությունների մասին: Տնտեսական բնույթի գործառնությունները, որոնք կատարվում են ՀՀ ռեզիդենտների և ՀՀ ոչ ռեզիդենտների միջև, իրականացվում են ապրանքների և ծառայությունների, եկամուտների հոսքերի, ընթացիկ անհատույց փոխատվությունների տեսքով: Կատարվում են նաև գործառնություններ, որոնք կապված են ֆինանսական միջոցների պահանջի և պարտավորությունների հետ: Վճարային հաշվեկշիռը կազմված է երկու հիմնական հաշիվներից՝ ա) ընթացիկ, բ) կապիտալի և ֆինանսական: Ընթացիկ հաշվում գրանցվում են ապրանքների, ծառայությունների, եկամուտների և ընթացիկ անհատույց փոխատվությունների հետ կատարված գործառնությունները, իսկ կապիտալի և ֆինանսական հաշվում՝ ֆինանսական ակտիվների ու պարտավորությունների շարժը, ինչպես նաև անհատույց փոխատվությունների գծով կապիտալը: Մեթոդաբանական առումով ընթացիկ հաշվի մնացորդը բացարձակ մեծությամբ հակառակ նշանով պետք է հավասար լինի կապիտալի և ֆինանսական հաշվի մնացորդին, սակայն իրականում միշտ առաջանում են տարբերություններ, ինչը միջազգային պրակտիկայում ընդունված է անվանել «սխալների և բացթողումների» հոդված: Վճարային հաշվեկշիռը կառուցվում է հաշվապահական հաշվառման հետևյալ սկզբունքով. ամեն մի գործառնություն գրանցվում է

կրկնակի՝ որևէ հաշվի կրեդիտում և մեկ այլ հաշվի դեբետում, ընդ որում ակտիվային հաշվի ավելացումը գրանցվում է դեբետում, իսկ նվազումը՝ կրեդիտում, պասիվային հաշվի ավելացումը գրանցվում է կրեդիտում, իսկ նվազումը՝ դեբետում: Կրկնակի գրանցման մեթոդի կիրառման պատճառն այն է, որ տնտեսական գործառնություններն իրենցից ներկայացնում են տնտեսական արժեքների փոխանակում:

ՎՃԱՐՄԱՆ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԳԻՐ - անկանխիկ հաշվարկային գործառնությունների իրականացման փաստաթուղթ է, ըստ որի գնորդը (վճարողը) հանձնարարություն է տալիս իրեն սպասարկող բանկին, իր հաշվից որոշակի գումար փոխանցել մատակարարի (ստացողի) հաշվին՝ արդեն ստացված ապրանքանյութական արժեքների դիմաց: Այս փաստաթղթով վճարումները կարող են կատարվել ժամկետային, վաղաժամկետ և հետաձգված՝ ըստ կողմերի պայմանավորվածության:

ՎՃԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ - այն բնութագրելիս հաշվի են առնում կանխիկ դրամի գումարի չափը տնտեսավարող սուբյեկտի դրամարկում կամ նրան սպասարկող բանկային հաշվում: Այսինքն, նա ի վիճակի է ամբողջ ծավալով կատարել կարճաժամկետ (ընթացիկ) պարտավորությունների գծով հաշվարկներ, օրինակ աշխատողների հետ՝ աշխատանքի վարձատրության, մատակարարների հետ՝ ստացված ապրանքանյութական արժեքների և ցուցաբերված ծառայությունների դիմաց, բանկի հետ՝ վարկերի ու տոկոսավճարների և հաշվարկային այլ փոխհարաբերությունների գծով:

S

ՏԱՐԱՆՑԻԿ ՓՈՆԱՂՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔՈՎ – ՀՀ տարածքով մաքսային հսկողության ներքո ապրանքների և այլ առարկաների տեղափոխումն է ՀՀ պետական սահմանի երկու կետերի միջև՝ առանց բեռնագիրը փոխելու:

ՏԵՂԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔ – տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունների իրականացման դիմաց «Տեղական տուրքերի և վճարների մասին» օրենքով սահմանված կարգով և չափով համայնքի բյուջե գանձվող պարտադիր գանձույթ է: Տուրք վճարող են համարվում ֆիզիկական, իրավաբանական անձինք և իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկությունները: Տեղական տուրքեր գանձվում են՝ համայնքի տարածքում շինարարության, շենքերի, շինությունների և քաղաքաշինական այլ (ներառյալ նաև ժամանակավոր) օբյեկտներն ամրացնելու, վերականգնելու, արդիականացնելու, արտաքին տեսքը փոփոխող աշխատանքներ սկսելու թույլտվություն և ստանալու նմանատիպ այլ նպատակների համար: Համայնքի տարածքում բոլոր վճարների համար սահմանվում են տեղական տուրքերի միասնական դրույքաչափեր:

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆՈՎ - ապրանքների և այլ առարկաների ներմուծումն է ՀՀ մաքսային տարածք, արտահանումը այդ տարածքից կամ տարանցիկ (տրանզիտ) փոխադրումը ՀՀ տարածքով՝ ցանկացած տեսակի փոխադրամիջոցով, ներառյալ խողովակաշար փոխադրամիջոցները և էլեկտրահաղորդման գծերը:

ՏՆԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍՊԱՍԱՐԿՈՂ ՈՉ ԱՌԵՎՏՐՈՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՍՊԱՌՄԱՆ ԾԱԽՍԵՐ – տնային տնտեսություններին հասարակական կազմակերպությունների կողմից անվճար տրամադրվող սպառողական ապրանքների ու ծառայությունների համար կատարած ծախսերն են: Դրանց մեջ ներառվում են նաև իրենց աշխատողներին կրթության, առողջապահության, մշակույթի ոլորտում կազմակերպությունների կողմից մատուցված անվճար ծառայությունները:

ՏՆԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՍՊԱՌՄԱՆ ԾԱԽՍԵՐ – ներառում են տնային տնտեսությունների այն ծախսերը, որոնք ուղղված են բոլոր առևտրային ձեռնարկություններում, քաղաքային շուկաներում և ոչ կազմակերպված (փողոցային)

առևտրի վայրերում, կենցաղային և բնակարանային-կոմունալ սպասարկման, ուղևորատար տրանսպորտի, կապի, հյուրանոցների, մշակույթի, առողջապահության և կրթության վճարովի հիմնարկների սպառողական ապրանքների և ծառայությունների ձեռքբերմանը, ինչպես նաև, տնային տնտեսությունների կողմից սեփական սպառման համար արտադրված և որպես աշխատանքի վարձատրություն ստացած ապրանքների ու ծառայությունների բնեղեն տեսքով սպառմանը (բնակչության անձնական օժանդակ տնտեսությունների գյուղատնտեսական արտադրանքը, սեփական կացարանում ապրելու պայմանականորեն չափվող ծառայությունները):

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՀԱՇԻՎՆԵՐ – նախատեսված են կազմակերպության եկամուտների և ծախսերի հաշվառման համար: Յուրաքանչյուր հաշվետու ժամանակաշրջանի վերջում այս հաշիվների գուտ շրջանառությունը (դեբետային՝ ծախսերի գծով և կրեդիտային՝ եկամուտների գծով) շահույթի կամ վնասի տեսքով արտացոլվում է «Ֆինանսական արդյունքների մասին» հաշվետվությունում:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ – կոլեկտիվ կամ խառը սեփականության և սեփականատերերի աշխատանքային մասնակցության վրա հիմնված, իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկություն է: Տնտեսական ընկերակցության հիմնադիր փաստաթուղթը հիմնադիր պայմանագիրն է, որտեղ նշված են ընկերակցության անդամները, գրանցվում են նրանց աշխատանքային և գույքային ավանդները, որոնց հիման վրա որոշվում են նրանց մասնակցության բաժնեմասերը: Տնտեսական ընկերակցության անդամներ կարող են լինել իրավաբանական անձինք (բացի պետական մարմիններից) կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկությունները, քաղաքացիները և քաղաքացիություն չունեցող անձինք:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆ ԱՃԻ ԳՈՐԾԱԿԻՑ – ցույց է տալիս բաժնետիրական ընկերության հնարավորությունները հաջորդ

տարում ավելացնելու իր ակտիվները ներքին ֆինանսավորման հաշվին, այն պայմանով, որպեսզի պահպանվի ինչպես սեփական կապիտալի և պարտավորությունների համամասնությունը, այնպես էլ՝ նույն չափով շահաբաժինների վճարման բաժինը հաշվետու տարում: Այս գործակիցը, որն ավելի ճիշտ կլինի անվանել ներքին ֆինանսավորման աղբյուրների հաշվին կայուն աճի տեմպի ապահովման գործակից, որոշվում է շահաբաժինների վճարումից հետո զուտ շահույթի մի մասի և սեփական (բաժնետիրական) կապիտալի միջին մեծության հարաբերակցությամբ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ – թվային ցուցանիշների ստացման և հաշվարկման մի ամբողջական համակարգ է, որով իրականացվում է տնտեսական գործընթացների քանակական արտացոլումն ու որակական բնութագրումը և միաժամանակ հետապնդում է այդ գործընթացները վերահաշվելու ու ղեկավարելու նպատակ: Տնտեսական հաշվառման տեսակներն են՝ վիճակագրական հաշվառումը, օպերատիվ հաշվառումը և հաշվապահական հաշվառումը:

ՏՆՏԵՍԱՊԵՍ ԱԿՏԻՎ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ – համարվում են աշխատունակ բնակչությունը և գործազուրկները, որոնք ունեն գործազուրկի կարգավիճակ:

ՏՆՏԵՍԱՊԵՍ ՈՉ ԱԿՏԻՎ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ – համարվում են աշխատունակ տարիքի սովորողները, արտադրությունից կտրված սովորող անձինք, տնային տնտեսությամբ զբաղվածները, երեխաներին, հիվանդ հարազատներին խնամողները, ինչպես նաև այն անձինք, ովքեր չունեն աշխատելու անհրաժեշտություն՝ անկախ իրենց եկամտի աղբյուրներից, և միաժամանակ այլ կատեգորիայի քաղաքացիները:

ՏՆՕՐԻՆՎՈՂ ԵԿԱՄՏԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՇՎ – ցույց է տալիս, թե տնային տնտեսությունները, պետական հիմնարկները և տնային տնտեսություններին սպասարկող ոչ առևտրային կազ-

մակերպություններն ինչպես են իրենց տնօրինվող եկամուտը բաշխում վերջնական սպառման ծախսերի և խնայողության միջև:

ՏՆՕՐԻՆՎՈՂ ԵԿԱՄՈՒՏ - այն եկամուտն է, որը վերջնական սպառման կամ խնայողության նպատակով տնօրինում է կառուցվածքային միավորը: Այն հավասար է համախառն ազգային եկամտից հանած որպես ընթացիկ անհատույց փոխատվություններ համարվող փոխանցված եկամուտները, գումարած՝ ստացած ընթացիկ անհատույց փոխատվությունները: Բոլոր կառուցվածքային ռեզիդենտ միավորների տնօրինվող եկամուտների գումարը հավասար է համախառն ազգային տնօրինվող եկամտին: Օգտագործման փուլում համախառն ներքին արդյունքը հաշվարկվում է որպես ապրանքների և ծառայությունների վերջնական սպառման, համախառն կուտակման և զուտ արտահանման (առանց ներմուծման) հանրագումար:

ՏՈՎՈՍ – կազմակերպության, վարկառուի (փոխառուի) կողմից դրամական միջոցների կամ հասանելիք գումարների օգտագործման դիմաց վճար է, որը հանդես է գալիս ստացվելիք տոկոսային եկամտի (տրամադրված վարկի, ներդրված ավանդի կամ դեպոզիտի) և վճարվելի տոկոսային ծախսի (ստացված վարկի, ավանդի կամ դեպոզիտի) տեսքով:

ՏՈՎՈՍԱՅԻՆ ՌԻՍԿ - այն դրսևորվում է, երբ փոխվում է եկամուտների և գործառնական ծախսերի տարբերության գումարը: Օրինակ՝ տոկոսադրույքի բարձրացումը կարող է հանգեցնել շահույթի բանկային մարժայի իջեցման, մանավանդ, եթե ակտիվների ու պասիվների կառուցվածքն այնպիսին է, որ միջոցների ներգրավման տոկոսային ծախսերն աճում են ավելի արագ, քան վարկերի ու այլ ակտիվների տոկոսային եկամուտները: Բանկային շահույթի մարժայի վրա տոկոսադրույքների փոփոխության ազդեցությունը կոչվում է տոկոսային ռիսկ:

ՏԿՅԱԼՆԵՐ ՄՇԱԿՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – որոնք գրավվում են տվյալների համակարգչային մշակմամբ և տեղեկատվության տրամադրմամբ:

ՏՐԱՆՍՖԵՐՏ – 1) հաճախորդի հաշվից մեկ ուրիշի հաշվին դրամական փոխանցումն է, 2) էլեկտրոնային համակարգում քլիրինգային հաշվարկների միջոցով իրականացվող բանկային վճար է, 3) փոխառուների (վարկառուների) իրավունքների կամ պարտականությունների տրամադրումն է այլ անձանց, 4) վերաբաշխման ենթակա դրամական վճարներ են, որոնք կապված չեն ապրանքների և ծառայությունների առքուվաճառքի հետ, 5) դրամական միջոցներ, որոնք տրվում են պետական բյուջեից անվերադարձ նպաստների, կրթաթոշակների, կենսաթոշակների, սոցիալական ապահովագրության, դոտացիաների և օգնության այլ վճարների տեսքով:

ՏՐԱՍԱՆՏ – ըստ որի, ով չեկ է դուրս գրում, պարտավոր է ներկայացնել փոխանցելի մուրհակ:

ՏՐԱՍԱՏ – մուրհակատերը կարգադրություն է տալիս վճարողին՝ կատարելու վճարում նշված գումարի չափով:

ՏՐԱՍՏ – իրավաբանական փաստաթուղթ է կամ իրավաբանական գործողություն, ըստ որի բնորոշվում է սեփականության վստահ (հավատ ներշնչող) կառավարման գործընթացը:

ՏՐԱՍՏԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - բանկերի կամ ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից իրականացվող գործառնություններ են, որոնք ուղղված են հաճախորդների (կլիենտների) կամ օրենքի սահմաններում նրանց վստահված անձանց (ֆիզիկական, իրավաբանական անձինք և առևտրային բանկը) գույքի կամ տարբեր ծառայությունների կառավարմանը:

ՏՐԱՍՏԱՅԻՆ (ՎՍԱՀԱՐԱՅԻՆ) ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – որոնք կառավարում են կազմակերպությունների կամ մասնավոր անձանց սեփականությունը:

ՏՐԱՍՏԱ (ՓՈՒՍԱՆՑՎՈՂ ՄՈՒՐՀԱԿ) - արժեթուղթ, որն իրենից ներկայացնում է մուրհակապահի (տրասանտի) գրավոր հանձնարարությունը վճարողին (տրասատ)՝ մուրհակում նշված գումարը երրորդ անձին վճարելու համար:

ՏՐՈՒԺԱՆՔ (ՏՐՈՒԳԱՆՔ, ՏՐՈՒՅԺ) – համարվում է օրենքով կամ պայմանագրով որոշված այն դրամական գումարը, որը պարտապանը (դեբիտորը) պարտավոր է վճարել պարտատիրոջը (կրեդիտորին)՝ պարտավորությունը չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կարգով կատարելու դեպքում: Տուժանք վճարելու պահանջով պարտատերը պարտավոր չէ ապացուցել, որ իրեն վնաս է պատճառվել: Տուժանքով ապահովվում է միայն իրական պահանջը: Պարտատերն իրավունք չունի պահանջել վճարել պատճառված տուժանքը, եթե պարտապանը պատասխանատվություն չի կրում պարտավորությունը չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կարգով այն կատարելու համար:

Ց

ՑԵՂԵՆՏ – պարտատեր, որը փոխանցում է մուրհակով դրամ ստանալու իր իրավունքը, կամ այլ կերպ՝ դրամային պարտավորությունը տալիս է մեկ այլ անձի:

ՑՊԱՀԱՆՋ ԱՎԱՆԴՆԵՐ – հաճախորդների բանկերի պահպանմանը հանձնված և որևէ գործարք իրականացնելիս բանկից պահի դրությամբ (առանց ժամկետը նշելու) հանվող միջոցներն են: Նմանատիպ ավանդները բանկի կողմից ներգրավվում են սովորականից ավելի ցածր տոկոսադրույքով:

ՈՒ

ՈՒՂՂԱԿԻ ԾԱՆՍԵՐ – իրենց բնույթով անմիջականորեն կապված են արտադրված արդյունքի տվյալ տեսակի հետ և վե-

րագրվում են դրան: Այդ ծախսերից են արտադրական ինքնարժեքում ներառվող հիմնական բանվորների աշխատավարձը սոցիալական ապահովագրության հատկացումներով, հունքի և նյութերի, տեխնոլոգիական վառելանյութի ծախսերը և այլն:

ՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱՐԿՈՒՄ – հարկատու հանդիսացող անձերից կամ կազմակերպություններից հարկումն է, ըստ որի սահմանազատվում են ուղղակի և անուղղակի հարկերը: Առաջինի լավագույն օրինակն է եկամտահարկը, երբ եկամուտ վաստակած անձը վճարում է հարկ, որի արդյունքում իր կամ իր ընտանիքի եկամուտը նվազում է: Հարկման երկրորդ տեսակի օրինակ կարող է հանդիսանալ ավելացված արժեքի հարկը (ԱԱՀ): Այս դեպքում հարկը վճարում է վաճառողը, սակայն հարկի արժեքը մտցվում է գնի մեջ, այնպես որ հարկային բեռը հաղորդվում է վերջին սպառողին, ով գնում է տվյալ ապրանքը կամ ծառայությունը: Ուղղակի հարկատեսակներից են նաև շահութահարկը, գույքահարկը և հողի հարկը:

Փ

ՓԱԿ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ (ՓԲԸ) – ընկերությունը, որի բաժնետոմսերը բաշխվում են միայն նրա հիմնադիրների կամ նախապես որոշված այլ անձանց միջև, համարվում է փակ բաժնետիրական ընկերություն: Նման ընկերությունն իրավունք չունի անցկացնել իր թողարկած բաժնետոմսերի բաց բաժանորդագրություն կամ անսահմանափակ թվով անձանց առաջարկել այլ ձևով ձեռք բերելու դրանք: Փակ բաժնետիրական ընկերության մասնակիցների թիվը չպետք է գերազանցի «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված քանակը (երկու կամ ավելի բաժնետերեր), հակառակ դեպքում, այն մեկ տարվա ընթացքում ենթակա է վերակազմավորման բաց բաժնետիրական ընկերության, իսկ այդ ժամկետը լրանալուց հետո՝ դատական կարգով լուծարման,

եթե մասնակիցների թիվը չնվազի մինչև օրենքով սահմանված քանակը:

ՓԱՍՏԱԹՈՒԹՎՈՐՈՒՄ – հաշվապահական հաշվառման մեթոդի տարրերից է, որի միջոցով բնորոշվում են տնտեսավարող սուբյեկտի տնտեսական գործունեության բոլոր կողմերը: Նրանով է պայմանավորված տնտեսական գործառնությունների տվյալների գրանցումը փաստաթղթերի ձևաթղթերի (բլանկների) մեջ, իսկ տնտեսական վեճերի լուծման ժամանակ այն ունենում է ապացուցողական բնույթ կամ համարվում է ապացուցման միջոց:

ՓԱՍՏԱԹՈՒԹՐ ԸՍՏ ԲՈՎԱՆՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԾԱՎԱԼԻ – լինում են երկու տեսակի՝ սկզբնական և ամփոփ փաստաթղթեր:

ՓԱՍՏԱԹՈՒԹՐ ԸՍՏ ՆՇԱՆԱԿՄԱՆ – լինում են՝ կարգադրողական, կատարողական կամ արդարացուցիչ, հաշվապահական ձևակերպման և կոմբինացված:

ՓԱՍՏԱԹՈՒԹՐԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄ – ըստ իրենց կազմման տեղի բաժանվում են երկու խմբի՝ ներքին և արտաքին փաստաթղթերի: Ներքին փաստաթղթերը կազմվում են տվյալ կազմակերպության կամ ընկերության ներսում, նրա գործունեության ընթացքում տեղի ունեցող տնտեսական գործառնությունները ձևակերպելու համար: Այդպիսի փաստաթղթերի օրինակ են՝ դրամարկղային մուտքի և ելքի օրդերները, ապրանքանյութական արժեքների գույքագրման տեղեկագրերը և այլն: Արտաքին փաստաթղթերը կազմվում են ուրիշ տնտեսավարող սուբյեկտներում և այդ փաստաթղթերի միջոցով արտացոլվում են այդ սուբյեկտների հետ տեղի ունեցող տնտեսա-ֆինանսական կապերն ու փոխահարաբերությունները: Այդպիսի փաստաթղթերից են՝ բանկային հաշիվների քաղվածքները, անկանխիկ հաշվարկների ձևերը և այլն:

ՓԱՍՏԱԹՈՒԹՐԻ ՇՐՋԱՊՏՈՒՅՑ – տնտեսավարող սուբյեկտում փաստաթղթերի ամբողջ շարժն է, սկսած տնտեսական գործառնությունների փաստաթղթային ձևակերպումից կամ արտաքին փաստաթղթերի ստացման պահից մինչև դրանց գրանցվելը հաշ-

վապահական հաշիվներում և հաշվային փաստաթղթերի արխիվ հանձնվելը:

ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ՌԵԿԽՏՈՐՆԵՐՈՒՄ – հաշվային ռեգիստրներում կամ փաստաթղթերում ներառվող տարբեր բովանդակությամբ տվյալներ ու ցուցանիշներ են, որոնց օգնությամբ որոշվում են տնտեսական գործառնությունների կատարման տեղը, պայմանները, ժամանակը, մասնակցող կողմերը. այդ գործառնությունների բովանդակությունը և դրանով իսկ փաստաթղթին տրվում է ապացուցողական բնույթ:

ՓՈՒՍԱԴՐՎԱԾ ԲԵՌՆԵՐԻ (ԲԵՌՆԱՓՈՒՍԱԴՐՈՒՄՆԵՐ) ԾԱՎԱԼ - բնութագրում է փոխադրված բեռների փաստացի քանակը, հաշվի առնելով տարայի կամ կոնտեյների քաշը:

ՓՈՒՍԱՌՈՒ ԿԱՊԻՏԱԼ - դրամական կապիտալ է, որը կազմավորվում է որոշակի ժամկետում ի հաշիվ վարկերի, փոխառությունների ստացման, ինչպես նաև վարկային տոկոսների դիմաց վճարման, փոխառության տոմսերի թողարկման ու վաճառքի և դրամական այլ պարտավորությունների միջոցների ստացման գծով: Այլ կերպ, այն ոչ ընթացիկ և ընթացիկ պարտավորությունների հանրագումարն է:

ՓՈՒՍԱՌՈՒԹՅԱՆ ԾԱՆՍՈՒՄՆԵՐ – տոկոսների դիմաց վճարումներն ու այլ ծախսումներն են, որոնք տնտեսավարող սուբյեկտը (կազմակերպությունը) կատարում է կապված փոխառու կապիտալի ստացման հետ (օրինակ՝ փոխառությունների դիմաց հաշվեգրված տոկոսները, փոխառությունների ստացման հետ կապված օժանդակ ծախսումները, ֆինանսական վարձակալությանը վերաբերող վճարները):

ՓՈՒՍԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ – ըստ որի մեկ կողմը (փոխատուն) մյուս կողմի (փոխառուի) սեփականությանն է հանձնում դրամ կամ տեսակային հատկանիշով որոշվող այլ գույք, իսկ փոխառուն պարտավորվում է փոխատուին վերադարձնել միևնույն գումարի դրամ (փոխառության գումարը) կամ փոխատուից ստաց-

ված գույքին հավասար քանակի և նույն տեսակի ու որակի գույք: Փոխառության պայմանագիրը կնքված է համարվում դրամ կամ այլ գույք հանձնելու պահից: Փոխառության պայմանագիրը կնքվում է գրավոր և նման ձևը չպահպանելը հանգեցնում է փոխառության պայմանագրի ոչ հավաստի լինելուն:

ՓՈՒՍԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ – որոշակի ժամկետում, որպես պարտք, դրամական միջոցների կամ նյութական արժեքների տրամադրումն է մեկ անձից (փոխատուից) մյուսին (փոխառուին) հետ վերադարձնելու պայմանով, փոխատուին օգտագործված միջոցների դիմաց վճարելով փոխատվական տոկոս: Փոխատվությունը տրվում է փոխհամաձայնեցված պայմանագրի հիման վրա:

ՓՈՓՈՒՆՈՒՆ ԾԱՆՍԵՐ – ծախսեր են, որոնք փոփոխվում են արտադրության ծավալներին համամասնորեն, օրինակ, եթե արտադրության ծավալներն աճում են երկու անգամ, ապա այս ծախսերը նույնպես ավելանում են նույնքան անգամ: Այսինքն՝ ընդհանուր փոփոխական ծախսերը գծային կախվածություն ունեն արտադրության ծավալներից: Այս ծախսերը միավոր արտադրանքի հաշվով համարվում են հաստատուն մեծություն: Փոփոխուն ծախսերից են հիմնական բանվորների աշխատավարձը սոցիալական ապահովագրության հատկացումներով, հումքի, նյութերի, տեխնոլոգիական վառելանյութի ծախսերը և այլն:

Ք

ՋԱՂԱՔԱԿԱՆ ՌԻՍԿ – հավականությունն է այն բանի, թե օրենսդրական կամ կարգավորող ակտերի փոփոխությունը երկրի ներսում կամ նրա սահմաններից դուրս ինչպիսի բացասական ազդեցություն կունենա շահույթի, կատարվող գործարքների և հեռանկարի վրա:

ՔԼԻՐԻՆԳ - ապրանքների, կատարվող աշխատանքների, ցուցաբերվող ծառայությունների, արժեթղթերի գծով ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց միջև առաջացած փոխադարձ պա-

հանջների ու պարտավորությունների հաշվանցումն է անկանխիկ հաշվարկների միջոցով:

Օ

ՕՊԵՐԱՏԻՎ ԼԻԶԻՆԳ - ի տարբերություն ֆինանսական լիզինգի, օպերատիվ լիզինգի ժամանակ լիզինգատուն հիմնական միջոցը (մեքենաներ, սարքավորումներ և այլն) ձեռք է բերում նախօրոք, նախքան լիզինգառուի հետ պայմանագիր կնքելը: Օպերատիվ լիզինգի պայմաններում վարձակալության ժամկետն ավելի փոքր է, քան տվյալ հիմնական միջոցի բարոյական մաշվածության ժամկետը: Օպերատիվ լիզինգի ժամանակ լիզինգավճարների չափը սովորաբար ավելի բարձր է, քան ֆինանսական լիզինգի ժամանակ:

ՕՊԵՐԱՏԻՎ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ - դիտարկում, խմբավորում և արտացոլում է տնտեսավարող սուբյեկտի տնտեսական գործունեության առանձին գործառնություններն ու գործընթացները հենց դրանց կատարման պահին բավականաչափ սեղմ ժամանակում: Օպերատիվ հաշվառման տվյալները կարևոր նշանակություն ունեն տնտեսավարող սուբյեկտների կառավարման գործում:

ՕՊՑԻՈՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ - արժեթուղթ է, որով մի կողմը (որոշակի գրավի դիմաց) մյուս կողմին իրավունք է տալիս սահմանված ժամկետով և իր անունից ձեռք բերել կամ վաճառել որոշակի քանակի ապրանք, արժույթ և արժեթուղթ, այդ թվում ֆյուչերսային կամ ֆորվարդային պայմանագիր:

ՕՎԵՐՂԱՅՏ - բանկի կողմից հաճախորդին կարճաժամկետ վարկի տրամադրման հատուկ ձև է, երբ այդ գումարի մեծությունը գերազանցում է հաճախորդի հաշվում եղած դրամական միջոցների մնացորդին: Տվյալ դեպքում բանկը հաճախորդի հաշվին ամբողջությամբ դուրս է գրում վարկային միջոցներ, այսինքն՝ նրան տրամադրում է կարճաժամկետ վարկի գումար և արդյունքում ձևավորում է դեբետային մնացորդ (քանի որ օվերդրաֆտը ակտի-

վային հաշիվ է): Այսինքն՝ հաճախորդն այդ գումարի չափով պարտք է մնում բանկին, որը հետագայում պայմանավորված ժամկետում (ժամկետներում) մարվում է: Օվերդրաֆտի օգտագործման կանոններով, վարկը տրամադրվում է բանկի կողմից ավելի հուսալի հաճախորդների՝ պայմանագրային հիմունքներով, որում սահմանվում է օվերդրաֆտի առավելագույն գումարի չափը, օվերդրաֆտով վարկի տրամադրման պայմանները և մարման կարգը:

ՕՎԵՐՆԱՅՑ - բանկի կողմից վարկի տրամադրման տարատեսակ է, որի գործարքը կատարվում է նրա օգտագործման պահից (սովորաբար ուրբաթ օրվանից մինչև հաջորդ երկուշաբթի ընկած ժամանակահատվածում): Այն համարվում է բանկի համար սոկոսային եկամուտ ապահովող կարևորագույն գործարք:

ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՆԵՐԴՐՈՂ – օտարերկրյա պետություն, ցանկացած օտարերկրյա իրավաբանական անձ, քաղաքացի, քաղաքացիություն չունեցող անձ, ՀՀ տարածքից դուրս մշտական բնակվող ՀՀ քաղաքացի, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպություն, որն իր գտնվելու վայրի օրենսդրությանը համապատասխան ներդրում է կատարում Հայաստանի Հանրապետությունում:

ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՆԵՐԴՐՈՒՄ - գույքի ցանկացած տեսակ է, այդ թվում նաև ֆինանսական միջոցներ և մտավոր արժեքներ, որն օտարերկրյա ներդրողի կողմից անմիջականորեն ներդրվում է ՀՀ - տարածքում իրականացվող ձեռնարկատիրական կամ այլ գործունեության ոլորտում շահույթի (եկամտի) ստացման կամ օգտակար այլ արդյունքի հասնելու նպատակով:

ՕՖԵՐՏԱ - մեկ կամ մի քանի կոնկրետ անձանց հասցեագրված առաջարկն է, որը որոշակիորեն արտահայտում է առաջարկողի մտադրությունը: Ընդ որում պայմանագիրը կարող է համարվել կնքված, եթե այդ առաջարկն ընդունվել է հասցեատիրոջ կողմից: Օֆերտան պետք է ներառի պայմանագրի էական կամ կարևոր պայմանները:

Ֆ

ՖԱԿՏՈՐԻՆԳ - միջազգային պրակտիկայում ֆակտորինգ ասելով հասկանում են բանկի (ֆակտորի) ստանձնած պարտավորությունը՝ ստանալ իր հաճախորդի դեբիտորական պարտքը, կամ այլ կերպ դա տնտեսավարող սուբյեկտների միջև ապրանքների և ծառայությունների իրացման ժամանակ առևտրային վարկի պայմաններով առաջացած պարտավորությունների (վճարային փաստաթղթերի), պահանջատիրոջ իրավունքների ստանձնումն է բանկի (ֆակտորի) կողմից, որը գուգակցվում է նաև հաշվապահական, տեղեկատվական, ապահովագրական և այլ ծառայությունների մատուցմամբ:

ՖԱԿՏՈՐԻՆԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - դրամական պահանջի գիջման դիմաց ֆինանսավորման (ֆակտորինգի) պայմանագրով մի կողմը (ֆակտորը) մյուս կողմին հանձնում կամ պարտավորվում է հանձնել դրամական միջոցներ՝ ի հաշիվ հաճախորդի (վարկատուի)՝ երրորդ անձից (պարտապանից) ունեցած դրամական պահանջի, որը բխում է հաճախորդի կողմից երրորդ անձին ապրանքներ տրամադրելուց, նրա համար աշխատանքներ կատարելուց կամ ծառայություններ մատուցելուց, իսկ հաճախորդը ֆինանսական գործակալին գիջում է կամ պարտավորվում է գիջել դրամական պահանջը:

ՖԱԿՏՈՐԻՆԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – ընկերություններ, որոնք գնում են ընթացիկ ակտիվներ՝ ժամանակավոր ֆինանսավորումով:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՑՆԵՐԻ ԵԼՔԵՐ (ԾԱՆՍԵՐ) - դրանք են ա) սեփական կապիտալի միջոցների հետ գնման (կազմակերպության կողմից թողարկված բաժնետոմսերի հետ գնման դիմաց վճարված դրամական միջոցները), բ) ստացված վարկերի և փոխառությունների մարման, գ) պարտքային արժեթղթերի մարման, դ) վճարված շա-

հաբաժինների, վճարված տոկոսների (տոկոսային ծախսեր), ե) ֆինանսական այլ գործունեության նպատակով և արտասովոր դեպքերի հետ կապված վճարումները:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՑՆԵՐԻ ԶՈՒՏ ՀՈՍՔԵՐ – հավասար է ընդամենը ֆինանսական գործունեությունից մուտքագրված և ելքագրված գումարների տարբերությանը:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՑՆԵՐԻ ՄՈՒՏՔԵՐ (ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ) - դրանք են ա) սեփական կապիտալի (բաժնեմասնակցության) միջոցների թողարկումից և վերավաճառքից (կազմակերպության կողմից թողարկված կամ հետ գնված բաժնետոմսերի վաճառքից կամ վերավաճառքից ստացված դրամական միջոցները), բ) ստացված վարկերից և փոխառություններից, գ) պարտքային արժեթղթերի թողարկումից, դ) ֆինանսական այլ գործունեությունից և արտասովոր դեպքերից մուտքերը:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – ընկերություններ, որոնք տնտեսավարող սուբյեկտներին տրամադրում են կարճաժամկետ և երկարաժամկետ կապիտալ:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԼԻԶԻՆԳ - համաձայնագիր, որը նախատեսում է իր գործողության ընթացքում լիզինգավճարների հատուցում, որով ծածկվում են հիմնական միջոցի (մեքենայի, սարքավորման և այլնի) լրիվ ամորտիզացիայի արժեքը, լրացուցիչ ծախսերը և լիզինգատուի շահույթը: Այս լիզինգը բնութագրվում է հետևյալ հիմնական առանձնահատկություններով. ա) երրորդ կողմի (հիմնական միջոց արտադրողի կամ մատակարարի) մասնակցությունը, բ) լիզինգի պայմանագրի համեմատաբար երկարատևությունը (այն մոտավորապես հավասար է հիմնական միջոցի ծառայության ժամկետին), գ) լիզինգի առարկաները հիմնականում թանկարժեք սարքավորումներ են:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ (ՏՆՏԵՍԱԿԱՐՈՂ ՍՈՒԲՅԵԿՏՆԵՐԻ) - դրանք են. 1) *սեփական կապիտալի կենտրոնացման գործակիցը*, որը բնութագրում է տնտեսավարող սուբյեկտի սեփական կապիտալի տեսակարար կշիռը հաշվեկշռի պասիվի հանրագումարում կամ ընդհանուր կապիտալում: Որքան բարձր լինի այս գործակիցը, կնշանակի տնտեսավարող տվյալ սուբյեկտը ֆինանսապես կայուն վիճակում է և կախվածության մեջ չէ արտաքին ու ներքին վարկատուներից: Հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ տնտեսավարող սուբյեկտը ֆինանսապես կայուն վիճակում է, եթե այդ գործակիցը կազմում է 0,6 (60%) կամ ավելի: Այսինքն՝ սեփական կապիտալի տեսակարար կշռի նվազագույն չափը 60%-ից ցածր չպետք է լինի, հակառակ դեպքում տնտեսավարող սուբյեկտն աստիճանաբար կհայտնվի ֆինանսապես անկայուն վիճակում: 2) *Փոխառու կապիտալի (ոչ ընթացիկ և ընթացիկ պարտավորություններ) կենտրոնացման գործակիցը*, որը բնութագրում է տնտեսավարող սուբյեկտի փոխառու կապիտալի տեսակարար կշիռը հաշվեկշռի պասիվի հանրագումարում կամ ընդհանուր կապիտալում: Ի տարբերություն սեփական կապիտալի կենտրոնացման գործակցի, այս գործակիցը համարվում է արդյունավետ, եթե այն փոքր է 0,4 (40%)-ից: Նշված երկու գործակիցների միջև կա փոխադարձ կապ, այսինքն՝ դրանց գումարը հավասար է 1,0 միավորի կամ 100%-ի: 3) *Ֆինանսական կախվածության գործակիցը*, որը բնութագրում է սեփական կապիտալի կենտրոնացման գործակցի հակադարձ մեծությունը: 4) *Սեփական կապիտալի շարժունակության գործակիցը*, որը ցույց է տալիս, թե դրա որ մասն է օգտագործվում տնտեսավարող սուբյեկտի ընթացիկ գործունեության ֆինանսավորման համար, կամ այլ կերպ՝ ներդրվում ընթացիկ ակտիվների (շրջանառու միջոցների) ձեռք բերման համար, իսկ որ մասը՝ կապիտալացվում: Դրա մեծության փոփոխությունը կախված է տվյալ տնտեսավարող սուբյեկտի ճյուղային պատկանելիությունից: 5) *Երկարաժամկետ ներդրումների կառուցվածքի գոր-*

ծակիցը, որը ցույց է տալիս, թե ոչ ընթացիկ ակտիվների որ մասն է վերաֆինանսավորվում ի հաշիվ ոչ ընթացիկ պարտավորությունների: Որքան բարձր լինի այս գործակցի մեծությունը, դրան համապատասխան էլ անհրաժեշտ է, որպեսզի տնտեսավարող սուբյեկտն իր տրամադրության տակ եղած հիմնական միջոցներն ու այլ տեսակի ներդրումներն օգտագործի խիստ նպատակային: 6) *Երկարաժամկետ ներգրավվող պարտավորությունների գործակիցը*, որը բնութագրում է տնտեսավարող սուբյեկտի կողմից ներգրավվող ոչ ընթացիկ պարտավորությունների (երկարաժամկետ վարկերի և փոխառությունների) բաժինը՝ ընթացիկ ակտիվների լրացման նպատակով: Նշված գործակիցը միաժամանակ ցույց է տալիս երկարաժամկետ ներգրավված պասիվների տեսակարար կշիռը տնտեսավարող սուբյեկտի սեփական կապիտալի և ոչ ընթացիկ պարտավորությունների հանրագումարում: Այս ցուցանիշի մեծության աճման միտումը կարող է տնտեսավարող սուբյեկտին էլ ավելի կախվածության մեջ դնել արտաքին ներդրողներից: 7) *Փոխառու կապիտալի կառուցվածքի գործակիցը*, որը բնութագրում է ոչ ընթացիկ պարտավորությունների բաժնի չափը փոխառու կապիտալի հանրագումարում: Նշված գործակիցը կարող է անընդհատ տատանվել կախված տնտեսավարող սուբյեկտի կրեդիտորական պարտքերի գումարի չափից, արտադրական ընթացիկ գործունեության վարկավորման կարգից և այլ գործոններից: 8) *Սեփական և փոխառու կապիտալների հարաբերակցության գործակիցը*, որը ցույց է տալիս տնտեսավարող սուբյեկտի ֆինանսական կայունության գնահատման ավելի իրական պատկերը: Նշված գործակցի մեծության աճը վկայում է տնտեսավարող սուբյեկտի ֆինանսական կայունության էլ ավելի բարելավում, այսինքն՝ հավասար պայմաններում սեփական կապիտալն ավելանում է, իսկ փոխառու կապիտալը նվազում:

Նշված ցուցանիշների հաշվարկները կատարվում են հաշվապահական հաշվեկշռի և ֆինանսական արդյունքների մասին հաշվետվության տվյալների հիման վրա:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ - այն ասելով հասկանում ենք, որ տնտեսավարող սուբյեկտներն իրենց գործունեության ընթացքում ապահովում են եկամուտների կայուն աճ կատարվող ծախսերի նկատմամբ, դրամական միջոցների նպատակային օգտագործում, արտադրության գործընթացի անընդհատություն և արտադրված արտադրանքի ժամանակին իրացում: Այդ իսկ պատճառով էլ ֆինանսական կայունությունը ձևավորվում է արտադրատնտեսական գործընթացի բոլոր փուլերում և համարվում է տնտեսավարող սուբյեկտի ընդհանուր կայունության ամենահիմնական ցուցանիշը:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ - ֆինանսական հարաբերությունների տարբեր ոլորտների ամբողջությունն է, որոնց միջոցով իրականացվում են դրամական միջոցների կազմավորումը և օգտագործումը, կամ այլ առումով տվյալ երկրի ֆինանսական հիմնարկների համակարգ է, որը ֆինանսավորման և վարկավորման գործընթացում իրականացնում է դրամական միջոցների համախմբումն ու բաշխումը, ինչպես նաև՝ ֆինանսական հսկողությունը:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ – հաշվային պլանում ներառված հաշվեկշռային և տնտեսական գործունեության արդյունքների հաշիվներն են, որոնք օգտագործվում են ֆինանսական հաշվետվություններում արտացոլման ենթակա տեղեկատվության ընդհանրացման համար: Ֆինանսական հաշվառման հաշիվներն ընդգրկում են ոչ ընթացիկ ակտիվները, ընթացիկ ակտիվները, սեփական կապիտալը, ոչ ընթացիկ պարտավորությունները և ընթացիկ պարտավորությունները:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ – հաշվապահական հաշվառման բաղկացուցիչ մասն է, ըստ որի հաշվառվում են ֆինանսական ռեսուրսների և դրամական միջոցների առկան ու շարժը:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԵՎԵՐ – ըստ հաշվապահական հաշվառման նոր ստանդարտների համարվում են՝ հաշվապահական հաշվեկշիռը (ծև N1), ֆինանսական արդ-

յունքների մասին հաշվետվությունը (ծև N2), սեփական կապիտալում փոփոխությունների մասին հաշվետվությունը (ծև N3), դրամական միջոցների հոսքերի մասին հաշվետվությունը (ծև N4), ֆինանսական հաշվետվությունների կից ծանոթությունները (ծև N5):

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ – վերահսկողության ձև է, որն իրականացվում է դրամական միջոցների կազմավորման, բաշխման ու օգտագործման գործընթացում կապված ֆինանսական փաստաթղթերի ճիշտ ձևակերպումների հետ, օրենսդրությամբ սահմանված նորմերին համապատասխան:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ - դրամական միջոցների կենտրոնացված (պետական բյուջեն, արտաբյուջետային, կենսաթոշակային ու զբաղվածության հիմնադրամները և այլն) և ապակենտրոնացված (հարկումից հետո գուտ շահույթը, ամորտիզացիոն հիմնադրամը և այլն) հիմնադրամներ են, որոնց ձևավորման և օգտագործման գումարները նախօրոք հաշվարկվում են:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՌԻՍԿ - զրսևորվում է տնտեսավարող սուբյեկտների, բանկերի ու ֆինանսական այլ բնույթի կազմակերպությունների միջև տեղի ունեցող փոխհարաբերությունների ոլորտում: Ֆինանսական ռիսկը կապված է բյուջեի մշակման, եկամուտների և ծախսերի կազմման, ֆինանսական միջոցների բաշխման ու օգտագործման, երկարատև ֆինանսական ներդրումների պլանավորման, ինչպես նաև չնախատեսված ծախսումների կատարման հետ: Ֆինանսական ռիսկի պատճառներն են փոխառու և սեփական կապիտալի հարաբերակցության մեծացումը, կրեդիտորներից (վարկատուներից, փոխառուներից)* կախվածությունը, կապիտալի պասիվ օգտագործումը և այլն:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՎԱՐՁԱՎԱՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ – ըստ որի վարձատուն պարտավորվում է վարձակալի նշած գույքը սեփականության իրավունքով ձեռք բերել վարձակալի կողմից որոշված մատակարարից (վաճառողից) և վճարի դիմաց այդ գույքը հանձնել վարձակալին՝ նրա ժամանակավոր տիրապետմանը: Այդ

դեպքում վարձատուրն պատասխանատվություն չի կրում վարձակալության համար որոշված առարկայի և վաճառողի ընտրության համար: Ֆինանսական վարձակալության պայմանագրով կարող է նախատեսվել, որ վաճառողի և ձեռք բերվող գույքի ընտրությունը կարող է կատարել վարձատուրն, և միաժամանակ, վարձակալված գույքը, վարձակալության ժամկետի ավարտից հետո կամ մինչև դրա ավարտը, կարող է անցնել վարձակալի ենթակայության տակ որպես սեփականություն՝ վարձակալի կողմից պայմանագրով նախատեսված վարձավճար տալու պայմանով:

ՖԻՆԱՆՍԱ-ՀԵՏԵՎԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ - այն հաշիվներն են, որոնք արտացոլում են տնտեսավարող սուբյեկտի տնտեսական գործունեության ֆինանսական հետևանքները՝ շահույթը կամ վնասը:

ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ - առաջանում են ապրանքադրամային փոխանակության պայմաններում և իրենցից ներկայացնում են արտադրատնտեսական հարաբերությունների ամբողջություն՝ դրամական միջոցների կենտրոնացված և ապակենտրոնացված համապատասխան հիմնադրամների ձևավորման և օգտագործման գործընթացում:

ՖԻՖՈ (առաջինը ընդունված, առաջինը սպասարկված) – 1) ապրանքային պաշարների, արժեթղթերի և այլ ակտիվների հաշվառման մեթոդ է, ըստ որի հաշվապահական հաշվեկշիռից դրանք դուրս են գրվում դրամական արտահայտությամբ՝ ժամակաշրջանի սկզբում ձեռք բերված գներով, 2) ժամկետից շուտ բանկային ավանդի մի մասի դուրս բերման դեպքում տոկոսների (տոկոսային եկամտի կամ տոկոսային ծախսի) հաշվարկման մեթոդ, որն իրականացվում է ավանդատուի կողմից բանկում առաջինը ներդրված ամբողջ գումարի նկատմամբ: Երբեմն ֆիֆոն անվանում են նաև ֆայֆո:

ՖՆՈՈԹ – 1) ընկերության բաժնետոմսերի այն ընդհանուր քանակն է, որը թողարկվում է արժեթղթերի շուկայում, 2) չեկի ներ-

կայացման և դրա դիմաց բանկի հաշվից փաստացի դուրս գրված դրամի միջև ընկած ժամանակահատվածն է, 3) արժույթի կուրսերի տատանման համարժեքության համաձայնությունն է:

ՖՅՈՒԶԵՐՍԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ - արժեթուղթ է, որով մի կողմը պարտավորվում է (որոշակի գրավի դիմաց) սահմանված քանակով, հաստատագրված գներով և ժամկետներում մյուս կողմից ձեռք բերել կամ նրան վաճառել որևէ ապրանք, այդ թվում արժեթուղթ կամ արժույթ:

ՖՈՆԴԱՅԻՆ ԲՈՐՍԱ - իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող սուբյեկտ (ձեռնարկություն) է, հիմնադրված սահմանափակ պատասխանատվությամբ կամ բաժնետիրական ընկերության ձևով, որը որոշակի տեղում և սահմանված ժամկետներում իր կողմից հաստատված կանոններով կազմակերպում է արժեթղթերով հրապարակային սակարկություններ և կատարում արժեթղթերի գնահատում:

ՖՈՐՎԱՐԴԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – սփոթ գործառնությունների կնքումից որոշ ժամանակ անց հաշվարկների իրականացում նախատեսող գործարքներ են, որոնց կատարման օրը որոշվում է ֆորվարդային պայմանագրի ժամկետին ավելացնելով ևս երկու օր: Այսինքն, ֆորվարդային օրերի քանակին ավելացվում է սփոթ գործառնություններով հաշվարկների համար նախատեսված երկու օրը:

ՖՈՐՎԱՐԴԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ - արժեթուղթ է, որով մի կողմը պարտավորվում է (որոշակի գրավի դիմաց) սահմանված ժամկետներում մյուս կողմից գործարքի կնքման պահին շուկայում ձևավորված գնով ձեռք բերել կամ նրան վաճառել որևէ ապրանք, այդ թվում արժեթուղթ կամ արժույթ:

ՖՈՐՏԵՏԱՎՈՐՈՒՄ (ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՄԻՋՆՈՐԴ) – վճարային պարտավորությունների ձեռք բերում, սովորաբար մուրհակի տեսքով, առանց վճարողի նկատմամբ հետադարձ պահանջի իրավունքի, այսինքն՝ գործարքի կատարման ժամանակ ֆինանսա-

կան կազմակերպությունը (ֆորֆետողը), գնելով վերոհիշյալ վճարային պարտավորությունները, անվերապահորեն հրաժարվում է պահանջներ ներկայացնել վճարային պարտավորությունների նախորդ սեփականատերերի նկատմամբ, որը ձևակերպվում է «առանց հետադարձ պահանջի իրավունքի» գրառումով: Ֆորֆետավորումը միջազգային վարկավորման տեսակներից մեկն է:

ՖՐԱՆՏԻ (ՉԱՐՏԵՐԻ) ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ – ըստ որի մի կողմը (ֆրախտ տրամադրողը) պարտավորվում է մյուս կողմից (ֆրախտ ստացողին) բեռների, ուղևորների և ուղեբեռների փոխադրման համար վճարի դիմաց տրամադրել տրանսպորտային միջոցի ամբողջ տարողունակությունը կամ դրա մի մասը՝ մեկ կամ մի քանի չվերթի համար: Ֆրախտի պայմանագրի կնքման կարգը սահմանվում է օրենքով և այլ իրավական ակտերով:

ՖՐԱՆՉԱՅՁԻՆԳ - համալիր ձեռնարկատիրական գործունեության թույլտվություն է, ըստ որի, պայմանագրով մեկ կողմը (իրավատերը) պարտավորվում է վարձատրությամբ, ժամկետի նշումով կամ առանց դրա, մյուս կողմին (օգտագործողին) իրավունք տրամադրել իր ձեռնարկատիրական գործունեության մեջ օգտագործելու իրավատիրոջը պատկանող բացառիկ իրավունքների համալիրը, ներառյալ՝ իրավատիրոջ ֆիրմային անվանման, օրենքով պահպանվող առևտրային տեղեկատվության, ինչպես նաև պայմանագրով նախատեսված բացառիկ իրավունքների այլ օբյեկտների՝ ապրանքային նշանի, սպասարկման նշանի և այլնի նկատմամբ իրավունքները: Համալիր թույլտվության պայմանագրով կողմեր կարող են լինել առևտրային կազմակերպությունները և անհատ ձեռնարկատեր քաղաքացիները:

ԱՆՎԱՆԱՑԱՆԿ

Ա

ԱԶԱՏ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿՈՒՆՔՈՎ ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ	5
ԱԶԱՏ ՓՈԽԱՐԿԵԼԻ ԱՐԺՈՒՅԹ	5
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ	5
ԱԶԳԱՅԻՆ ԵԿԱՄՏԻ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	5
ԱԶԳԱՅԻՆ ԵԿԱՄՈՒՏ	6
ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	6
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳ	6
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐԻ ՍՏԱՆԴԱՐՏ ՀԱՄԱԿԱՐԳ	6
ԱԺՈՒ	7
ԱԺՈՒՐ	7
ԱԾԱՆՑՅԱԼ ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ	7
ԱԿՏԻՎ ՃԱՆԱՉՎԱԾ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾԱԽՍՈՒՄՆԵՐ	7
ԱԿՏԻՎԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ	7
ԱԿՏԻՎԱ-ՊԱՍԻՎԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ	8
ԱԿՏԻՎՆԵՐ	8
ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԶՈՒՏ ԱՐԺԵՔ	8
ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՎԵՐԱԳՆԱՀԱՏՈՒՄԻՑ ՏՄՐԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	8
ԱԿՏՈՒԱՐ	9
ԱԿՐԵԴԻՏԻՎ	9
ԱԿՑԵՊՏ	9
ԱԿՑԻԶԱՅԻՆ ՀԱՐԿ	9
ԱՄՐԱԿՑՎԱԾ ԳՈՒՅՔ	10

ԱՄՓՈՓ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ	10
ԱՅԼ ՈՉ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՌԻԹՅՈՒՆԻՑ ՇԱՀՈՒՅԹ	10
ԱՆԱԼԻՏԻԿ ՀԱՇԻԿ	10
ԱՆԿԱՆ ԲՐՈՔԵՐ	10
ԱՆԿԱՆ ԻՆՎԵՍՏԻՑԻՈՆ ԲՐՈՔԵՐ	10
ԱՆԿԱՆ ԻՆՎԵՍՏԻՑԻՈՆ ԴԻԼԵՐ	11
ԱՆԿԱՆՆԻԿ ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐ	11
ԱՆՀԱՏ ՁԵՌՆԵՐԵՑ	11
ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	11
ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ	12
ԱՆՀԱՏՈՒՅՑ ՓՈԽԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ	12
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ԱՆՆՈՒԻՏԵՏ	12
ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔ	13
ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	13
ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԳՐԱԿ	13
ԱՆՎՃԱՐՈՒՄԱԿՈՒԹՅԱՆ ՈՒՍԿ	13
ԱՆՎՃԱՐՈՒՄԱԿՈՒԹՅՈՒՆ	14
ԱՆՈՒԴՂԱԿԻ ԾԱԽՍԵՐ	14
ԱՆՈՒԴՂԱԿԻ ՀԱՐԿՈՒՄ	14
ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՉԱՓԻՉՆԵՐ	15
ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՈՇՍՈՒՐՍՆԵՐ	15
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱՐՁԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴՐԱՆ ՀԱՎԱՍԱՐԵՑՎԱԾ ԱՅԼ ԿՃԱՐՈՒՄՆԵՐ	15
ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱՐՁԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ	16
ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ՄԻՋԻՆ ԱՄՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱՐՁ	16

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱԿՏ	16
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔ	16
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԲՐՈՔԵՐ	16
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼ	17
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	17
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՒՄԱՐ	17
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏ	17
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	18
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ	18
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՆԵՏՏՈ - ԴՐՈՒՅՔ	18
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՀ	18
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՀՈՒՄՆԵՐ	18
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	18
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆԿԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	19
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՀԱՐ	19
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ	19
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՐԳԵՎ	19
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊՈԼԻՍ	19
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊՈՐՏՖԵԼ	20
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՌԵՆՏԱ	20
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՌԻՍԿ	20
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՍԱԿԱԳԻՆ	20
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔ	20
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՎՃԱՐ	20
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՂՆԵՐ	21
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՎԱԾ ԱՆՁ	21
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՎՈՂ	21

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԱԿՏ	21
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԳԱՂՏՆԻՈՒԹՅՈՒՆ	21
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏ	22
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԳՆԱՅԻՆ ԱՐԺԵՔ	22
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՕՔՅԵԿՏՆԵՐ	22
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	22
ԱՊԱՀՈՎԱԿԱԾ ՎԱՐԿ	22
ԱՊԱՊԵՏԱԿԱՆԱՑՈՒՄ	22
ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ԲՈՐՍԱ	22
ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՎԱՐԿ	23
ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԻՐԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ	23
ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ	23
ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՇԻՎ	23
ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՀԱՐԿԵՐ	23
ԱՌԱՎԵԼ ԻՐԱՑԿԵԼԻ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	24
ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ	24
ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԲԱՆԿ	24
ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ՈՒՍԿ	24
ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ՈՒ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ	
ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ՏՐՎՈՂ ՎԱՐԿԵՐ	24
ԱՌԵՎՏՐԻ ՀԱՇՎԵԿՇԻՈՒ	25
ԱՌՀԱՇԻՎ ՏՐՎԱԾ ԿԱՆՆԻԿ ԴՐԱՄ	25
ԱՎԱԼ	25
ԱՎԱՆԴ	25
ԱՎԱՆԴԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	26
ԱՎԱՆԴԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ	26
ԱՎԱՆԴԱՅԻՆ ՍԵՐՏԻՖԻԿԱՏ	26

ԱՎԱՆԴՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	27
ԱՎԵԼԱՑԿԱԾ ԱՐԺԵՔ	27
ԱՎԵԼԱՑԿԱԾ ԱՐԺԵՔԻ ՀԱՐԿ	27
ԱՎԻԶՈ	28
ԱՎՈՒԱՐՆԵՐ	28
ԱՐԱԳ ԻՐԱՑԿԵԼԻ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	28
ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔԻ ԾԱՎԱԼ	29
ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔԻ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ	
ԾԱՎԱԼԻ ԻՆԴԵՔՍ	29
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ	29
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ ԹՈՂԱՐԿՈՂ	30
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈԱԿ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ	
ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՎ	30
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ ՏԱՐԱԾՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	30
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱ	30
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԱՐՏԱԲՈՐՍԱՅԱԿԱՆ ՇՈՒԿԱ	30
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԲԱՑ ՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒՄ	30
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԲԻԶՆԵՍ	31
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԹՈՂԱՐԿՄԱՆ ԱԶԴԱԳԻՐ	31
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԹՈՂԱՐԿՈՒՄ	31
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ	31
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՇՈՒԿԱ	31
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՍԵՐՏԻՖԻԿԱՏ	32
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒՄ	32
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ	32
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՓԱԿ ՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒՄ	32
ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ	32

Արժույթաձևն արժեքներ	32	ԱՐՏԱՐժԱՅԻՆ ՌԻՍԿ	40
Արժույթաձևն գոՏԻ	33	ԱՐՏԱՐժՈՒՅԹ	41
Արժույթաձևն գործադրողներին	33	ԱՐՏԱՐժՈՒՅԹԻ ԳՆԱՆՇՈՒՄ	41
Արժույթաձևն ՀԱՄԱԿԱՐԳ	34	ԱՐՏԱՐժՈՒՅԹԻ ՇՈՒԿԱ	42
Արժույթաձևն ՇՈՒԿԱ	34	ԱՐՏԱՐժՈՒՅԹԻ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՓՈՒՆԱՐԺԵՔ	42
Արժույթաձևն քարաքանդակներին	34	ԱՐՏԱՐժՈՒՅԹԻ ՓՈՒՆԱՐԺԵՔ	42
Արժույթ	35	ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔ	43
Արժույթի արժեքը	35	ԱՐՏԱՔԻՆ ՓՈՒՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ	43
Արժույթի գնանշում	35	ԱՐՏՈՆՅԱԼ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ	43
Արժույթի փոխարկելիություն	36	ԱՐՏՈՆՅԱԼ ԲԱԺՆԵՏՈՄՍ	44
ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՐԺԵՔ	36	ԱՌԴԴՏ	44
ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԿՈՌՊԵՐԱՏԻՎՆԵՐ	36	ԱՌԴԴՏԻ ԵՆԹԱՐԿՎՈՂ ԱՆՁ	44
ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ՀՁՈՐՈՒԹՅՈՒՆ	36	ԱՌԴԴՏՈՐ	44
ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ՌԻՍԿ	37	ԱՌԴԴՏՈՐԱԿԱՆ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄ	45
ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԿԵՐԱԴԻՐ ԾԱԽՍԵՐ	37	ԱՌԴԴՏՈՐԱԿԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	45
ԱՐՏԱԴՐԱՆՔԻ, ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱՑՈՒՄԻՑ ՇԱՀՈՒՅԹ	37	ԱՌԴԴՏՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՃԱՐ	45
ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՆԵՐՄՈՒԾՄԱՆ ԶՈՒՏ ՀԱՐԿԵՐ	38		
ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՇԻՎ	38	Բ	
ԱՐՏԱՀԱՆՄԱՆ ԾԱԿԱԼՆԵՐ	38	ԲԱԶԵԼՅԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ	46
ԱՐՏԱՀԱՇՎԵԿՇՈՒՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	38	ԲԱԺՆԵՏԵՐ	46
ԱՐՏԱՀԱՇՎԵԿՇՈՒՅԻՆ ՌԻՍԿ	39	ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԵԿԱՄՏԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ	46
ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ԴԵՊՔԵՐԻՑ ՇԱՀՈՒՅԹ	39	ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ	
ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	39	ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹՅՈՒՆ	46
ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ԾԱԽՍԵՐ	39	ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ	47
ԱՐՏԱՐժՈՒԹՅԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	39	ԲԱԺՆԵՏՈՄՍ	47
ԱՐՏԱՐժՈՒԹՅԱՅԻՆ ԴԻՐՔ	40	ԲԱԺՆԵՏՈՄՍԻ ԵԿԱՄՏԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ	48
ԱՐՏԱՐժՈՒԹՅԱՅԻՆ ՊԱՀՈՒՄՆԵՐ	40	ԲԱԺՆԵՏՈՄՍԻ ՇԱՀՈՒՅԹԻ ՆՈՐՄԱ	48

բանկ	48
բանկային ապանդ	49
բանկային սուբյեկտ	49
բանկային գաղտնիք	50
բանկային գործառնություններ	50
բանկային գործարքներ	51
բանկային երաշխիք	51
բանկային չափազանց	52
բանկային չափ	52
բանկային չունիանք ընկերություն	53
բանկային ռիսկ	53
բանկային վարկ	54
բանկային պահանջարկ	54
բանկային սոկոսադրոֆք	54
բանկային օրենսդրություն	55
բանկային օձեռնարկներ գոտիներ	55
բանկի անվճարովանություններ ռիսկ	55
բանկի արժույթային դիրք	56
բանկի գործառնական եկամուտներ	56
բանկի գործառնական ծախսեր	56
բանկի գործառնական ճանաչման ջանքեր	56
բանկի դիրք գրգռած պահանջարկից պերպար	56
բանկի եկամտաբեր պահանջներ	57
բանկի եկամուտների ել ծախսերի չափերություն	57
բանկի ջոխք սոկոսադրոֆք սարժա	57
բանկի ընդհանուր պահանջներ	57
բանկի ընդհանուր պահանջների ճանաչմանություն	58

բանկի ընդհանուր պահանջների օգտագործման գործադիր	58
բանկի ընդհանուր պահանջներ	58
բանկի ընդհանուր պահանջներ	59
բանկի հրահանգներին ռիսկ	59
բանկի հրահանգներին ջոխքներ	59
բանկի ծախսերի կառավարման արդյունավետություն	59
բանկի չափերի	59
բանկի չափային պարունակների կառավարման արդյունավետություն	60
բանկի չափային կորուստների կառավարման ղեկավարման հարմարություններ	60
բանկի սահմաններ	60
բանկի նախատեսվող ճանաչման ջոխքներ ռիսկ	61
բանկի ճանաչման ջոխք սարժա	61
բանկի ճանաչման սարժա	61
բանկի ռիսկ սոկոսադրոֆք եկամուտներ	61
բանկի ռիսկ սոկոսադրոֆք ծախսեր	62
բանկի ռիսկ սոկոսադրոֆք սարժա	62
բանկի ղեկավարություններ	62
բանկի սեփական պահանջների սուբյեկտի կառավարման	62
բանկի սեփական պահանջներ	63
բանկի սեփական պահանջների ճանաչմանություն	63
բանկի վարկային ռիսկ	63
բանկի սոկոսադրոֆքի սարժա	63

բանկի ՏՈԿՈՍԱՅԻՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	63
բանկի ՏՈԿՈՍԱՅԻՆ ԾԱԽՍԵՐ	64
բանկի ՏՈԿՈՍԱՅԻՆ ՄԱՐԺԱ	64
բանկնոսներ	64
բանկոմասներ	65
բարձեր	65
բաՑ բաժնետիրական ընկերություն	65
բաՑ շոփուհի ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔՆԵՐ	65
բեռնաճեղանառություն	66
բիզնես	66
բիզնեսմեն	66
բՅՈՒԶԵ	66
բՅՈՒԶԵՆԵՐԻ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄՈՒՏՔԵՐ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐ	67
բՅՈՒԶԵՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄ	67
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑ	67
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄ	68
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	68
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐ	68
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԵՐ	69
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ	69
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԻԱՄՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ	
բՅՈՒԶԵՆԵՐԻ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆՈՒԹՅՈՒՆ	69
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ՀԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐ	70
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ	
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄ	70
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿ	70
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ԿԱՐԿԵՐ ԵՎ ՓՈԽԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	70

բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ՏԱՐԻ	71
բՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿՈՐՄԱՆ ՀԱՅՏ	71
բնապան շափիշեր	71
բնապանության բնապան աճ	71
բնապանության դրամական եկամուտներ	71
բնապանության դրամական ծախսեր եւ	
նշանոցություններ	72
բնապանության ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	72
բնապանությանը մասնագյուծ ծառայությունների	
ծախս	72
բոնիֆիկացիա	73
բոնուս	73
բորսա	73
բորսապանի ինդեքսներ	73
բորսապանի փոխարժեք	74
բորսային շահույթ	74
բրոքեր	74
բրոքերային ֆիրմաներ	75
	Գ
գանձադաշ	75
գանձադատարան արժեթղթեր	76
գանձադատարան	76
գանձույթ	77
գարան	77
գիտական կազմակերպություններ	77
գլխավոր շահադաշ	77

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԿ	78	ԳՈՐԾԱՐԱՐ ԱԿՏԻԿՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ	
ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔ	79	ՀԱՐԱՔԵՐԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ	89
ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ԿՈՒԵԿՏԻԿ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ	79	ԳՈՐԾԱՐԱՐ ԱԿՏԻԿՈՒԹՅՈՒՆ	92
ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ	79	ԳՐԱՆՏ	92
ԳՅՈՒՂՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ԳՆԵՐԻ ԻՆԴԵՔՍ	79	ԳՐԱՆՑԿԱԾ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹՅԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿ	92
ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐ	79	ԳՐԱԿ	92
ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ	80	ԳՐԱԿԱԿԱՆ	93
ԳՆԱՃ	80	ԳՐԱԿԱՌՈՒ	93
ԳՆԱՆԿՈՒՄ	82	ԳՐԱԿԱՏՈՒ	93
ԳՆԵՐԻ ԻՆԴԵՔՍ	83	ԳՐԱԿԱՏՈՒՆ ՀԱՆՁՆԿԱԾ ԳՈՒՅՔԻ ԳՐԱԿ	93
ԳՆՈՂՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ	84	ԳՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	93
ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՍՏ	84	ԳՈՒԴԿԻԼ	93
ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ	84	ԳՈՒՅՔԱԳՐՈՒՄ	94
ԳՈՐԾԱԿԱԼ	85	ԳՈՒՅՔԱՀԱՐԿ	94
ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԵԼՔԵՐ	86	ԳՈՒՅՔԱ-ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	95
ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԶՈՒՏ ՀՈՍՔԵՐ	86	ԳՈՒՅՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	95
ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՄՈՒՏՔԵՐ	87		
ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	87	Դ	
ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՇԱՀՈՒՅԹ	87	ԴԱՆԴԱՂ ԻՐԱՑԿԵԼԻ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	95
ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԻԻՋԻՆԳ	88	ԴԵՔԵՏ	95
ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ	88	ԴԵՔԵՏԱՅԻՆ ՔԱՐՏ	96
ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	89	ԴԵՔԻՏՈՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐ	96
ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ՌԻՍԿ	89	ԴԵՊՈ ՀԱՇԻՎ	97
		ԴԵՊՈԶԻՏ	97
		ԴԵՊՈԶԻՏԱՐԻԱ	97
		ԴԵՎԱԼԿԱՑԻԱ	98
		ԴԵՖԼԵԱՑԻԱ	98

Դժվար հրահանգներ և կարգեր	98
Դիվեր	98
Դիվերսիան գործառնություններ	99
Դիսկոն	99
Դիսկոնսանսիան բիզնես	99
Դիսկոնսանսիան	99
Դիսկոնսանսիան	100
Դիսկոնսանսիան	100
Դիսկոնսանսիան	100
Դիսկոնսանսիան	101
Դիսկոնսանսիան	101
Դիսկոնսանսիան	101
Դիսկոնսանսիան	102
Դիսկոնսանսիան	102
Դիսկոնսանսիան	102
Դիսկոնսանսիան	103
Դիսկոնսանսիան	103
Դիսկոնսանսիան	103
Դիսկոնսանսիան	104
Դիսկոնսանսիան	104
Դիսկոնսանսիան	105
Դիսկոնսանսիան	105
Դիսկոնսանսիան	105
Դիսկոնսանսիան	105
Դիսկոնսանսիան	106
Դիսկոնսանսիան	106
Դիսկոնսանսիան	107

Դիսկոնսանսիան	108
Դիսկոնսանսիան	108
Դիսկոնսանսիան	109
Դիսկոնսանսիան	109
Դիսկոնսանսիան	109
Դիսկոնսանսիան	110
Դիսկոնսանսիան	110
Դիսկոնսանսիան	110
Ե	
Եվանջելիան	111
Եվանջելիան	111
Եվանջելիան	111
Եվանջելիան	112
Եվանջելիան	112
Եվանջելիան	112
Եվանջելիան	112
Եվանջելիան	113
Եվանջելիան	113
Եվանջելիան	114
Եվանջելիան	115
Եվանջելիան	115
Եվանջելիան	115
Եվանջելիան	116
Եվանջելիան	116
Եվանջելիան	116

ԵՐԿՄԱԿԱՐԴԱԿ ՇՈՒԿԱ	117
ԵՐԿՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՌԻՍԿ	117
ԵՐԿՐՈՐԴԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱ	117
ԵՐՐՈՐԴ ԱՆՁ	118

Զ

ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵԿՐՈՊԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ	118
ԶԲԱԴԿԱԾՆԵՐ	118
ԶԲԱԴԿԱԾՆԵՐԻ ԹՎԱՔԱՆԱԿ	118
ԶԵՂՁ	119
ԶՈՒՏ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ	119
ԶՈՒՏ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	119
ԶՈՒՏ ԱՐԺԵՔ	120
ԶՈՒՏ ԱՐՏԱՀԱՆՈՒՄ	120
ԶՈՒՏ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	120
ԶՈՒՏ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀՈՍՔ	120
ԶՈՒՏ ՀԱՍՈՒՅԹ	120
ԶՈՒՏ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ	120
ԶՈՒՏ ՆԵՐՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	121
ԶՈՒՏ ՇԱՀՈՒՅԹ (ՀԱՐԿՈՒՄԻՑ ՀԵՏՈ)	121
ԶՈՒՏ ՇԱՀՈՒՅԹ (ՄԻՆՁԵՎ ՀԱՐԿՈՒՄԸ)	121
ԶՈՒՏ ԿԱՐԿԱԿՈՐՈՒՄ ԿԱՄ ԶՈՒՏ ՓՈԽԱՌՈՒՄ	121

Է

ԷԱԿԱՆ ՍԽԱԼՆԵՐ	122
ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	122
ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԳՆՈՒՄ	122

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԴՐԱՄՆԵՐ	122
ԷՄԻՍԻԱ	122
ԷՄԻՍԻՈՆ ԲԱՆԿ	123
ԷՄԻՍԻՈՆ ՇԱՀՈՒՅԹ	123
ԷՄԻՏԵՆՏ	123
ԷՔԱՈՒՆԹԻՆԳ	123
ԷՔՍՊԻՐԱՑԻԱ	123

Ը

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵԿԱՄՈՒՏ	123
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՀՈՒՄՏՆԵՐ	123
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	124
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԲԵՌՆԿԱԾՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑ	124
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԱՌԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑ	124
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՆՀԱՏՈՒՅՑ ՓՈԽԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	125
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՐԺԵՔ	125
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	125
ԸՆԹԱՑԻԿ ԶՈՒՏ ԱՐԺԵՔ	126
ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	126
ԸՆԹԱՑԻԿ ՀԱՇԻԿ	126
ԸՆԹԱՑԻԿ ՊԱՐՏԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	127
ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺՆԵՏԵՐԵՐԻ ՌԵԵՍՏՐ	127
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԶԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ	128
ԸՆՏԱՆԻՔԻ ԲՅՈՒՋԵ	128

թ	
Թղթագրամ	128
Թղթապից բանկ	129
Թղթապատճիւն ՀԱՇԻԿ	129
Թղթապատճիւն ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	130
Թողարկում	131

ժ	
ժամանակագիր ՆԵՐՄՈՒԾՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՏԱՐԱԾՔ ԵՎ ժամանակագիր ԱՐՏԱՀԱՆՈՒՄ ԱՅՂ ՏԱՐԱԾՔԻՑ	131
ժամպետատի նպաստ	131
ժամպետատի գործարք	132
ժամպետատի վարկ	132
ժամպետատից ՊԱՐՏՔ	133

ի	
իմիջ	133
ինդեքս	133
ինդեքսավորում	134
ինդոսաս	134
ինդոսաս	134
ինկասսիս	134
ինկասսո	134
ինվեստիցիս	135
ինվեստիցիոն բրոքերատիւն գրասենյակ	135
ինվեստիցիոն ընկերութիւն	135

ինվեստիցիոն էմբրոյոսպլանտ գրասենյակ	135
ինվեստիցիոն ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ	135
ինՖլէնչիս	135
ինՖլէնչիսի ուսուցիչ	136
իրական աշխատանքի ինդեքս	136
իրական արժեք	136
իրական դրամական եկամուտներ	137
իրական ջոկատ արժեք	137
իրական ծախսեր	137
իրական տնտեսագրութիւն	137
իրական փոխարժեք	137
իրականացնողական անջանց ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ	137
իրականացնողական անջի ԿԱՐԳԱԿԻՃԱԿ ՉՈՒՆԵՑՈՂ ՏՆՏԵՍԱՎԱՐՈՂ ՍՈՒԲՅԵԿՏ	138
իրականացնողական անջի ԿԱՐԳԱԿԻՃԱԿ ՈՒՆԵՑՈՂ ՏՆՏԵՍԱՎԱՐՈՂ ՍՈՒԲՅԵԿՏ	138
իրականացնողական անջի ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	138
իրականութիւն գրագ	139
իրացած արժուարանքի ծախս	139
իրացելիութիւն գնահատման ջոկատներ	139
իրացելիութիւն կառավարում	142
իրացելիութիւն ուսուցիչ	142
իրացելիութիւն	143
իրացումից ՀԱՍՈՒՅԹ	143
իրացումից ՇԱՀՈՒՅԹ	143

L	
ԼԵՎԵՐԻՋ	143
ԼԵՎԵՐԻՋԻ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐ	144
ԼԻԱԶՈՐԱԳԻՐ	144
ԼԻՔՈՐ	144
ԼԻՋԻՆԳ	145
ԼԻՋԻՆԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	145
ԼԻՋԻՆԳԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿՈՐՈՒՄ	145
ԼԻՋԻՆԳԻ ՈՒՂԱԿԻ ՖԻՆԱՆՍԱԿՈՐՈՒՄ	145
ԼԻՑԵՆԶԻԱ	145
ԼԻՖՈ	146
ԼՈՂԱՑՈՂ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ	146
ԼՈՂԱՑՈՂ ՓՈԽԱՐԺԵՔ	147
ԼՈՄՔԱՐԴԱՅԻՆ ԿԱՐԿ	147
ԼՈՄՔԱՐԴԱՅԻՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ	148
ԼՈՐՈ	148
ԼՈՐՈ ԹՂԹԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՇԻԿ	148
ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿՃԱՐ	148
ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	148
ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԿԱՊԻՏԱԼ	149
ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐ	149
ԼՐԻԿ ԳՈՒՅՔԱԳՐՈՒՄ	149
ԼՐԻԿ ԻՆՔՆԱՐԺԵՔ	149
ԼՈՒԾԱՐՈՒՄ	149

Խ	
ԽԱՌՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	150
ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԱՎԱՆԴ	150
ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԲԱՆԿ	151
ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԳՐՔՈՒՅԿ	151
ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ՀԱՇԻԿ	151
ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ՍԵՐՏԻՖԻԿԱՏՆԵՐ	151
ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ՖԻՐՄԱՆԵՐ	152
Ծ	
ԾԱԽՍԵՐ	152
ԾԱԽՍԵՐԻ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ	153
ԾԱԽՍԻ ԴՐԱՄԱՐԿՂԻ ՕՐԴԵՐ	153
ԾԱԽՍՈՂ ՄԻԱԿՈՐՆԵՐ	154
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏՈՒՑՈՒՄ	154
ԾՆԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐ	154
Կ	
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՆՇԱՆՆԵՐ	154
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՑՎԱԾ	
ՍՏՈՐԱՔԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐ	154
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔ	155
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՆՎԱՆՈՒՄ	155
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ	155
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՑՈՒՄ	156
ԿԱԼԿՈՒՆԱՑԻԱ	156
ԿԱԼԿՈՒՆԱՑԻՈՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	156

ԿԱՄԱԿՈՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	157
ԿԱՅՈՒՆ ՊԱՍԻՎՆԵՐ	157
ԿԱՆՆԱՄՏԱԾՎԱԾ ՍՆԱՆԿԱՑՈՒՄ	157
ԿԱՆՆԱՎՃԱՐ	158
ԿԱՆՆԻԿ ԴՐԱՄ	159
ԿԱՆՆԻԿԻ ԴԻՐՔ	159
ԿԱՆՆԻԿԻ ՀՈՍՔ	159
ԿԱՆՈՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ	159
ԿԱՊԱԼԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	160
ԿԱՊԻՏԱԼ	160
ԿԱՊԻՏԱԼ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ԾԱԿԱԼ	161
ԿԱՊԻՏԱԼԱՑՈՒՄ	161
ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԱՆՀԱՏՈՒՅՑ ՓՈԽԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	162
ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԱՐՏԱՀԱՆՈՒՄ	162
ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	162
ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԵՎ ՎԱՐԿԻ ԾԱՐԺԻ ՀԵՏ ԿԱՊԱԾ	
ԱՐԺՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	163
ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՀԵՏ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՇԻՎ	163
ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԾՈՒԿԱ	163
ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՌԻՍԿ	164
ԿԱՌԱՎԱՐՁԱԿԱՆ ՀՆՇՎԱՌՄԱՆ ՀԱՇՎՆԵՐ	164
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՈՒՄՏԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ	164
ԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ԿԱՄ ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՑԻՉ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ	164
ԿԱՐԳԱԴՐՈՂԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ	164
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ՀԱՇՎՆԵՐ	165
ԿԱՐՃԱԺԱՄԿԵՏ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	165
ԿԱՐՃԱԺԱՄԿԵՏ ՊԱՍԻՎՆԵՐ	165

ԿԱՐՃԱԺԱՄԿԵՏ ՎԱՐԿ	165
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿ	166
ԿՅԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	167
ԿՅԱՆՔԻ ՍՊԱՍՎԵԼԻՔ ՏԵՎՈՂՈՒԹՅՈՒՆ	167
ԿՈՄԲԻՆԱՑՎԱԾ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ	167
ԿՈՄԻՍԻՈՆ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ	167
ԿՈՄՊԻԼԵՅԱՑԻԱ	168
ԿՈՄՈՒՆԱԼ ՎԱՐԿ	168
ԿՈՆՈՍԱՄԵՆՏ	168
ԿՈՆՍՈՐՑԻՈՒՄ	168
ԿՈՆՏՈԿՈՐԵՆՏ	168
ԿՈՆՑԵՍԻԱ	168
ԿՈՇՏ ԳՐԱՎ	169
ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ԲԱՆԿ	169
ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎՆԵՐ	169
ԿՈՎԵՐՆՈՏ	170
ԿՐԵԴԻՏ	170
ԿՐԵԴԻՏԱՅԻՆ ՔԱՐՏ	170
ԿՐԵԴԻՏՈՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐ	171
ԿՐԿՆԱԿԻ ԳՐԱՆՑՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	171
ԿՈՒՊՈՆ	171
<	
ՀԱՃԱՆՈՐԴ	172
ՀԱՄԱԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	172
ՀԱՄԱԴՐԵԼԻ ԳՆԵՐՈՎ ՎԵՐԱԳՆԱՀԱՏՈՒՄ	172
ՀԱՄԱԴՐՄԱՆ ՀԱՇՎՆԵՐ	173

ՀԱՄԱԽԱՈՆ ԱՎԵԼԱՑԿԱԾ ԱՐԺԵՔ	173
ՀԱՄԱԽԱՈՆ ԵԿԱՄՈՒՏ	173
ՀԱՄԱԽԱՈՆ ՆԵՐՔԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ	174
ՀԱՄԱԽԱՈՆ ՇԱՀՈՒՅԹ	175
ՀԱՄԱԽՄԲԿԱԾ ՀԱՇՎԵԿՇԻՈ	175
ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԲՅՈՒՋԵԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄ	175
ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԲՅՈՒՋԵԻ ՆԱԽԱԳԻԾ	176
ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐ	176
ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ	177
ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԶԵՎԱԿՈՐՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐ	177
ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ՊԱՀՈՒՄՏԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ	178
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱՆԿ	178
ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	179
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԺՈՒՅԹ	179
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ	180
ՀԱՅՏԱՐԱՐԿԱԾ ԿԱՆՈՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ	180
ՀԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՈՒՅՔԱԳՐՈՒՄ	181
ՀԱՇԻՎ	181
ՀԱՇԻՎ ՖԱԿՏՈՒՐԱ	182
ՀԱՇԻՎՆԵՐԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄՆ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ	182
ՀԱՇՎԱՅԻՆ ԱԶԱՏ ԹԵՐԹԵՐ	182
ՀԱՇՎԱՅԻՆ ԶԱՓԻՉՆԵՐ	183

ՀԱՇՎԱՅԻՆ ՈՒԳԻՍՏՐՆԵՐ	183
ՀԱՇՎԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ	183
ՀԱՇՎԱՅԻՆ ՔԱՐՏԵՐ	183
ՀԱՇՎԱՆՑՈՒՄ	184
ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇԻՎ	184
ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ՀԱՇՎԱՅԻՆ ՊԼԱՆ	185
ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ԶԵՎԵՐ	185
ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ՄԵԹՈԴ	185
ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ	185
ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԵԿՇԻՈ	185
ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ	186
ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ԶԵՎԱԿԵՐՊՄԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ	186
ՀԱՇՎԱՊԱՀԱԿԱՆ ՄԱՏՅԱՆՆԵՐ	186
ՀԱՇՎԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	187
ՀԱՇՎԱՐԿԱ-ԴՐԱՄԱՐԿՂԱՅԻՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ	187
ՀԱՇՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	188
ՀԱՇՎԱՐԿԱՅԻՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ	188
ՀԱՇՎԵԿՇՆԱՅԻՆ ԱՐԺԵՔ	188
ՀԱՇՎԵԿՇՈՒՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	189
ՀԱՇՎԵԿՇՈՒ ՀԱՎԱՍԱՐՈՒՄ	189
ՀԱՇՎԵԿՇՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑՈՂ ՓՈՓՊԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	189
ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ	190
ՀԱՇՎԵՏՈՒ ԱՆՁ	190
ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱԺՆԵՏՈՄՍԵՐ	190
ՀԱՍԱՐԱԿ ՄՈՒՐՀԱԿ	190
ՀԱՍԱՐԱԿ ՊԱՀԵՍՏԱՅԻՆ ՎԿԱՅԱԳԻՐ	191
ՀԱՍՏԱՏԱԳՐԿԱԾ ՎՃԱՐ	191

ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ ԾԱՆՍԵՐ	191
ՀԱՍՈՒՅԹ	191
ՀԱԿԱՔՄԱՆ-ԲԱՇԽՄԱՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	192
ՀԱՐԿ	192
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՈՒՍԿ	192
ՀԵԶԱԿՈՐՈՒՄ	192
ՀԵՏ ԿԱՆՉԿՈՂ ԱԿՐԵԴԻՏԻԿ	193
ՀԵՏ ԶԿԱՆՉԿՈՂ ԱԿՐԵԴԻՏԻԿ	193
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	193
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄՆԵՐ	193
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	194
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՀԱՄԱՆՍԱՌՆ ԿՈՒՏԱԿՈՒՄ	194
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	194
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ	195
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՈՐՄԱՏԻՎՆԵՐ	195
ՀԻՊԵՐԻՆՖՈՐՄԱՑԻԱ	196
ՀԻՓՈԹԵՔ	196
ՀԻՓՈԹԵՔԱՅԻՆ ԲԱՆԿ	197
ՀԻՓՈԹԵՔԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	198
ՀԻՓՈԹԵՔԱՅԻՆ ԿԱՐԿ	198
ՀՀ ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔ	198
ՀՀ ՀԱՄԱՆՄԲԿԱԾ ԲՅՈՒՋԵ	198
ՀՆԱ-Ի ԻՆԴԵՔՍ	199
ՀՆԱՐԱԿՈՐ ՍՆԱՆԿԱՅՈՒՄ	199
ՀՈՒԴԻՆԳ	199
ՀՈՂԻ ՀԱՐԿ	199
ՀՐԱԺԱՐԱԳԻՆ	200

Ձ

ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՄԻԱԿՈՐՈՒՄ	200
ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	200
ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ՈՒՍԿԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	201
ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԵՐ	201
ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՐԿԱՅԻՆ	
ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	201
ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ	201
ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՆԵՐԴՐՈՒՄՈՎ	201
ՁԵՌՔ ԲԵՐՄԱՆ ԱՐԺԵՔ	202

Ս

ՄԱԿԼԵՐ	202
ՄԱՀԱՑՈՒԹՅԱՆ ԱՂՅՈՒՄԱԿ	202
ՄԱՀԱՑՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐ	202
ՄԱՆՐԱԾԱՆ ԱՌԵՎՏՈՒ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ	203
ՄԱՍՆԱԿԻ ԳՈՒՅՔԱԳՐՈՒՄ	203
ՄԱՍՆԱԿՈՐ ԱՆՁԱՆՑ ՏՐԿՈՂ ԿԱՐԿԵՐ	203
ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	204
ՄԱՐԿԵԹԻՆԳ	204
ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԳՈՏԻ	204
ՄԱՔՍԱՏՈՒՆ	204
ՄԵԿ ԲԱԺՆԵՏՈՄՍԻ ՇԱՀԱՔԱԺԻՆ	205
ՄԵՆԱՇՆՈՐՀ	205
ՄԵՏԱՂԱԴՐԱՄ	205
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿ	206
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	206

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԿ	206
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	207
ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ ՍՊԱՌՈՒՄ	207
ՄԻՋՔԱՆԿԱՅԻՆ ՎԱՐԿԵՐ	207
ՄԻՋՔԱՆԿԱՅԻՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ	208
ՄԻՋՆՈՐԴԱՎՃԱՐ	208
ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳ	208
ՄՈՒՆԻՑԻՊԱԼ ԲԱՆԿ	209
ՄՈՒՏՔԻ ԴՐԱՄԱՐԿՂԻ ՕՐԴԵՐ	209
ՄՈՒՐՀԱԿ	209
ՄՈՒՐՀԱԿԱՅԻՆ ՎԱՐԿ	210
ՄՈՒՐՀԱԿԻ ԶԵՂՉՈՒՄ	210

Ն

ՆԱԽԱՎՃԱՐ	211
ՆԵՐԳՐԱՎՎԱԾ ՄԻՋՈՑՆԵՐ	211
ՆԵՐԴՐՈՂ	211
ՆԵՐԴՐՈՒՄ	212
ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ԲԱՆԿ	213
ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԵԼՔԵՐ	213
ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԶՈՒՏ ՀՈՍՔԵՐ	214
ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՄՈՒՏՔԵՐ	214
ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱ	214
ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ՊՈՐՏՖԵԼ	214

ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ՈՒՍԿ	215
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹՅՈՒՆ	215
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ	216
ՆԵՐՔԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔ	216
ՆԵՐՔԻՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ	216
ՆԵՐՔԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆ	217
ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	217
ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՊԱՇԱՐՆԵՐԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ	217
ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ ԱՄՍԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿԻ ՄԻՋԻՆ ԶԱՓ	217
ՆՈՍՏՐՈ	217
ՆՈՍՏՐՈ ՀԱՇԻՎ	218
ՆՈՎԱՑԻԱ	218
ՆՎԻՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ	218
ՆՈՒԼԻՖԻԿԱՑԻԱ	219

Շ

ՇԱՀԱԲԱԺԻՆ	219
ՇԱՀԱԲԱԺԻՆՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԿԱՆԽԱՎՃԱՐ	219
ՇԱՀԱԲԱԺԻՆՆԵՐԻ ՎՃԱՐՄԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇ	219
ՇԱՀԱՌՈՒ	220
ՇԱՀՈՒԹԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ	220
ՇԱՀՈՒԹԱՀԱՐԿ	222
ՇԱՀՈՒՅԹ ԱՏԱՆԱՌՈՒ ՆՊԱՏԱԿ ԶՀԵՏԱՊՆԴՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ	222
ՇԱՀՈՒՅԹԻ ԿԱՊԻՏԱԼԱՑՈՒՄ	223
ՇԱՐԺԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔ	223

ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԱՐԱԳՈՒԹՅՈՒՆ	223
ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԵԶ ԳՏՆԿՈՂ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԳՐԱԿ	224
ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ	224
ՇՈՒԿԱ	224
ՇՈՒԿԱՅԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔ	224
ՇՈՒԿԱՅԱԿԱՆ ՌԻՍԿ	225
ՇՈՒԿԱՅԱԿԱՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ	225

Ը

ՈՉ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՌՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐ	225
ՈՉ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՌՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ ԾԱՆՍԵՐ	226
ՈՉ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	226
ՈՉ ԸՆԹԱՑԻԿ ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	226
ՈՉ ԸՆԹԱՑԻԿ ՊԱՐՏԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	226
ՈՉ ԻՐԱՑՎԵԼԻ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	227
ՈՉ ԼՐԻԿ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	227
ՈՉ ՀՐԱՏԱՊ ՊԱՍԻՎՆԵՐ	227
ՈՉ ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	228
ՈՉ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ	228
ՈՉ ՌԵԶԻԴԵՆՏՆԵՐ	228
ՈՉ ՍՏԱՆԴԱՐՏ ԱԿՏԻՎ	229

Չ

ՉԱՊԱՀՈԿԱԿԱԾ ՎԱՐԿ	229
ՉԱՐԱՇԱՀՈՒՄՆԵՐԻ ՌԻՍԿ	229
ՉՔԱՇԽՎԱԾ ՇԱՀՈՒՅԹ	230
ՉԳՆԱՆՇԿՈՂ ԱՐԺԵԹՊԹԵՐ	230

ՉՂԻՎԵՐՍԻՖԻԿԱՑՎՈՂ ՌԻՍԿ	230
ՉԵԿ	231
ՉԵԿԱՅԻՆ ԱՎԱՆԴ	231
ՉԵԿԱՅԻՆ ԳՐՔՈՒՅԿ	231
ՉԵԿԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ	231

Պ

ՊԱԿԱՍՈՐԴ	232
ՊԱԿԱՍՈՒՐԴ	232
ՊԱՀԱՆՋԱՐԿԻ ԿՈՐ	232
ՊԱՀՈՒՄՏՆԵՐ	233
ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	233
ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՏՐԱՆՍՖԵՐՏՆԵՐ	233
ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՓՈԽԱՐԺԵՔ	234
ՊԱՍԻՎԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎ	234
ՊԱՍԻՎՆԵՐ	234
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏԿՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	234
ՊԱՐԶԵՑՎԱԾ ՀԱՐԿ	235
ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՊԱՀՈԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	235
ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	235
ՊԱՐՏԱՊԱՆ	236
ՊԱՐՏԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆ	236
ՊԱՐՏԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՉԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՌԻՍԿ	236
ՊԱՐՏԱՏԵՐ	236
ՊԱՐՏԱՏՈՄՍ	237
ՊԱՐՏՔ	237
ՊԱՐՏՔԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆ	238

ՊԱՐՏՔԻ ՍՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑ	238	ՊԼԱՖՈՆ	247
ՊԱՐՏՔԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ	238	ՊՐՈՔԼԵՄԱՅԻՆ ԲԱՆԿ	247
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿ	238		
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵ	239	Ռ	
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏ	239	ՌԵԶԻԴԵՆՏ ԲԱՆԿ	247
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԻ ՖԻՆԱՆՍԱԿՈՐՄԱՆ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐ	239	ՌԵԶԻԴԵՆՏՆԵՐ	247
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐ	239	ՌԵԿԿԻԶԻՏՆԵՐ	247
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԾԱԽՍԵՐ	241	ՌԵԿԿԻԶԻՑԻԱ	248
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄ	241	ՌԵՅԹԻՆԳ	248
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒՅՈՒՆ	242	ՌԵՊՈ	249
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՆԱԽԱԳԻԾ	242	ՌԵՎԱԼՎԱՅԻԱ	249
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՊՐՈԴԵՖԻՑԻՏ	243	ՌԻՍԿ	249
ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	243	ՌԻՍԿԱՅԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	250
ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐ	244	ՌԻՍԿԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	251
ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐԻ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՍՊԱՌՄԱՆ ԾԱԽՍԵՐ	244	ՌՈԼՈՎԵՐ	251
ՊԵՏԱԿԱՆ ԶԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ	244	ՌՈՅԱԼԹԻՆԵՐ	251
ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	245	Ս	
ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔ	245	ՍԱԿԱԳԻՆ	252
ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՄԲ ԶԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	245	ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՎ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏԿՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ	252
ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐԿ	245	ՍԱՌԵՑՎԱԾ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	253
ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔ	246	ՍԱՌԵՑՎԱԾ ՀԱՇԻՎ	253
ՊԵՏԱԿԱՆ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ	246	ՍԵԿՎԵՍՏՐ	254
ՊԼԱՆԱՅԻՆ ԳՈՒՅՔԱԳՐՈՒՄ	246	ՍԵՓԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑԻՎ ԱԿՏԻՎՆԵՐՈՎ	
ՊԼԱՍՏԻԿ ՔԱՐՏԵՐ	246	ԱՊԱՀՈՎՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱԿԻՑ	254
		ՍԵՓԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑԻՎ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	254
		ՍԵՓԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ	254

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ	254	Կ	
ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄ	255	ԿԱՏ ԿԱՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳԱՆԻ ՊԱՐՏԶ	261
ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՍՏԱՑԿԱԾ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	255	ԿԱՐԱՆՏ	261
ՍԻՆԹԵՏԻԿ ՀԱՇԻԿ	255	ԿԱՐԿ	262
ՍԿԶԲՆԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԲԱՇՆՄԱՆ ՀԱՇԻԿ	255	ԿԱՐԿԱՆՆԱՅՈՒՂԱԿԱՆ ԱՍՈՑԻԱՑԻԱՆԵՐ	263
ՍԿԶԲՆԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՍԱԼԴՈ	255	ԿԱՐԿԱՅԻՆ ՔԻԶՆԵՍ	263
ՍԿԶԲՆԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ	256	ԿԱՐԿԱՅԻՆ ԳԻԾ	264
ՍՅՈՒՐԿԵՅԵՐ	256	ԿԱՐԿԱՅԻՆ ԳՈՐԾ	265
ՍՆԱՆԿԱՑՈՒՄ	256	ԿԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ	265
ՍՆԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ	256	ԿԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՇԻԿ	265
ՍՈԿՈՐԱԿԱՆ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ	257	ԿԱՐԿԱՅԻՆ ՆԵՐՂՈՒՄՆԵՐ	266
ՍՈԿՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՇԱՀՈՒՅԹ	257	ԿԱՐԿԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	266
ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԳՆԵՐԻ ԻՆԴԵՔՍ	257	ԿԱՐԿԱՅԻՆ ՈՒՍԿ	266
ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻԿ	258	ԿԱՐԿԱՅԻՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔ	266
ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԿԱՐԿ	258	ԿԱՐԿԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	267
ՍՊՐԵՂ	258	ԿԱՐԿԱՅԻՆ ՔԱՐՏԵՐՈՎ ԶԲԱՂԿՈՂ	
ՍԿԻՖՏ	259	ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	267
ՍԿՈՓ	259	ԿԱՐԿԱՌՈՒ	267
ՍԿՈՓԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	259	ԿԱՐԿԱԿՈՐՄԱՆ ՍՈՒՔՅԵԿՏՆԵՐ	267
ՍՏԱԳՆԱՑԻԱ	259	ԿԱՐԿԱԿՈՐՄԱՆ ՕՔՅԵԿՏՆԵՐ	267
ՍՏԱԳՖԼՅԱՑԻԱ	259	ԿԱՐԿԱՏՈՒ	267
ՍՈՒՔՍԻԴԻԱ	260	ԿԱՐԿԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	268
ՍՈՒՔԿԵՆՑԻԱ	260	ԿԱՐԿԵՐ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐԻՆ	268
ՍՈՒՊԵՐՀԻՊԵՐԻՆՖԼՅԱՑԻԱ	260	ԿԱՐՁԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	268
ՍՓՈԹ	260	ԿԱՐՁԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	268
ՍՓՈԹ ԳԻՆ	260	ԿԱՐՁԱԿՃԱՐ	268
ՍՓՈԹ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	261	ԿԱՐՁԱՏՈՒ	269

ՎԵՐԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	269
ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՍՊԱՌՄԱՆ ԾԱԽՍԵՐ	269
ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ	270
ՎՃԱՐԱՅԻՆ ՀԱՇՎԵԿԵՒՈ	270
ՎՃԱՐՄԱՆ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԳԻՐ	271
ՎՃԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ	271
S	
ՏԱՐԱՆՑԻԿ ՓՈԽԱԴՐՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ	
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔՈՎ	271
ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ	
ՍԱՀՄԱՆՈՎ	272
ՏՆԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍՊԱՍԱՐԿՈՂ ՈՉ	
ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱՎԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ	
ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՍՊԱՌՄԱՆ ԾԱԽՍԵՐ	272
ՏՆԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ	
ՍՊԱՌՄԱՆ ԾԱԽՍԵՐ	272
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ	
ՀԱՇԻՎՆԵՐ	272
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ	273
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆ ԱՃԻ ԳՈՐԾԱԿԻՑ	273
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ	273
ՏՆՏԵՍԱՊԵՍ ԱԿՏԻՎ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ	274
ՏՆՏԵՍԱՊԵՍ ՈՉ ԱԿՏԻՎ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ	274
ՏՆՕՐԻՆԿՈՂ ԵԿԱՄՏԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՇԻՎ	274
ՏՆՕՐԻՆԿՈՂ ԵԿԱՄՈՒՏ	274
ՏՈԿՈՍ	275

ՏՈԿՈՍԱՅԻՆ ՌԻՍԿ	275
ՏՅՅԱԼՆԵՐ ՄՇԱԿՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	275
ՏՐԱՆՍՅԵՐՏ	276
ՏՐԱՍԱՆՏ	276
ՏՐԱՍԱՏ	276
ՏՐԱՍՏ	276
ՏՐԱՍՏԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	276
ՏՐԱՍՏԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	276
ՏՐԱՏՏԱ	276
ՏՈՒԺԱՆՔ	277
ՏԵՂԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔ	277
Ց	
ՑԵՂԵՆՏ	277
ՑՊԱՀԱՆՋ ԱՎԱՆԴՆԵՐ	277
ՈՒ	
ՈՒՂՂԱԿԻ ԾԱԽՍԵՐ	277
ՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱՐԿՈՒՄ	278
Փ	
ՓԱԿ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ	278
ՓԱՍՏԱԹՂԹԱԿՈՐՈՒՄ	279
ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ ԸՍՏ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ԾԱՎԱԽ	279
ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ ԸՍՏ ՆՇԱՆԱԿՄԱՆ	279
ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄ	279
ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ՇՐՋԱՊՏՈՒՅՏ	279

ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ՈՇԿԿԻՋԻՏՆԵՐ	280
ՓՈՆԱԴՐԿԱԾ ԲԵՌՆԵՐԻ ԾԱԿԱԼ	280
ՓՈՆԱՌՈՒ ԿԱՊԻՏԱԼ	280
ՓՈՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԾԱՆՍՈՒՄՆԵՐ	280
ՓՈՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	280
ՓՈՆԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆ	281
ՓՈՓՈԽՈՒՆ ԾԱԽԱԵՐ	281
Ք	
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒՍԿ	281
ՔԼԻՐԻՆԳ	281
Օ	
ՕՊԵՐԱՏԻՎ ԼԻԶԻՆԳ	282
ՕՊԵՐԱՏԻՎ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ	282
ՕՊՑԻՈՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	282
ՕՎԵՐԴՐԱՖՏ	282
ՕՎԵՐՆԱՅԹ	283
ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՆԵՐԴՐՈՂ	283
ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՆԵՐԴՐՈՒՄ	283
ՕՖԵՐՏԱ	283
Ֆ	
ՖԱԿՏՈՐԻՆԳ	284
ՖԱԿՏՈՐԻՆԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	284

ՖԱԿՏՈՐԻՆԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	284
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԵԼ ԲԵՐ	284
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԶՈՒՏ ՀՈՍՔԵՐ	285
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՄՈՒՏՔԵՐ	285
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	285
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԼԻԶԻՆԳ	285
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՐԱՔԵՐԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ	286
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ	288
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ	288
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	288
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ	288
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՇՎԵՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԵԿԵՐ	288
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ	289
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ	289
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՈՒՍԿ	289
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	289
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ	290
ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ	290
ՖԻՖՈ	290
ՖԼՈՒԹ	290
ՖՅՈՒԶԵՐՍԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	291

ՖՈՆԴԱՅԻՆ ԲՈՐՍԱ	291
ՖՈՐՎԱՐԴԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	291
ՖՈՐՎԱՐԴԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	291
ՖՈՐՖԵՏԱՎՈՐՈՒՄ	291
ՖՐԱՆՏԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ	292
ՖՐԱՆՉԱՅՁԻՆԳ	292
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	333

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք, Երևան, 2003, 517 էջ
2. ՀՀ վիճակագրական տեղեկագիրք, Երևան, 2003, 582 էջ
3. Բայրադյան Ա.Հ. Ֆինանսական համառոտ բացատրական բառարան, Երևան, 2002, 117 էջ
4. Բայրադյան Ա.Հ. Ձեռնարկությունների ֆինանսական դրույթան գնահատումը, Երևան, 2002, 298 էջ
5. Благодатин А. и др. – Финансовый словарь. – М., 1999, 378 с.
6. Додонов В.Н. и др. – Финансовое и банковское право. Словарь-справочник / Под ред. О.Н. Горбуновой. – М., 1997, 277 с.

Բայադյան Աշոտ Հակոբի
«Ֆինանսներ և վարկ» ամբիոնի վարիչ, տնտեսագիտության
դոկտոր

Баядян Ашот Акопович
Зав. кафедрой «Финансы и кредит»,
доктор экономических наук

Ֆինանսական բացատրական բառարան
Финансовый толковый словарь

Համակարգչային ձևավորումը՝

Սոնա Դարբինյան
Աննա Բայադյան

Հանձնված է տպագրության 09.04.2004թ.:
Տպագրության եղանակը՝ օֆսետ,
Ֆորմատ՝ 60x84 1/16, թուղթ՝ օֆսետ, N 1,
Տպաքանակ 300: